

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

ЗАКАРПАТСЬКІ ФІЛОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

Випуск 34
Том 1

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») з філологічних наук відповідно до Наказу МОН України від 09.02.2021 № 157 (додаток 4)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Зимомря І. М. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та практики перекладу, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Голова редакційної ради:

Палінчак М. М. – доктор політичних наук, професор, професор кафедри міжнародної політики, декан факультету міжнародних економічних відносин, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Члени редколегії:

Бідзіля Ю. М. – доктор наук із соціальних комунікацій, професор, завідувач кафедри журналістики, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Вереш М. Т. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Гвоздяк О. М. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри німецької філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Голик С. В. – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Гжесяк Ян – д-р габ., професор Державної вищої професійної школи в Коніні, Конін, Польща

Девіцька А. І. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Добровольська О. Я. – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри іноземної філології та перекладу, Національний транспортний університет

Мафтин Н. В. – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української літератури, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Павлак Мірослав – д-р габ., професор, ректор, Державна вища професійна школа в Коніні, Конін, Польща

Печарський А. Я. – доктор філологічних наук, професор кафедри української літератури ім. акад. М. Возняка, Львівський національний університет імені Івана Франка

Попович Н. М. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри полікультурної освіти та перекладу, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Рогач Л. В. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Томенчук М. В. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Фабіан М. П. – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри англійської філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Чендей Н. В. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Чик Д. Ч. – доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов і методики їх викладання, Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка

**Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний університет», протокол № 8 від 02.07.2024 року.**

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 23097-12927Р,
видане Державною реєстраційною службою України 10.01.2018 р.

*Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International
(Республіка Польща)*

Офіційний сайт видання: www.zfs-journal.uzhnu.uz.ua

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

**ISSN 2663-4880 (print)
ISSN 2663-4899 (online)**

© Ужгородський національний університет, 2024

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1

УКРАЇНСЬКА МОВА

Артюмова О.І., Тараненко В.В., Ушакова Н.В. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ.....	7
Вінтонів М.О., Вінтонів Т.М. ФУНКЦІЙНІ ВИЯВИ АВТОРИЗАЦІЇ В УКРАЇНСЬКИХ ЗМК.....	13
Голянич М.І. ЕВФЕМІЗМИ В АКТУАЛІЗАЦІЇ ПРАГМАТИЧНИХ КОМПОНЕНТІВ ЗНАЧЕННЯ В ДІАЛЕКТНОМУ ДИСКУРСІ.....	18
Горбань Г.М., Остапко О.М. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МОВНОЇ ОСВІТИ В ПРАКТИЧНОМУ КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ.....	26
Даскалюк О.Л. СИМВОЛИ ЯК МОВНІ ЗАСОБИ ВПЛИВУ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДІВ ТВОРІВ ЛИТОВСЬКИХ ПОЕТІВ).....	31
Кісь Є.Б. ТРАНСПОЗИЦІЯ ІМЕННИКІВ У ПРЕДИКАТИВНІ-ПРИСЛІВНИКИ ІЗ СЕМОЮ ПОЗИТИВНОЇ ОЦІНКИ.....	37
Краснікова Ю.І. ВПЛИВ ЧИННИХ ПРАВОПИСНИХ НОРМ НА МОВУ ПРЕСИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ США.....	42
Кухарук Х.В. ОБСЦЕННІ КОМПОНЕНТИ ТЕКСТУ ЯК ЧИННИК ПСИХОФІЗИЧНОГО СТАНУ ЛІНГВІСТИЧНОГО СУБ'ЄКТА: НА МАТЕРІАЛІ ТЕКСТІВ ЛЕСЯ ПОДЕРВ'ЯНСЬКОГО.....	48

РОЗДІЛ 2

ГЕРМАНСЬКІ МОВИ

Гаврилова І.М. ВЛАСНІ НАЗВИ У ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ.....	54
Гайданка Д.В., Кішко О.В. СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИЙОМІВ І ТАКТИК СТРАТЕГІЇ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ У ТЕЛЕВІЗІЙНОМУ ДИСКУРСІ.....	58
Гвоздяк О.М., Весоловський О.В. ФУНКЦІЙНО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМИ ПРОСТОРОВИХ І ЧАСОВИХ ВІДНОСИН (НА МАТЕРІАЛАХ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ).....	68
Дужа-Задорожна М.П., Скоропад М.В. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФАХОВОЇ ЛЕКСИКИ В НІМЕЦЬКОМУ ВІЙСЬКОВОМУ ДИСКУРСІ.....	74
Жовтяк В.А. СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ТЕРМІНІВ КІБЕРБЕЗПЕКИ.....	79
Isakov A.P., Tsaprov G.Yu. THE HORRORS OF LOVECRAFT: DISGUST AND REPULSION.....	85
Kostenko V.H., Bieliaieva O.M., Znamenska I.V., Solohor I.M. LINGUISTIC TOOLS FOR RATIONAL PERSUASION IN THE BODY COPY OF MODERN DENTISTRY PRINT ADVERTISEMENTS.....	91
Кришталь С.М. МЕТАФОРА ЯК ЕЛЕМЕНТ СИНТАКСИЧНОЇ СТРУКТУРИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	98
Кусніс Н.Б. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗАСТОСУВАННЯ ЕКСПРЕСИВНИХ ТА РОЗМОВНИХ СИНТАКСИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ТЕКСТАХ ТА СЛОГАНАХ АНГЛОМОВНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ РЕКЛАМИ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ.....	104
Levrints A.A., Nad-Kolozhvari E.A. THE ROLE OF LITERATURE IN MOTIVATING EFL LEARNERS.....	111
Марченко Н.О. СЕМІОТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДЕСКРИПЦІЙ ОДЯГУ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ.....	116
Мікава Н.М., Потапова І.М. АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛОМОВНОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ.....	120

РОЗДІЛ 3

КЛАСИЧНІ МОВИ. ОКРЕМІ ІНДОЄВРОПЕЙСЬКІ МОВИ

Петришин М.Й., Загайська Г.М. ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ «САЛЕРНСЬКОГО КОДЕКСУ ЗДОРОВ'Я» АРНОЛЬДА З ВІЛЛАНОВИ.....	125
---	-----

РОЗДІЛ 4

ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО

Гасюк Н.В., Вірстюк О.Д., Куцела М.М. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У СУЧАСНОМУ БІЗНЕС СЕРЕДОВИЩІ.....	130
Esenova E.J., Kalynych I.J., Wojtor V.J. TYPES OF LEXICAL BORROWING.....	136
Нестерович Ю.В. ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛІНГВАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ВИРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУ.....	141
Потапова І.М., Орлов В.В. ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ПИСЬМОВИХ НАВИЧОК В НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	147
Тараненко В.В., Артёмова О.І., Ушакова Н.В. СЕМАНТИКА ЗВЕРНЕННЯ У МОЛИТОВНИХ ТЕКСТАХ РЕЛІГІЙНОГО СТИЛЮ.....	152

РОЗДІЛ 5

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

Боднар О.Б., Дуда О.І., П'ятничка Т.В. АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕКЛАД ЗООМОРФНИХ МЕТАФОР В ЕКОНОМІЧНОМУ ТЕКСТІ.....	157
Бондаренко О.С., Бондаренко К.Л. СЕРВІС-ОРІЄНТОВАНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УКРАЇНСЬКИХ ПРОГРАМАХ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ ТА ЛОКАЛІЗАТОРІВ	162
Григошкіна Я.В., Яненко І.В. ІННОВАЦІЇ В КОНЦЕПТУАЛЬНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ: ВИКОРИСТАННЯ МОВНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ТА КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	168
Дужа-Задорожна М.П., Зелінська А.А. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКОЮ	174

РОЗДІЛ 6

СТРУКТУРНА, ПРИКЛАДНА ТА МАТЕМАТИЧНА ЛІНГВІСТИКА

Медведь О.В. ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ГАЛУЗЕВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ОЦІНКАХ СУЧАСНИХ НАУКОВЦІВ (НА ПРИКЛАДІ АВІАЦІЙНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)	179
Олексенко В.П., Розгон В.В. НОМІНАЦІЇ ЛЮДИНИ В УКРАЇНСЬКОМУ МОЛОДІЖНОМУ СЛЕНГУ: СТРУКТУРА, СЕМАНТИКА, ФУНКЦІЇ.....	184
Редько С.П., Кулаженко О.П., Овчарова О.В., Савчук Т.Л. РОЛЬ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПРОФЕСІЙНОМУ РОЗВИТКУ ІТ-ФАХІВЦІВ В УКРАЇНІ: ВПЛИВ МОВНИХ НАВИЧОК НА КАР'ЄРНЕ ЗРОСТАННЯ ТА МІЖНАРОДНУ ІНТЕГРАЦІЮ.....	196
Sharapanovska Yu.V. LINGUISTIC FEATURES OF ENGLISH-LANGUAGE INTERNET DISCOURSE	202

CONTENTS

SECTION 1**UKRAINIAN LANGUAGE**

Artomova O.I., Taranenko V.V., Ushakova N.V. STUDENTS' INDEPENDENT WORK ORGANIZATION FEATURES DURING THE DISTANCE LEARNING OF THE UKRAINIAN LANGUAGE BY FOREIGN STUDENTS AT THE INITIAL STAGE.....	7
Vintoniv M.O., Vintoniv T.M. FUNCTIONAL MANIFESTATIONS OF AUTHORIZATION IN UKRAINIAN IN MASS MEDIA.....	13
Holianych M.I. EUPHEMISMS IN THE ACTUALIZATION OF PRAGMATIC COMPONENTS OF MEANING IN DIALECTAL DISCOURSE.....	18
Horban H.M., Ostapko O.M. CURRENT ISSUES OF LANGUAGE EDUCATION IN THE PRACTICAL COURSE OF UKRAINIAN LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE.....	26
Daskaliuk O.L. SYMBOLISM IN POETRY AS LINGUISTIC MEANS OF INFLUENCE (BASED ON TRANSLATIONS OF WORKS BY LITHUANIAN POETS).....	31
Kis Ye.B. NOUNS' TRANSPOSITION INTO PREDICATIVE ADVERBS WITH POSITIVE SEME'S EVALUATION.....	37
Krasnikova Yu.I. THE INFLUENCE OF THE CURRENT ORTHOGRAPHY ON THE LANGUAGE OF THE UKRAINIAN DIASPORA PRESS IN THE USA.....	42
Kukharuk Kh.V. OBSCENE TEXT COMPONENTS AS A FACTOR IN THE PSYCHOPHYSICAL STATE OF THE LINGUISTIC SUBJECT: BASED ON THE TEXTS OF LESYA PODERVYANSKY.....	48

SECTION 2**GERMANIC LANGUAGES**

Havrylova I.M. PROPER NAMES IN GERMAN PHRASEOLOGISMS.....	54
Haidanka D.V., Kishko O.V. STYLISTIC MEANS OF SELF-PRESENTATION STRATEGY IMPLEMENTATION IN THE TELECINEMATIC DISCOURSE.....	58
Hvozdiak O.M., Vesolovskyi O.V. FUNCTIONAL AND SEMANTIC ANALYSIS OF THE SYSTEM OF SPATIAL AND TEMPORAL RELATIONS (BASED ON GERMAN LANGUAGE MATERIALS).....	68
Duzha-Zadorozhna M.P., Skoropad M.V. STRUCTURAL AND SEMANTIC FEATURES OF PROFESSIONAL VOCABULARY IN GERMAN MILITARY DISCOURSE	74
Zhovtiak V.A. STRUCTURAL PECULIARITIES OF ENGLISH CYBERSECURITY TERMS.....	79
Isakov A.P., Tsapro G.Yu. THE HORRORS OF LOVECRAFT: DISGUST AND REPULSION.....	85
Kostenko V.H., Bieliaieva O.M., Znamenska I.V., Solohor I.M. LINGUISTIC TOOLS FOR RATIONAL PERSUASION IN THE BODY COPY OF MODERN DENTISTRY PRINT ADVERTISEMENTS	91
Kryshtal S.M. METAPHOR AS A PART OF THE SYNTACTIC STRUCTURE OF THE ENGLISH LANGUAGE.....	98
Kuspis N.B. CURRENT TENDENCIES OF EXPRESSIVE AND CONVERSATION SYNTAX CONSTRUCTIONS USAGE IN THE TEXTS AND SLOGANS OF ENGLISH TOURIST ADVERTISING OF THE HOTEL BUSINESS.....	104
Levrints A.A., Nad-Kolozhvari E.A. THE ROLE OF LITERATURE IN MOTIVATING EFL LEARNERS.....	111
Marchenko N.O. SEMIOTIC CHARACTERISTICS OF CLOTHING DESCRIPTIONS IN ENGLISH DISCOURSE.....	116
Mikava N.M., Potapova I.M. ASPECTS OF THE STUDY OF ENGLISH POLITICAL DISCOURSE.....	120

SECTION 3**CLASSICAL LANGUAGES. SOME INDO-EUROPEAN LANGUAGES**

Petryshyn M.I., Zahaiska H.M. LINGUISTIC AND STYLISTIC FEATURES OF THE "SALERNO HEALTH CODE" BY ARNALDUS DE VILLA NOVA.....	125
--	-----

SECTION 4

GENERAL LINGUISTICS

Hasiuk N.V., Virstiuk O.D., Kutsela M.M. INTERCULTURAL COMMUNICATION IN MODERN BUSINESS ENVIRONMENT.....	130
Esenova E.J., Kalynych I.J., Bojtor V.J. TYPES OF LEXICAL BORROWING.....	136
Nesterovych Yu.V. FUNCTIONAL AND STYLISTIC FEATURES OF LINGUAL MEANS OF CONCEPT EXPRESSION.....	141
Potapova I.M., Orlov V.V. PRACTICAL APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF WRITING SKILLS IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES TO HUMANITIES STUDENTS.....	147
Taranenko V.V., Artomova O.I., Ushakova N.V. SEMANTICS OF APPEAL IN PRAYER TEXTS OF THE RELIGIOUS STYLE.....	152

SECTION 5

TRANSLATION STUDIES

Bodnar O.B., Duda O.I., Piatnychka T.V. ENGLISH-UKRAINIAN TRANSLATION OF ZOOMORPHIC METAPHORS IN AN ECONOMIC TEXT.....	157
Bondarenko O.S., Bondarenko K.L. SERVICE-ORIENTED COMPETENCES IN UKRAINIAN PROGRAMS FOR TRAINING TRANSLATORS AND LOCALIZERS.....	162
Hryhoshkina Ya.V., Yanenko I.V. INNOVATIONS IN CONCEPTUAL LITERARY TRANSLATION: USE OF LANGUAGE TOOLS AND COMPUTER TECHNOLOGIES.....	168
Duzha-Zadorozhna M.P., Zelinska A.A. SOME ASPECTS OF TRANSLATING GERMAN ACADEMIC VOCABULARY INTO UKRAINIAN	174

SECTION 6

STRUCTURAL, APPLIED, AND MATHEMATICAL LINGUISTICS

Medved O.V. FEATURES OF THE INTERNAL ORGANIZATION OF INDUSTRY TERMINOLOGY IN THE ASSESSMENTS OF MODERN SCIENTISTS (ON THE EXAMPLE OF THE AVIATION TERMINOLOGY OF ENGLISH AND UKRAINIAN LANGUAGES).....	179
Oleksenko V.P., Rozghon V.V. NOMINATIONS OF A PERSON IN UKRAINIAN YOUTH SLANG: STRUCTURE, SEMANTICS, FUNCTIONS.....	184
Redko S.P., Kulazhenko O.P., Ovcharova O.V., Savchuk T.L. THE ROLE OF ENGLISH IN THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF IT SPECIALISTS IN UKRAINE: THE IMPACT OF LANGUAGE SKILLS ON CAREER DEVELOPMENT AND INTERNATIONAL INTEGRATION.....	196
Sharapanovska Yu.V. LINGUISTIC FEATURES OF ENGLISH-LANGUAGE INTERNET DISCOURSE	202

РОЗДІЛ 1 УКРАЇНСЬКА МОВА

УДК 811.161.2'243:378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.34.1.1>

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ

STUDENTS' INDEPENDENT WORK ORGANIZATION FEATURES DURING THE DISTANCE LEARNING OF THE UKRAINIAN LANGUAGE BY FOREIGN STUDENTS AT THE INITIAL STAGE

Артёмова О.І.,*orcid.org/0000-0002-7796-1948**старший викладач кафедри філології та лінгводидактики**Харківського національного автомобільно-дорожнього університету***Тараненко В.В.,***orcid.org/0000-0001-8649-2285**старший викладач кафедри філології та лінгводидактики**Харківського національного автомобільно-дорожнього університету***Ушакова Н.В.,***orcid.org/0000-0001-8478-1964**старший викладач кафедри філології та лінгводидактики**Харківського національного автомобільно-дорожнього університету*

У статті досліджено роль самостійної роботи в умовах дистанційного навчання іноземних студентів українській мові як іноземній. Аналіз наукових досліджень виявив зміни ставлення до поняття «самостійна робота», а також недостатність висвітлення проблеми оволодіння нерідною мовою іноземцями з нульовим рівнем підготовки через повний перехід на онлайн навчання в Україні. Досліджено різні електронні освітні ресурси та їх вплив на мотивацію студентів. Позначено проблему нестачі сучасних комп'ютерних дидактичних матеріалів з української мови як іноземної, за допомогою яких можна інтенсифікувати та підвищити результативність навчання. Відзначено негативний вплив дистанційного навчання на психологічний стан студентів. Спираючись на практичний досвід використання вже створених дистанційних курсів на платформі Moodle, досліджено досвід створення нового дистанційного курсу на основі посібника «Українські відмінки: картки й таблиці». Показано, що актуальною перевагою такого типу навчальних матеріалів є комунікативна спрямованість. У статті сформульовані основні переваги використання сервісу для графічного дизайну Canva та платформи H5P для студентів – як допомога у засвоєнні та закріпленні вивченого матеріалу. Виявлено, що підвищенню ефективності навчального процесу сприяє використання емоційно забарвлених аудіо та відеоматеріалів, використання мультиплікаційних фільмів та подкастів, які створюють викладачі кафедри. У статті наголошується, що доцільне використання різноманітності можливостей онлайн сервісів сприяє формуванню особистісних якостей студента: активності, самостійності, відповідальності. Зроблено висновок про те, що дистанційний курс для самостійної роботи студентів «Українські відмінки», в якому ми використовуємо різні електронні ресурси, дає можливість індивідуалізувати навчальний процес, сприяє кращому засвоєнню іноземцями відмінкової системи української мови відповідно до комунікативних потреб студентів різного рівня.

Ключові слова: українська мова як іноземна, самостійна робота, іноземні здобувачі освіти, дистанційне навчання, електронні освітні ресурси.

The article examines the role of independent work in the conditions of distance learning of Ukrainian as a foreign language for foreign students. An analysis of scientific research has revealed changes in attitudes towards the concept of "independent work", as well as insufficient problem coverage of mastering a non-native language by foreigners with zero level of training in connection with the complete transition to online learning in Ukraine. Various electronic educational resources and their impact on student motivation were studied. The problem of the modern computer didactic materials lack on the Ukrainian language as a foreign language, which can be used to intensify and increase the effectiveness of education, is indicated. The distance learning negative impact on the psychological state of students was noted. Relying on the practical experience of using already created distance courses on the Moodle platform, the experience of creating a new distance course based on the manual "Ukrainian cases: cards and tables" was investigated. It is shown that the actual advantage of this type of educational materials is communicative orientation. The article outlines the main advantages of

using the graphic design service Canva and the H5P platform for students as auxiliary elements in mastering and consolidating the learned material. It was revealed that the use of emotionally charged audio and video materials, as well as the use of animated films and podcasts created by teachers of the department, contributes to increasing the efficiency of the educational process. The article emphasizes that the appropriate use of multiple online services opportunities contributes to the formation of a student's personal qualities: activity, independence, responsibility. It is concluded that the distance course for students' independent work "Ukrainian cases", in which we use various electronic resources, makes it possible to individualize the educational process, helps to contribute to better assimilation by foreigners of the Ukrainian language case system in accordance with the communicative needs of students at different levels.

Key words: Ukrainian as a foreign language, independent work, foreign education seekers, distance learning, electronic educational resources.

Постановка проблеми. Нова методологія навчання, що базується на використанні інформаційних технологій, упевнено увійшла до практики діяльності вищих навчальних закладів. Актуальність все більше набуває навчання із застосуванням дистанційних освітніх технологій. У разі дистанційного навчання особливу увагу приділяється організації самостійної роботи студентів-іноземців. Ще з початком пандемії коронавірусу у 2020 році гостро відчулася проблема нестачі освітнього контенту для іноземних студентів, які вивчають нерідну мову. Але особливо актуальною проблема дистанційного навчання постала під час воєнного стану в Україні. У разі дистанційного навчання особливу увагу приділяється організації самостійної роботи студентів-іноземців.

Самостійна робота іноземних здобувачів освіти, як особливий вид освітньої діяльності, організується викладачем, здійснюється за його методичного керівництва. У сучасних умовах, коли організація освітнього процесу в університетах здійснюється в рамках електронного освітнього середовища, найважливішим питанням стає якісна організація самостійної роботи з використанням її засобів.

У статті розглядається організація самостійної роботи у системі дистанційного навчання Moodle. Як показує практичний досвід, організація контактної роботи в таких умовах становить для педагогів проблему в тому, що багато хто не знає, як використовувати той чи інший елемент системи Moodle при організації самостійної роботи. Усе сказане вище підтверджує актуальність заявленої теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роль самостійної роботи у світі збільшується з кожним роком. У «Положенні про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах» вказано, що самостійна робота є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять» [11]. Питанню організації самостійної роботи студентів присвячена низка наукових робіт вітчизняних дослідників, які приділяють увагу осо-

бливостям самостійної роботи як певного виду взаємодії викладача та студентів для досягнення результату освітнього процесу: А.М. Алексюк [1], О.А. Дубасенюк [6], О.Б. Нестеренко [10], Л.Т. Тюптя, І.Б. Іванова [15]. На думку Л. Тюпті «якщо раніше самостійна робота розглядалась як важлива складова навчального процесу, але яка все-таки поступається за вагомістю аудиторним заняттям, то за новою парадигмою освіти самостійна робота студентів визначається головним складником вищої освіти. Звідси й виникає необхідність перегляду бюджету навчального часу на регламентовані заняття за розкладом і самостійну навчальну роботу студентів, яка здійснюється під контролем викладача» [15, с. 57]. Питання структурної організації процесу самостійної роботи досліджуються у працях А.М. Алексюка, І.М. Шимко [16].

До питання впровадження дистанційного навчання у вищій школі зверталось багато закордонних та вітчизняних науковців у зв'язку зі швидким розвитком інформаційних технологій. Дистанційне, онлайн-навчання, за визначенням, є формою самостійного, індивідуального навчання [18]. Дискусії з цього питання велися в Україні багато років, зокрема в «Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні», затвердженій Постановою МОН України 20 грудня. Дистанційну освіту тут визначено як форму навчання, механізм реалізації якої забезпечують відповідні технології дистанційного навчання, «технології опосередкованого активного спілкування з використанням телекомунікаційного зв'язку та методології індивідуальної роботи зі структурованим навчальним матеріалом, представленим в електронному вигляді» [7]. Основні принципи та перспективи дистанційної освіти в закладах вищої освіти розглядали В.М. Антонов [2], В.Ю. Биков [5]. До питання впровадження та використання інформаційно-комунікаційних технологій та змішаного навчання у вищій школі зверталися такі науковці, як В.М. Кухаренко [8,9], О.О. Самойленко [13].

Мета статті. Перевірка ефективності використання електронних освітніх ресурсів як засобів дистанційного навчання. Аналіз прак-

тичного досвіду змістового наповнення дистанційного курсу УЯІ. Для досягнення цілей ми ставимо такі завдання, як огляд переваг та недоліків використання сучасних комп'ютерних технологій, розгляд переваг платформи H5P та сервісу для графічного дизайну Canva, використання мультиплікаційних фільмів та подкастів для формування комунікативних навичок при дистанційному навчанні.

Виклад основного матеріалу. З кожним днем зростає обсяг інформації, який необхідно транслювати студентам під час викладання нерідної мови, особливо гостро ця проблема постала у наших ВНЗ у зв'язку з неможливістю аудиторної роботи під час воєнного стану, зменшенням аудиторного навантаження та збільшенням годин на самостійну роботу. Здобуття вищої освіти наразі відбувається «через опосередковану взаємодію освітніх учасників процесу в спеціалізованому середовищі, що функціонує на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [12].

Цю проблему можна вирішити збільшенням використання можливостей самостійної роботи студентів та правильною її організацією в освітньому процесі. Слід зазначити, що збільшення частки самостійної роботи вимагає перегляду підходу до правильної організації, оскільки від цього залежить результат професійної підготовки студентів.

Важливі функції самостійної роботи як форми організації навчання полягають у тому, щоб сформувати у здобувачів вищої освіти необхідні навички самостійної роботи, використовуючи різноманітні творчі види роботи, різноманітні форми пізнавальної діяльності, які б сприяли кращому засвоєнню української мови іноземними студентами. Як вважає О. Нестеренко, підготовка студента до самостійної роботи має пройти кілька стадій: від «отримання інформації до знання, а потім – до розуміння, які потрібно перетворити в керівництво для практичних дій» [10].

На нашій кафедрі створені на платформі Moodle дистанційні курси «Українська мова. Перший рівень», «Українська мова. Другий рівень: частина 1», «Українська мова. Другий рівень: частина 2». Усі курси мають тематичну структуру, яка віддзеркалює логіку вивчення УЯІ. Кожна тема в кожному курсі містить усі необхідні матеріали для роботи в аудиторії та вдома: презентації, де кожен слайд має аудіо супровід, різноманітні вправи, тексти, тести тощо. Однак слід враховувати і те, що студенти знаходяться в різних часових поясах, що робить іноді немож-

ливим проводити заняття одночасно з усією групою, і те, що вивчати нову мову абсолютно самостійно неможливо.

Існують різні електронні освітні ресурси:

- мультимедійні (інтернет-портал, освітня платформа);
- програмні продукти (електронні навчальні програми);
- образотворчі (мультимедійні презентації, картинки, фото);
- аудіо та відео (навчальні відеофільми, віртуальні екскурсії);
- текстові (електронні бібліотеки, сайти);
- електронні аналоги друкованих видань (підручники, тренажери, енциклопедії, словники та довідники).

Метою дослідження є перевірка ефективності використання електронних освітніх ресурсів як засобів дистанційного навчання на базі створеного дистанційного курсу для студентів-іноземців «Українські відмінки».

На початковому етапі оволодіння українською мовою як іноземною система відмінкових форм є найважливішою складовою, а формування мовленнєвих умінь відповідно до граматичних норм залишається основним завданням всього періоду навчання іноземців на підготовчому факультеті. Застосування у навчальній практиці створених матеріалів сприяло конструюванню вправ, вкладених у формування лексико-граматичних навичок, і завдань комунікативного характеру. Українська мова належить до групи синтетичних мов, а отже має багато флексій. Багато флексій, безліч винятків та інші мовні особливості ускладнюють процес навчання. Відбір флексій ґрунтується на приналежності слова до певної частини мови (іменник, прикметник, вказівні та присвійні займенники, числівники).

Курс створено на базі посібника «Українські відмінки: картки й таблиці», який призначений для поглибленого вивчення українських відмінків, флексій чоловічого, жіночого, середнього роду іменників, прикметників, займенників. Посібник створений у сервісі для графічного дизайну Canva [19]. Це програмне забезпечення має широкий спектр інструментів для створення слайдів з ілюстраціями, відео та текстовим матеріалом. Легкість у використанні та автоматичний дизайн слайдів дозволяють викладачеві швидко створювати барвисті, наповнені навчальним матеріалом презентації. Canva можна зробити доступним за посиланням усім охочим, що особливо зручно у випадку з презентаціями, оскільки дозволяє легко додавати посилання до дистан-

ційного курсу. Цей посібник не прив'язаний до конкретного підручника з української мови, що дає можливість використовувати його з різними навчальними матеріалами. Посібник зроблено у вигляді «слайдів-карток», кожен із яких містить ілюстративний матеріал, намальований викладачем нашої кафедри, та граматичний матеріал для розвитку мовлення. «Одночасно з візуальним каналом сприйняття інформації до роботи з картою додається слуховий канал. Поєднання візуального та слухового каналів надходження інформації покращує сприйняття запитання та утворює предметно-вербальне підґрунтя щодо побудови власного вислову» [4]. Візуалізація стимулюватиме когнітивні процеси іноземних студентів для розвитку їхньої мовної діяльності. Ця технологія ґрунтується на провідній ролі образу у процесах сприйняття та розуміння. «Емоційно забарвлений ілюстративний матеріал засвоюється набагато краще. Це дуже ефективний метод засвоєння навчального матеріалу, оскільки створює позитивне емоційне тло заняття завдяки включенню студентів до активної діяльності» [3].

Етап тренування нової лексики, закріплення відмінкових форм може бути організований через різноманітність ігрових вправ різного типу та тематики в рамках теми, що вивчається на навчальній платформі H5P. «H5P дає можливість створювати інтерактивний контент, а також використовувати та розмішувати його на сторінках сайтів або блогів, а також завантажувати створені завдання на комп'ютер» [14, с. 60]. Ця платформа дозволяє викладачам без будь-яких спеціальних знань у галузі програмування легко створювати цікавий навчальний контент, такий як презентації, ігри, тести, вікторини та багато іншого. Застосування цієї платформи підвищує мотивацію та залучення студентів до навчання. Під час апробації курсу «Українська мова. Перший рівень» ми вивчили різні інструменти та функції, доступні в H5P, характер взаємозв'язку між використанням H5P у викладанні української мови як іноземної на початковому етапі та мотивацією студентів. Найбільш вдалим інструментами платформи H5P для вивчення нерідної мови є вправи з перенесенням слів, у яких студент повинен вибрати правильний варіант слова та вставити його у потрібне місце у вправі чи тексті. У вправах типу заповнення пропущених слів студенти самостійно вписують правильні форми слова або флексії. Безперечний плюс – демонстрація правильних відповідей після виконання завдання, тому студент сам контролює свої помилки та досягнення. Найбільш яскравим є інструмент,

в якому студенти перетягують елементи із зображеннями для створення асоціацій між двома та більше елементами та створення логічних зв'язків візуальним способом, можуть використовуватися як зображення, так і текстові елементи для перетягування. За нашими спостереженнями поєднання картинки зі словом, словосполученням або фразою – одне з найулюбленіших завдань студентів. У цьому курсі ми також використовували завдання типу *Image sequencing*, що дозволяє розподілити зображення у правильному порядку з текстовою інформацією, *Multiple choice* – питання з множинною відповіддю, у яких може бути два або більше правильних варіантів відповіді. У вправах типу заповнення пропущених слів студенти самостійно вписують правильні форми слова або флексії. Безперечний плюс – демонстрація правильних відповідей після виконання завдання, тому студент сам контролює свої помилки та досягнення.

У зв'язку з переходом на дистанційну форму навчання ми спостерігаємо перехід від навчання, орієнтованого на викладача, до навчання, орієнтованого на учня, що актуалізує необхідність розвитку у тих, хто навчається, здатності до навчання та самоосвіти. Найважливішим завданням сучасної освіти є активне залучення учнів до процесу самоосвіти. Дж. Бурон стверджує, що «Фундаментальна мета, згідно з когнітивними дослідженнями, полягає в тому, щоб студенти стали незалежними, зрілими, ефективними та здатними працювати самостійно. Коли це буде досягнуто, вони не будуть потребувати таких ретельних, докладних і повторюваних пояснень від лектора, але натомість зможуть вчитися самі, більш ефективно вивчаючи те, що необхідно (більше розуміючи і менше механічно запам'ятовуючи), і знаючи, як використовувати та уявляти те, що вони вивчають» [17 с. 19].

Не можна не відзначити негативного впливу дистанційного навчання на психологічний стан студентів. Існує кілька проблем, з якими можуть зіткнутися студенти під час онлайн-занять [21]. По-перше, вони відчують втому. Втома зустрічається набагато частіше, ніж ми можемо собі уявити. По-друге, вони схильні уникати та відкладати виконання завдань. По-третє, вони стають недбалими з часом, включаючи інші рутинні дії, такі як їжа, сон, домашні справи.

Ми намагаємось зацікавити студентів додатковою роботою – переглядом невеликих мультиплікаційних фільмів українською мовою «Козаки», «Маленький великий пес». Показ автентичних мультфільмів має незаперечні переваги:

- релаксація – вивчати 6–8 годин на день іноземну мову онлайн складно;
- сприяє покращенню комунікації;
- мультфільми імітують реальні життєві ситуації;
- під час перегляду мультфільму лексика запам'ятовується набагато швидше.

Мультфільми діляться на кілька частин для легшого сприйняття з поясненнями нової лексики або українських традицій, з якими не знайомі іноземні студенти, після перегляду частини мультфільму студенти виконують завдання, зроблені також на платформі H5P. Під час перегляду мультфільму необхідно робити паузи, щоб учні могли записати нові слова чи фрази, а також необхідно просити учнів повторювати за героями, щоб їхня вимова покращувалась. Потім студенти переказують маленькі частини мультфільму. Важливо, щоб учні чули українське мовлення у природних ситуаціях.

Слухати українську мову можна також за допомогою подкастів. Подкаст – це аудіо або відеоконтент зі своєю тематикою. Студенти вибирають подкасти на цікаву для них тему і прослуховують або переглядають їх у зручний час.

Подкаст передбачає створення відео- або аудіофайлу та організацію підписки на нього та наступні файли цього автора в Інтернеті, які автоматично завантажуються на комп'ютер користувача, як тільки з'являється наступний епізод», а також «можливість програвання файлу на інших переносних пристроях, таких як iPod та

mp3-програвачі. Подкаст може стати інструментом, який дозволить викладачам інноваційним та творчим способом надати підтримку своїм студентам у навчанні. На нашій кафедрі ми створюємо невеликі аудіо та відео для наших студентів. Використання подкастів має свої плюси. По-перше, сучасне покоління все більше починає навчатися «в дорозі» (*on the go*). По-друге, у студента з'являється можливість неодноразового прослуховування чи перегляду матеріалу. По-третє, викладачі створюють ті ситуації для подкасту, які, на їхню думку, необхідні студентам для розуміння неадаптованої української мови.

Висновки. Самостійна робота студента є однією з найважливіших складових навчального процесу під час дистанційного навчання іноземних студентів. Таким чином, в умовах онлайн-занять має бути організована продуктивна самостійна робота студентів. На нашу думку, на сьогоднішній момент існує певна кількість труднощів в організації самостійної роботи студентів-іноземців в умовах дистанційного навчання. Полегшити засвоєння нового матеріалу можуть різні електронні освітні ресурси, які дають можливість наповнити урок різноманітними засобами мультимедіа, що дозволяє формувати емоційно забарвлене ставлення до матеріалу, що вивчається, сприяє підтримці уваги та мотивації учнів. Таким чином, новий дистанційний курс, в якому ми використовуємо різні електронні ресурси, сприятиме кращому засвоєнню іноземцями відмінкової системи української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підруч. для студ., аспірантів та молодих викл. Вузів. Київ: Либідь, 1998. 557 с.
2. Антонов В.М. Дистанційне навчання: логіка. Технології. Перспективи. Київ; Херсон: Штрих, 2011. 160 с.
3. Артьомова О.І., Ушакова Н.В. З досвіду використання технологій дистанційного навчання української мови іноземних студентів-початківців *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 28. С. 35–44.
4. Артьомова О.І., Ушакова Н.В. До питання реалізації принципу активної комунікативності у форматі дистанційного навчання української мови іноземців-початківців. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 29. С. 9 – 15
5. Биков В.Ю. Дистанційний навчальний процес: навч. посібник. Київ: Міленіум, 2005. 292 с.
6. Дубасенюк О.А., Антонова О.Є. Методика викладання педагогіки: курс лекцій: вид.2, доповнене. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 327 с.
7. Концепція дистанційної освіти в Україні (затверджено Постановою МОН України В.Г. Кременем 20 грудня 2000 р.).
8. Кухаренко В.М. Дистанційне навчання: умови застосування. Дистанційний курс : навч. посіб. / за ред. В.М. Кухаренка. 3-тє вид. Харків : НТУ«ХПІ», «Торсінг», 2002. 320 с.
9. Кухаренко В.М. Екстремне дистанційне навчання в Україні: монографія / за ред.: В.М. Кухаренка, В.В. Бондаренка. Харків: Міська друк., 2020. 409 с.
10. Нестеренко О.Б. Підвищення ефективності самостійної роботи студентів. *Інтернаука. Серія: Педагогічні науки*. №14 (36). 2017. С. 78–82
11. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах: Наказ від 02.06.1993 № 161. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/z0173-93>

12. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти/ Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 24. Ст. 170.
13. Самойленко О.М. Поняття дистанційної освіти та дискусії навколо неї. Збірник наукових праць. Херсон : «Міськдрук», 2011. С. 61.
14. Таблер Т. І. Використання інтерактивного контенту в електронних освітніх ресурсах у навчальному процесі сучасної школи. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*. 2019 № 7(1). С. 54–66.
15. Тюття Л.Т., Іванова І.Б. Самостійна робота студентів в умовах інформаційного навчального середовища *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: зб. наукових праць*. 2015. № 12(14). С. 54–66.
16. Шимко І. М. Самостійна робота студентів як засіб формування особистості *Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. Праць*. Кривий Ріг, 2007. Вип. 19. С. 239–244.
17. Burón, J. Enseñar a aprender. Introducción a la metacognición. Bilbao: Mensajero, 1993. 157 p.
18. Harasim L. Learning theory and online technologies. New York: Routledge, 2012. 198 p.
19. Lisa Larson-Kelley Ready, Set, Brand!: The Canva for Work Quickstart Guide. Beginners Brain Publishing, 2015. 84 с.
20. Michael Simonson, Sharon Smaldino, Susan Zvacek Teaching and Learning at a Distance, Foundations of Distance Education, sixth edition. Information Age Publishing, Inc., 2015. 345 p.
21. Wiles G. (2020, July 30). Students share impact of online classes on their mental health. The State News. URL: <https://statenews.com/article/2020/07/students-share-impact-of-onlineclasses-ontheir-mental-health>

ФУНКЦІЙНІ ВИЯВИ АВТОРИЗАЦІЇ В УКРАЇНСЬКИХ ЗМК

FUNCTIONAL MANIFESTATIONS OF AUTHORIZATION IN UKRAINIAN IN MASS MEDIA

Вінтонів М.О.,

orcid.org/0000-0002-3258-8633

доктор філологічних наук,

професор кафедри української мови

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Вінтонів Т.М.,

orcid.org/0000-0002-2210-3970

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української мови

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

У статті проаналізовано семантико-функціональні типи авторизованих конструкцій, здійснено їхній комплексний аналіз. Розмежовано семантику авторизації і персуазивності. Персуазивність витлумачено як вплив автора усного чи письмового повідомлення на його адресата з метою переконання чи заклику до вчинення дії, де мовець свідомо вербалізує висловлення, щоб змінити певну поведінку реципієнта чи вплинути на його погляди. Персуазивність не слід ототожнювати з поняттям сугестивності, що є прихованим словесним впливом, але, на відміну від персуазивності, приймається на віру, без критичної оцінки і відсутності контролю з боку свідомості адресата під час отримання та обробки інформації.

Виокремлено синтаксичні одиниці та лексичних елементів, яким притаманна функція авторизації. До них зараховано власне-лексичні елементи, лексико-синтаксичні засоби і синтаксичні одиниці.

Запропоновано градацію за рівнем зв'язку висловлення із суб'єктом мовної діяльності: об'єктивований спосіб подання інформації (нульовий показник авторизації), умовно авторизовані висловлення (зв'язок із суб'єктом не експліковано, але вбудовано в семантику предиката (предикатного слова), авторизований спосіб подання інформації (експліцитний показник авторизації).

Отримані результати дозволяють поглибити теоретичний і практичний аспекти проблеми авторизації як мовної категорії, системного характеру і способів її вираження в українській мові. Розгляд авторизованих конструкцій у річищі теорії синтаксичної ізофункційності відкриває нові перспективи для вивчення категорії авторизації та близьких до неї понять.

Практичне значення статті пов'язане з можливістю використання матеріалів і результатів дослідження в практиці викладання в закладах вищої освіти таких дисциплін, як граматики української мови, стилістика української мови, та спецкурсів, присвячених сучасним граматичним та синтаксичним науковим концепціям.

Спостереження над структурою та функціонуванням авторизованих конструкцій інференційної семантики сприятимуть глибшому розумінню природи відношень зумовленості в українській мові. Отримані результати можуть бути враховані в подальших напрацюваннях у цій галузі.

Ключові слова: авторизація, персуазивність, диктум, модус, політичний дискурс.

The article analyzes the semantic and functional types of authorized constructions, their comprehensive analysis is carried out. The semantics of authorization and persuasiveness are distinguished. Persuasiveness is interpreted as the author's impact of a verbal or written message on his addressee for the purpose of persuasion or call to action, where the speaker verbalizes the statement consciously in order to change a certain behavior of the recipient or influence his views. Persuasiveness should not be equated with the concept of suggestiveness, which is a hidden verbal influence, but, unlike persuasiveness, is taken on faith, without critical evaluation and lack of control by the addressee's consciousness at the time of receiving and processing information.

It is determined the syntactic units and lexical elements with the authorization function which include proper lexical elements, lexical-syntactic means and syntactic units.

A gradation according to the level of connection between the utterance and the subject of linguistic activity is offered. This is an objectified way of presenting information (zero authorization indicator), conditionally authorized utterances (the connection with the subject is not explained, but is implied in the semantics of the predicate), an authorized way of presenting information (an explicit indicator of authorization).

The obtained results make it possible to deepen the theoretical and practical aspects of the problem of authorization as a language category, its systemic nature and ways of its expression in the Ukrainian language. Consideration of authorized constructions in the context of the theory of syntactic isofunctionality opens up new perspectives for studying the category of authorization and concepts close to it.

The practical significance of the article is related to the possibility of using the materials and research results in the practice of teaching such disciplines as Ukrainian grammar, stylistics, special courses devoted to modern grammatical and syntactic scientific concepts in higher education institutions.

Observations on the structure and functioning of authorized constructions with inferential semantics will contribute to a deeper understanding of the nature of conditional relations in the Ukrainian language. The obtained results can be taken into account in further developments in this field.

Key words: authorization, persuasiveness, dictum, modus, political discourse.

Постановка проблеми. Проблема про антропоцентричну природу мовник явищ увело до центру уваги лінгвістів вивчення низки питань, одним із яких є проблема опису та типології засобів індикації джерела інформації. У лінгвістиці становлення ідеї авторизації як окремого поняття пов'язують із роботами Ш. Баллі, який номінативну природу речення експлікував як двочленну, поєднання диктуму і модусу [9, р. 44], де модус є носієм модальності корелятивної операції, витворюваної суб'єктом мислення. Напрацювання теорії авторизацію пов'язано із поглибленим вивченням вставних компонентів та часток, що є одними із основних засобів вираження суб'єктивної модальності в реченні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На позначення інформації, отриманої з різних джерел, використовують такі поняття, як «цитатив», «модусна рамка», «евіденційність» (див. праці П. Дендала [10], Ж. Лазарда [11], Ф. Палмера [12]). У лінгвоукраїністиці джерело або спосіб отримання інформації позначають терміном «авторизація» (див. праці І. Р. Вихованця [2], Н. В. Гуйванюк [4], Н. Л. Іваницької [5], В. А. Ригованої [7] та ін.).

У сучасній українській мові питання авторизації описано фрагментарно: а) у плані референційної семантики речення і тексту (Н. Гуйванюк [4] та ін.); б) у комунікативно-прагматичному аспекті висловлення (М. Вінтонів [3] та ін.); в) з погляду функційного синтаксису (І. Вихованець [2] та ін.); г) крізь призму модусу й диктуму (В. Шинкарук [8] та ін.).

Постановка завдання.

Об'єктом дослідження є категорія авторизації в українському політичному дискурсі. Предмет аналізу – засоби експлікації авторизаційних показників у політичному дискурсі. Мета статті – комплексно проаналізувати засоби вираження авторизації в українському політичному дискурсі. Мета передбачає розв'язання таких завдань:

1) описати теоретико-методологічні основи багатоаспектного дослідження категорії авторизації з урахуванням її категорійної специфіки;

2) визначити екстралінгвальні та власне-мовні причини експлікації авторизаційних показників у політичному дискурсі;

3) розкрити роль авторизації у вираженні авторського задуму та окремих прагматичних настанов у політичному дискурсі.

Виклад основного матеріалу. У лінгвоукраїністиці авторизацію витлумачують як особливий модусний зміст, що пов'язує інформацію, вміщену у висловленні, з її суб'єктом та її пізнавальною мислеоцінною діяльністю. Авторизацію, поряд із персуазивністю та оцінністю, розглядають у низці категорій кваліфікативного модусного аспекту, що дозволяє висловлювати своє ставлення до подій та інформації про них. Подібний погляд кваліфікації простежуємо в працях більшості сучасних лінгвістів [7 та ін.]. Важлива характеристика авторизації, зазначена дослідником, полягає в її можливій імпліцитності, пов'язаної з іншими чинниками принципом дії так званого «авторизаційного ключа».

Семантика авторизації близька до поняття персуазивності. Під персуазивністю розуміють вплив автора усного чи письмового повідомлення на його адресата з метою переконання чи заклик до вчинення дії, де мовець свідомо вербалізує висловлення, щоб змінити певну поведінку реципієнта чи вплинути на його погляди. Персуазивність перетинається з поняттям сугестивності, що є прихованим словесним впливом, але, на відміну від персуазивності, приймається на віру, без критичної оцінки і відсутності контролю з боку свідомості адресата під час отримання та обробки інформації.

У сучасній українській мові категорія авторизації є одним із виразників різних значень у політичному дискурсі. З-поміж формальних експлікаторів авторизації виокремлюють вставні компоненти і частки, що позначають чужий стиль вираження думки, суб'єктивну передачу думки, її оцінку з боку мовця, а також є авторизаторами висловлення.

Розрізняють об'єктивований та авторизований (суб'єктивний) спосіб подачі інформації, напр.: ¹*Раніше польські правоохоронці у співпраці з українською прокуратурою та Службою безпеки затримали громадянина Польщі Павела К., підозрюваного в співпраці з російською розвідкою для планування замаху на Володимира Зеленського (Українська правда. – 25.04.2024) –* ²*Як пише «Українська правда», раніше польські правоохоронці у співпраці з українською прокуратурою та Службою безпеки затримали громадянина Польщі Павела К., підозрюваного в співпраці з російською розвідкою для планування замаху на Володимира Зеленського;* ³*Читаємо*

в «Українській правді», що раніше польські правоохоронці у співпраці з українською прокуратурою та Службою безпеки затримали громадянина Польщі Павела К., підозрюваного в співпраці з російською розвідкою для планування замаху на Володимира Зеленського; ⁴На нашу думку, раніше польські правоохоронці у співпраці з українською прокуратурою та Службою безпеки затримали громадянина Польщі Павела К., підозрюваного в співпраці з російською розвідкою для планування замаху на Володимира Зеленського.

Трансформовані приклади, крім вихідного, авторизовані, суб'єкт вербалізований (²як пише «Українська правда», читаємо в «Українській правді», ⁴на нашу думку). Вихідне речення не вказує на характер цього зв'язку. Це об'єктивований спосіб подання інформації, з яким корелює в мовній системі суб'єктивна – авторизована експлікація. Як результат інтенсивної діяльності суб'єкта мисленнєвої діяльності кожне речення можна співвіднести з цим суб'єктом: ¹Раніше польські правоохоронці у співпраці з українською прокуратурою та Службою безпеки затримали громадянина Польщі Павела К., підозрюваного в співпраці з російською розвідкою для планування замаху на Володимира Зеленського – ²Як пише «Українська правда», раніше польські правоохоронці у співпраці з українською прокуратурою та Службою безпеки затримали громадянина Польщі Павела К., підозрюваного в співпраці з російською розвідкою для планування замаху на Володимира Зеленського (як слушно зауважив Ш. Баллі [9, р. 59], у таких випадках достатньо сказати, «польські правоохоронці у співпраці з українською прокуратурою та Службою безпеки затримали громадянина Польщі Павела К.», щоб слухач зрозумів, що йдеться про констатацію факту мовцем. Тому висловленням, що демонструють об'єктивований спосіб подання інформації, притаманні, на наш погляд, нульові показники авторизації, але вони пов'язані з суб'єктом мовної діяльності і є імпліцитними. Авторизація, запроваджуючи біном «суб'єктивний (авторизований) – об'єктивований спосіб подання інформації», є універсальною характеристикою висловлення.

Зокрема актуальним постає питання облігаторної авторизації, прямих і непрямих її показників. Поширеною є думка, що авторизаційна характеристика висловлення обов'язкова, але присутність авторизаційних показників у реченні зовсім не обов'язкова. Аргументом на користь цього є те, що в мові прийнято викладати інформацію «від себе», і тому спеціальні показники передбачені

переважно для нестандартних випадків – викладення чужої інформації, цитування, наприклад: *За словами Зеленського, «цю битву не можна заморозити чи відкласти. Її не можна ігнорувати, сподіваючись, що океан чи щось інше захистять самі собою. Від Сполучених Штатів і до Європи, від Латинської Америки і до Африки, від Китаю та до Австралії – світ надто взаємопов'язаний, щоб хтось один міг залишитися десь осторонь – і водночас у безпеці, коли триває така битва»* (NV. – 22 грудня 2022). Якщо на початку тексту задане джерело інформації (*За словами Зеленського*), цей сигнал поширюється на всі висловлення цього тексту до знака перемикання, напр.: *Світова більшість визнає правду про цю війну. Це злочинна та неспровокована агресія Росії проти нашої нації, що має на меті захоплення території та ресурсів України. Але не тільки це. Держава-терорист має на меті своєю агресією підірвати всі дами міжнародних норм, які мають захищати світ від воєн* (Укрінформ. – 14.04.2024).

Під авторизованими реченнями слід розуміти синтаксичні одиниці, у яких вербалізовано зв'язок із джерелом інформації, експлікований у висловленні. Засоби вияву авторизації в сучасній українській мові різноманітні, від прийменниково-відмінкових форм і словосполучень до моделей двоскладного речення або їхніх «знеособлених» варіантів.

У результаті аналізу наукових праць, присвячених авторизації, та мовного матеріалу виокремлено вихідне коло синтаксичних конструкцій та лексичних елементів, яким притаманна функція авторизації, до яких зараховують: власне-лексичні елементи, лексико-синтаксичні та власне-синтаксичні засоби.

Засоби вираження авторизації є різнорівневими, і вибір способу авторизації (з наявного фонду) часто буває синтаксично нерелевантним, способи взаємозамінні й конструктивно, і лексично, проте можливості використання того чи того способу авторизації залежать від мети повідомлення, а в межах цих потенційних можливостей автор надає перевагу тому або тому варіанту відповідно, зважаючи на комунікативно-стилістичні умови.

Крім прямих показників авторизації, виокремлюють і непрямі, що опосередковано пов'язують зміст висловлення з його джерелом. Непрямі показники наявні у висловленнях, предикати яких за своєю семантикою передбачають тісний зв'язок із суб'єктом думки. Морфологічно такі предикати виражені дієсловами пропозиційного відношення.

До дієслів пропозиційного відношення зараховують дієслова говоріння і повідомлення, судження і мислення, пам'яті і знання, дієслова емоційних переживань, оцінного судження, волевиявлення та спонування, дієслова сприйняття тощо. Речення з такими типами предикатів завжди суб'єктивні, оскільки експлікують пізнавальну психічну діяльність суб'єкта. І якщо використання деяких із цих предикатів у висловленні вже є показником авторизації (напр., *знати, повідомляти, бачити, чути* та ін.), то інші не авторизують повідомлення як таке (напр.: *добре, приємно, боляче, холодно, шкода* тощо), проте репрезентують тісний зв'язок із суб'єктом, оскільки вони невіддільні від його психічної діяльності. Такі речення, на нашу думку, є умовно авторизованими, напр.: *Приємно, що європейці ігнорують нав'язувані російською пропагандою тези про те, що в Україні панують націоналістичні ідеї* (Гордон. – 05.31.2017).

Можна побудувати певну градацію за рівнем зв'язку висловлення з суб'єктом мовної діяльності: об'єктивований спосіб подання інформації (нульовий показник авторизації); умовно авторизовані висловлення (зв'язок із суб'єктом не експліковано, але вбудовано в семантику предиката (предикатного слова); авторизований спосіб подання інформації (експліцитний показник авторизації).

Найважливіша семантико-синтаксичних засобів, що прямо чи побічно вказують на авторизованість висловлення. Засоби авторизації варіюються від прийменниково-відмінкових форм (*для нього, для нас* тощо), напр.: *Також Тімберлейк додав, що для нього виступ на інавгурації 46-го президента США Джо Байдена – це «велика честь»* (РБК-Україна. – 14.01.2021), до двоскладних моделей (*я бачу, ми спостерігаємо, вона вважає*), напр.: *Я бачу, що моделлю цієї нації, прикладом для наслідування стають україномовні люди* (Радіо Свобода. – 23.10.2016), *Ми спостерігаємо, що ворог активно переходить не лише на С-300, Іскандери, а й звичайні КАБи* (Радіо Свобода. – 25.04.2024), або «знеособлених» варіантів, із синтаксично невираженими категоріями особи (*здається, видається, уважається, думається* тощо), напр.: *Всі ці «гарні» новини свідчили про те, що українська влада, здається, має шанси уникнути прогнозованого «дефолту», а відтак, за умови поліпшення фінансового стану, – до більш виваженої побудови зовнішньої політики* (Місто. – 10.03.2013); *Відчувається, що взірцем для Орбана слугують приклади ротенбергів, ковальчуків, шаламових із путінського*

кола (Дзеркало тижня. – 2018); *Сьогодні, здається, його вже немає* (Дзеркало тижня. – 2020). Опосередковано авторизують безсуб'єктні квазіпасивні висловлення, конструкції з номіналізованим предикатом персуазивної семантики: *немає впевненості в чому-небудь, немає сумніву в чому-небудь* (*І немає впевненості, що хтось хотів би показати ці треки комусь* (Гордон. – 18.04.2020); конструкції з модальними словами та частками персуазивної семантики: *звичайно, ймовірно, ніби* (*Ймовірно, депутатський корпус оновиться на половину, а щонайменше третину місць у радах нового скликання займуть підприємці* (Київ. – 28 Жовтня, 2010 року, № 43 (588)) тощо.

Авторизація в реченні може бути формалізована дієсловами сприйняття, які підкреслюють «авторство» висловлення, напр.: *Він бачив на власні очі, як вбили його сусідів* (УНІАН. – 05.03.2024); *При цьому сам «План спільних кроків» не був опублікований, і ніхто, крім учасників ТКГ, поки що не бачив його цілком* (UAINFO.org – 13.11.2020); *Оскільки камера Романа була розташована прямо біля посту, він чув, як катували інших* (Радіо Свобода. – 31.01.2023); *Чоловік, який просив називати його Нікітою, розповів, що окупанти били його так, що він відчував, як у роті кришаться зуби* (<https://umdp.l.info/news>).

Модально-диктальна будова типового авторизованого висловлення має структуру, де диктумний зміст полягає в авторизованій моделі, тоді як авторизувальна модель являє собою модусну рамку пропозицій диктуму, референтних ситуаціям об'єктивної дійсності. Особливістю модусу є його семантична недостатність, неповнота у відриві від диктуму, яка виявлювана в конструкціях авторизації, напр.: *Ющенко ще раз сказав, що в нього немає інших кандидатур, тільки Порошенко* (Українська правда. – 18.12.2009); *Кожен, хто цікавиться міжрелігійними взаєминами, знає, що протистояння РПЦ і УГКЦ мають давню історію, як і те, що «аргументи», які цього разу навів архієпископ Іларіон незмінні уже близько двадцяти років* (Київ. – 14.12.2009); *Як відомо, президент ветоував цей закон, мотивуючи це тим, що неправильно обрані джерела фінансування* (Економічна правда. – 26.11.2009). Авторизація може бути репрезентована складно-підрядними реченнями, напр.: *Я йому сказав, що мені ні в чому зізнаватися, і якщо вони мають намір мене вбити, вони можуть зробити це прямо зараз* (Радіо Свобода. – 22.01.2018).

Отже, авторизація реалізується в смисловій структурі речення як модусна (модальна) рамка

висловлення. Структурно модусна рамка авторизації є авторизувальною моделлю, яку вводять в основну, авторизовану модель речення, що призводить до різних типів взаємодії моделей як у структурному, так і в семантичному планах. Напр.: *Він вважає, що ця книга цікава; Він вважає цю книгу цікавою; Ця книга видається йому цікавою* тощо.

Головна роль у процесі взаємодії авторизувальної та авторизованої моделей належить дієсловам авторизувальної семантики, які є «комплікаторами», що ускладнюють елементарні моделі речення. Дієслова авторизувальної семантики

організують предикати, що відносять до предикатів модусу.

Висновки. Під авторизацією слід розуміти особливий модусний зміст, що пов'язує інформацію, вміщену у висловленні, з її суб'єктом та його пізнавальною мисленнєвооцінною діяльністю. Суб'єкт авторизації є модусним суб'єктом, тобто елементом суб'єктивного змісту речення, який завжди наявний у реченні експліцитно чи імпліцитно. Перспективи подальших досліджень убачаємо у використанні результатів під час аналізу текстів різної дискурсивної приналежності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Брицин В.М. Модальна граматики дискурсу як один із напрямів семантико-синтаксичних досліджень. *Мовознавство*. 2006. № 2–3. С. 101–110.
2. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. Київ : Наук. думка, 1992. 222 с.
3. Вінтонів М. О. Актуальне членування речення і тексту: формальні та функційні вияви : монографія. Донецьк : ДонНУ, 2013. 328 с.
4. Гуйванюк Н. В. Слово – Речення – Текст [Текст] : вибр. праці. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. 664 с.
5. Іваницька Н. Л. Двоскладне речення в українській мові [Текст]. Київ : Вища шк., 1986. 168 с.
6. Ніка О.І. Модус у стародавній українській літературній мові другої половини XVI – першої половини XVII ст. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2009. 444 с.
7. Ригованова В.А. Зіставний аналіз категорії авторизації в українській та англійській мовах: структура та семантика: Автореф. ... канд. філол. наук. Донецьк: ДонНУ, 2006. 20 с.
8. Шинкарук В.Д. Категорії модусу і диктуму у структурі речення : монографія. Чернівці : Рута, 2002. 272 с.
9. Bally Ch. *Linguistique generale et linguistique française*. Berne: A. Francke, 1950. 440 p.
10. Dendale P., L. Tasmowski. 2001. Introduction: Evidentiality and related notions, *J. of Pragmatics*. 2001. 33 (3). P. 339–348.
11. Lazard G. Mirativity, evidentiality, mediativity, or other? *Linguistic typology*. V.3. 1999. P. 91–110.
12. Palmer F.R. *Mood and modality*. Cambridge, 1986. 243 p.
13. Дзеркало тижня URL: <https://zn.ua/> (data zvernennia: 17.03.2021)
14. «Київ» (журнал), м. Київ URL: <https://umdp.info/news/> (data zvernennia: 22.03.2024)
15. NV. URL: <https://nv.ua/> (data zvernennia: 22.12.2022)
16. UAINFO.org URL: <https://uainfo.org/> (data zvernennia: 13.11.2020)
17. Гордон URL: <https://gordonua.com/ukr/> (data zvernennia: 02.03.2024)
18. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua> (data zvernennia: 17.03.2021)
19. Місто. URL: <https://gazeta-misto.te.ua/> (data zvernennia: 10.03.2019)
20. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/> (data zvernennia: 23.10.2016; 22.01.2018; 31.01.2023)
21. РБК-Україна URL: <https://www.rbc.ua/> (data zvernennia: 14.01.2021)
22. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/> (data zvernennia: 25.04.2024)
23. Укрінформ URL: <https://www.ukrinform.ua/> (data zvernennia: 14.04.2024)
24. УНІАН URL: <https://www.unian.ua/> (data zvernennia: 05.03.2024)

ЕВФЕМІЗМИ В АКТУАЛІЗАЦІЇ ПРАГМАТИЧНИХ КОМПОНЕНТІВ ЗНАЧЕННЯ В ДІАЛЕКТНОМУ ДИСКУРСІ

EUPHEMISMS IN THE ACTUALIZATION OF PRAGMATIC COMPONENTS OF MEANING IN DIALECTAL DISCOURSE

Голянич М.І.,

orcid.org/0000-0002-6550-0669

*докторка філологічних наук, професорка,
професорка кафедри української мови*

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

У статті охарактеризовано евфемізми, що використовуються в мовленні жителів села Тюдів Косівського району Івано-Франківської області, які є значущими мовними одиницями у вираженні намірів комунікантів і їх прагненні досягти гармонійності у спілкуванні.

Проведене дослідження засвідчило: атмосфера кооперативного спілкування передбачає дотримання мовцями села принципів і норм мовленнєвої поведінки, зокрема уникнення слів або виразів, які порушували б правила ввічливості, такту, поваги до комунікативного партнера, могли б спричинити йому психологічний дискомфорт. З цією метою і використовуються евфемізми – слова чи окремі вирази, що вживаються замість синонімічних слів (виразів) для ввічливого позначення певних предметів, явищ чи дій.

У статті доведено: використання евфемізмів, онтологічною основою яких є асиметрія плану змісту і плану вираження, дозволяє жителям села уникати в окремих ситуаціях спілкування грубих, нетактовних чи образливих висловлень, тим самим виявляти свою комунікативну компетентність.

У цьому дослідженні проаналізовано семантику евфемізмів, що в гуцульському діалектному дискурсі є вагомими в актуалізації прагматичних компонентів значення, зокрема виділено ті їх розряди, що означають: смерть, окремі хвороби, нечисту силу, інтимні стосунки, фізіологічні процеси, певні частини тіла, шкідливі звички людини, риси її характеру, зовнішності, особливості мовлення, моральні засади, принципи поведінки та ін.

Евфемізми розглянуто як когнітивні й емоційно-оцінні знаки, що виступають вагомими змістотвірними засобами тексту (дискурсу), формулюючи імпліцитний пласт його буття. Акцентовано на тому, що ці мовні величини підкреслюють комунікативно-прагматичну спрямованість тих фрагментів тексту (дискурсу), у складі яких вони використовуються, і в мовленні жителів села Тюдів вони виконують такі основні функції: етикетну, імпліцитно-інтерпретаційну, когнітивно-моделювальну, комунікативно-прагматичну, оцінно-образну, смислотвірну та функцію табу.

Ключові слова: евфемізм, евфемістичні висловлення, діалектний текст (дискурс), лексико-семантичний розряд, прагматичний компонент значення, табу.

The article characterizes euphemisms used in the speech of the residents of Tyudiv village, Kosiv district, Ivano-Frankivsk region, which are significant linguistic units in expressing communicators' intentions and their efforts to achieve harmony in communication. The study revealed that the atmosphere of cooperative communication requires villagers to adhere to principles and norms of speech behavior, particularly avoiding words or expressions that violate politeness, tact, and respect, potentially causing psychological discomfort. Euphemisms are used for this purpose – words or expressions substituted for synonymous words to politely denote certain objects, phenomena, or actions.

The article demonstrates that the use of euphemisms, whose ontological basis is the asymmetry between content and expression, allows villagers to avoid rude, tactless, or offensive expressions in certain communication situations, thus demonstrating their communicative competence.

This study analyzes the semantics of euphemisms, which are significant in the actualization of pragmatic components of meaning in the Hutsul dialect discourse. It highlights their categories denoting: death, certain diseases, evil spirits, intimate relationships, physiological processes, certain body parts, harmful habits, character traits, appearance, speech peculiarities, moral principles, behavioral norms, and others.

Euphemisms are considered as cognitive and emotionally evaluative signs, which serve as significant content-forming means of text (discourse), formulating an implicit layer of its existence. It is emphasized that these linguistic units highlight the communicative-pragmatic orientation of the text (discourse) fragments in which they are used. In the speech of Tyudiv villagers, they perform the following main functions: etiquette, implicit-interpretative, cognitive-modelling, communicative-pragmatic, evaluative-imagery, semantic, and taboo functions.

Key words: euphemism, euphemistic expressions, dialectal text (discourse), lexico-semantic category, pragmatic component of meaning, taboo.

Постановка проблеми. Актуальними в сучасному мовознавстві є питання, пов'язані з дослідженням тексту як дискурсу і виявленням у ньому тих мовних засобів, які є ключовими у вираженні його смислового наповнення,

у розкритті характеру діалогічної взаємодії комунікантів.

Серед різних смислотвірних величин, які виявляють особливості спілкування, відбитого в тексті як дискурсі, особлива роль належить

евфемізмам, тому їх значення, структура, роль у мовленні, – все це було й залишається в колі наукових зацікавлень представників різних наукових напрямків і шкіл, починаючи ще з античних часів (Аристотель, Цицерон; Ш. Баллі, Е. Бенвеніст; Л. Булаховський, В. Ужченко, Л. Авксентьєв, О. Тараненко, Ф. Бацевич та ін.).

Сучасна наука антропоорієнтована парадигма засвідчує: розкриття онтологічної природи евфемізмів, визначення їх ролі в процесах комунікативної взаємодії буде ефективнішим, якщо враховувати особливості сприйняття людиною дійсності й опредметнення її у слові, в перифразі, паремії, у фраземі; якщо брати до уваги комунікативні наміри мовців, їх мовленнєві компетенції стосовно вибору доцільних у конкретній ситуації спілкування комунікативних тактик, що її відбито в сучасних дослідженнях учених (В. Андріяш, Н. Євтушенко; С. Смірнов, Є. Снегір'єва, О. Харченко, Ю. Швечкова та ін.).

Однак попри значну кількість праць, присвячених евфемізмам, все ж недостатньо досліджено їх семантику та функції в діалектному дискурсі. Тому завдання цієї статті – виділити семантичні розряди евфемізмів, які функціонують у мовленні жителів села Тюдів, та розкрити їх роль в актуалізації прагматичних компонентів значення в процесах комунікативної взаємодії мовців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комплексних досліджень, які б усебічно розкривали семантику та роль евфемізмів у діалектному дискурсі, немає. Особливості значення цих мовних величин розкриваються принагідно, насамперед при характеристиці родильного та поховального обрядів.

Зафіксовані евфемізми і в лексикографічних працях – словниках окремих говірок. Евфемізми, що функціонують у мовленні жителів села Тюдів, не були об'єктом спеціального лінгвістичного дослідження, що й зумовлює вибір теми статті та її актуальність.

Постановка завдання. Об'єктом дослідження є евфемізми в мовленні села Тюдів.

Предмет дослідження – семантика та функції евфемізмів, наявних у говірці села Тюдів.

Мета дослідження – розкрити семантику евфемізмів та їх функційне навантаження в діалектному дискурсі.

Основні завдання:

1) виділити лексико-семантичні розряди евфемізмів, що побутують у говірці села Тюдів;

2) розкрити їх функції та виявити роль в актуалізації прагматичних компонентів значення під час комунікативної взаємодії мовців.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сучасна наукова комунікативно-функційна парадигма великою мірою пов'язана з дослідженням тексту як дискурсу, а це передбачає врахування при його аналізі різних аспектів діяльності людини, опредметнених у слові (когнітивного, соціокультурного, психологічного, емоційно-оцінного), зорієнтованих на вираження внутрішнього світу мовця, його уподобань, прагнень, цілей, волевиявлення.

Антропозорієнтований вектор дослідження тексту (дискурсу) спрямований на актуалізацію різних змістотвірних чинників (об'єктивних і суб'єктивних, власне мовних і паралінгвальних, експліцитних й імпліцитних), сфокусованих у таких поняттях, як «мовленнєва діяльність», «мовленнєва взаємодія», а також у формах, видах, типах, моделях процесів, позначених цими термінами.

Декодування змісту тексту як дискурсу, зокрема й діалектного, при такому підході передбачає, звичайно, опору на онтологічну основу тексту – мовні засоби, їх семантику та синтактику, однак не менш важливо виявити й прагматичні компоненти значень, які формуються конкретною ситуацією спілкування¹, відкриваючи ті пласти буття тексту, в яких домінують є закодовані в мовних одиницях інтенції мовців.

Серед різних мовних величин, які, виражаючи певне значення, в конкретній текстовій ситуації вербалізують і різні наміри комунікантів, їх буттєво-емоційні стани, текстуально значущими є евфемізми².

Евфемізми – це когнітивні й емоційно-оцінні знаки, що виступають вагомими змістотвірними засобами тексту; це маркери, які формують імпліцитний простір тексту, актуалізуючи досвідні знання мовців, підвищуючи роль оцінно-образного потенціалу тих висловлень, у складі яких вони використовуються. Тому важливо розкрити,

¹ «...прагматичні значення (комунікативно-прагматичні смисли) стосуються, передовсім, внутрішнього світу учасників спілкування (почуттів, емоцій, психологічних і психічних станів, вірувань, волі, культурних чинників тощо); вони є надзвичайно складно сформульованими ... і, як правило, сприймаються і «декодується» іншими учасниками спілкування, виходячи із власних комунікативних навичок, власного світосприйняття [1, с. 28].

² Евфемізм – «слово або вислів, троп, що вживається для непрямиго, прихованого, зокрема пом'якшеного, ввічливого позначення певних предметів, явищ, дій замість прямої їх назви... Джерела Е – у явищах табу; і взагалі в прагненні уникнути з тих чи інших міркувань прямої назви предмета (шляхом заміни небажаної назви її нейтральним, «позитивним» або, навпаки, «негативним» еквівалентом)» [9, с. 455].

Евфемізми – «емоційно нейтральні слова або вирази, які вживають замість синонімічних їм слів або виразів, що видаються мовцями непристойними, грубими або нетактовними» [2, с. 200]; «слова і вирази, які вживаються з метою уникнення слів з грубим чи непристойним змістом або неприємним у певних умовах забарвленням...» [3, с. 73].

які сегменти концептуальної картини світу жителями села найчастіше евфемізуються, які мовні засоби є носіями відповідних евфемістичних значень і в актуалізації прагматичних компонентів значення в діалектному дискурсі

У мовленні села найчастіше евфемізуються ті предметно-поняттєві сфери, що означають:

1) **смерть**: *Прійде тотá пán'a ў б'ілому / таї лиші скáже / Гаї ході / алé бóрзо / бо йа ни мáйу / коли ч'ікáти / Таї шó / ч'олов'ік ідé / ус'ó лиш'ейі / таї ідé / бо кудá / сарáку / д'інец'е / вид неїї ни гóден виткупітисе;*

2) **нечисту силу**: *Вуїко роскáзуваў / шо рас ішóў вин з вес'іл'á / ш'і тёмно бóло / дніна лиші се хот'іла робіти / ідé соб'і / шош гімкайі / ужé минáйі йірўгу / ш'і крок / таї ужé йігó хáта / алé дівіц'е / а ікїйс хлóпч'ік у ч'ірвóн:уї ш'епоц':і віскас з йірўги / таї лиші переб'іх йімў дорóгу / алé на цéму се ни скін'ч'éло;*

3) **інтимні стосунки**: *Каўт / шо ўна т:о та т:о з ним робіла / А шó / тот'і / шо ц:е каўт / с'в'іч'ку держ'éли?; Ік уні ломіли гóлу / то наї лóмїут / а моїá головá ч'о мáйї за ц:е переживáти?; Наї бóде / шо ўни соб'і ходіли / тák'ік мáйї бóти / йек лиші йім се хот'іло / алé іке кому́ до цéго д'іло?;*

4) **фізіологічні процеси**: *Іг жінка мáйї на сóб'і / то ни їде до цёр'кви / То ни лиші ц:е / іг жінка нич'éста / то ї на Саўтїр'у / і на пóхоронк ни їде; Жінка ў тот'і дни ни м'іси к'істо / ни їде ў кумі / ц:е йа здáўна знáйу; Хот'іла по трéб'і питї надвїр / а малїй ни пускáйї / страшн'і плач'ї завóди;*

5) **вагітність**: *Походіла / таї ад'і до ч'óго д'іўка се доходитіла / ад'і ікў рáд'іс'т' рóдич'ам принéсла; Іг жінка ў т'іж'і / то ўна ни мáйї так се ўвихáти / унá мáйї уваж'éти на сéбе; Вас'ўта / в'ід'і / ч'ікáйї на кóгос / по нї ш'і ни геї вїтко / алé так вигл'ідáйї / шо ме мáти д'івоч'ку;*

6) **шкідливі звички, зокрема схильність до вживання алкогольних напоїв**: *Й:ї / шо казáти / ўна пишлá такóў дорóгоў / шо наї ни кáжу / А хто йїйї до цéго приўч'éў? / н'іхтó інчїй / лиші вин / та ўна до вид:áван'a н'іч'ó ў рот ни брáла / тикї н'і крáпл'ї;*

7) **неприємні запахи**: *Мої / анў бóрзо ўтвор'éте вїкнó / наї се прол'уфтўйї / бо тўтки нимá ч'ем дїхнўти / аг'інацїсé / так йїстé напопукáли / шо сокіра гóн:а завїснути;*

8) **певні частини тіла**: *Мої / пáрупч'і / а ти ч'ó свóйе богáцтво ўс'ім покáзуїш? / ге? / ч'ó йїгó ни сокóтиш? / ци ти хоч' / шобї ўно загубілосе? / анў бóрзо б'їжї дмáм'і / наї унá тоб'і споден'кї ўберé / кажї / шо пáрубок мáйї бóти ў спóн':ах;*

9) **інтелектуальні особливості людини**: *Й:ї / лиші їт йїгó / цес ч'олов'ік задўже прóстїй / шобї з ним мош отакé говоріти / з Митрїхоў говор'їт / Алé то / прéц'ін' / газдá / йек газдó обмінáти?;*

10) **риси зовнішності**: *Ад'і / сїжу такá / іг бáба Штефанкóва / ш'і гїрш'а / лиші т:о / шо кўч'ір'їў бракуїї / Йїде / хтó ч'уў на сéбе такé наговор'увати? / скажї л'їше / йек ти сегóн:е се ч'уїш? / л'їше? / Ч'уїусе / іг занéсене кóт'і / дес отáк; Мої / та ти ни ў бóтин ідéш / ни дгóр'і / шо так йїс се віўбераў / ти їдеш мижї л'ўде;*

11) **характер, особливості мовлення**: *Н'іч'ó ни каў / ўна дóбра жінка / алé так ікóс се склáдáйї / шо слóво ў неїї страшнó скóре / такé / іг би с кр'їса вискáкувало / ш'і ни спостїгла гáтка подўмати / а ўно ўже свóйе сказáло / таї тогó ўс'éке гóн:о проскáкувати;*

12) **дїї, вчинки когось, не схвалювані оточенням**: *Й:ї / ни грїзїсе / вин ш'і ни дїшóў свóїїх рокїў / свóго рóзуму / дїйде / таї тогдї ўс'о напрáвїц'е; Аг'їмої / ч'олов'ік ужé ў повáжних рокáх / а на нéго ад'і шо наїшло / ад'і ікóйї нéмоч'і зач'éў соб'і шукáти;*

13) **хворобу**: *У неїї такá самá слáб'іс'т' / іг бóла у йї мáми / т:а самá / а з неїї р'їтко хто гóден вікарапкатисе / Гóсподеч'ку мїлії / ікé ўс'éке л'ўде пац'ўт / молодé / хоч'і жїти / а то ад'і шо;*

14) **моральні засади, певні принципи поведінки**: *Тажé тоб'і ни штіри рóки / абéс ни розум'іла / за шо йа каў / тоб'і ўже пóўних штирнáц:ит' / і мўсиш розум'їти / йек д'їўч'їна мáйї вестїсе / іг зач'їнаїї д'івóч'їти.*

У кожному з наведених текстів закодовані наративи, у яких імпліцитно закладено і прагматичні компоненти значення, ті імплікатури, які формують відповідний образ об'єкта, виявляючи стримане позитивне, нейтральне або негативне ставлення мовця до нього, опредметнюючи певний характер дистанціювання від окремих його дій через замовчування – небажання прямо озвучувати комунікативному партнерові свою оцінку об'єкта чи ситуації, що є предметом обговорення.

Дотримуючись принципу ввічливості [2, с. 132], комунікант старається «згладити» те, що могло б актуалізуватися в конфронтаційній формі, порушуючи норми кооперативного спілкування, зокрема максимуму такту.

В окремих із наведених текстів звучать мотиви заспокоєння, обнадіювання комунікативного партнера (*Ни грїзїсе / вин ш'і ни дїшóў свóїїх рокїў...*); у багатьох із них акцентовано на приписах, у яких закладено пресупозиційні знання мовців стосовно правил спілкування, принципів

поведінки (*Іг жінка майї на соб'ї / то ни їде до цєр'кви...; ...мўсиш розум'їти / їек д'їч'їна майї вєстїсе...*); звичайно, є й такі тексти, у яких актуалізовано конфронтаційні відтінки значень, часто через інтонаційне посилення комунікантом емоційного заряду, закладеного у висловлення (*Аг'їмої / ч'олов'їк ужє ї пов'ажних рок'ах / а на нєго ад'їшо найшл'о...*). Важливим маркером негативного ставлення мовця до дій особи, про яку мовиться, в наведеному тексті виступає *аг'їмої*. Назване слово у мовленні села завжди є інтонаційно значущим.

Використання максими такту і принципу ввічливості хоч і порушує максиму повноти інформації, все ж у багатьох випадках допомагає мовцеві уникати неприємних для діалогічного партнера ситуацій, коли безпосереднє, пряме вираження своєї комунікативної позиції (наприклад, незгоди з думкою адресата) могло б порушити настроєність комунікантів на кооперативне спілкування: *Н'їч'о ни каў / бо шо тут ск'ажєш / їр би то г'одєн / бр'ач':їку Васї / Герєнт'овано сказа'ти / шо л'їтше / то бїх каз'аў / а вїткї хто г'одєн зн'ати / куд'а ўно пот'єгне / нам одн'о вїгл'їд'аїї / а молод'ї соб'ї своїє розум'їїут / то наї ужє б'удє так / їек їє / рас їїм р'оги се склад'аїут / то ни м'їш'їїмосє.*

Таким чином, асиметрія плану змісту і плану вираження евфемізмів, різниця між денотативним значенням мовних одиниць, що формують евфемістичний вислів, і тим змістом, що вкладається мовцем у нього в конкретній ситуації спілкування, формує широку палітру ймовірних значень і їх відтінків, зокрема й прагматичних компонентів.

Серед такого типу одиниць є ті, що своєю семантикою і формою вираження завуальовують сутність позначеного, однак усі, хто користується говіркою, на основі власного досвіду, ситуації спілкування, приписів, що стосуються уявлень про певний предмет, – легко дешифрують їх зміст.

Інший розряд евфемістичних висловлень – це ті мовні одиниці, що є словесними замінами назв певних понять лише в певному контексті: зміна текстової ситуації змінює імпліцитне значення висловлення й закладені в ньому прагматичні компоненти.

У цьому випадку мовець прагне «уникнути реальності» [7, с. 258] з огляду на табу³ – не через бажання висловитися образно, поза прямою назвою предмета, а, використовуючи евфе-

містично-табуїстичне висловлення, він хоче уникнути неприємностей, не бажаних для нього ситуацій (*каже / так'їк годїц:є каз'ати / шобї ни наклїкати на сєбе їк'ус б'їд'у*).

Табу як універсальна форма регламентації і регуляції життя первісного суспільства [10, с. 627], трансформуючись у гуцульському діалектному дискурсі в окремих життєвих ситуаціях є важливим смислотвірним засобом і в наш час: мовна картина світу жителів села містить окремі фрагменти, що відбивають уявлення про «прасвіт», архаїчні образи, сформовані в ньому, що (як відлуння давніх вірувань) оприявлюються в евфемістичному слові і фокусуються в різного типу приписах як результаті донаукового пізнання дійсності. Адже пізнання – це «осягнення істин, у котрих нам уявляється трансцендентний (трансуб'єктивний) універсум реальності» [8, с. 364]. І цей універсум оживлений, «оприсутнений» людиною, з її відчуттями й уявленнями, зі знанням про певні об'єкти, дії, закріплені в її «буденному досвіді» [8, с. 364].

Евфемізми, спричинені відгомоном табу, і є тими величинами, що по-своєму предметують таку «досвідну реальність», інтегруючи чуттєве й раціональне, пояснюване, зрозуміле – і те, що на певному етапі пізнання дійсності було уявно загрозливим, могло містити небезпеку, виступало втіленням зла.

Тому для нівелювання, «видв'єрнен'а» результатів ймовірного впливу на людину негативу й використовуються слово, словосполучення чи дескрипція, що представляють концепт, який лише периферійними ознаками асоціативно зближуються із тим, що означається прямою назвою предмета.

Так, у мовлення жителів села Тюдів до такого типу евфемізмів належить слово-образ «в'їрко», що в певних ситуаціях виступає замість назви із прямим значенням «ведм'їт'» (*медв'їт'*)⁴.

Наприклад:

Одїн рас / їр д'їт Фед'о буў вїїшоў на полонїну / і їїм'у сказа'ли / шо в'їрко ўбїў телїцу / ну таї шо / д'їт уз'єў кр'їс / вїл'їс на смерєку / таї зач'єў ч'їтув'ати...

Метафоричне переосмислення назви об'єкта (*ведм'їт' / медв'їт' → в'їрко*) в наведеному тексті є виявом зміни характеру концептуалізації того об'єкта у фрагменті дійсності, що є важливим у буденному полонинському житті горян, точ-

³ Табу – «комплекс уявлень, пов'язаний з певною системою приписів і заборон, накладених на людей, тварин, рослини, предмети, дії чи слова, за порушення яких має настати надприродне покарання» [10, с. 627].

⁴ «...псл. medvedь, утв. з основ *medu- та *ed-, тобто «медоїд»; назва виникла як мисливський евфемізм або як вияв табу замість давньої назви шкідливої для бортників тварини...; укр. ведмідь... утворилося внаслідок метатези компонентів «мед-відь, мед-ведь» [5, с. 344].

ніше відбиває сенс, який мовець надає речі в певній ситуації, тобто процес евфемізації виявляє іншу проекцію досвідного буття мовців, у якій назва предмета включена в таку систему координат, де значущим є не пряме значення слова зі частково збереженою внутрішньою формою («мед їсти», «відати все про мед»), а ті імпліцитні складники семантичної структури мовної одиниці, що вказують на співвідношення слова і предмета дійсності.

Порівняймо: *вуйко* (*ведм'їт' / медв'їт'*)⁵ – це господар лісу, «газда»; великий, сильний, розумний, хитрий – і водночас це дикий хижий звір; підступний, небезпечний, який вселяє страх.

Амплітуда розгортання окреслених семантичних топиків у тюдівському дискурсі збагачується додатковими семами оцінно-образного характеру, компонентами прагматичного значення, які є важливими в когнітивно-емоційному вимірі сприйняття названого об'єкта.

Проведене дослідження засвідчило: евфемізм *вуйко* використовується лише як елемент, що профілює концепт «полонина». В інших ситуаціях спілкування звичними є форми *ведм'їт' / медв'їт'*⁶, а також усталене висловлення «*шош у л'їс'ї здобхло (мало здобхнути) велике (великого)*», в якому імпліцитно закладено денотативне значення слова «*ведм'їт'*»⁷.

Таким чином, основу семантичного наповнення евфемізму «*вуйко*» становлять семи, що вказують на ознаки грубої, грізної сили, небез-

пеки, «чужості», асоціативно пов'язані з людиною – кремезним, вороже настроєним, дужим чоловіком⁸.

У конкретній ситуації спілкування значення цього слова-образу збагачується прагматичними компонентами змісту – виразниками ставлення мовця до того, про що він говорить, як оцінює і розуміє ситуацію, який «рух інтересів» [4, с. 291] керує ним у момент мовлення.

Зупинимося детальніше на окремих із названих семантичних розрядів евфемізмів, звертаючи увагу на їх роль у тексті й особливостях вираження ними прагматичних відтінків значення.

Так, важливим засобом реалізації евфемістичного потенціалу слова (виразу) є мовні одиниці, що вербалізують той фрагмент концептуальної картини світу жителів села, який самі ж мовці означають як «*нич'єста сила*», куди насамперед відносимо ім'я концепту⁹, що уособлює цю силу, кореферентами якого є: *шч'єзник* (*ш':єзник*); *д'їт'ко* (*д'їт':о*); *шч'єзби* (*ш':єзби*); *л'уціфер*, *їуда*; *нич'єстиї*, *ниїмітиї*; *тої* (*тот*); *ш'атан* та ін., а також дескрипції, що вказують на зовнішні ознаки уявного об'єкта, риси його характеру, місця перебування тощо.

Наприклад:

- *тої / шо с фостом (з рогами / рішками; с цапіною боріткоу; с такоў бородоў / ік у цапа)*;
- *тої / шо на кур'їч'їх нішках (пан / панок), фрайїр на кур'їч'їх нішках*¹⁰;
- *тої / шо ў ч'ірвон:її ш'єпоц':ї*;
- *тої / шо ў него ў рот'ї (з рота, мижї зубами; там / де ч'ір'їїн'ї зуби) діке мн'єсо росте*;
- *тої / шо пидїїуд'її / зводи л'удїї на зле*;
- *тої / шо ў скал'ї сидїїт (у шклен'їт'ї; ў старїїї верб'ї; ў іїр'їз'ї; на роздор'їж':ах л'аким когос переб'їч'ї (на когос ч'їтувати); вин нав'їт' у цєр-*

⁵ «З'їрас тикї бїрше ч'їїу / ведм'їт' / бо так рот се складїїї / а медв'їт' їе / дес мош уч'їти / алє дїже р'їтко / н'ї / н'ї / рот тикї ведм'їт' хоч'ї казати / губи до такого се складїїїт».

⁶ Порівняймо в говірковому мовленні:

«*їо:ї / та ни ўб'їїмаї так / ни стискаї менє тақ своїїми жєр'їблами / тїнсеи / їг би кл'їш':ами / ч'єсто / їк ведм'їт' / ти шо / н'їц ни маїїш ч'їт':а ў руках?*»;

«*Ви гадаїїте / шо ведм'їт' такїї блаїї / низ'їрабнїї / їг збoku мoже се з'їати / е: / їг би то так / а то н'ї / ви ни вид'їли / їек вин гoдец б'їч'ї / так матул'каїї лаб'їми / шо ни кождїї гoден вид него ўтєч'ї / їо: ї / та їк вин ужє нам'їтїїсе на когос / то вид него сп'їсу ним'ї / вин так б'їжїт' / шо молодє смєрєч'ї / кoлїки вит'їг'їїї / їк патїкїї?*»;

«*ї:ї / б'їїтєсе Бoга / дє їїмї до дан'їоца'а? / вин зат'їшкїї до цєго / там трє: лєхкого / сп'їтїшиного / а їванкo такїї заз'їрабнїї / їк медв'їт'ї*»;

«*їкїї Г'їл'їк буї здорoвїї / їкїї дїжїї / такїї / їк ведм'їт' / їк виї / а шо пoгoстїї? / Та т:o / шо їїгo Сокїлєке ўз'єло / кoло ч'їго робїїу / т:o їїгo забр'їло*».

⁷ «*їк шош комус зрoбїтї такє / шо вин се ни над'їваў / алє тотo їїмї дїжє се ўд'їло / то вин л'аким каз'їти / В'їдєў / шош велїкого малo ў л'їс'ї здoбхнїти / шо їїс оц'є зрoбїїу / фїїст велїкого / ну то тут трє: розум'їти / шо вин гoвoрїи за ведм'їд'а / а нї за їнчу зв'їрїнї / ш'ї би мїх за вoўка пoдїм'їти / ни мєнчє / а лїс туткї нав'їт' ни їдє*»;

«*їк вїїна каз'їла вам / шо шош у л'їс'ї здoбхло / шо ви прїїцїї їїїї видoзн'їти / то цїм ун'ї так'їк би каз'їла / шо ви так'ї р'їтк'ї гoс'т'ї / шо ўна ўжє ни спoд'ївалєсе / шо ви за н'ї нагадаїїте / алє ви прїїшїї / таї зрoбїли їїї велїку р'їд'їс'т' / от'їк ц:є трєба розум'їти / л'їудїна ни над'ївалєсе на шош / а ўно днїї прїїшїло / ну а ў Г'їдєв'ї за такє ш'її ни так гoн'її каз'їти / їо:ї / кажут' / маїїу такїїх гoс'т'її / шо х'їб'ї бїх їшл'ї н'їч'ї валїтї / тїкї ўжє їду / цє н'їбї жєрт' / алє вин їнчє пок'їзїїї / гoвoрїц:є однo / а трєба розум'їти дрїгє*».

⁸ «*Ч'їо за ведм'їд'а каўт / вуйко? / бо, вин їк стайє на з'їдн'ї лаби ї хоч'ї борoтїсе / то нагадїїї ч'їолов'їка / їкoгос страшнoго вуйка ў перевєрєннoму кожус'ї / такого / шо страхї збер'їїт / їк на него се пoдївїтї / отoго / так д'їт' гєнт'їм м'їн'ї рoск'їзуваў / а вин ни рас л'їтуваў у полонїн'ї*».

⁹ «*Чорт – за народними уявленнями – надприродна їстота, що втїлює в собі все зло...; злий дух, нечїста сила, бїс, дїл'єко, дїявол, люципєр, сатана...; водїтьсє небагато по безлюднїх нечїстїх мїсцях (прїрвах, проваллєях, у бузїнї, у порожнїх хатах, пустаках, руїнах, млинах, у болотї, лїсї, особлїво в пушї)...»; цє «гoспoдарї пєкла...», отжє, мають владу ї силу над грїшнїми душами...; їго «важлїва властївїсть – здатнїсть прїбрїтї найрїзном'їтнїшого вїглєду: людєї, звїрїв, предметїв...» [6, с. 643].*

¹⁰ «*Д'їд'а рoск'їзуваў / шо рас вин вєрт'їїсє с кол'їїї / ї ў Обл'їз'ї їїгo наздогнаў ф'їїакор' / стаў тої ф'їїакор' кoло д'їд'ї / таї тої ч'їолов'їк / шо пр'ївї кїн'їмї / пок'їзїїї / шо пoдвєзє / а то ст'їд'їн' / ї д'їд'а ўжє буї пoхoт'її с'їстї / алє ў него шош так'їк би тoн'кнудo ўсєредїн'ї / так'їк би каз'їло / мої / анї се ни кв'їп / анї убїзoрї цєго ч'їолов'їка / д'їд'а се прїдїїїїїї / а то ф'їїнїї панoк / у капєл'їс'ї / алє д'їд'а ш'її л'їтїшє се прїдївїїї / а спoн':ї ў тoгo так'ї / шо лїшї до кoтїкїї / oбуви нїм'ї / лїшї кур'їч'її нїшкї вїткo / д'їд'а оджє їх-нїїсє / алє д'їкв'їтї Бoгу / їїмї прїїшїл'ї г'їтк'ї пєрєхрєстїтїсє / ї тот'ї мар'ї прoп'їл'ї / а то буї / зн'їїїтє хтo? / тої / шо за него се ни к'їжє*».

кв'і потрафійейі підйуд'увати л'удій, см'ишійти, ни дав'ати сл'ухати Сл'ужбу¹¹;

– тої / шо л'уби / ік ти сидійи і х'іт'айійи ног'ами (аб'ес ни х'іт'ала / бо ти йіг'о коліишеш / і вин уж'е тебе ни попу'стиц'е);

– тої / шо за не'го се ни говор'и / се ни зга'дуї;

– тої / шо ў не'кл'і вар'ит смолу / ва'тру фийст питклад'айї / і туд'а гр'ішникиў кид'айї;

– тої / шо жиў у Те'и':іка на под'і (але це то'го / шо вин йіг'о буў вігр'іў з йіц'а / пит па'хоў держ'еў / таї год'ован'цем зробиў).

Як бачимо, багатоаспектний характер об'єкта, його буттєва (трансцендентна) ознака – бути скрізь і, трансформуючись, набувати різного матеріального втілення, у цілісній структурі гносеологічного акту мовцем сприймається, згідно з народними уявленнями, як втілення зла, небезпеки, протидією якому в гуцульському дискурсі насамперед є молитва (Оч'іна'и), знак хреста (перехрестітисе), а також висловлення – заклинань «С'в'іт'е Ризд'о би т':і побіло»:

Ік шош отак'е ч'олов'ікови се привіди / то лиши тре: се перехрестіти / мош і то'то / шо се ўвиж'ейї / перехрестіти ї б'орзо сказа'ти / С'в'іт'е Ризд'о би т':і побіло / поне'д'іўнок / виўто'рок / серед'а / ч'іт'в'ер' / пій'етни'ца / суб'ота / нед'іл'а / бо ти ни зна'йїи / коли бу'ло сег'ор'ішне Ризд'о / а то до'бре ш'ї ї за ден' Ризд'ва нага'дати / ї отог'ді тот'а б'ід'а знікне.

Виділене домінантне висловлення як перформативний мовленнєвий акт, який уособлює безпосередню дію, втілює базову інтенцію комуніканта – негайно позбутися впливу ворожої сили, максимально дистанціюватися від неї, тим самим захиститися й самозберегтися («бо хто зна'йї / ш'о с то'боў мо'гло би се ста'ти / ікш'о цис'е ни зроби'ти»).

Інтеграція смислу в наведеному тексті здійснюється різними засобами комунікації, які реалізують прагнення мовця досягти комунікативної мети – результативного завершення, впливу на об'єкт мовленнєвої дії («С'в'іт'е Ризд'о би т':і побіло» = «С'в'іт'е Ризд'о наї т':і побій'е»), а отже, виникнення нової (не конфронтаційної) ситуації й позитивної зміни психологічного стану мовця («отог'ді тот'а б'ід'а знікне»).

Компонентами смислового наповнення домінантного висловлення є фонові знання про анало-

гічні ситуації й приписи, як діяти в них. Ці знання закладені в когнітивних структурах (когнітивних ситуаціях) мовця й передбачають поетапність дій мовця і їх інтенсивність («б'орзо сказа'ти»).

Важливим у цьому процесі є вплив невербального компонента значення («перехрестітисе ї перехрестіти то'го / вин бой'иц'е / ік йіг'о хрестіти»), а такий засіб смислотворення, як назва дня Різдва («сег'ор'ішного»), посилює вплив мовленнєвого акту на об'єкт, – і все це в сукупності сприяє концептуалізації протидії «нич'естий сіл'і».

«Шлях трансценденції – це шлях від того, що можна охопити розумом, до того, що виходить за його межі» [10, с. 648], що вибудовується такими формами світогляду, які спираються на вірування, на народні уявлення про світобудову й те, що означається як позасвіти («ни цес с'в'іт' / а тої / куд'а ми ўс'ї під'емо / лиш ни зар'ас / а то'гді / ік прій'де наш ч'ес»).

Тому в мовній картині світу жителів села опредметнено не тільки те, що виформовується досвідом багатьох поколінь, традиціями, обрядодіями, але й те, що відбиває міфологічні та релігійні аспекти.

І в цьому буттєвому вимірі значущою є «парадигма осмислення особистісного буття» [10, с. 589] людини й місця в цій парадигмі проблеми смерті як таїни.

У тюдівському дискурсі реальність і таїнство смерті вербалізуються різними мовними засобами, серед яких вагома роль належить евфемізмам.

Порівняймо:

«Ним'а ўже Йіленки Л'ес'ковоїї / пишла вид нас / Йек ним'а? / Та от'ак / пишла / і б'ірше ўже н'іко'ли йїїї ни уздр'иш»;

«Жиў ч'олов'ік / над'іваўсе на шош / а то ад'і шо се ста'ло / прійшла йіг'о год'іна / таї мус іт'и»;

«Ч'уйу / Йіц'ку / шо м'ін'ї такош тре: се збер'ати ў до'рогу / ч'уйу / шо засід'іўсе йа тут'ки / мойї верстак'и ўже ўс'ї даўно пишли / ўже там / а йа ш'ї доч'екуйу ч'іг'ос / гаш ни пасуїї тил'ко от'ут сид'іти / Е: / в'уйку / вам ш'ї заск'оро за так'е дум'ати / Мош і ни дум'ати / але ік прій'оди ч'ес / то куд'а д'інес'е?»; «Уж'е / в'ід'еў / мой'е туд'а на'правилосе / вітки ним'а поверт'інку / ч'уйу / шо ко'ло Грицако'вих м'ін'ї до'рога ст'єлиц'е»;

«Мо:ї / а ц'е ч'о дзв'он'ут? / ш'о се ста'ло? / ви шош ни ч'ули тако'го? / сег'он'е ўже тр'етий рас».

Спільним для наведених текстів є те, що в евфемістичних формулах у них об'єктивовано мовленнєві практики, які відбивають міркування, роздуми людей про сутнісні ознаки буття і той

¹¹ «Баба росказувала / шо гент'ам у сел'ї бу'ла одна д'уже поб'ожена жінка / ўрас до ц'ер'кви ходила / ну таї одін рас пишла ўна на Сл'ужбу / кс'онц' праві / а ўна дів'иц'е / а два шч'езники запи'суйут на воловій шк'ір'ї гр'іх'и / с'м'иш'ут л'удій / м'інти ўс'ек'ї показ'уйут / і ўже тил'ко л'уде созр'ишли / шо ни бу'ло де пис'ати / ну то ўни зач'ели рост'іг'ати шк'иру / ї до'ти т'іг'лі / до'ки ўна ни тр'ісла / і ўни ни по'падали / а ц'а жінка / ік цис'е ўзд'р'іла / то се зас'м'и'ла / і ўс'о то'то знікло / а ч'о / бо ўна созр'ишла».

помежовий онтологічний його вимір, який не завжди піддається осягненню розумом і сприймається як таїна поєднання «іманентного і трансцендентного» [10, с. 589] – прихованого, домислюваного, уявного, «позасвітнього».

Стрижневе слово, що об'єднує ці тести, виступаючи іменем відповідного концепту («смерть»), вербалізованого в них, безпосередньо в цих текстах не вжито, однак наявні ті мовні одиниці, що вказують на його ближню чи дальню периферію, які евфемізовано представляють ту концептуальну матрицю, з елементами якої названий концепт взаємопрофілюється.

До таких засобів насамперед належить слово-образ *дорóга* («*тотá / шо лиш ÿ одін кинéц*»); дієслівні форми *питі́* («*вид нас*»), *мус іті́*, що імпліцитно передбачають *дорóгу*; усталені в діалектному мовленні висловлення: «*прийшла ййго годі́на*»; «*се зберáти ÿ дорóгу*»; «*приходи ч'ес / то кудá д'інес:е?*»; «*кóло Грицакових [де цві́нтар'] м'ін'і дорóга стéлиц:е*»; «*моі́е тудá напράвилосе / ві́тки нимá поверті́нку*» [*тамки ус'і моі́ рін':і ўже даўно на мене ч'іка́йут*]; «*ад'і шо се стáло*» [«*хтос ўже види́шоў*»]; «*мо:і́ / а це ч'о дэвóн'ут?*» [«*сегóн:е ўже трéтій рас*»].

Семантична структура слова «дорога», значущого у вираженні смислу (імпліцитно представленого в наведених текстах), за характером вираження змісту є антиномійною, що відбиває подільність часопростору з погляду сприйняття означеної символічної дороги людиною, всього її життєвого шляху й актуалізується в діаметрально протилежних семантичних структурах, опорними одиницями яких у наведених текстах є:

бу́ти [з на́ми] – питі́ [ві́ц:и, вид нас];

ту́т [ту́тки] – там [та́мки];

ві́д'іти когóс [ш'і ў цéму жит'у́]¹² – н'іко́лі ўже ни уздр'іти;

жі́ти, наді́ватисе на шош – питі́, лиші́ти ц:е ўсе¹³;

засід'ітисе ту́тки [на цéму с'в'іт'і] – зр'іхтува́тисе ў дорóгу і питі́;

дэвóн'ут – і це знач'ейі / шо ч'ійáс ду́шка ўже нишла / перестáвиласе.

Як бачимо, вербалізація евфемізованого фрагмента концептуальної картини світу з домінантами *смерть / помёрти* здійснюється і через протиставлення тим мовним засобам, що омовлюють концепти *життя́ / жі́ти*, а отже, контрастними є й ті образи, асоціації, уявлення, що пов'язані зі сприйняттям людиною свого буття в тепе-

рішньому й осягненню нею того, що є уявним, домислюваним, «замежовим», невідомим.

Серед багатьох розрядів евфемістичних висловлень є й ті, що характеризують фізичний чи емоційний стан мовця, де важливим смислотвірним засобом виступає метафоризація прямого денотативного значення мовної одиниці, що уявляє характер об'єкта за рахунок набуття ним додаткових, не властивих йому первинно, ознак. А це посилює прагматичні настанови мовця: розкриваючи свої переживання, водночас приховати те, що їх спричинило, що є неомовленим, але імпліцитно «присутнім».

Зміщення комунікативного акценту з причини на наслідок дозволяє адресантові «*ві́говоритисе*», «*наскаржитисе*», водночас не торкаючись тем (наративів), які, на його думку, є небажаними чи неприйнятними для обговорення.

Порівняймо тексти:

«*Нéрви моі́ ни гóн':і с'істи ма́ком / ни гóн':і се ўтихомі́рити / х'іба́ бих до лáвиц'і ййх приўйі́зала / Мож би / алé тогді́ тре: і́ тотó приўйі́зати / шо ййх так збу́рило / ти дóбре зна́йиш за шо йа каў*»;

«*Нéрви моі́і гет схарапудилисе / та́й ад'і шо зо мноў витвор'ей́ут / йек йа / верé / ма́йу ййх утри́цáти? / Бо ви ййм заду́же попуска́йіте / а ўни цисé ві́знали / та́й дошукуй́ут свóго прáва / отогó*»;

«*Аг'імо́й / ч'о́ йа ни гóн:а сво́йі нéрви загна́ти ў клубóк? / ч'о́ ўни ма́йут так наперáти? / іко́йі д'іч':о́йі ма́ми шука́йут? / Шука́йут тогідного с'н'ігу / то́го / шо промину́ло / і́ ни вернец:е / ти ма́йиш цисé розум'іти*»;

Інваріантна функція того, що означено як *нéрви*, в наведених текстах спрямована на те, щоб виразити хвилювання, неспокій, тривогу, відчай мовця, для чого і вжито відповідні форми і структури одиниць різних мовних рівнів, що утворюють градаційний ряд:

нéрви – ни гóн':і с'істи ма́ком; ни гóн':і се ўтихомі́рити [х'іба́ бих до лáвиц'і ййх приўйі́зала]; [уні́] схарапудилисе; ни дай́уц:е утри́цáти; наперáйут; дошукуй́ут свóго прáва; д'іч':о́йі ма́ми шука́йут¹⁴, – тобто значення, закодовані в наведе-

¹⁴ У тюдівському дискурсі лексема «нерви» використовується в складі різних комунікативних моделей: *нéрви ни гóн':і се ўспоко́йіти; ни слухáйут менé; пору́шилисе; се распере́зали; гризу́т (у́йіли), дойі́да́йут менé; се стреп'іцкали; се розбушува́ли; каламóт'ут; сам'і ни зна́йут / ч'ігó хóч'ут; ни дай́ут ніч'ку переноч'ува́ти / дні́нку перендува́ти; гóр'іч' пускáйут; нап'іга́йут ус'єкого пу́стóго / тако́го / шо ни зна́йу / йек у мо́йі голов'і то́то ўс'о се ўм'іс'т'у́йі.*

Порівняймо ще в тексті, де одним із засобів евфемізації змісту також виступає ця лексема:

«*Мо́йі нéрви ни гóн':і се ўспоко́йіти / ад'і кудá менé труч'ей́ут / Труч'ей́ут / бо ви дайі́тесе труч'эти / а йа лиш бих сказа́ла / н'і / менé н'іхто́ би і́ пал'цем ни кину́ў / н'ійéк'і нéрви / йа лиш бих сказа́ла / мо́й / а цо́ ц:е ви соб'і наду́мали? / зо мноў гудэ́а шука́ти? / е: / так ни бу́де / ану́ ма́рште м'ін'і с хáти / лиш отáк бих сказа́ла / і́ фэ́ртик / трéба себé / Йі́ленко / бра́ти ў рúку.*

¹² При тлумаченні окремих висловлень використано типові формули мовлення жителів села Тюдів.

¹³ «*Кі́л'ко би ч'óго ч'олов'ік ни маў / а с собоў н'іч'о́ забра́ти ни гóден / óзме лиш то́то / шо на нéму / Йо / лиш т:о / у шо ййгó спор'ід'у́т*».

них текстах (зокрема в опорних комунікативних формулах), можна сформулювати як висловлення-ствердження: «*він! : і нерви / що йа так зле се ч'уїу*».

Завдяки лексичній сполучуваності ключове слово «*нерви*» набуває в тексті додаткових семантичних напластувань, і ці модусні компоненти в ньому є значущими, бо засвідчують, наскільки мовець проймається тим, що є замовчуваним, але його дуже турбує. Використовуючи атрибути іншого об'єкта для характеристики нервів (порівняймо: *кн'і схарпудилисе – і нерви схарпудилисе*), видозмінюючи тим самим окремі компоненти семантичної структури ключового слова, адресант прагне в такий спосіб зосередити увагу адресата на асоціативно-образному негативному вимірі ситуації, а не на її мотиваційному блоці.

Однак маніпулятивні мовленнєві дії (тактика відволікання) не дали адресантові змоги досягнути перлокутивного ефекту: у відповіді адресата – незгода, натяк на евфемізований аспект

ситуації («*ти добре знайиш / за шо йа каў*»; «*треба себе / Йіленко / трóхи брáти ў рúки*»; «*[тотó] / шо проминуло / ни вернец:е / ти майиш ци́се розум'іти*»; тобто трансформації комунікативної позиції адресата під впливом адресанта не відбулося, а евфемістична тема волею адресата залишалася замовчуваною.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Як бачимо, евфемізми є значущими мовними величинами в розкритті характеру сприйняття і розуміння людиною світу. У досліджуваних текстах евфемізми виконують такі основні функції: *етикетну, імпліцитно-інтерпретаційну, когнітивно-моделювальну; комунікативно-прагматичну, оцінно-образну, смислотвірну* й функцію *табу*.

Заміщуючи денотативно однозначні семантичні лакуни, вони є вагомими складниками змісту висловлень, що оприявлюється в процесі комунікативної взаємодії мовців, зокрема й тих прагматичних компонентів значення, у яких відбито інтенції комунікантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бацевич Ф.С. Нариси з лінгвістичної прагматики: монографія. Львів : ПАІС, 2010. 336 с.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
3. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища школа, 1985. 360 с.
4. Гадамер Г.-Г. Герменевтика як філософія практики. *Після філософії: кінець чи трансформація?* / упоряд. К. Байнес та інші. Київ: Четверта хвиля, 2000. 432 с.
5. Етимологічний словник української мови. Т. 1. А – Г. Київ: Наукова думка, 1982. 631 с.
6. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури: словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.
7. Ортега-і-Гасет Х. Дегуманізація мистецтва. Вибрані твори / переклад з іспанської О. Товстенко. Київ: Основа, 1994. 420 с.
8. Ортега-і-Гасет Х. Тема нашої доби. Вибрані твори. Київ: Основи, 1994. 424 с.
9. Українська мова : енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. Київ: Українська енциклопедія, 2004. 820 с.
10. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абчис, 2002. 742 с.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МОВНОЇ ОСВІТИ В ПРАКТИЧНОМУ КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

CURRENT ISSUES OF LANGUAGE EDUCATION IN THE PRACTICAL COURSE OF UKRAINIAN LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE

Горбань Г.М.,

orcid.org/0009-0002-9823-2549

*асистент кафедри теорії та історії держави і права
Національного транспортного університету*

Остапко О.М.,

orcid.org/0009-0002-3660-8731

*старший викладач кафедри теорії та історії держави і права
Національного транспортного університету*

У статті розглянуто стратегічні напрями мовної освіти іноземних студентів та механізми їх реалізації, шляхи оптимізації мовної підготовки, питання формування компетентнісної освітньої парадигми в практичному курсі української мови як іноземної.

Навчання іноземних студентів є важливим чинником становлення української держави як рівноправного партнера у створенні світового освітнього простору. Модернізація освітньої системи потребує створення нових навчальних програм. Єдина типова програма, Концепція мовної освіти іноземців України, Проєкт державних стандартів володіння мовою мають враховувати мовну ситуацію в Україні, визначати основні стратегічні напрями мовної освіти іноземців і механізми їх реалізації.

Обов'язковою вимогою реалізації завдань мовної освіти іноземців є дотримання лінгводидактичних принципів комунікативності, врахування комунікативних потреб, взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності, етапності та концентричності в поданні мовного матеріалу, його комплексної та ситуативно-тематичної організації, функціональності відбору мовного матеріалу, опори на текст як основну одиницю навчання, контрастивного підходу з урахуванням рідної мови.

Запроваджений кредитно-модульний тип навчання та рейтинговий контроль знань безпосередньо вплинули на методику викладання УМІ. Приєднання України до Болонського процесу збільшило кількість програм обміну між українськими та закордонними університетами. Водночас за кордоном збільшується кількість академічних осередків, які дають змогу іноземцям вивчати українську мову.

Державна мова для іноземних студентів українських закладів вищої освіти є не тільки навчальним предметом, а й освітньою дисципліною, засобом всебічного розвитку упродовж життя, провідником майбутніх фахівців у їх становленні як професійних особистостей, що можуть брати участь у діалозі культур.

Мовна підготовка іноземних студентів повинна враховувати їхні потреби в отриманні якісної освіти, що сприятиме подальшому особистісному зростанню, а також підвищенню престижу українських закладів вищої освіти, української системи освіти.

Ключові слова: мова, компетентність, концепція, стандарт, принципи, мовлення, концентричність, комунікативні потреби, текст.

The article examines the strategic directions of language education of foreign students and the mechanisms of their implementation, ways to optimize language training, the issue of the formation of a competent educational paradigm in the practical course of the Ukrainian language as a foreign language.

Education of foreign students is an important factor in the formation of the Ukrainian state as an equal partner in the creation of the world educational space. Modernization of the educational system requires the creation of new educational programs. The united standard program, the Concept of Language Education of Foreigners of Ukraine, the Project of State Standards of Language Proficiency should take into account the language situation in Ukraine, determine the main strategic directions of language education of foreigners and the mechanisms of their implementation.

A mandatory requirement for the implementation of the tasks of language education of foreigners is adherence to linguistic didactic principles of communicativeness, taking into account communicative needs, interrelated learning of types of speech activity, phasing and concentricity in the presentation of language material, its complex and situational-thematic organization, the functionality of language material selection, reliance on text as the main unit of learning, a contrastive approach taking into account the native language.

The introduced credit-module type of training and rating control of knowledge directly influenced the teaching methodology of UFL.

Ukraine's accession to the Bologna Process increased the number of exchange programs between Ukrainian and foreign universities. At the same time, the number of academic centers abroad, which enable foreigners to study the Ukrainian language, is increasing.

For foreign students of Ukrainian institutions of higher education, the national language is not only a subject, but also an educational discipline, a means of comprehensive development throughout life, a guide for future specialists in their formation as professional personalities who can participate in the dialogue of cultures.

Language training of foreign students should take into account their needs in obtaining quality education, which will contribute to further personal growth, as well as increasing prestige of Ukrainian institutions of higher education, the Ukrainian education system.

Key words: language, competence, concept, standard, principles, speech, concentricity, communicative needs, text.

Постановка проблеми. Вимоги Болонської конвенції і Положень загальноєвропейських документів із мовної освіти закладені в основу модернізації розробок методичних та методологічних засад навчання української мови як іноземної (УМІ). Організація навчально-професійної діяльності іноземних студентів вимагає серйозної предметно-наукової компетентності, спрямованої на формування необхідних професійно орієнтованих комунікативних компетентностей, розвитку креативних здібностей, розвинутого наукового мислення. Адже навчання іноземних студентів є важливим чинником становлення української держави як рівноправного партнера у створенні світового освітнього простору. Актуальним є питання про основні стратегічні напрями мовної освіти і механізми їх реалізації в практичному курсі української мови як іноземної.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З набуттям Україною Незалежності відбулися зміни не тільки в суспільно-політичному, а й в освітньо-науковому житті країни. Навчання української мови за кредитно-трансферною системою спонукало українських науковців до створення таких підходів та методів навчання, використання яких забезпечить оптимізацію мовної підготовки іноземних студентів. Були закладені основи розвитку методики викладання української мови як іноземної: створено «Навчальні мінімуми» [6] та Концепцію мовної освіти іноземних студентів, які навчаються в українських ЗВО. На особливу увагу заслуговують розробки сучасних науковців з питань засобів формування аспектичних навичок (фонетичних, лексичних і граматичних) і технологій навчання видів мовленнєвої діяльності; дослідження ролі тексту в навчанні; відбору та групування лексики; лінгвокраїнознавчого аспекту в навчанні; запровадження інтерактивних методів і новітніх технологій навчання; проблем сертифікації української мови як іноземної за європейськими стандартами тощо [8, 225].

Дослідження у цій сфері знайшли відображення у наукових працях З. Бакум, Л. Бей, З. Кузь, Т. Лагути, Л. Паламар, Л. Селіверстової, О. Тростинської, О. Туркевич, Н. Ушакової, А. Чистякової, Г. Швець та ін.

Постановка завдання. Ми ставимо завдання проаналізувати сучасний підхід в організації навчання української мови як іноземної студентів нефілологічного напрямку, впровадження в освітній процес новітніх методичних рекомендацій, виконання важливих освітніх реформ, спрямованих на формування загальних та професійних компетентностей, програмних результатів навчання іноземних студентів під час вивчення дисципліни «Українська мова як іноземна».

Виклад основного матеріалу. На думку вчених, сучасна лінгводидактична парадигма української мови як іноземної відзначається різноманітними методами компетентнісного, комунікативно-діяльнісного, міжкультурного, антропоцентричного, тестового, технологічного підходів до вивчення мови іноземними студентами. Українські науковці постійно працюють над пошуком нових методів та принципів навчання мови в іноземній аудиторії.

Науковці вважають, що лінгводидактика української мови як іноземної потребує міцного законодавчого підґрунтя у вигляді концепції та державного стандарту.

Розглянемо стратегічні напрями мовної освіти іноземців і механізми їх реалізації в практичному курсі української мови як іноземної.

У 2004 році в Україні було проведено освітню реформу і запроваджено кредитно-модульний тип навчання та рейтинговий контроль знань [5]. Цей процес безпосередньо вплинув на методику викладання УМІ. Модернізація освітньої системи потребувала створення нових навчальних програм. Було розроблено Єдину типову програму з УМІ [4], яка є основним документом, що регулює організацію освітнього процесу з української мови для іноземних студентів у закладах вищої освіти України нефілологічного профілю.

Також було створено Концепцію мовної освіти іноземців України, яка є важливим складником розбудови системи вищої освіти, ґрунтується на основних положеннях Конституції України, законах України «Про вищу освіту», «Про засади державної мовної політики», Державній національній програмі «Освіта: Україна XXI століття», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Європейській хартії регіональ-

них мов або мов меншин, Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти.

Важливим етапом функціонування української мови на міжнародному рівні є створення Проекту державних стандартів володіння мовою (Д. Мазурик та ін.), який пропонує стандартизовані вимоги до рівнів володіння українською мовою за європейською шкалою (від А1 до С2), що передбачає оволодіння мовною (знання мовних одиниць та сформованість аспектних навичок) і мовленнєвими компетентностями (комунікативні вміння за всіма видами мовленнєвої діяльності), необхідними для задоволення комунікативних потреб різних контингентів здобувачів мовної освіти.

Необхідність оптимізації навчання іноземців УМІ вимагає співвіднесення чинних програм з української мови як іноземної із загальноєвропейськими компетенціями володіння іноземними мовами Common European Framework of Reference – CEFR.

Як зазначають вчені, приєднання України 2005 року до Болонського процесу збільшило кількість програм обміну між українськими та закордонними університетами, що своєю чергою позначилося на числі іноземних студентів, охочих опанувати українську. Водночас за кордоном збільшується кількість академічних осередків (Кембриджський університет, Берлінський університет імені Гумбольдта, Український інститут у Лондоні та ін.), які дають змогу іноземцям вивчати українську мову.

Після повномасштабного вторгнення РФ в Україну зросла кількість охочих вивчати українську мову. Зростає попит на онлайн-курси вивчення української мови усіх рівнів.

Сьогодні Стратегічні сесії «Українські студії в лінгвістиці: візуалізація» за підтримки МОН України, МЗС організують онлайн-зустрічі викладачів української мови як іноземної з різних країн світу. Досвід їхньої роботи, визначення пріоритетів у навчанні УМІ є надзвичайно корисними. Міжнародна асоціація викладачів української мови як іноземної запрошує до співпраці викладачів, студентів-іноземців з метою популяризації української мови, історії та культури України за кордоном.

Необхідними умовами організації мовної підготовки іноземних студентів є освітній стандарт, система навчальних планів і програм, система засобів навчання.

Вимоги до рівня мовної підготовки іноземців визначаються чинними програмами з української мови як іноземної, затвердженими та рекомендо-

ваними Міністерством освіти і науки України відповідно до комунікативних потреб різних категорій іноземних громадян, що отримують вищу освіту в українських закладах вищої освіти.

Беручи за основу напрацювання українських науковців, нами розроблено робочі програми з урахуванням специфіки профілю навчання та контингенту студентів, сучасних вимог до формування компетентнісної освітньої парадигми в практичному курсі української мови як іноземної.

На думку вчених, обов'язковою вимогою реалізації завдань мовної освіти іноземців є дотримання лінгводидактичних принципів комунікативності, врахування комунікативних потреб, взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності, етапності та концентричності в поданні мовного матеріалу, його комплексної та ситуативно-тематичної організації, функціональності відбору мовного матеріалу, опори на текст як основну одиницю навчання, контрастивного підходу з урахуванням рідної мови.

Згідно з вимогами Освітньо-професійної програми дисципліна «Українська мова як іноземна» має мету, основні завдання, компетентності, результати навчання, структурно-логічну схему вивчення навчальної дисципліни тощо. Наприклад, для студентів 2 курсу спеціальності «Право», що викладається на факультеті економіки і права НТУ, метою викладання навчальної дисципліни «Українська мова як іноземна» є забезпечення іноземних студентів мовними знаннями, вміннями та навичками у різних видах мовленнєвої діяльності (читання, письмо, аудіювання та говоріння) науково-навчальної, соціально-культурної та навчально-професійної сфери спілкування, формування цілісної системи знань студентів про мову, збагачення словникового запасу, розвиток усного й писемного, монологічного та діалогічного професійного мовлення. Прописано основні комунікативні завдання при читанні, аудіюванні, писемному та усному мовленні.

Визначено інтегральну компетентність: здатність ефективно спілкуватися на професійному та соціальному рівнях з використанням фахової термінології, включаючи усну і письмову комунікацію українською мовою у різних галузях, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов на основі комплексного комунікативно-лінгвістичного підходу, та загальні компетентності й результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна.

Науковці вважають, що зміст мовної освіти іноземців, що навчаються в українських ЗВО, поєднує чотири взаємопов'язані складники (лінгвістичний, мовленнєвий, фаховий, соціокультурний), які для навчання мови різних категорій іноземців мають свої особливості.

Комплексне засвоєння іноземцями змістовних складників мовної освіти забезпечує формування комунікативної компетентності, яка є здатністю використовувати засвоєну інформацію, вміння і навички відповідно до комунікативних завдань.

Зменшення кількості годин на практичні аудиторні заняття з української мови як іноземної, що суттєво, на нашу думку, впливає на рівень підготовки студентів-іноземців, вимагає від викладачів української мови як іноземної пошуку дієвих форм організації навчально-освітнього процесу.

На кожному етапі навчання важливо правильно підбирати посібники та підручники, спрямовані на забезпечення ефективного оволодіння базовою термінологією профільних дисциплін обраної спеціальності й основами наукового стилю мовлення української мови [4].

Ми пропонуємо підручники, в яких граматичний матеріал розподілено за модульною системою, що полегшує засвоєння й підвищує ефективність навчання (Чистякова А.Б. та ін. Українська мова для іноземців; Мазурик Д. Українська мова для іноземців Крок за кроком та ін.).

Нами розроблені та впроваджуються в освітній процес методичні розробки з української мови як іноземної на основі автентичних текстів зі спеціальностей студентів-іноземців. Структурно-семантичний та функціональний підходи до відбору дидактичного матеріалу з наукового стилю мовлення на матеріалі текстів за спеціальністю спрямовані на послідовне формування та активізацію граматичних знань на трьох рівнях: лексичному, синтаксичному та текстовому.

Автентичні тексти скорочені та наповнені необхідним граматичним матеріалом, який вивчається на даному етапі та відповідає програмі основного етапу навчання української мови як іноземної.

Метою запропонованих матеріалів є формування у студентів-іноземців навичок читання текстів і використання лексико-граматичних конструкцій, вироблення вмінь аналізувати структуру та основний зміст навчальних текстів з наступним виходом у продуктивні види мовлення – говоріння та письмо. Ієрархія мовних та мовленнєвих вправ відповідає системі змістовних моделей, які вводяться поетапно: від мінімального рівня супроводу (словосполучення) до

максимального – складного синтаксичного цілого (тексту).

Важливим під час вивчення термінів є знайомство студентів із законами та можливостями словотворення, узагальнення значень словотвірних морфем. Все це поглиблює професійну підготовку, розвиває відчуття мови та розширює поле їхньої професійної діяльності.

Дослідження особливостей функціонування лексики у динаміці, на основі контексту, дозволяє краще зрозуміти системні відношення між мовними одиницями, сприяє свідомому запам'ятовуванню словникового матеріалу. Ми вважаємо, що свідоме розуміння значення термінів та їх функціонування в науковому тексті є важливим підґрунтям формування професійної компетентності іноземних студентів, здатності ефективно спілкуватися на професійному та соціальному рівнях з використанням фахової термінології.

У практичному курсі української мови як іноземної самостійна робота іноземних студентів розглядається як складова їхньої навчальної діяльності, формування якої важливе на всіх етапах навчання. Тому розробка комплексу методів, форм і способів, спрямованих на організаційно-методичне забезпечення самостійної роботи іноземних студентів є одним з головних завдань педагогічного колективу.

Важливу роль в розвитку творчих здібностей студентів, поглибленні знань, покращенні практичних навичок відіграє індивідуальна і колективна самостійна робота. Теми для самостійної роботи прописані в навчальних програмах відповідно до етапу навчання.

Під час формування навичок самостійної роботи необхідно привчити студентів самостійно використовувати різноманітні джерела науково-технічної інформації, довідкову літературу, вибирати відповіді на поставлені запитання в завданні, запам'ятовувати і правильно використовувати теоретичний матеріал, отриманий на практичних заняттях, запам'ятовувати алгоритм виконання поставлених завдань тощо.

Для вироблення цих навичок і вмінь важливо відзначити роль різноманітних форм контролю: підсумкового та поточного. Мотивацією для ефективного виконання самостійної роботи іноземними студентами є спектр стимулів.

Актуальним в практичному курсі української мови як іноземної є використання нових засобів навчання, зокрема комп'ютерних технологій, які сприяють процесу навчання, надають здобувачам теоретичну та практичну основу для вивчення

іноземних мов у новому контексті інформаційного суспільства [2].

Дослідження, проведені у цій галузі, засвідчили появу електронного освітнього середовища у закладах вищої освіти; створення цифрових класів, семінарів, віртуальних екскурсій, традиційних та дистанційних освітніх курсів, телеконференцій, вебінарів та цифрових баз підручників; розробку мультимедійних навчальних посібників та комплексних курсів, орієнтованих на українську культуру тощо [2]. Мультимедійні технології забезпечують індивідуальний підхід у навчанні, активізують мотивацію студентів, їх креативні здібності, наукове мислення. У своїй роботі кожен викладач УМІ самостійно вирішує, як поєднувати традиційні та інноваційні методи навчання, дотримуючись принципу педагогічної доцільності.

Загалом, мовна підготовка іноземних студентів повинна враховувати їхні потреби в отриманні якісної освіти, що сприятиме подальшому особистісному зростанню, а також підвищенню престижу українських закладів вищої освіти, української системи освіти.

Висновки. Впровадження в практичному курсі української мови як іноземної важливих держав-

них положень з мовної освіти, освітніх реформ, новітніх методичних розробок та рекомендацій, системи навчальних планів і програм, засобів навчання, спрямованих на формування загальних та професійних компетентностей, є необхідними умовами якісної організації мовної підготовки іноземних студентів.

Комплексне засвоєння іноземцями змістовних складників мовної освіти (лінгвістичний, мовленнєвий, фаховий, соціокультурний), забезпечує формування комунікативної компетентності, яка є здатністю використовувати засвоєну інформацію, вміння і навички відповідно до комунікативних завдань.

Навчання іноземних студентів є важливим чинником становлення української держави як рівноправного партнера у створенні світового освітнього простору.

Державна мова для іноземних студентів українських закладів вищої освіти є не тільки навчальним предметом, а й освітньою дисципліною, засобом всебічного розвитку упродовж життя, провідником майбутніх фахівців у їх становленні як професійних особистостей, що можуть брати участь у діалозі культур [9].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бондар Ю. Роль інтернет-технологій у навчанні іноземній мові. Новітні педагогічні технології у викладанні мов іноземним студентам: матеріали Міжнародного науково-методичного семінару (м. Харків, 20 лютого 2020 року). Харків: ХНАДУ. 2020. С. 24–27.
2. Єдина типова навчальна програма з української мови для студентів-іноземців основних факультетів нефілологічного профілю вищих навчальних закладів України III–IV рівнів акредитації / Уклад.: Л. І. Дзюбенко, В. В. Дубічинський, С. А. Чезганов [та ін.] / За ред. О. Н. Тростинської, Н. І. Ушакової. Київ: НТУУ «КПІ». 2009. Ч. 3. 52 с.
3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. видання докт. пед наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. Київ: Ленвіт. 2003. 273 с.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: К.І.С. 2004. 112 с.
5. Кузь Г. Спецкурс «Методика викладання української мови як іноземної» у системі комплексної навчально-методичної підготовки викладача української мови. Теорія і практика викладання української мови як іноземної. 2011. Вип. 6. С. 57–63.
6. Навчальні мінімуми з української і російської мов для іноземців / уклад. Н.Ф. Зайченко, С.А. Воробйова. Київ. 1995. 200 с.
7. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. Освіта. 2002. № 26, С. 2–4.
8. Туркевич О. Методика викладання української мови як іноземної: системна організація термінів. Вісник національного університету «Львівська політехніка». Львів. 2012. № 733. С. 223–227.
9. Ушакова Н., Тростинська О. Вивчення української мови студентами- іноземцями: концептуальні засади. Теорія і практика викладання української мови як іноземної. 2014. Вип. 9. С. 12–21.
10. Концепція мовної освіти іноземців. URL: <http://www-center.univer.kharkov.ua/lang/ua/concept.php> (дата звернення 10.06.2024).
11. Стандартизовані вимоги до рівня володіння українською мовою як іноземною А1-С2. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/shkolam-za-kordonom/1standartizovani-vimogiumi.doc> (дата звернення 10.06.2024).

СИМВОЛИ ЯК МОВНІ ЗАСОБИ ВПЛИВУ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДІВ ТВОРІВ ЛИТОВСЬКИХ ПОЕТІВ)

SYMBOLISM IN POETRY AS LINGUISTIC MEANS OF INFLUENCE (BASED ON TRANSLATIONS OF WORKS BY LITHUANIAN POETS)

Даскалюк О.Л.,

orcid.org/0000-0002-6977-6961

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри історії та культури української мови

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

У статті досліджено вплив мовних символів як на сприйняття поетичного тексту, так і безпосередньо на самого читача. З'ясовано, які поетичні образи є спільними для українців та литовців, а які читачі пізнають крізь призму власне тексту, створюючи своє тлумачення образу через його роль у канві оповіді. Мовні символи – важливий елемент поетичного тексту, це поетичний код, який читач / інтерпретатор вишукує для глибшого розуміння задуму поета, тлумачення глибинних змістів, які пізнає на рівні підсвідомості. У статті коротко розглянуто роль символів у житті людини, різні аспекти вивчення цього явища, як саме в ньому поєднано культурне, мовне і свідоме. Поетичний текст сам по собі перенасичений експресією, якщо це не заримована проза, кожне слово може бути як не метафорою, то символом, а тому вивчення таких текстів дуже пізнавальне для аналізу здатності мовних знаків впливати на людину. Недарма в Давньому Римі дар поезії був важливою вимогою для успішного оратора, оскільки допомагав йому ефективніше утримувати увагу аудиторії.

Поезії, які стали матеріалом для статті, було написано як відгук на війну в Україні, а тому їх дослідження ще й цікаве тим, що в них буде переплітатися символіка різних культур, насамперед української та литовської, з домішками тих образів, які символізують радянську епоху або сучасний глобальний світ, пронизаний наскрізно Інтернетом. Також здійснено порівняльний аналіз тлумачень використаних символів у згаданих двох культурах, їх доповнено міркуванням про ту сугестію, яку обрані автором знаки чинять на зміст самого вірша та на його потенційного читача. Мовний символ сам по собі є ключем до підсвідомості реципієнта за умови, що останній знає його тлумачення у своїй культурі, тому аналіз перекладних поетичних текстів дозволить поглянути на те, які образи актуальні для сучасного читача з різних етнічних груп, а то й поколінь, а також вивчити, як за їх допомогою можна досягнути ефекту впливу.

Ключові слова: образ, символ, поетичний текст, сугестивний вплив, мовні засоби впливу.

The article examines the influence of poetry symbols both on the perception of the poetic text and directly on the readers themselves. It identifies poetic images common to both Ukrainians and Lithuanians, and those the readers discover through the lens of the text itself, creating their own interpretation of the image symbol through its role in the story line. Linguistic symbols are an important element of a poetic text. They form a poetic code which the reader and/or interpreter deciphers for a more intuitive understanding of the poet's intention, the interpretation of hidden meanings, which the reader discovers almost at the subconscious level. The article briefly discusses the role of symbols in human life, various aspects of the study of this phenomenon, and the way it combines the culture, language and consciousness. A poetic text itself is oversaturated with expression. Every word can be, if not a metaphor, then a symbol, and therefore the study of such texts is very informative for analysing the ability of the linguistic code to influence a person. No wonder in ancient Rome the gift of poetry was an important requirement for a successful speaker, as it helped him to hold the attention of the audience more effectively. The poems that became the material for the article were written as a response to the ongoing Russian aggression against Ukraine, and therefore their research is also interesting because they will intertwine the symbols of different cultures: primarily Ukrainian and Lithuanian, in combination with those images that symbolize the Soviet era and those which belong to modern informational global world. A comparative analysis of the interpretations of the symbols used in the two cultures is also carried out, supplemented by a reflection on the effect that the signs chosen by the author have on the content of the poem itself and on its potential reader. The language symbol itself is the key to the subconscious of the recipient, provided that the latter knows its interpretation in his culture. Thus, the analysis of translated poetic texts will identify symbols that are relevant to the modern reader from different ethnic groups, or even generations, as well as to study how they can be used to achieve the effect of influence.

Key words: image, symbol, poetic text, influence, linguistic means of influence.

Литовські поети щиро відгукнулися на війну в Україні, намагаючись своїми поезіями притишити біль українців, через слово простягнути руку допомоги, створити відчуття підтримки. Поетична мова завжди багата на символи, які роблять текст більш змістовно концентрованим, насиченим і смислово багатим. Згадана

поезія, присвячена війні в Україні, не виняток: тут багато символів, які є спільними для українців та литовців, наявні переплетення образів наших культур з домішками впливу спільного минулого як в давні часи, так і за період СРСР. На матеріалі віршів з сайту «Читомо» проаналізуємо, які символи використано для впливу на читача, наскільки

близькими для двох народів є ці образи, як вони потенційно можуть бути сприйнятими саме українськими читачами.

Постановка проблеми. Символи як культурні коди притаманні всім людським спільнотам, вони несуть завуальований зміст, який може розкриватися як окремо, так і в певному контексті, причому варто зазначити про втаємничений характер цих знаків, оскільки їх розшифрування залежить від приналежності реципієнта до певної культури, в межах якої використовують символ. Давні українські символи, наприклад образи Землі, Сонця, Місяця, Зірок, Світового Дерева (за класифікацією Г. Барилова і К. Глуховцева це космогонічні символи (див. [2, с. 39]), які як і в українській народній творчості, так і в литовській [12] перегукуються з баченням ролі сім'ї в спільноті, функцій жінки та чоловіка, світоустрою, гермафродитної природи людини, роз'єднаної втраченою неба і розуміння своєї подвійної природи [див. 10, с. 21]. Це й не дивно, якщо згадати, що тривалий час праслов'яни й прабалти були сусідами, а тому оця міфологізація навколишнього світу крізь призму язичницьких вірувань набула схожих рис та персонажів, як-то боги та їхні функції – Перун (Перкунас), бог грози, війська зі спільним четвертим днем у тижні, а також його суперник – Велес (Велнс), що відповідав за скотарство та підземне царство, дуб як основа Всесвіту та місце проживання Перуна на верхів'ях з Велесом в корінні; Мара, яку досі топлять / спалюють / закопують на Івана Купала, бо асоціюється з образом хвороби, пошесті, смерті, разом з тим будучи богинею підземного царства, яка то помирає, то воскресає, передає циклічність природи, а в давніх віруваннях литовців це богиня землі і всього жіночого начала, а також покровителька корів. Безперечно, природа цих вірувань сягає ще праїндоевропейського минулого, але вона пояснює переплетеність деяких символів, розуміння їхнього значення як у своїй культурі, так і в культурі сусіднього народу, вміння внести образ до канви свого тексту зі збереженням основного значення та нашаруванням контекстуального.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення ефекту перехресного використання і тлумачення символів у поезії та її перекладі дасть змогу глибше зрозуміти, як взаємодіють між собою поетичні образи / мовні знаки, де задіюється спільне їх тлумачення, спричинене як спільним минулим, так і сусідством, а де нашаровується національне, з'ясувати, який вплив спричинює використання символів у поетичному тексті та зрозуміти його природу. Символ

був предметом зацікавлень ще давніх філософів, богословів, у новітній період, починаючи з праць Ч. Пірса, який розробив триєдину концепцію знака, де поміж знаком-іконою знаком-індексом, вирізняє знак-символ [13], це явище людської культури досліджувало багато лінгвістів, філософів, культурологів, зокрема Ю. Лотман, В. Костомаров, серед сучасних дослідників-мовознавців – Н. Венжинович, М. Івасюта, В. Калашник, В. Кононенко, О. Левченко, О. Селіванова, Л. Супрун та інші. Сугестивні впливи поезії також уже були предметом наукових розвідок, зокрема А. Гризун проаналізував сугестивну лірику, описавши, як впливають на підсвідомість читача ті чи ті стилістичні прийоми [4]. Попри багатогранне вивчення як ролі мовного символу в тексті, так і навіювань та мовних засобів їх створення, поетичні твори з погляду сугестії та інших способів впливу використаних там символів досі не розглядали.

Постановка завдання. Отож у нашому дослідженні плануємо: з'ясувати, які символи чи художні образи, що мають ознаки символів, використано у віршованих текстах литовських письменників, як вони впливають на сприйняття інформації та акумуляцію важливих посилів автора, яку роль виконує контекст (спосіб ведення оповіді) для підсилення впливу.

Виклад основного матеріалу. З погляду філософії, символ – це «форма виразу і передачі духовного змісту культури через певні матеріальні предмети чи спеціально створювані образи та дії, що виступають як знаки цього змісту» [9, с. 578]. Мовний символ формується на власне лінгвістичних та екстралінгвістичних параметрах комунікації, поєднуючи свідомість, мову і культуру. Обов'язковим компонентом для дієвості символу є «взаємна згода людей, що використовують його в комунікації» [6, с. 106]. Ю. Куліш зауважує, що «у символах укладена інформація про намір, вони безпосередньо звернені до підсвідомості людини» [там само]. Про зануреність символу в підсвідоме читаємо і в М. Лінгса: «Символ не є чимось довільно вибраним, а базується на знанні відповідності між речами в різних світах, причому кожен світ аналогічний у всіх відношеннях до інших» [10, с. 28], тобто символ настільки глибоко проникає в розуміння світу людиною, вибує до певної шкали цінностей, сприйняття себе як частинки певної культури, що створює своєрідні містки між пізнаним і непізнаним, тому найкраще його значення розкривається в мистецтві, вербалізовані варіанти якого – тексти народної творчості та поезія (науковий символ не є предметом

розгляду нашої статті). Усе це можливо завдяки абстрактній природі символу, яка робить його втаємниченим знаком для посвячених, а реципієнт, який не розуміє його тлумачення, може лише здогадуватися про роль цих слів у певному контексті. Вплив символу на людину відбувається через багатшаровість його значення, спричинену не лише історією використання цього символу в певній культурі чи культурах, а й здатністю набувати нових значень (переносних або умовних) [2, с. 39], що робить його нечітким для розуміння, а це і створює ефект впливу: «сугестивна лірика, навпаки, зберігає своє гіпнотичне поле впливу на читача, захоплює ледве вловимими або розпливчатими образами» [4, с. 33].

З погляду мовознавства, символ – це «естетично канонізована, культурно значима концептуальна структура». Для символу притаманні інтенсивність, образність, мотивованість, дейктичність, психологічність, імперативність [5, с. 6]. Великий тлумачний словник подає як друге значення символу – «художній образ, який умовно відбиває яку-небудь думку, ідею, почуття і т.ін.» [3, с. 1315]. Кожний символ розкривається у певному контексті, за структурою збереження в собі значень він нагадує спіраль, у якій сховано інформацію з минулого, втрата ним оцієї безкінечної смислової або культурно-часової перспектив означає руйнування його як символу [2, с. 40], саме останні ознаки є тими рисами, якими символ відрізняється від образу (хоча й маємо їх отожднення у визначенні з Великого тлумачного словника).

Отож символ нагадує знак, хоча не має прямого денотата, але в ньому теж є суспільна домовленість щодо позначення певних реалій, хоча Ч. Пірс вважав, що лише символ вимагає угоди [13, с. iii]. Символ також схожий на образ, особливо художній, оскільки «художні образи можуть ставати символами, якщо за декодування літературного тексту образ набуває характеру стійкого повторення» [1]. Таким чином будемо розглядати як символи ті слова / словосполучення, які мають тяглість в часі як назва певної культурної реалії, які несуть в собі абстрагування до різних смислів і містять в собі проєкції на певні важливі концепти як для окремого народу, так і до часу актуальності цього слова.

У вірші Юргіта Яспоніте «Четверту ніч бомблять Київ» уже на початку маємо такий символ: четверта (ніч) або чотири. Більшість простих чисел наділені символічним значенням, отож чотири, що відповідає ще й символу геометричної фігури квадрат, асоціюється зі стабільністю,

єдністю простору і часу, в деяких культурах це ще й символ жіночої сили, плодючості, до речі, ніч – теж жіночий символ, це таємнича сила, що хай і чаїть в собі безліч небезпек, бо час розгулу зла, але разом з тим в її лоні зароджується день, таким чином четверта ніч – це проєкція на стійкість, безпеку, в якій формується нове світання. І чотири, і ніч як символи належать до багатьох культур, а тому їхнє розуміння у тексті оригіналу та перекладі є схожим. «...о четвертій ранку ми не можемо заснути...»: четверта ранку – це не про універсальність, а про символ, створений гітлерівською Німеччиною і підхоплений радянськими (або навпаки), а відтак російськими пропагандистами, адже саме о четвертій ранку розпочалася війна між Німеччиною та ССРР, що знайшло відображення в пісні «22 июня ровно в четыре утра...». Це година, коли людина найглибше занурена в сон, а тому найбільш безпомічна, саме о цій порі чинилися / чиняться насильницькі дії режимами (напр. заголовок статті про обшуки та арешти в кримських активістів «Четверта ранку – час, коли прокидається зло» якнайкраще ілюструє цей період доби в тоталітарному режимі), саме о цій порі представники радянської каральної системи вривалися до домівок «ворогів народу». Отож рашисти використали час «четверта ранку» як ще одне підтвердження того, що вони асоціюють себе з гітлерівською Німеччиною, що й підкреслив автор поезії: «і о четвертій ранку ми не можемо заснути / ніби безсоння перетворилося на нитку / що сотається з захисної інформаційної мережі», у цьому контексті символ четверта ранку подано з боку жертви, яка потерпає від воєнних дій. У процитованому уривку маємо ще один відомий символ – нитка (символічна носійка життя), теж напрочуд відомий образ серед європейців, яку автор підлаштував до наших реалій: її безсмертність сотається із «захисної інформаційної мережі». Далі поет обіграє цей образ: «бувало селяни ткали / захисний обрядовий рушник / огортаючи ним село на світанку» – і тут зустрічаємо наступний символ – рушник, який має багатшарове значення в обидвох народів, наприклад, литовські чарівниці збирали росу рушником в ніч на Купала, щоб напувати корову [11], рушник – незамінний атрибут захисту в багатьох обрядах українців, а його корінь походить від слова рука, що має таке трактування: «Світова міфопоетична система розглядає руки, підняті вгору, як символ моління, самозахисту. Водночас рука означала авторитет, силу, покровительство Бога («Все в руках Божих»))» [5, с. 707]. Звісно, що для українців рушник, особливо вишитий, буде асо-

ціюватися з Покровою, з весільними обрядами, з різними життєвими подіями, похороном. Життя українця ніби огорнуте рушником, який вишила йому найближча людина, тому така деталізація функцій рушника, подана автором, для українського читача трішки надмірна, надто деталізована, відчого сугестивний вплив слабшає. Варто зупинитися також на світанку, що у підсвідомості буде перегукуватися з ніччю, яку було згадано на початку. Такий акцент на часі подій створює додатковий вплив, створюючи в читача ілюзію перебування в часовому просторі подій твору, слід зауважити, що світанок не має символічного значення.

Наступний рядок: «хай нас огортає у ріці душ...» – для європейця, вихованого на давньогрецькій міфології, ця ріка буде мати певні асоціації зі Стіксом, з чимось тривожним, небезпечним. І завершення поезії: «бо ж у Києві під обстрілами / зелені точки / соціальних мереж / шоранку / перевіряють / чи в інших вони ще зелені». Ми не трактуємо тут соціальні мережі як символ, хоча для сучасної людини – це справді та віртуальна реальність, де вона перебуває тривалий час, а для декого повністю замінює світ дійсний, відчутний. Тому й захисні інформаційні мережі, і соціальні мережі ще не є символами, в них ще не створено тієї багатшаровості значень. Але вважаємо, що символічне значення має сполука зелені точки, які є індексами присутності людини в мережі, а в цьому вірші, як і для багатьох українців тих тривожних днів, знаком того, що твій друг / знайомий живий.

Отож у цій невеличкій поезії маємо символи, які зрозумілі українцям та литовцям, бо їх взято з нашої спільної історії, традицій, є символ з часів СРСР та новітній символ, який лише формується зі знаку-індекса. Такі семантичні екскурси до додаткових відомостей, які спричинює поява в тексті символів, допомагають сприйняти поетичний текст глибше, навіюють читачеві фонові знання, створюють відчуття недосказаного, інформація втрачає чіткі обриси, що наближає цей текст до сугестивного, медитативного. Адже під сугестією ми розуміємо вплив на «підсвідомість, емоції та почуття людини» зокрема через відсутність «цілеспрямованого активного розуміння, розгорнутого логічного аналізу й оцінки зі сторони реципієнта» [8, с. 158].

Вайнюс Бакас «Тринадцяте». Як бачимо, назва вірша вже є символом, принаймні для європейців: це число трактують як нещасливе, оскільки воно порушує рівновагу дванадцятичисельного ряду (дванадцять місяців, дванадцять

годин), згадаймо також біблійного Юду, який став тринадцятим апостолом, а відтак зрадником. Отож назва попереджає через символ-число про якісь нещасливі обставини чи події, про які йтиметься у вірші. «З закритими очима видно ліпше / вогню і диму квіти на руїнах / чи вистою не знаю чи покину / тобі уступлю друже своє місце» – символів у першому рядку нема, хоча для деяких кіноманів може перегукуватися із фільмом «Із широко заплющеними очима» Стенлі Кубрика, але тут відсутні будь-які паралелі до подій кінострічки, тому це просто метафоричний вислів. У наступному рядку слова, які трактують як символи: вогонь («світотворчий елемент і водночас сила, що знищує» [5, с. 10]) і дим, що є образом душі (за українськими віруваннями), але така символіка для цього тексту не підходить. Чи використано їх у цьому контексті як символи? Швидше, що це художні образи, які передають реалії війни, що підкреслює слово руїни. На прикладі слова квіти можна продемонструвати відмінність між звичайною метафорою і символом: квіти тут є візуалізацією індексів війни – вогню і диму, але не несуть жодного ракурсу в культуру (лінгвокультуремами все ж таки є назви конкретних квітів, тому вони набули і значення символів, напр., барвінок, чорнобривці). Отож відсутність отієї семантичної спіралі, яка може розгорнутися в минулий досвід, набуті знання зі спільної історії, сучасні назви реалій, які є значущими для життя людини, не дозволяє сприймати метафори як символи. Проте в цій строфі наявні маркери зверненого мовлення – тобі, друже, що засвідчують персуазивний вплив поезії, коли читача через апеляцію до ліричного героя залучають до певних дій.

Наступна строфа вже має символи: «о скільки це триватиме мій брате / моя молитва стихне – ти підхопиш / ми западаємось у морок ночі / чи є між нас обранець благодатний». Молитва – «символ головної справи духовного життя людини (...); прохання про допомогу...» [5, с. 509], якщо не занурюватися в символічне значення, то метафорично молитва в цій строфі означає життєвий шлях. Морок ночі – знову ж таки не стільки про символ найтемнішого, найнебезпечнішого часу доби з усіма викликами, які там чекають, скільки метафоричне змалювання безнадії, тобто символічне значення тут іде фоном. А от обранець благодатний хоча й містить аналогії на Ісуса Христа, але символічного значення не несе, це швидше алюзія. Зауважмо, що в цій строфі теж є маркування апелятивного мовлення: брате, ти, ми, нас, що створює в читача відчуття спільної дії з авто-

ром, тобто вплив у цій строфі відбувається не через занурення в символіку, а через залучення читача до дієвого сприйняття написаного.

Читаємо далі: «врожай багатий буде – хтось сказав / хто сіє страх хто пожинає страх / з закритими очима видно ліпше», – тут все побудовано на прецедентних текстах: врожай багатий буде, сіє... пожинає. Звернення до відомих істин продовжує оповідь на рівні розуму, сприйняття прочитаного через осмислення логіки подій, тобто сугестія в цьому тексті теж відсутня.

І завершує цю поезію строфа: «поля вродили смертю серед них / мені чомусь «тринадцяте» дзвенить – / це Шостакович? вересень? щось інше? «Теж наскрізно прецедентний текст, алюзія на тринадцяту симфонію Шостаковича (І частина якої має назву «Бабин Яр»), цю інформацію підсилює вересень – місяць, коли відбувалися масові розстріли в цьому місці. Як бачимо, ця поезія спершу працює з візуалізацією, відтак з покликаннями на інші тексти / твори, відомі українцям. «Тринадцяте» Вайнюса Бакаса – це приклад інтелектуальної поезії, де автор впливає на читача через усвідомлене розуміння подій, про які йдеться, через розум, підсилюючи звертаннями та займенниками другої особи однини та першої особи множини. Поодинокі символи в такому контексті не розкриваються до кінця, з усією багатогранністю значень, залишаючись радше метафорою.

Останнім проаналізуємо вірш Дайви Чепускайте «Війна» («1.фейсбук»). «Доброго ранку, / Катре, Юлю, Олено, / Доброго ранку, / вітається жінка, змитаючи з підвіконня друзки скла. / Доброго ранку, втишує дідусь переляканого kota, / приборкуючи полум'я вибуху в його очах. / Доброго ранку, / синичка дзьобає бороду солдата, / міст стирчить, як зламаний хребет, / немовля, народжене в підвалі, кричить і плаче, / бабуся ліпить вареники – і примовляє до них без упину, / начиняє їх спогадами про рідне місто, / міцно заліплює краї, замикаючи всередині церкву, бібліотеку, / пологовий будинок, музей і все, що найдорожче. / Доброго ранку, / Починається новий день, / будиться припорошене місто, / на білому тісті хмар / видно відбитки бабусиних пальців – / це наш щит протиракетної оборони. / Повтори своє заклинання, Катре, / доброго ранку, / доброго ранку, / доброго ранку». Ця поезія є хорошим прикладом поєднання візуалізації подій із символами, що дасть змогу проаналізувати різні види впливу на реципієнта. Вітальна формула-вигук доброго ранку у цій поезії набуває ознак символу, оскільки не лише

передає побажання, а й фіксує початок нового дня, продовження життя, сподівання на краще, що є важливою подією в прифронтовому місті. Цей етикетний вислів йде рефреном через увесь текст і тричі повторюється наприкінці, набуваючи ознак магічної дії (згадаймо, що в замовляннях, молитвах певні слова чи словосполучення повторюємо тричі, підсилюючи їхнє значення). Значна частина тексту – це зображення того, що бачить автор: жінку, що змитає з підвіконня друзки скла (значить, був обстріл), дідусь заспокоює наляканого вибухом kota, синичка і борода солдата, розбитий міст, що обрисами нагадує зламаний хребет (міст – символ «зв'язку між двома світами; символ шляху із старого життя в нове; з одного світу в інший; єднання, дружби; зради» [5, с. 505], тому його зруйнований стан може засвідчувати обірваність комунікації, неможливість потрапити деінде, мабуть, автор натякає і на знищення дружби), і далі бачимо немовля, народжене в підвалі, яке в цей момент кричить і плаче (певно, злякалося вибуху). Поет працює з уявою читача через візуалізацію картинок – слайдів з подіями. І ось в наш об'єктив потрапляє бабуся, яка ліпить вареники, ще й примовляючи до них без упину. Вареники – «символ національної української кухні; продовження роду; у язичників – символ Місяця (Дідуха); у фольклорі, літературі – достатку; поминання померлих» [5, с. 99]. У контексті вірша працюють усі значення символу, що підсилює і його начинка: церква (для вірянина це «святий храм, де кожна частина несе свою символіку, а в сукупності становить собою Божественний Космос, тобто світ, створений Богом» [5, с. 745], бібліотека (це символ знань, хранилище мудрості), пологовий будинок (це не лише лікарня, де народжуються діти, а для цієї російсько-української війни це ще й символ підсупності, нелюдськості, надмірної жорстокості, порушення всіх правил ведення війни, асоціюється з Маріупольським пологовим будинком), музеї (хранилище культурної пам'яті, збереженої в речах). Отож у символі «продовження роду» сховано / заліплено духовне надбання народу, інтелектуальне, предмети культурної спадщини і жажливий символ цієї війни, де місце приходу в це життя стало місцем смерті. Увесь подальший текст це – метафоризація воєнних реалій міста, де хмари – тісто з відбитками бабусиних пальців – це щит протиракетної оборони.

Отож у поезії Дайви Чепускайте найменше засобів впливу на читача, який тут швидше глядач того фільму, що йому відтворює уява з прочитаного. Символи, використані у цьому тексті,

мають або чітко українську символіку: вареники, пологовий будинок, або європейську (цивілізаційну): бібліотека, музей, або фольклорну – міст. Оскільки мова тексту динамічна, зосереджена на візуалізації, то символи спрацьовують не повністю, лише уважний читач може замислитися над позасюжетними значеннями цих слів. Тому якщо вони і чинять якийсь вплив, то не сугестивний, бо відсутня фонові медитація, занурення вглиб подій, нема апеляції до підсвідомого.

Висновки. У статті ми проаналізували три переклади поезій литовських письменників, присвячених війні в Україні. Усі символи, використані в цих текстах, відомі українському читачеві або як народні, або європейські, або радянські, або сучасні, що й зрозуміло, бо автор завжди налаштовується на той світ, про який він пише. Таким чином для письменників символами України та її боротьби стали рушник, нитка, вареники, пологовий будинок, зелені точки соціальних мереж, це символи про захист, продовження роду, життя. Оскільки ці образи впливають на підсвідомість через свою абстрактність, семантичну багатозначність, то найефективніше вони діють на читача в сугестивній ліриці, коли весь контекст побу-

довано як натяк на певні події. Звісно, символи сприяють глибшому розумінню задуму письменника і в інтелектуальній, або філософській поезії, але там це швидше певний ребус, який можна розв'язати, тоді як в медитативній ліриці символи розкриваються відразу багатьма значеннями.

Символи як засоби впливу в перекладній поезії литовських письменників будемо вивчати ще й на прикладі текстів, які не стосуються України, щоб з'ясувати, чи використовують автори суто національні образи-знаки і як їх адаптує для українського читача перекладач. Порушена тема потребує подальших вивчень, оскільки стосується проблеми мовленнєвого впливу, а це актуально не лише для художньої літератури, а й для комерційних текстів, інформаційних, пропагандистських. Вміння розпізнавати символ, розуміти, яке з його значень активізується в певному контексті, передбачати реакцію реципієнта на використаний образ важливе не лише для філологів, а й для людей, які працюють з текстами масової комунікації. Особливої уваги потребують перекладні тексти, щоб символи з оригіналу були зрозумілими для читачів або адаптованими для їх світосприйняття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Альбота С. Символ vs образ: до питання термінологічної варіативності. Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2016. № 842. С. 107–110.
2. Венжинович Н. Про компонент-символ у мовних одиницях. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Філологія». Вип. 1 (41). 2019. С. 38–46.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
4. Гризун А. Сугестивна лірика. Проблематика та жанрові особливості. Слово і час. 2003. № 12. С. 28–33.
5. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, В. В. Кубіди. 5-те вид., доп. і випр. Корсунь-Шевченківський: ФОП В. М. Гаврищенко, 2015. 912 с.
6. Куліш Ю. О. Поняття символу: символи в українській культурі. Науковий вісник. Серія «Філософія». Харків : ХНПУ, 2015. Вип. 45 (Ч. II). URL: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Fak_dosh_osv/Pr_6.pdf (дата доступу: 24.06.2024).
7. Литовський акцент. Вічна боротьба супроти смерті: литовська та українська поезія про війну. URL: <https://chytomo.com/vichna-borotba-suproti-smerti-lytovska-ta-ukrainska-poeziia-pro-vijnu/> (дата звернення: 26.06.2024).
8. Сорокіна Л. Є. Мовленнєва маніпуляція та інші види мовленнєвого впливу: термінологічне розмежування понять. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2014. № 8. Т. 2. С. 157–159. URL: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v8/v8-2/40.pdf> (дата звернення: 27.06.2024).
9. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (голова редколегії) та ін.; Л. І. Озадовська, Н. П. Поліщук (наукові редактори) ; І. О. Покаржевська (художнє оформлення). Київ : Абрис, 2002. 742 с.
10. Lings M. Foreword to Old Lithuanian Songs. Temenos Academy Review. 12 (2009). pp. 17–30. URL: https://www.temenosacademy.org/wp-content/uploads/MARTIN-LINGS-Foreword-to-Old-Lithuanian-Songs_Optimized-Copy.pdf (дата звернення: 25.06.2024).
11. Lithuanian customs and traditions. URL: <https://www.lnkc.lt/eknygos/eka/customs/john.html> (дата звернення: 27.06.2024).
12. Lithuanian folklore as a source of Baltic religion: the fire ritual by Inija Trinkuniene. URL: https://www.infinityfoundation.com/mandala/h_es/h_es_trink_i_fire_frameset.htm (дата звернення: 27.06.2024).
13. West W. The Object of Sings in Charles S. Peirce's Semiotic Theory. URL: <https://digitalcommons.uri.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2522&context=theses> (дата звернення 26.06.2024).

ТРАНСПОЗИЦІЯ ІМЕННИКІВ У ПРЕДИКАТИВНІ-ПРИСЛІВНИКИ ІЗ СЕМОЮ ПОЗИТИВНОЇ ОЦІНКИ

NOUNS' TRANSPOSITION INTO PREDICATIVE ADVERBS WITH POSITIVE SEME'S EVALUATION

Кісь Є.Б.,

*orcid.org/0009-0007-0602-5937**аспірантка кафедри української мови імені професора Івана Ковалика
Львівського національного університету імені Івана Франка*

У статті опрацьовано транспозиційний потенціал іменників із семою позитивної оцінки, які виявляють здатність переходити в предикативні прислівники, у результаті чого в сучасній українській літературній мові виникають функціональні омоніми, які демонструють розвиток мови, її оновлення та пов'язані із законом мовної економії. Наведені контексти вихідних та похідних слів виокремлені на базі Генерального регіонально анотованого корпусу української мови (ГРАК). Виявлені функціональні омоніми іменник / предикативний прислівник розглянуто в межах явища адвербіалізації, їх зараховано до різних типів функціональних омонімів: синкретично-диференційованих, синкретично-недиференційованих та синкретично-потенційних; з'ясовано, у чому полягають основні відмінності між цими типами омонімів.

Простежено синкретизм аналізованих функціональних омонімних пар іменник / предикативний прислівник, що ускладнює визначення частиномовного статусу слова в тому чи тому контексті, зумовлює пошук додаткових прийомів під час встановлення частини мови та застосування цих прийомів на практиці. У наведених омонімах виокремлюємо сему позитивної оцінки, яка притаманна як і абстрактним іменникам, так і похідним відіменниковим прислівникам. Закцентовано увагу на тому, що в предикативні прислівники переходять іменникові словоформи називного та знахідного відмінка, які відірвалися від парадигми відмінювання і стали незмінними. Крім того, встановлено, що першочерговим етапом транспозиційних процесів є зміна синтаксичної функції, яка вже, у свою чергу, веде до морфологічних та семантичних модифікацій. Відтак у статті продемонстровано, що відіменникові предикативні прислівники виступають у функції головного члена односкладного безособового речення, що формально співвідносний із присудком.

У процесі дослідження доведено, що в сучасній українській літературній мові адвербіалізація іменників в означальні, обставинні та предикативні прислівники має свої специфічні відмінності, адже це зумовлено неоднорідністю лексико-граматичного класу прислівника. Крім того, розуміємо, що виникає питання, чи доцільно об'єднувати транспозицію іменника в предикативні прислівники під терміном адвербіалізація, чи варто поповнити терміносистему новим терміном.

Ключові слова: іменник, прислівник, транспозиція, адвербіалізація, функціональні омоніми, омонімія, ГРАК.

The article considers transpositional nouns' potential with a seme of a positive evaluation that shows ability to change into predicative adverbs resulting in the appearance of functional homonyms in Ukrainian literary language, its development, update and are related to the law of linguistic efficiency. Provided contexts of original and derived words are allocated on a base of the General regionally annotated corpus of the Ukrainian language. Functional homonymous pairs of noun/predicative adverbs were identified and examined within the adverbialization phenomenon, they were included to different functional homonyms types: syncretic-differentiated and syncretic-potential; the main differences were found among those types of homonyms.

The syncretism of the analyzed functional homonymous pairs (noun / predicative adverb) was traced, making it difficult to define the part-language status of a word in different contexts and determining the search of additional techniques when establishing a part of speech and applying these techniques in practice. Among the given homonymous pairs examples, we distinguish seme of positive evaluation, which is inherent as to abstract nouns as to derived nominative adverbs. Emphasis is placed on the predicative adverbs that transform the nominative and accusative noun forms, which broke away from the declension paradigm and became unchanged. Besides, it is determined that the first stage of transpositional processes is a change of syntactic functions that leads to morphological and semantic modification. Therefore, the article demonstrates that nominal predicative adverbs act as the main part of simple impersonal sentences, that is technically related to predicate.

It was proved during the research that adverbialization of nouns into indicative, circumstantial and predicative adverbs has its own particular variations in modern ukrainian literature which is caused by its heterogeneity of the lexical-grammatical class of the adverb. Additionally, there is a question whether it is appropriate to integrate transposition of noun into predicative adverbs under the term of adverbialization or shall we replenish the terminological system with a new definition.

Key words: noun, adverb, transposition, adverbialisation, functional homonyms, homonymy, GRAC.

Постановка проблеми. Оскільки лексико-граматичний клас прислівника сформований на базі різних частин мови, то одиниці, що входять до

його складу, неоднорідні. Учені виокремлюють обставинні, означальні та предикативні прислівники. Щодо частиномовного статусу останніх спо-

стерігаємо найбільш жваві дискусії в мовознавчій науці. Крім з'ясування частиномовної належності предикативних прислівників, виникає питання встановлення тих слів, які виявляють здатність переходити в предикативи, у результаті чого утворюються функціональні омоніми в сучасній українській літературній мові. У дослідженні вбачаємо необхідність проаналізувати зміни у функціональних омопарах іменник / предикативний прислівник з погляду частиномовних критеріїв (семантичного, морфологічного, синтаксичного). Для ілюстративного матеріалу використовуємо контексти, зафіксовані в ГРАКу [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З'ясуванню частиномовного статусу предикативних прислівників присвячено окремі розвідки, наприклад, у працях С. Бевзенка [1, с. 183–187], Н. Кавери [8, с. 200–206], Н. Березовської-Савчук [2, с. 22–30] та ін. М. Жовтобрюх і Б. Кулик трактують такі одиниці як невідміювану частину мови, називають її категорією стану [6, с. 335]. В. Горпинич теж виокремлює такі слова в окрему частину мови та означає її як станівник [5, с. 237]. За дослідником, станівник – це «клас невідміюваних слів з категоріальним значенням не процесуального стану у функції головного члена (присудка) односкладних (безособових) речень» [5, с. 237].

Більшість дослідників розглядає слова категорії стану в межах лексико-граматичного класу прислівника та визначає їх як предикативні прислівники [12, с. 440], безособово-предикативні прислівники [13, с. 290]. Таких поглядів дотримуємося й у нашому дослідженні.

Слова категорії стану поповнюються за рахунок переходу інших частин мови, так виникає явище омонімії граматичних форм [6, с. 337]. Такі одиниці формуються на базі іменника, відприкметникових прислівників, віддієслівних прислівників, модальних слів [5, с. 239]. Перехід інших частин мови в предикативні прислівники охоплює явище адвербіалізації, хоча при цьому розуміємо, що така транспозиція буде мати свої специфічні відмінності від транспозиції в обставинні та означальні прислівники.

Постановка завдання. Мета – проаналізувати функціональні омопари іменник / предикативний прислівник, у яких виокремлено семи позитивної оцінки. Мета передбачає реалізацію таких завдань: 1) виявити функціональні омопари іменник / предикативний прислівник; 2) поділити виявлені одиниці на синкретично-диференційовані, синкретично-недиференційовані та синкретично-потенційні функціональні омоніми;

3) визначити семантичні, морфологічні та синтаксичні зміни у функціональних омопарах.

Виклад основного матеріалу.

Адвербіалізація – це «перехід інших частин мови у прислівники, тобто набуття синтаксичних властивостей і категорійного значення прислівника» [7, с. 17].

Адвербіалізовані іменники, що перейшли в предикативні прислівники, втратили зв'язок з відмінковою парадигмою, вони виконують функцію головного члена безособового речення, що співвідносний з присудком, і ніколи не поєднуються з іменниками у формі називного відмінка (підметами). Предикативи можуть мати при собі залежні додатки, тоді такі контексти вважають розгорнутими, а якщо така здатність не зреалізована, то це згорнуті контексти [12, с. 440–442].

За Н. Каверою, предикати, виражені невідміювано-іменними словами поділено на такі, що виражають внутрішній стан істоти (емоції, зумовлені ставленням суб'єкта до когось або чогось; внутрішні вольові імпульси, бажання чи небажання діяти), що вказують на її зовнішній стан (морально-етичну оцінку вчинків; оцінку несприятливої ситуації; потребу діяти, зумовлену часом) [9, с. 7–8].

Слова категорії стану, які співвідносні з іменниками, можуть мати прислівникові відповідники на *-о-*, що паралельно існують в мові. Наприклад, прислівнику *страшенно* відповідають предикати *страх, смерть* [10, с. 199]. Також можливі такі варіанти: *жалко – жаль, соромно – сором, досадно – досада, кривдно – кривда, грішно – гріх* [12, с. 440–441].

У результаті транспозиції іменників у предикативні прислівники виникають функціональні омоніми – «однакові за звучанням етимологічно споріднені слова чи окремі форми слів, що належать до різних частин мови» [4, с. 9]. Функціональні омоніми поділяють на синкретично-диференційовані, синкретично-недиференційовані та синкретично-потенційні [4, с. 10–11].

Під синкретично-диференційованими функціональними омонімами розуміємо етимологічно споріднені слова, частиномовний статус яких закріплено в окремих словникових статтях різних лексикографічних праць. Виявлено лише одну **синкретично-диференційовану функціональну омопару іменник / предикативний прислівник із семою позитивної оцінки:**

Гаразд¹ (ч. р., одн., наз., знах.) – іменник, предметність. Діал. Щастя, благополуччя [4, с. 125]. *Вона була тою, котра управляла цілим господар-*

ством і на котрої плечах спочивав **гаразд** цілої родини (О. Кобилянська «Людина»).

Гаразд² – прислівник, ознаковість (як?). Незмінюваний. Означальний. 1. Належним чином, як слід [4, с. 125]. *Не гаразд учинив пан гетьман* (О. Соколовський «Богун»). 2. Предикативний. Добре [4, с. 125]. *Мерщій тоді назад! Ой, Боже! Гаразд, що ще ніхто не побачив її!* (Б. Грінченко «Під тихими вербами»).

Іменникова словоформа *гаразд* виявляє здатність переходити в розряд означальний та предикативних прислівників, у результаті чого розвивається багатозначність відіменникового прислівника.

Синкретично-недиференційовані функціональні омоніми – етимологічно споріднені слова, розташовані в межах однієї словникової статті, у якій поруч з похідних словом подано ремарку, що воно вживається у значенні іншої частини мови. Зафіксовано такі **синкретично-недиференційовані функціональні омоніми іменник / предикативний прислівник із семою позитивної оцінки:**

Благо¹ (с. р., одн., наз., знах.) – іменник, предметність. Добро, щастя [4, с. 49]. *Тим більше, благо і лихо – рідні сестри, вони нероздільні, як світло і птьма* (О. Ємченко «Троянда холоду»).

Благо² – прислівник, ознаковість. Незмінюваний. Предикативний. Заст. Добре [4, с. 49]. *Благо, повалених дерев у лісі від зими неміряно...* (Любка Дереш «Трохи птьми»).

Благодать¹ (ж. р., одн., наз., знах.) – іменник, предметність. Спокій, щастя [11, Т. 1, с. 192]. *Яксь оманлива весняна благодать розлилася по широким кийських вулицях...* (М. Бутченко «Місто надій»).

Благодать² – прислівник, ознаковість. Незмінюваний. Предикативний. Дуже гарно, спокійно [11, Т. 1, с. 192]. *Ах, яка ж то і худобі благодать – під солом'яною стріхою,...* (А. Кондрагюк «Поза межами суєти»).

Диво¹ (с. р., одн., наз., знах.) – іменник, предметність. Те, що викликає подив, здивування [4, с. 156]. *Дослідження фізиків показують, що це диво не могло бути ні кометою, ні метеоритом* (М. Руденко «Чарівний бумеранг»).

Диво² – прислівник, ознаковість. Незмінюваний. Предикативний. Дивно, чудно [4, с. 156]. *Та й не диво – молоді, зелені, хіба вони знаються на цьому* (М. Сиротюк «Забілили сніги»).

Охога¹ (ж. р., одн., наз.) – іменник, предметність. Бажання, прагнення або схильність до

чого-небудь [4, с. 354]. *Від того холоду в'янула охога до жартів* (Б. Лепкий «Полтава»).

Охога² – прислівник, ознаковість. Незмінюваний. Предикативний. Є бажання, хочеться [4, с. 354]. *А кому охога ніч у лісі сидіти?* (О. Ірванець «Маленька нічна пригода чи то, пак, гонитва»).

Привілля¹ (с. р., одн., наз., знах.) – іменник, предметність. Перен. Повна воля, відсутність будь-яких обмежень, вільне життя [4, с. 401–402]. *Почувся перший поцілунок: прощай парубоче привілля, пора поетові приймакувати!* (П. Столярчук «Рідна Мова»).

Привілля² – прислівник, ознаковість. Незмінюваний. Предикативний. Свобода, воля кому-, чому-небудь [4, с. 402]. *Худобині тут привілля* (Б. Харчук «Волинь»).

Хвала¹ (ж. р., одн., наз.) – іменник, предметність. Похвала, уславлення [4, с. 545]. *І за те тобі буде вічна хвала, вічна шана* (М. Олійник «У затінку пальм»).

Хвала² – прислівник, ознаковість. Незмінюваний. Предикативний. Уживається на означення стану звеличення, прославлення когочого-небудь [4, с. 545–546]. *Ще й ще раз хвала долі, яка дала так недорого відкупити життя!* (О. Лук'яненко «Сад на піску»).

Чудо¹ (с. р., одн., наз., знах.) – іменник, предметність. Перен. Те, що гідне великого подиву, здивування, незвичайне, дивовижне [4, с. 579]. *Вона чекала чуда і чудо сталося* (У. Самчук «Куди тече та річка»).

Чудо² – прислівник, ознаковість. Незмінюваний. Предикативний. Дивно, чудно [4, с. 580]. *Хіба не чудо, що на світі є двоє однаково сильних людей?* (Галина Пагутяк «Господар»).

Щастя¹ (с. р., одн., наз., род., знах.) – іменник, предметність. Стан цілковитого задоволення життям, відчуттям глибокого вдоволення та безмежної радості, яких зазнає хто-небудь [4, с. 590]. *Адже я не знав досі, що таке щастя* (С. Пилипенко «Любовні пригоди»).

Щастя² – прислівник, ознаковість. Незмінюваний. Предикативний. Щастить, таланить [4, с. 591]. *Щастя, що тут ніхто не чує, що ти мелеши!* (В. Сокіл «Поминки»).

Усього опрацьовано 8 синкретично-недиференційованих функціональних омонімів іменник / предикативний прислівник із семою позитивною оцінки. Спостерігаємо контексти, у яких при предикативному прислівнику розташована заперечна частка *не*, яка вносить відтінок заперечення в значення таких похідних слів. Крім того, аналізуючи синтаксичну позицію предикативного прислівника, можна виявити, що він завжди стоїть перед іменником, який є предметом дії.

кативів, зазначимо, що вони виявляють властивість функціонувати в головній частині складнопідрядного речення.

Синкретично-потенційні функціональні омоніми – етимологічно споріднені слова, різний частиномовний статус яких не закріплено в словниках, його демонструють лише численні усні та писемні контексти. Виявлено такі **синкретично-потенційні функціональні омоніми іменник / предикативний прислівник із семою позитивної оцінки:**

Воля¹ (ж. р., одн., наз.) – іменник, предметність. Свобода, незалежність [4, с. 108]. *Воля ніколи не прийде до тебе сама, мов наречена до шлюбу, за неї треба класти голови* (Р. Іванчук «Бо війна – війною...»).

Воля² – прислівник, ознаковість. Незмінюваний. Предикативний. Свобода кому-, чому-небудь [4, с. 108]. *Рябченкові з товариством була тепер воля* (Б. Грінченко «Під тихими вербами»).

Радість¹ (ж. р., одн., наз., знах.) – іменник, предметність. Почуття задоволення, втіха, приємність [4, с. 420]. *Однак скоро минула її радість* (Н. Кобринська «Воєнні новели (збірка»).

Радість² – прислівник, ознаковість. Незмінюваний. Предикативний. Відрадно кому-, чому-небудь [4, с. 420]. *Лікую своїх селян – і їм добре, і мені радість* (А. Соломко «Корсетна майстерня пані Марії»).

Свобода¹ (ж. р., одн., наз.) – іменник, предметність. Відсутність політичного й економічного гноблення, утиску та обмежень; воля [4, с. 448]. *Без боротьби, без крові свобода не приходить...* (О. Корнійчук «Пам'ять серця»).

Свобода² – прислівник, ознаковість. Незмінюваний. Предикативний. Воля кому-, чому-небудь [4, с. 449]. *Тепер йому свобода по всіх параграфах, тепер – що душа забажає* (В. Дрозд «Кролик»).

Сила¹ (ж. р., одн., наз.) – іменник, предметність. Могутність, влада, авторитет [4, с. 454–455].

Та хіба є така сила, що змусила б його замовкнути? (М. Сиротюк «Забіліли сніги»).

Сила² – прислівник, ознаковість. Незмінюваний. Предикативний. Присл. Можна [4, с. 456].

Іван лежав на мокрому цементі – сидіти було не сила (Р. Іванчук «Край битого шляху»). Опрацьовано 4 синкретично-потенційні функціональні омоніми іменник / предикативний прислівник із семою позитивної оцінки, яка першочергово закладена в значеннях абстрактних іменників. У більшості контекстів предикатив керує залежними іменниковими та займенниковими словоформами у формі давального відмінка, що виконують синтаксичну функцію додатка, таку його властивість вважаємо типовою.

Висновки. Усього виявлено 13 омонімів іменник / предикативний прислівник, які зараховано до синкретично-диференційованих функціональних омонімів (1), синкретично-недиференційованих (8) та синкретично-потенційних (4). Зазначають транспозиції абстрактні іменники із семою позитивної оцінки у формі називного та знахідного відмінків, у цьому полягає їх основна відмінність від обставинних та означальних прислівників, у які здебільшого переходять іменники у формі орудного відмінка. При похідних прислівниках може бути розташована заперечна частка не, яка вносить відтінок заперечення в значення аналізованих слів. Предикативні прислівники виконують синтаксичну функцію головного члена простого односкладного безособового речення, а також утворюють предикативний центр головної частини в складнопідрядному реченні. Предикативи мають здатність керувати залежними додатками, вираженими іменниковими чи займенниковими словоформами в давальному відмінку. Зауважимо, що процес переходу іменників у предикативні прислівники – це лише незначна частина виявів транспозиції, що зароджуються в мовленні, щоб згодом стати надбанням мовної системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бевзенко С. П. До питання про «категорію стану» як окрему частину мови в українській мові. *Наукові записки Ужгородського університету*. 1959. Т. XXXVII. Філологія. С. 183–187.
2. Березовська-Савчук Н. А. Особливості реалізації значення стану на рівні предикативних одиниць. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2014. № 11. С. 22–30.
3. Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК) / М. Шведова, Р. фон Вальденфельс, С. Яригін, А. Рисін, В. Старко, Т. Ніколаєнко та ін. Київ, Львів, Єна, 2017–2024. URL: <http://uacorpus.org>
4. Глібчук Н. М., Добосевич У. Б. Словник міжчастиномовних омонімів сучасної української мови. Львів : Априорі, 2016. 638 с.
5. Горпинич В. О. Морфологія української мови : підручник. Київ : Академія, 2004. 311 с.

6. Жовтобрюх М. А. Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови : підручник. 3-тє вид. Київ : Рад. шк., 1965. 422 с.
7. Загнітко А.П. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. Т.1. Донецьк : ДонНУ, 2012. 402 с.
8. Кавера, Н. В. (2013). Частиномовний статус невідмінюваних слів у сучасному мовознавстві. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2013. № 9(1), С. 200–206.
9. Кавера Н.В. Семантична типологія предикатів стану : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2008. 24 с.
10. Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови : 2-е вид. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2008. 303 с.
11. Словник української мови : в 11 т. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
12. Сучасна українська літературна мова. Морфологія / ред. Білодід І.К. Київ : Наук. думка, 1969. 583 с.
13. Сучасна українська літературна мова : підруч. для студентів вузів, які вивч. дисципліну «Сучас. укр. літ. мова» / ред. Плющ М. Я. Київ : Вища шк., 1994. 431 с.

ВПЛИВ ЧИННИХ ПРАВОПИСНИХ НОРМ НА МОВУ ПРЕСИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ США

THE INFLUENCE OF THE CURRENT ORTHOGRAPHY ON THE LANGUAGE OF THE UKRAINIAN DIASPORA PRESS IN THE USA

Краснікова Ю.І.,

orcid.org/0009-0009-8645-0419

аспірантка кафедри української мови

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

У статті досліджено та описано мовні особливості сучасної українськомовної преси діаспори США. Зафіксовані правописні норми різних мовних рівнів на сторінках видань свідчать про поєднання чинних правил українського правопису (2019 р.) та старих форм харківського правопису (1928 р.). Визначено причини такої взаємодії, зокрема долучення українських журналістів до співпраці, а також передрук або цитування українських джерел ЗМК. Об'єктом дослідження стали такі українськомовні видання діаспори США: «Громада» (штат Каліфорнія), «Час і події», «Сурма» (штат Іллінойс), «Свобода» (штат Нью-Джерсі), «Нове життя», «Українське слово» (штат Нью-Йорк). Простежено розбіжності та збіги між двома правописними традиціями на прикладі фонетичних, морфологічних та орфографічних норм. Результати аналізу показують, що більшість видань загалом відповідають правилам чинного українського правопису, наприклад, «Громада», «Українське слово», «Сурма». Преса старшого покоління, а саме «Свобода» та «Нове життя», у публікаціях ще й досі послуговується харківським правописом. Під час дослідження також виявлено комбінування правил старої та нової традицій (або наявність обох форм) у незалежній українськомовній газеті «Час і події» (м. Чикаго). Однак, враховуючи те, що останні зміни українського правопису включають правила правопису 1928 року, відзначено тенденцію зближення мови преси діаспори до мови українців на Батьківщині. Зібраний та опрацьований матеріал може бути використано для створення загальної картини правописних норм української мови в сучасній пресі української діаспори США. Аналіз досліджень здійснено переважно описовим і зіставним методом, проведено лінгвістичне спостереження щодо правописних стандартів, які нині функціонують в українськомовних ЗМК на американському континенті. На прикладах показано, як український чинний правопис проникає та узвичаюється в пресі діаспори США.

Ключові слова: український правопис, харківський правопис, правописні норми, діаспора США, ЗМК, мова преси діаспори.

The article investigates and describes the language features of the modern Ukrainian diaspora press in the USA. Recorded orthographic norms of different language levels indicate a combination of the current rules of the Ukrainian orthography (2019) and the old forms of the Kharkiv orthography (1928) in the publications. The reasons of such interaction were also determined, in particular, the involvement of Ukrainian journalists in cooperation, the reprinting or quoting of the Ukrainian sources of press. The following Ukrainian-language newspapers of the US diaspora became the object of the study: "Hromada" (California State), "Chas i Podii", "Surma" (Illinois State), "Svoboda" (New Jersey State), "New Life", "Ukrainske Slovo" (New York State). Differences and coincidences between the two orthographic traditions are traced using the example of phonetic, morphological and orthographic norms. The results show that the majority of publications in general meet the rules of the current Ukrainian orthography, for example, "Hromada", "Ukrainske Slovo", "Surma". The press of the older generation, namely "Svoboda" and "New Life", still uses the Kharkiv orthography. During the study a mix of the old and new traditions (or the presence of both them) was also found in the independent Ukrainian-language newspaper "Chas i Podii" (Chicago). However, taking into account the fact that the latest changes in the Ukrainian orthography include the old orthographic rules (1928), it notes a tendency towards approximation of the diaspora press language to the language of Ukrainians in the homeland. The collected and well-processed material can be used to create a general picture of the orthographic norms of the Ukrainian language in the modern Ukrainian diaspora press in the USA. The analysis of the research was conducted mainly by a descriptive and comparative method. A linguistic observation was made to study the orthographic standards that exist in the Ukrainian press on the American continent. The examples demonstrate how the current Ukrainian orthography penetrates and is used in the US diaspora press.

Key words: the Ukrainian orthography, the Kharkiv orthography, orthographic norms (rules), the USA diaspora, press, the language of the diaspora press.

Постановка проблеми. Після низки спірних питань щодо українського правопису 2019 року під час адаптаційного п'ятирічного періоду 3 червня 2024 року в Україні повноцінно набув чинності новий правопис. Однак остаточний допрацьований український правопис буде завершено тільки до кінця поточного року Інститутом української мови. Причиною такого

довготривалого затвердження правопису директор Інституту української мови П. Гриценко називає саме усвідомлене користування питомо українськими формами слів: «Володіння мовою, мовокористування, мовотворення – це процес, який спирається на свідоме користування, на усвідомлення структури мови і на відчуття власних, відповідальності за те, що ти користуєшся

українською мовою. Це має бути українська мова, а не покруч» [1].

Тема правописних норм залишається актуальною і дотепер не лише на території України, але й для українців, що мешкають поза її межами. Так, діаспора США та Канади ще досить активно послуговуються саме старими правописними нормами. Під час I Міжнародного конгресу українців у 1991 році прийнято постанову про потребу вироблення єдиного сучасного правопису для українців, що проживають в Україні, так і в діаспорі, який мав би опиратися на весь історичний досвід української мови. Неодноразово на сторінках видання «Час і події» порушується питання правопису. У статті «Український правопис» від 18 червня 2009 року зазначено, що «Правописом 1928 року тривалий час користувалася (і користується й до сьогодні) українська діаспора. На початку 1990-их років філологи новоствореної України спромоглися реабілітувати невеликі частини досягнень 1928 року, але загалом сучасний український правопис базується на «кращих» традиціях совкового панросіянізму. Проект правопису 1999 року мав на меті повернення багатьох набутих правопису 1928 року з позиції сьогодення, але наша влада не спромоглася втілити цей проект в життя» [2]. Таке протистояння діаспорян до нового українського правопису почати трапляється і сьогодні.

Чинні правописні норми тепер вважають схожими на правила харківського правопису або так званої «скрипниківки», затверджені Миколою Скрипником 6 вересня 1928 року в Харкові. Це правопис української мови, прийнятий 1927 року на Всеукраїнській правописній конференції, яка відбувалася в тодішній столиці УРСР, у місті Харкові. У 1933 році правописна комісія на чолі з А. Хвилею переробила «Український правопис», визнавши норми 1927–1928 років «націоналістичними». Саме цей харківський правопис і в наш час використовує українська діаспора для значної частини своїх видань. Діаспоряни вказують на дві основні причини: 1) прагнення підтримувати діаспори перших хвиль еміграції; 2) нагадування про часи українського відродження 1920–1930-х років і русифікацію, яка розпочалася згодом [3].

Новий український правопис ухвалив власне зміни в написанні слів і варіантні доповнення до чинної норми. Такі норми стають ближчими до правописних стандартів харківського правопису, а отже, однакові мовні характеристики свідомо об'єднують континентальних українців і українців північноамериканського континенту. Саме такий перехід засвідчує сучасна українськомовна

преса діаспори США, яка і сьогодні є важливим чинником української самобутності та національної ідентичності з нагальною потребою тримати зв'язок з історичною Батьківщиною. Це дає подальший поштовх до створення нових українськомовних періодичних видань за кордоном, що тепер можливе теж за новими правописними традиціями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання українськомовної преси діаспори США почали вивчати ще на початку XX століття. Першими дослідниками стали Ю. Бачинський, А. Животко, А. Шлепаков. Автори досліджують українську діаспору в культурологічному контексті, побіжно розглядають перші видавництва, але дають обмаль розуміння щодо розвитку і становлення українськомовної преси.

Грунтовними щодо досліджень преси української діаспори стають пізніші напрацювання таких вчених, як І. Романько, І. Сковронська, В. Чекалюк, Л. Біловус та інші. Науковці переконані, що періодика в діаспорі є вагомим комунікативним засобом, через який відбувається інформаційний обмін, формуються соціальні настрої, моральні норми, розвивається суспільна свідомість українців за океаном. Так, у монографії «Українськомовна періодика у національно-культурному житті української діаспори США (1991–2017 рр.)» Л. Біловус приділяє особливу увагу проблемам українського правопису і наголошує на тому, що «українська діаспора стурбована таким фактом, адже один народ (незалежно від місця проживання) має розмовляти й писати однаково: правопис для мови – це все одно, що конституція для держави» [4, с. 218]. Проте для української діаспори США традиційність і однастайність завжди були в пріоритеті попри спроби створення і впровадження в Україні нових правописних норм у період незалежності.

Одним із перших серед українських науковців США, хто детально розглянув особливості харківського правопису та опублікував деякі «матеріали» дискусії харківської конференції 1927 року, став Ю. Шевельов зі своєю працею «Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941)» [5]. Український мовознавець О. Тараненко також цікавився питанням мови західної діаспори і тодішньої мовної ситуації (2003 р.), відзначаючи, що мова публічної діяльності дійсно опирається на харківський правопис, однак складно не помітити, скільки англіцизмів використовується замість українських відповідників. Це «породжує хаотичність самої мовної практики і постійні, причому часто

заполітизовані, дискусії. У самій Україні звичайно поширюються й закріплюються насамперед ті рекомендації й ті особливості мововжитку західної діаспори, які – об'єктивно зумовлені чи суб'єктивно спрямовані – ведуть до дальшого розмежування української мови з російською» [6, с. 71]. На підтримку харківського правопису почали виступати й українські науковці. І. Фаріон у праці «Правопис – корсет мови? Український правопис як культурно-політичний вибір» здійснює аналіз правописного життя у лінгвістичному, історичному і політичному аспектах, а також розкриває культурно-політичне навантаження правописних норм і вагому роль у цьому позамовних чинників: «У будь-якому разі правопис слів унезалежнити від позамовних чинників, а тим паче радянської доби, що методологічно і методично творила через правопис радянську версію нашої мови» [7, с. 112].

Постановка завдання. Метою наукової розвідки є дослідження правописних норм мови сучасної українськомовної преси діаспори США. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) дослідити правописні норми української мови в сучасній українськомовній пресі діаспори США; 2) порівняти використання правописних норм чинного українського правопису 2019 року і харківського правопису 1928 року; 3) простежити збіги та відмінності мови діаспори та мови материкової України.

Матеріалом для дослідження стали такі видання: «Громада» (2017) (штат Каліфорнія), «Час і події» (1996), «Сурма» (1927) (штат Іллінойс), «Свобода» (1983) (штат Нью-Джерсі), «Нове життя» (1944), «Українське слово» (2002) (штат Нью-Йорк).

Мета та завдання дослідження зумовили вибір таких основних методів дослідження, як описовий та зіставний для вибору правописних норм, їхньої класифікації та систематизації, вияву спільних і відмінних (чи специфічних) рис.

Виклад основного матеріалу. Нова редакція українського правопису зумовила збіг із деякими мовними нормами, що вже були наявні в періодичній діяльності США згідно з харківським правописом. Спершу розглянемо фонетичні особливості.

У 1933 році було вилучено літеру г з «національного» правопису через «недостатність російського графічного й фонемного ряду під час передавання запозичень і відповідність українського» [7, с. 37]. Тільки після багатьох дискусій цю літеру було повернуто до правопису 1993 року. Однак скасувати цю літеру в живому мовленні було

неможливо. Українці із західних територій змогли зберегти використання цієї літери протягом всього ХХ століття в США. Дотепер багато людей на континенті значно ширше вживають літеру г не лише в іншомовних словах, але й загальних. Наприклад, *Аргентина, Вашингтон, Чикаго, делегація Конгресу США, агент, російська агресія* [8]. Таке активне поширення літери г досліджуємо в найстарішій газеті діаспори США «Свобода» (1893 року заснування), що активно послуговується харківським правописом як єдиним та правомірним. На противагу цьому, україноцентрична газета «Сурма» (1927 року заснування) передає ті ж самі слова літерою г відповідно до чинного українського правопису. Наприклад, *Президент Аргентини, воєнна агресія, конгресмен-республіканець, Чикаго, Вашингтон, «агенти кремля»* [9].

Написання слова *проєкт* (за аналогією «суб'єкт» і «траєкторія») та похідних від нього тепер не викликають дискусій. В усіх аналізованих джерелах відзначаємо правильне використання (*проєкт, законопроєкт, спецпроєкт*). Однак є певні протиріччя. У статті «Україно-американський *проєкт* «Батьківська Хата. Homestead» розпочав 2 сезон» («Час і події» від 02 вересня 2021 року)... у тексті знаходимо як слово «*проєкт*», так і слово «*проєкт*» (переважно). Наприклад, «*В проєкті прийняли [взяли] участь українці, які усім серцем люблять Батьківщину*» [10], хоча в назві статті використано стару форму цього слова.

Однією із фонетичних особливостей нової правописної традиції стали варіативні форми: 1) вживання грецької літери «тета» **θ** замість **ф** («*кафедра/ катедра*»); 2) написання слів іншомовного походження на кшталт «*лауреат/ лауреат*». Упродовж ХVIII–ХХ ст. в українську літературну мову ввійшло багато слів грецького походження в латинському звуковому оформленні. Саме процес її функціонування в українських текстах глибоко дослідив В. Німчук [11]. Проте нами не було засвідчено активне використання такого звука в пресі діаспори США, окрім газети «Свобода» (*знизилася довіра до телемагратону, Спасо-Преображенський катедральний собор в Одесі, популярні міти*) [8]. Щодо другої варіативної групи тільки у виданні «Час і події» послуговуються альтернативними формами написання слів (*лауреатка премії Фондації – лауреат Державної премії України ім. Т. Шевченка; міжнародна аудиторія – франківська аудиторія; аудієнція президента США – Що знову за авдієнція?*) [12]. Відзначимо, що хоча правомірними є обидві форми таких мовних особливос-

тей, в українському медійному просторі домінує перша, як і у виданнях діаспорян. Такі асимілятивні процеси можна пояснити тіснішою співпрацею між українцями в Україні та за її межами, обміном інформацією, взаємопідтримкою та пошуком діалогу. Як бачимо, тяглість до української мови відповідно до чинного українського правопису за останні роки змінилась: українська мова за океаном почала повільно піддаватися тим правописним нормам, що їх використовують українські ЗМК. Адже авторами (журналістами чи кореспондентами) часто є українські фахівці, що вносять зміни в сталі правописні традиції діаспорян.

Проте в газеті «Свобода» і нині простежуємо деякі мовні особливості, що не є характерними для української правописної норми. Таке прагнення зберегти традиції та повага до них є одним із ознак непорушності й відданості харківському правопису.

У розділі «Правопис чужих слів. Приголосні. §54» харківського правопису написано, що «чужомовне *І* в українській мові почасти передаємо як нем'яке, себто *ле, ла, ло, лу, л*, почасти як м'яке, себто *лі, ля, льо, лю, ль*» [13, с. 62–63]. Це пояснюється головним чином тим, що чужі слова надходили до нас з різних мов, у різні часи і різними шляхами. У газеті «Свобода» зафіксоване широке використання саме м'якого *л* (*ля, льо*): *реклама, пляни, Голяндія, блокування парламента, заблюкували* [8].

Відповідно до розділу «Правопис чужих слів. Голосні. §62» записано роз'яснення, що «після всіх пригол. перед голосн. та *й*, при чім чуже *іа* передаємо через *ія*» [13, с. 68]: *діяспора, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, соціальні мережі, матеріал, діалект, мініатюрний* [8]. У цьому ж розділі наявне і наступне правило щодо голосних в іншомовних словах (§ 65) «На початку слова *е* в чужих словах передаємо через *е* (а не *є*)» [13, с. 70]. Таке правило не стало винятком для видання «Свобода» теж. Наприклад, *Європа та Євразія, євроінтеграції, ЕС; У 27 країнах, які входять до Європейського союзу, 6–9 червня пройшли вибори до Європарляменту; ЕС тисне на Угорщину. – Союзники Угорщини в Європейському союзі тиснуть на Будапешт, щоб він перестав блокувати допомогу Україні. На вершинній зустрічі Європейської ради мають.....* [8].

Користуючись харківським правописом, газета «Свобода» прагне отримати підтримку української діаспори перших хвиль еміграції, дає сигнал про зближення. Мовне питання для цього видання є досить чутливим. Від 20 травня

2021 року з'являється допис із заголовком «Хочу дізнатися думку про новий правопис», де автор статті намагається довідатися, що думають українці Канади та Сполучених Штатів щодо останньої реформи в українській мові: «Не можу зрозуміти, чим не влаштовує авторів цієї реформи Харківський правопис» [14].

Однак не всі так категорично сприймали новий правопис за межами України. Схвальні відгуки отримуємо від авторів газети «Українське слово» в публікації «Новий правопис: панікувати не варто» від 7 червня 2019 року. Авторка О. Кощенко просить віднестися спокійно, адже мова живий організм, і час покаже, яка з форм є зручнішою у подальшому: «Ніхто не вимагає із завтрашнього дня суворо їх дотримуватись. За правильної державної політики молодь, яка найактивніше включає у свій повсякденний ужиток іншомовні та нові слова, першою почне опановувати звільнені з пут «зросійщення» норми правопису» [15].

Нові правописні норми на морфологічному рівні найчастіше представлені варіативною формою закінчення *-и* родового відмінка однини іменників третьої відміни. Таке компромісне рішення наближає мову континентальних українців до діаспорян. Таку форму неодноразово простежуємо на сторінках видання «Свобода» (*посилення відповідальности, Чернівецької області, правоохоронної діяльності, День незалежности на Флориді, Різдво Христове – це свято любови, Відзначили 20-річчя школи радості, Розслідують причини смерти українки*) [8]. У харківському правописі така особливість була важливою, адже вона відрізняла українську мову від російською. Ю. Шевельов зауважував щодо правопису 1928 року, що «ще ніколи правопис і морфологія української мови не були впорядковані так точно і детально» [5, с. 313]. Але дотепер в інших виданнях («Громада», «Українське слово», «Сурма», «Час і події») простежуємо стару, але варіативну форму із закінченням *-і*: *відповідальності, області, діяльності, незалежності, любові, радості, смерті* [9; 12; 16; 17; 18].

Варто зазначити, що серед можливих варіативних фонетичних та морфологічних форм відповідно до чинного правопису більшість преси діаспори США послуговуються першим варіантом, що існував раніше. Це засвідчує наближеність до української мови, що функціонує в Україні попри те, що обидві усталені форми є правильними.

Щодо загальних правил правопису складних слів у чинному українському правописі наразі використовуємо менше дефісів – «разом пишемо

слова з першими часто вживаними іншомовними частинами на голосний і приголосний» [19, с. 48]. У харківському правописі дефіс називають «розділкою» в знак проміжного письма між письмом, і правил щодо написання іншомовних слів нарізно й укупі немає. Тому, аналізуючи цю орфографічно ознаку, цікаво відзначити, що в пресі діаспори дійсно відчутне зменшення дефісів у таких словах, зокрема у виданнях «Сурма», «Українське слово» та «Громада», [9; 16; 17; 18]. В інших виданнях, таких як «Час і події» та «Свобода», зафіксовані старі й нові правописні норми, тобто через дефіс і разом. Наприклад, *прес-конференція / пресконференція* (обидві форми у «Свобода» та «Час і події») [8; 12], *Вице-прем'єр / Вицепрем'єр* (обидві форми у «Свобода» та «Час і події») [8; 12], *екс-президент* («Час і події») [12] / *експрезидент* («Свобода») [8], *поп-музика / попмузика* (обидві форми у «Час і події») [12], *веб-сторінка / вебсторінка* (обидві форми у «Час і події») [12], *поп-гурт та вебсайт* («Свобода») [8].

Чимало дискусій ще й досі залишили по собі фемінітиви і їхнє творення за допомогою різних суфіксів. Ще за рік до опублікування нового правопису О. Левкова в одній із статей закордоння надавала пропозицію щодо додання до нового проекту правопису положення про варіативне вживання жіночих форм назв професій та посад: «Слава Богу, що хоча б у правопис нарешті зайшли фемінітиви, вже давно усталені у живому мовленні сотень інтелектуалів та освітян. Загалом, для мене залишається загадкою, чому не було взято для ухвалення проект, розроблений найавторитетнішими українськими лінгвістами ще у 1999 році під керівництвом член-кореспондента НАНУ Василя Німчука» [20]. Професор Національного університету «Острозька академія» І. Хом'як пізніше стверджував, що офіційних досліджень щодо фемінітивних форм майже немає, однак «впадати у відчай або вдаватися до крайнощів тут не варто, хоча б тому що фемінітиви не в кожному стилі вживаються рівнозначно... Якщо брати офіційно-діловий або науковий стилі, то це звучить неадекватно, певною мірою фамільярно. Має спливати певний час, мова сама позбудеться зайвих фемінітивів, які творяться штучно. І все увійде в своє русло. Право ж на фемінітиви – цілком закономірне, ми можемо їх застосовувати в мовленні, особливо розмовно-побутовому» [21].

Відповідно до чинних правописних норм написання іменникових суфіксів за допомогою суфіксів *-к(-а)*, *-иц(-я)*, *-ин(-я)*, *-ес(-а)* та ін. від іменників чоловічого роду утворюємо іменники на позна-

чення осіб жіночої статі. Найуживанішим є суфікс *-к(-а)*, бо він поєднуваний із різними типами основ; суфікс *-иц(-я)* приєднуємо до основ на *-ник*; суфікс *-ин(-я)* сполучаємо з основами на *-ець*, а також використовуємо рідковживаний суфікс *-ес(-а)* [19, с. 39-40]. Найкраще і найповніше така мовна особливість представлена в єдиному жіночому українськомовному журналі США «Наше життя» (англ. «Our life»). Це художньо-публіцистичний щомісячний часопис, який видає Союз українок Америки з 1944 року. Тож у виданні спостерігаємо такі жіночі форми, як *союзанка, українка, американка, партнерка, поетка, лавреатка, докторка, громадська діячка, меценатка, співорганізаторка, дипломатка, професорка, авторка, стипендіатка, волонтерка, доцентка, референтка, кураторка, директорка, секретарка, заступниця, шанувальниця, переможниця, учасниця, дорадниця, співзасновниця, членкиня, господиня* [22]. Таке різноманіття фемінітивів представлено тільки в одному з останніх випусків часопису. До речі, в журналі вживають форму *поетка*, а не *поетеса*, як зазначено в новому українському правописі [19, с. 40].

Зауважимо, що мова видання «Наше життя» – українська й англійська. У публікаціях часопису редакція дотримується «скрипниківки». Союзанки відзначають важливість англomовної частини журналу, оскільки це дає можливість не українкам або тим, хто не дуже добре знає українську мову, володіти матеріалом.

Висновки. Досвід заокеанської української діаспори вказує на те, що процес кодифікації мови щоденно породжує мовні дискусії. У західній діаспорі в повоєнний період сформувалося виразне протистояння радянській правописній практиці, чим і зумовлена відданість принципам харківського правопису 1928 року. З часом дещо все ж змінилося. На правописну неупорядкованість у діаспорі мав вплив новий український правопис 2019 року, який повернув деякі старі традиції написання, що і спричинило наближення української мови за океаном до мови континентальних українців.

Під час дослідження зафіксовано використання сучасних правописних фонетичних, морфологічних та орфографічних норм в більшості видань. Лише найстаріша газета «Свобода» донині послуговується правилами майже сторічного правопису. У виданнях «Час і події» та «Наше життя» засвідчено деякі ознаки використання як старої, так і нової правописної традиції. Газети «Українське слово», «Громада» та «Сурма» за мовною структурою є найближчими

до нового українського правопису. Підкреслимо, що у пресі діаспори достатня поінформованість українців за океаном про правописні норми, які є чинними на сьогодні.

Подальшою перспективою роботи вважаємо необхідність дослідити сучасну лексичну систему в українськомовній пресі діаспори з метою порівняння та узагальнення результатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Терещук Г. Новий правопис і деколонізація в Україні. Павло Гриценко заявив про «десятки помилок». *Радіо Свобода*. 02.06.2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/mova-pravopys-dekolonizatsiya/32975293.html>
2. Український правопис. *Час і події*. 18.06.2009. URL: <https://www.chasipodii.net/article/4986/>
3. Лямпа, катедра, бациля: 85 років тому затвердили харківський правопис. *Час і події*. 26.09.2013. URL: <https://www.chasipodii.net/article/12263/>
4. Біловус Л. І. Україномовна періодика у національно-культурному житті української діаспори США (1991–2017 рр.) : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. 608 с.
5. Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941). Нью-Йорк : Сучасність, 1987. 295 с.
6. Тараненко О. О. Мова української західної діаспори і сучасна мовна ситуація в Україні. *Мовознавство*. 2013. № 2-3. С. 63–99.
7. Фаріон І. Правопис – корсет мови? Український правопис як культурно-політичний вибір. Львів : Свічадо, 2004. 120 с.
8. Свобода : вебсайт. URL: <https://subscription.svoboda-news.com/>
9. Сурма : вебсайт. URL: <https://surma.com.ua/>
10. Американські українці презентували у Києві проект фотовиставок «Батьківська Хата. Homestead». *Час і події*. 02.09.2021. URL: <https://www.chasipodii.net/article/26525/>
11. Німчук В.В. Проблеми українського правопису в ХХ–ХХІ ст. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський держ. пед. ун-т, 2002. 116 с
12. Час і події : вебсайт. URL: <https://www.chasipodii.net/>
13. Український правопис. Народний комісаріят освіти УСРР. 1-ше вид. Київ : Державне вид-во України, 1929. 103 с.
14. Хочу дізнатися думку про новий правопис. *Свобода*. 2021. URL: <https://subscription.svoboda-news.com/2021/05/хочу-дізнатися-думку-про-новий-правоп/>
15. Новий правопис: панікувати не варто. *Українське слово*. 2019. URL: <https://www.ukrslovo.net/nota-bene/94032.html>
16. Українське слово : вебсайт. URL: <https://www.ukrslovo.net/>
17. Громада. Сан-Франциско, 2024. №78 (травень). 20 с. URL: <https://hromada.us/en/newspaper/>
18. Громада. Сан-Франциско, 2024. №79 (червень). 20 с. URL: <https://hromada.us/en/newspaper/>
19. Український правопис / ред. : Є. І. Мазніченко та ін. ; НАН України. Київ : Наукова думка, 2019. 390 с.
20. Нова редакція Українського правопису: що зміниться, коли і чому. *Час і події*. 2018. URL: <https://www.chasipodii.net/article/21442/>
21. Професор Іван Хом'як про виховання мовної свідомості: «На це мають бути спрямовані зусилля кожної людини». *Час і події*. 2021. URL: <https://www.chasipodii.net/article/26494/>
22. Наше життя. Our life / гол. ред. Р. Ляброс. Нью-Йорк, 2024. Січень – лютий. 40 с. URL: <https://unwla.org/pdf-publications/our-life-magazine-2024-january-february-issue-01/#page/1>

ОБСЦЕННІ КОМПОНЕНТИ ТЕКСТУ ЯК ЧИННИК ПСИХОФІЗИЧНОГО СТАНУ ЛІНГВІСТИЧНОГО СУБ'ЄКТА: НА МАТЕРІАЛІ ТЕКСТІВ ЛЕСЯ ПОДЕРВ'ЯНСЬКОГО

OBSCENE TEXT COMPONENTS AS A FACTOR IN THE PSYCHOPHYSICAL STATE OF THE LINGUISTIC SUBJECT: BASED ON THE TEXTS OF LESYA PODERVYANSKY

Кухарук Х.В.,

orcid.org/0009-0008-0374-3666

*в. о. завідувача кафедри журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю
Вищого навчального закладу «Університет Короля Данила»*

У статті проаналізовано обценні компоненти тексту як чинник психофізичного стану лінгвістичного суб'єкта. Окреслено, які саме обценні компоненти у текстах Леся Подерв'янського експлікують конкретні психофізичні стани. Виявлено, що у більшості випадків останні номінативно не співпадають із семантичними функціями у синтаксичних структурах. Однак у кількісних показниках (за лінгвістичними одиницями) кількісно переважають. Акцентовано на семантичній поліфункціональності лексичних одиниць: захоплення; оціночні судження та означення; дія, спосіб дії; номінативність; психофізичний стан відчаю; антиномія. Укладено і візуалізовано за допомогою інфографіки семантичне коло обценної лексики за принципом семантичних функцій у синтаксичних одиницях. Також у вигляді діаграм сформовано і візуалізовано кількісне співвідношення лінгвістичних одиниць, які репрезентують конкретні семантичні функції.

Інформативний фокус дослідження зосереджений на тому, що обценні компоненти тексту – це експлікатори станів лінгвістичного суб'єкта у текстах Леся Подерв'янського, зокрема у психофізичній сфері, а не соціальному статусі, культурному аспекті тощо.

У дослідження визначено новий аспект інтерпретації обценних компонентів тексту як експлікаторів психофізичного стану лінгвістичного суб'єкта. Обґрунтовується лінгвостилістична експлікація семантичних функцій обценних компонентів, окреслюються домінантні семантичні функції обценних компонентів, виокремлюються семантичні параметри обценної лексики. Основним методом дослідження є описовий. При аналізі семантичних функцій обценних компонентів використовується типологічний метод. При інтерпретації обценних компонентів у текстовій канві застосовується контекстуальний аналіз.

Обґрунтовано авторську концепцію вживання обценної лексики як чинника, що експлікує психофізичний стан лінгвістичного суб'єкта (на матеріалі тексту Леся Подерв'янського). Розроблено семантичне коло обценної лексики у тексті.

Матеріал дослідження може використовуватись у рамках аналізу лінгвістичного суб'єкта тексту, аналізу обценних компонентів як психофізичних станів людини.

Ключові слова: обценні компоненти тексту, психофізичний стан лінгвістичного суб'єкта, експлікація семантичних функцій.

The article analyzes the use of obscene components in texts as a factor influencing the psychophysical state of the linguistic subject. It specifically identifies which obscene components in Lesya Podervyansky's texts correlate with specific psychophysical states. Interestingly, in most cases, these components do not directly align with the semantic functions within syntactic structures. However, they prevail quantitatively based on linguistic units. The study emphasizes the semantic multifunctionality of lexical units, including expressions of enthusiasm, evaluative judgments, action, manner of action, nominativity, psychophysical despair, and antinomy.

The research visualizes the semantic circle of obscene lexicon based on semantic functions within syntactic units using infographics. Additionally, quantitative relationships among linguistic units representing specific semantic functions are depicted in diagrams. The informative focus of the study centers on the idea that obscene components in texts serve as explicators of the psychophysical state of the linguistic subject, particularly in the psychophysical sphere rather than social status or cultural aspects.

The study introduces a novel interpretation of obscene components as indicators of the linguistic subject's state. It provides a linguostylistic explication of their semantic functions, identifies dominant semantic roles, and highlights semantic parameters of obscene lexicon. Descriptive analysis is the primary research method, complemented by a typological approach when examining semantic functions. Contextual analysis is applied during the interpretation of obscene components within the textual context.

The study's findings contribute to understanding the intricate relationship between language, emotions, and individual experiences. Researchers can utilize the material for analyzing the linguistic subject in texts and exploring obscene components as psychophysical states of individuals.

Key words: obscene components of text, psychophysical state of linguistic subject, explication of semantic functions.

Постановка проблеми. Стаття присвячена як чинників психофізичного стану лінгвістичного суб'єкта у тексті Леся Подерв'янського. дослідженню обценних компонентів тексту

Об'єктом аналізу є лінгвостилістичні експлікації семантичних функцій обценних компонентів. Зазвичай обценні компоненти тексту фігурують у лінгвістичних дослідженнях як вияв низької комунікативної, мовленнєвої культури лінгвістичного суб'єкта чи як приналежність мовця до соціального діалекту. Натомість пропонується інший підхід до вивчення обценних компонентів – визначити семантичні функції, які останні експлікують у контексті психофізичних станів лінгвістичного суб'єкта текстів Леся Подерв'янського.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті соціальної диференціації елементи обценної лексики української мови досліджувала Леся Ставицька [4]. Також науковиця уклала словник жаргонної лексики [5], де з-поміж іншого є пласт одиниць нецензурної лексики. Окрім того, сформувала словник нецензурної лексики та її відповідників, де зібрані обценізм, евфемізм та сексуалізм [6]. Обценну лексику як девіацію сучасного суспільного мовлення аналізував Володимир Барчук [1], словник власне нецензурних слів та виразів уклали Олесь Дзига та Володимир Пояснюк [2]. Останні згадують письменника Леся Подерв'янського у подяках щодо укладання тезаурусу.

Виклад основного матеріалу. Обценна лексика у мовленні лінгвістичного суб'єкта текстів Леся Подерв'янського семантично поліфункціональна. Виокремимо такі її параметри:

- захоплення;
- оціночні судження та означення;
- дія, спосіб дії;
- номінативність;
- психофізичний стан відчаю;
- антиномія.

Кожна із цих семантичних функцій позначена позитивними або негативними конотаційними ознаками відповідно.

Психофізичні стани лінгвістичного суб'єкта експлікуються конкретними лінгвостилістичними одиницями (див. таблиця 1). В окремих випадках психофізичні стани співпадають (фактично є тотожними) із семантичними функціями лінгвостилістичних компонентів. До прикладу, стан захоплення передається стилістичною фігурою – протиставленням, а також вигуком: «Цій суці *не угля* треба, а хуя!», «Бути стільним, і замість “Блядь!” / Казати “Вау!”» [3]. Психофізичний стан відчаю теж оприявлюється через мовленнєве значення відчаю, і виражений за допомогою фразеологізму: «Плаче / От *курва мать*, Марат і Глеб кусаються!» [3].

Однак є ряд семантичних мовленнєвих функцій, які означають психофізичний стан лінгвістичного суб'єкта, але номінативно не співпадають. Серед них оціночні судження та означення, дія та спосіб дії, номінативність, антиномія. Лінгвостилістичні одиниці, за допомогою яких оприявлюються семантичні функції обценних компонентів у текстах Л. Подерв'янського різноманітні.

До тих, які реалізують оціночні судження та означення належать оксиморон («РЕДАКТОРИ перебиваючи одне одного тикають мікрофоном в *добру пику* Василя» [3]), алюзія («Співав би він *про кропиву їбучу*» [3]), дієприкметник від субстантивованого дієслова («...і розлетілись / *Із охуєнним* вибухом мозги його японські» [3]), означення через судження («У порівнянні з смертю кожен з нас / *Всього лиш мелкій і трусливий підарас*» [3]).

Семантична функція дії та способу дії експлікується різними лінгвістичними одиницями: фразеологізмом та його варіантами: «ІДІТЬ *НА ХУЙ!!!*» [3], синонімом до дієслова «б'є», де дієслово векторує до обставини способу дії: «Микита *пиздить* Петра по голові і хижими стрибками мчить в лісові хащі» [3], синонім до дієслів «дістала», «втомила», «надокучила», де дієслово означає монотонність, повторюваність дії: «З цим парадоксом *заїбався* я» [3], дієслово з грубою лексичною конотацією: «Своєю сракою колгоспною, в перерві / Між засіданням в парламенті. / Там про духовність трохи *попиздів*» [3], синонімом до слова «говорити»: «Природний це протест, шо всі худі *пиздять*, / Що жерти не престижно» [3].

Номінативна семантична функція репрезентується віддієслівним іменником («(Так раніше в “Крокодилі” малювали / Жахливих *упизднів*, шо пиздять Дядю Тома)» [3]), фразеологічним зворотом («Но я не є статевим павіаном» [3]), віддієслівними іменниками («Цей *недоносок* напиздів, шо хвастається / Всім, який він є успішний», «*Заїбуня* свистить паровозом» [3]).

Семантична функція антиномії репрезентована вигуком: «Бути стільним, і замість “Блядь!” / Казати “Вау!” (якнамене, / Шо “блядь”, шо “вау” – один хуй / Животні звуки)» [3].

Беручи до уваги збір лінгвостилістичних експлікацій обценних компонентів, бачимо, що їх семантичні функції в основному зосереджені на дії і способі дії, на оціночних судженнях, означеннях та на номінативності. Ці семантичні функції займають домінантне наповнення у мовленні лінгвістичного суб'єкта тексту Леся

Лінгвостилістична експлікація семантичних функцій обценних компонентів

№	Семантична функція	Лінгвостилістична одиниця	Цитата, де фігурує обценний компонент
1	Захоплення	Протиставлення, де обценний лексичний компонент трактується, як допомога (за аналогією до медичного препарату активоване вугілля)	«Цій судці <i>не угля</i> треба, а хуя!»
		Вигук	«Бути стільним, і замість "Блядь!" / Казати "Вау!" (як на мене, / Шо "блядь", шо "вау" – один хуй / Животні звуки)».
2	Оціночне судження та означення	Оксиморон	«РЕДАКТОРИ перебиваючи одне одного тикають мікрохроном в <i>добру пику</i> Василя».
		Алюзія	«Співав би він <i>про кропиву їбучу</i> ».
		Неозначений займенник	«Що з пацаном на шкірянім дівані / Пиздять <i>про хуйзнашо</i> . Вона йому».
		Дієприкметник (від субстантивованого дієслова)	«...і розлетілись / <i>Із охуєнним</i> вибухом мозги його японські». Вони спілкуються. Я <i>йобаний</i> цей ящик / Затяг в мішку на гору, звідки видно / Лани широкополі, забудовані потворними / Будинками для бідних...»
		Означення через судження	«А смерть незвична нам, і це – буття закони, / Бо всяка <i>жизнь – слабенькі виєбони</i> ». «У порівнянні з смертю кожен з нас / Всього лиш <i>мелкій і трусливий підарас</i> ».
		Предикат у значенні «однаково»	«Бути стільним, і замість "Блядь!" / Казати "Вау!" (як на мене, / Шо "блядь", шо "вау" – один хуй / Животні звуки)».
3	Дія, спосіб дії	Фразеологічний зворот	«ІДІТЬ <i>НА ХУЙ!!!</i> »
			«В цю ответственну мить <i>двері</i> хатинки <i>відлітають нахуй</i> від страшного удару...»
			«Що з пацаном на шкірянім дівані / Пиздять <i>про хуйзнашо</i> . Вона йому».
			«Бути стільним, і замість "Блядь!" / Казати "Вау!" (як на мене, / Шо "блядь", шо "вау" – один хуй / Животні звуки)».
		Синонім до дієслова «б'є», де дієслово векторує до обставини способу дії	«Микита <i>пиздить</i> Петра по голові і хижими стрибками мчить в лісові хащі».
			«Микита у розпачі <i>хуярить</i> м'ясорубкою в замизгану стінку, котру прикрашає плакат з написом "Депеш Мод"».
			«Що нею був колись <i>відпизджений</i> в дитинстві».
			(Так раніше в "Крокодилі" малювали Жахливих упизднів, що <i>пиздять</i> Дядю Тома).
			«Він не звернув, він впертим чорним лобом / <i>Хуйнув</i> об ту стіну».
			В цьому сьайві стоїть Василь в позі Кінг-Конга і пиздить себе кулаками в груди.
Синонім до дієслів «дістала», «втомила», «надокучила», де дієслово означає <i>монотонність, повторюваність</i> дії	«Недосконалість світу <i>заїбала</i> / І завела в ці нетрі нас с дружком».		
	«З цим парадоксом <i>заїбався</i> я».		
			«Цей <i>недоносок напиздів</i> , що хвастається / Всім, який він є успішний».

Продовження таблиці 1

		Дієслово з грубою лексичною конотацією	«З цими словами Патрікеєвна хижо клацає зубами в небезпечній дистанції біля напудреного носіка Петра. Петро від несподіванки голосно <i>пердить</i> ». «Позитивна Енергія плигає з Василя на підлогу і рішуче <i>пиздує</i> в хату». В цьому сьайві стоїть Василь в позі Кінг-Конга і <i>пиздить</i> себе кулаками в груди. Він <i>хтиво лапає</i> підлітків, яким це <i>лапання</i> вочевидь подобається. «Страшна зубаста діаспурська потвора, що проповідує політкоректні цінності міддлкласу, хоча насправді <i>хоче їбатися і гратися у паровозіка</i> ».
			«Своєю сракою колгоспною, в перерві / Між засіданням в парламенті. / Там про духовність трохи <i>попиздів</i> ». «Що з пацаном на шкірянім дівані / <i>Пиздять</i> про хуйзнашо. Вона йому». «Там я <i>посцяв</i> і трохи покурив». «А потім <i>пизданув</i> його безжално носакон». «Що ж – він жив <i>хуйово</i> , / Помер – як герой». «Цей <i>недоносок напиздів</i> , що хвастається Всім, який він є успішний». «А ми його з Петром <i>їбали</i> вдвох». « <i>Їбаться</i> зовсім щось не хочеться мені».
		Синонім до лексеми «говорити»	«Цей <i>недоносок напиздів</i> , що хвастається Всім, який він є успішний». «Природний це протест, що всі худі <i>пиздять</i> , Що жерти не престижно».
4	Номінативність	Віддієслівний іменник на позначення «ті, що б'ють» Тут фразеологічний зворот у значенні «статтево активний» Віддієслівний іменник на позначення «примітивний» Віддієслівний іменник на позначення «надокучлива»	(Так раньше в "Крокодили" малювали Жахливих <i>упизднів</i> , що пиздять Дядю Тома). «Но я не є <i>статевим павіаном</i> ». «Цей <i>недоносок напиздів</i> , що хвастається Всім, який він є успішний». « <i>Заїбуна</i> свистить паровозом».
5	Психофізичний стан відчаю	Фразеологізм	«Плаче / <i>От курва мать</i> , Марат і Глеб кусаються!»
6	Антиномія	Іменник у значенні вигуку	«Бути стільним, і замість " <i>Блядь!</i> " / Казати " <i>Вау!</i> " (як на мене, / Шо " <i>блядь</i> ", шо " <i>вау</i> " – один хуй / Животні звуки)».

Подерв'янського. Інші семантичні функції займають менше $\frac{1}{4}$ всього *семантичного кола обценної лексики* (див. Діаграма 1).

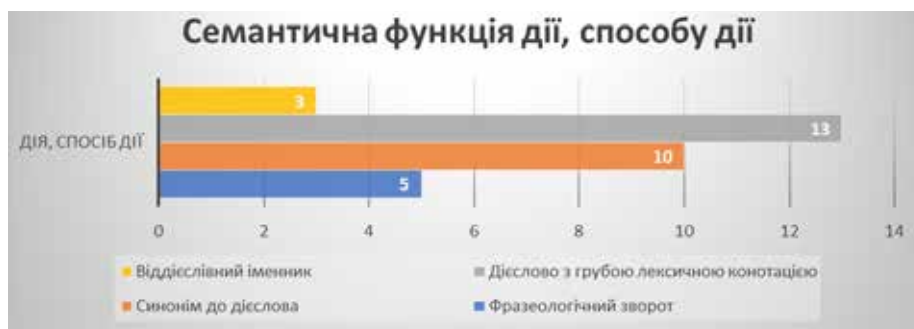
Тепер детально розглянемо кількісне співвідношення кожної семантичної функції до лінгвостилістичних одиниць в інфографіці.

Першою доміантною у тексті семантичною функцією обценних компонентів є *дія, спосіб дії* (див. Діаграма 2).

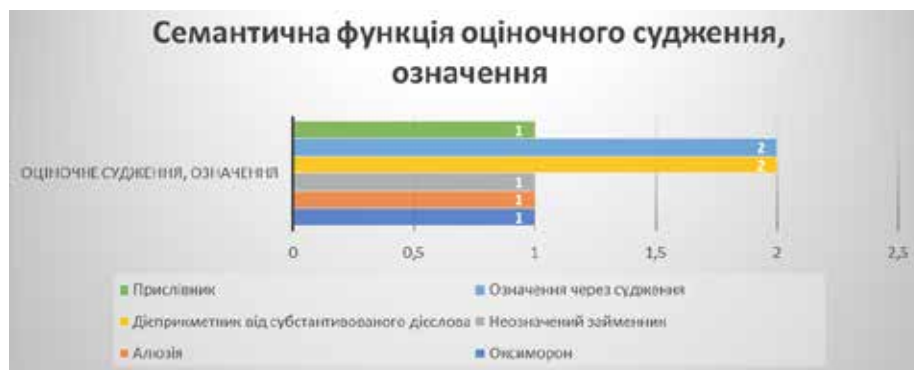
Цитат, де фігурує обценний компонент на позначення дій у тексті найбільше – загалом 31 одиниця. Наступна за частотою вживання є семантична функція *оціночного судження, означення* (див. Діаграма 3).

Діаграма 1

Діаграма 2

Діаграма 3

Цитат, де фігурує обсценний компонент на позначення означень у тексті – 8. Далі розглянемо **номінативну семантичну функцію**, яку експлікують лінгвостилістичними одиницями обсценні компоненти (див. Діаграма 4).

Прикладів номінативної семантичної функції у тексті 4. З них віддієслівних іменників 3. Наступна семантична функція, яку експліку-

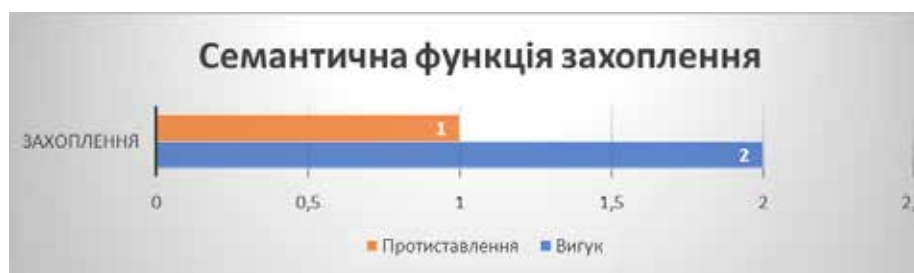
ють обсценні компоненти – **захоплення** (див. Діаграма 5).

У сумі обсценні компоненти на позначення захоплення становлять 3 одиниці.

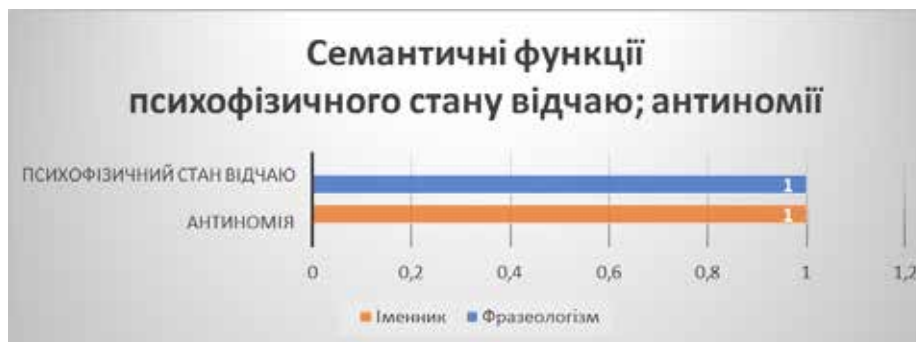
Антиномія та **психофізичний стан відчаю** як семантичні функції представлені обсценними компонентами по одній одиниці відповідно (див. Діаграму 6).

Діаграма 4

Діаграма 5

Діаграма 5

Серед семантичних функцій у текстах автора, де найбільше реалізовані обценні компоненти та виступають маркерами психофізичних станів суб'єкта мовлення, є дія і спосіб дії. Лінгвістичних експлікаторів цієї семантичної функції нараховується 31, що від загального числа лінгвістичних експлікаторів обценних компонентів тексту становить 65%. Решта 45% припадає на інші семантичні функції: захоплення, оціночні судження та означення, номінативність, психофізичний стан відчаю та антиномію. Найменше – на дві останні. Другою семантичною функцією за кількісними показниками обценних компонентів є оціночне судження та означення. Загалом цих компонентів в аналізованому тексті Леся Подерв'янського є 8, що від загального числа становить 17%.

Висновки. Обценні компоненти тексту експлікують психофізичні стани суб'єкта

мовлення у текстах Леся Подерв'янського. Останні частково співпадають із семантичними функціями, що наповнюються синтаксичні одиниці.

Напротивагу усталеній думці про те, що наявність нецензурної лексики у тексті є соціальним увиразником низької комунікативної, мовленнєвої культури мовця, приналежністю його до низів чи суспільних маргіналів, обґрунтовано іншу нову точку зору. Тобто обценні компоненти тексту розглядаються як увиразники, маркери, експлікатори психофізичних станів лінгвістичного суб'єкта.

Прикметно, що саме обценні компоненти тексту додаються основним семантичним функціям у синтаксичних одиницях конотацій та створюють ядро ретрансляції певного психофізичного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Барчук В. Девіації сучасного суспільного мовлення: обценна лексика (на матеріалі блогів на Цензор.нет). *Вісник НТШ «Слово»*. Івано-Франківськ, 2022. № 17 (65). С. 34–46. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/16534/1/document.pdf>
2. Дзига О., Пояснюк В. Словник нецензурних слів та виразів. *Чтиво*: веб-сайт. URL: <https://vmylenko.com/2016/07/15/slovyk-netsenzurnykh-sliv-ta-vyraziv/>
3. Подерв'янський Л. Блеск і ніщета підарасів. *Sigwait.gitlab.io*: веб-сайт. URL: https://sigwait.gitlab.io/les_podervyansky--plays/ch28.html
4. Ставицька Л. Арґо, жарґон, сленґ. Київ: Критика, 2005. 464 с.
5. Ставицька Л. Короткий словник жарґонної лексики української мови: Містить понад 3200 слів і 650 стійких словосполучень. Київ: Критика, 2003. 336 с.
6. Ставицька Л. Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обценізви, евфемізми, сексуалізми. Київ: Критика, 2008. 455 с.

РОЗДІЛ 2 ГЕРМАНСЬКІ МОВИ

УДК 811.1

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.34.1.9>

ВЛАСНІ НАЗВИ У ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

PROPER NAMES IN GERMAN PHRASEOLOGISMS

Гаврилова І.М.,

*orcid.org/0000-0003-2322-8051**стариший викладач кафедри ділової іноземної мови та перекладу**Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*

В статті розглянута загальна характеристика фразеологізмів у німецькій мові, які стають все більш важливим аспектом лінгвістичних розвідок і вивчення мови взагалі. Фразеологізми, як стійкі комбінації слів, мають унікальне значення, їх виникнення зумовлено культурними, історичними та соціальними чинниками. У центрі уваги фразеології лежить ідіоматичний характер виразів, що виникає внаслідок взаємодії мови з культурним та соціальним оточенням. Фразеологізм, як структурно-семантична мовна одиниця, характеризується цілісністю значення. Фразеологізми з власними назвами у німецькій мові займають особливо важливе місце. Ці вирази за допомогою метафор, алегорій та образних значень, не лише збагачують мовлення, але й передають емоційні, культурні та історичні аспекти німецькомовного суспільства. Фразеологізми з власними назвами такі, як антропоніми, топоніми та інш. роблять мовлення більш виразним, відображають особливості країни, народу та культури, розкривають спосіб сприйняття світу носіями мови через їх історичну спадщину. Географічні або топонімічні фразеологізми часто пов'язані з важливими історичними подіями, культурними традиціями або природними особливостями певного регіону. Біографічні або номенклатурні вирази відображають вплив видатних особистостей на культуру та світосприйняття. Культурно-історичні репрезентації зберігають пам'ять про важливі події та періоди і відображають важливість історії в мовних репрезентаціях. Брендів та корпоративні вирази зазначають вплив сучасної комерційної культури та бізнесу на мовні вирази. Виникнення літературних або художніх фразеологізмів пов'язано із впливом високої культури і творчості на формування мовних конструкцій. Дослідження фразеологічних одиниць відкриває можливості для аналізу семантичних, структурних та ідіоматичних аспектів мовного виразництва. Врахування мовно-стильових та контекстуальних особливостей використання фразеологізмів дозволяє глибше їх розуміти та ефективніше використовувати в мовленні. У контексті сучасних тенденцій розвитку лінгвістики, зокрема в контексті взаємодії культури та мови, дослідження власних назв у німецьких фразеологічних одиницях набуває особливого значення. У порівнянні з уже відомими дослідженнями, актуальність цієї роботи визначається зверненням до природи та етимології фразеологічних одиниць, що містять власні назви, які охоплюють лінгвістичні, культурні та соціокультурні аспекти.

Ключові слова: фразеологія, фразеологізм, власні назви, антропоніми, топоніми.

The article deals with the general characteristics of phraseological units in the German language, which are becoming an important aspect of linguistic researches and the study of the language in general. Phraseologisms are stable combinations of words and have a unique meaning, their emergence is determined by cultural, historical and social factors. The focus of phraseology is the idiomatic nature of expressions, which arises as a result of the interaction between language and the cultural and social environment. Phraseologisms as a structural-semantic language units are characterized by the integrity of meaning. Phraseologisms with proper names occupy a particularly important place in the German language. These expressions with the help of metaphors, allegories and figurative meanings convey emotional, cultural and historical aspects of German-speaking society. Phraseologisms with proper names such as anthroponyms, toponyms, etc. make speech more expressive, reflect the peculiarities of the country, people and culture, reveal the way speakers of the language perceive the world through their historical heritage. Geographical or toponymic idioms are often associated with important historical events, cultural traditions or natural features of a certain region. Biographical or nomenclature expressions reflect the influence of prominent personalities on culture and worldview. Cultural-historical representations preserve the memory of important events and periods and reflect the importance of history in linguistic representations. Brand and corporate expressions indicate the influence of modern commercial culture and business on language expressions. The emergence of literary or artistic idioms is connected with the influence of high culture and creativity on the formation of language constructions. The study of phraseological units opens opportunities for the analysis of semantic, structural and idiomatic aspects of language expressions. Linguistic, stylistic and contextual features in using of idioms allows to understand them more deeply and use them more effectively in speech. In the context of modern trends in the development of linguistics, in particular in the context of the interaction of culture and language, the study of proper names in German phraseological units acquires special importance. Compared to already known studies, the relevance of this work is determined

by researching the nature and etymology of phraseological units containing proper names, which cover linguistic, cultural and sociocultural aspects.

Key words: phraseology, phraseology, proper names, anthroponyms, toponyms.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Проаналізувати теоретичні аспекти німецьких фразеологізмів та їхніх компонентів, зокрема власних іменників. Дослідити особливості вживання власних назв у структурі фразеологічної одиниці та виявити їх культурно-історичні аспекти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням властивостей фразеологізмів і типів їх класифікації присвячені роботи В.В. Виноградова, І.І. Чернишової, Е. Агріколи, Г.Л. Пермякова та інших. Власні назви, що репрезентовані в словниковому складі різних мов, представлені в роботах Б.М. Ажнюк, О.Ю. Карпенко, І.Е. Ратнікова та інших.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У порівнянні з уже відомими дослідженнями, актуальність цієї роботи визначається зверненням до природи та етимології фразеологічних одиниць, що містять власні назви, які охоплюють лінгвістичні, культурні та соціокультурні аспекти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Фразеологія є відносно новою лінгвістичною наукою про стійкі комбінації слів у мові, що вивчає явища діахронічно з аналізом їх розвитку у часі, а також синхронічно з точки зору їх сучасної функціональності. Фразеологізм, одиниця цієї науки, визначається як структурно-семантична мовна одиниця, що відрізняється від синтаксичних сполучень і від слова цілісністю значення, структурою та вживанням [12, с. 77].

Фразеологізми у німецькій мові є важливою складовою її лексико-семантичного апарату. Вони представляють собою стійкі вирази, що складаються зі слів або словосполучень і мають закріплене значення, відмінне від літературного. Одна з ключових характеристик фразеологізмів, зокрема і в німецькій мові – це їхній ідіоматичний характер, вони не можуть бути зрозумілі на основі значень складових слів. Переклад ідіом іноземною мовою потребує тонкого відчуття мов оригіналу і перекладу, глибокого аналітичного та інтуїтивного підходу, оскільки йдеться про пошук у мові перекладу відповідників, які повинні сприйматися, як свої, рідні [9, с. 148].

До основних рис фразеологізмів відносять ідіоматичність, стійкість форми та значення, семантичну незалежність та обмеженість в поєднаннях слів. Ці особливості роблять їх важ-

ливим об'єктом дослідження для мовознавців, адже вивчення фразеологізмів дозволяє глибше розуміти менталітет та культуру народу.

Дослідник Я. Баран вказує на такі властивості фразеологізмів як образність і місткість їх значення, а також підкреслює, що вони «виражають предметно-логічне значення, ... доповнюють його відповідною характеристикою предметів, процесів, явищ тощо, яка не завжди міститься у семантиці окремого слова» [3, с. 36].

Власні назви у фразеологізмах відіграють важливу роль у лінгвістичному та культурному аспектах кожної мови. Ця особливість фразеології створює мовне явище, в якому власні імена, такі як назви людей, місць та історичних подій, не лише асоціюються з конкретними значеннями, але й визначаються як символи національної ідентичності та культурної спадщини.

Фразеологізми, що включають в себе власні назви, можна класифікувати за різними ознаками, такими як походження, семантичні аспекти та структура.

Географічні або топонімічні фразеологізми включають назви місцевостей, країн, міст, річок, гір, островів тощо.

«*Mit Alsterwasser getauft sein*» (бути родом з Гамбургу).

Біографічні або антропонімічні фразеологізми містять імена конкретних осіб, історичних постатей або вигаданих персонажів.

«*jemandem das Leben zur Hölle machen wie Mephisto*» (ускладнювати чиесь життя).

У культурно-історичних фразеологізмах вжито назви культурних або історичних подій, феноменів.

«*etwas im Sturm erobern*» (букв. підкорити щось бурєю) – означає швидко та впевнено досягти успіху.

Брендові або компанійні фразеологізми містять назви відомих брендів або торгових марок.

«*etwas ist wie ein Apple*» (означає високу якість, сучасність або популярність).

До складу літературних або міфологічних фразеологізмів входять назви творів мистецтва, письменництва або персонажів.

«*sein Romeo und Julia spielen*» (розігрівати кохання або романтичні відносини).

За емоційним забарвленням фразеологізми поділяють на позитивні та негативні.

Позитивні виражають позитивні емоції, стани та явища.

«*Jemand ist ein richtiger Kant*» (хтось є справжнім Кантом) – це може вказувати на особу, яка має високий інтелект або мудрість.

Негативні, в свою чергу, виражають негативні емоції, стани та явища.

«*Sich aufführen wie Nero*» (поводитися як Нерон) – описує безжалісну, жорстоку поведінку або рішення особи.

За тематикою розрізняють повсякденні та професійні фразеологізми.

Повсякденні використовуються у щоденному спілкуванні.

«*Ein dummes Lieschen sein*» (бути дурною Лізою) – вживається для опису особи з недостатнім інтелектом або необдуманної дії.

Натомість професійні зустрічаються у вжитку в окремих професійних колах.

«*Ein echter Künstler sein*» (бути справжнім митцем) може вживатися стосовно талановитого артиста чи творчої особистості.

Німецька національна культура, що формувалася і продовжує свій розвиток, визначалася великою мірою впливом релігійної думки, зокрема християнства. Багато виразів німецької мови надалі відчувають вплив християнської традиції. [11] Крім того, використання власних назв у фразеологізмах може визначатися асоціаціями з конкретними особами, місцями або подіями, що впливає на їхнє ідіоматичне значення та використання. Фразеологічні одиниці з міжнародними власними назвами поділено нами на такі підгрупи:

одиниці, що походять з античних часів

«*Schwert des Damokles*» (непередбачувана небезпека);

«*Sisyphusarbeit*» (безплідна праця, яку доводиться виконувати безкінченно).

одиниці, що утворилися під впливом християнства

«*von Adam und Eva anfangen*» (розпочинати щось з самого початку),

«*Daniel in der Löwengrube*» (визначає людину, яка переживає заважкі випробування або небезпеку).

одиниці, джерелом походження яких є твори світової літератури та особи, події всесвітньої історії.

Класифікуючи фразеологізми з власними назвами можна виділити, по-перше, імена, що безпосередньо вказують на певну історичну особу. Вони містять в собі інформацію про культурні та історичні аспекти денотату, по-друге, фразеологізми, що безпосередньо не пов'язані з конкретною особою і використовуються як з імена-ха-

рактеристики, є абстрактними, що послаблює загальне значення.

У фразеології німецькій мові, пов'язаної з іменами осіб, найчастіше використовуються імена (Rufname), рідше – прізвища (Familienname), а щодо прізвиськ (Kosename) вони зустрічаються значно рідше і мають епізодичний характер. Кожен фразеологічний вираз з іменем має свою історію, відображає специфічні риси особистостей та є результатом культурного, історичного та соціокультурного контексту, у якому він сформулювався. До національних власних назв у складі фразеологізмів належать здебільшого чоловічі імена *Almann, Lenz, August, Emil, Fritz, Heinrich, Jakob, Max, Oskar, Peter, Ulrich, Michael, Moritz, Wilhelm, Daniel, Otto*.

Das ist für den Alten Fritz(en) (працювати без зарплати);

Onkel Fritz aus Neuruppin (довірлива людина);
dann Heinrich, gute Nacht! (я передчуваю щось погане);

den müden Heinrich spielen (працювати дуже повільно);

Hasenpeter (боягуз);

Blaubeermichael (бідний чолові'яга);

Schlafmichael (людина, з якою нудно);

Der soll Otto heißen (крутий хлопець).

Проте найчастіше в досліджувальних джерелах у складі фразеологізмів використовується ім'я *Hans*, що походить від біблійного імені Johannes. Як одне з найпопулярніших, воно набуло широкого вжитку. З 15 століття до нього додаються характерні терміни *Hans Stotterer* (заїка), *Hans Liederlich* (розпусний чоловік), *Hans Ohnesorge* (безтурботна людина), які розтлумачуються як прізвиська. Складні іменники, де *-hans* є останнім елементом, часто набувають пейоративного значення: *Prahlhans* (хвалько), *Wursthans* (ненажеро).

Jeder Hans findet seine Grete (кожен чоловік знайде свою другу половинку);

Hans Hasenfuß (боязка людина);

Hanskaspar (хлопчик, який робить дурниці);

Hanskraft (сильна, але незграбна людина);

armer Hans (для висловлення жалю стосовно когось);

Plapperhans (балакун);

Plauderhans (той, хто не може зберігати таємниці);

Hansdampf in allen Gassen (про людину, яка багато подорожує і знає всі новини);

Was Hänschen nicht lernt, lernt Hans nimmermehr (Чого Гансик не навчиться, того Ганс ніколи не вивчить – знання легше здобувати в юному віці).

Жіночі особові імена рідше використовуються у фразеологічних одиницях порівняно з чоловічими. Основні з цих імен *Minna, Trine, Liese, Lotte, Frieda* часто набувають негативних відтінків у фразеологізмах: забудькувата, неохайна та інше.

Eine liederliche Liese (неохайна дівчина).

Фразеологічні одиниці можуть містити також прізвища, серед яких найчастіше вживаються *Müller, Meier, Schmidt*. Активність використання таких прізвищ можна пояснити поширеністю професій, які вони позначають:

Müller (мельник);

Schmidt (коваль).

Разом з тим можна підкреслити, що ці прізвища і імена вказували на соціальний статус людини, яка їх носила. Отже, використання влас-

них назв у фразеологізмах є способом збереження та передачі культурних та історичних аспектів суспільства.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Фразеологічні вирази з власними назвами часто стають віддзеркаленням німецької історії, культури та традицій. Ці вирази можуть відтворювати історичні події, культурні уявлення та стереотипи, що характеризують певний період чи аспект життя.

Цікавим об'єктом подальшого дослідження є фразеологізми з використанням географічних назв, адже вони відображають вплив географічних, історичних та культурних аспектів на мовлення та сприйняття світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ахманова О.С., Меднікова З.М., Григор'єва С.А. До питання про фразеологічної сполучуваності слів і шляхах її вивчення. 1967. 97 с.
2. Баран Я. А. Основні питання загальної та німецької фразеології. Львів : Вища школа. Видавництво при Львівському у-ті, 1980. 156 с.
3. Баран Я. Фразеологізми у системі мови. *Вісн. Прикарпат. ун-ту. Сер. : Філологія.* Івано-Франківськ : Плай, 1999. Вип. III. С. 35–42.
4. Гаманюк В., Мішеніна Т. Фразеологізми з ономастичним компонентом як репрезентанти культури (німецько-українські паралелі). *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету.* 2019. Т. 20. С. 29–54.
5. Готра Ю. Ю. Сучасні дослідження з іноземної філології. м. Львів 2016. Вип.14.
6. Зимомря М. Теоретичні основи фразеології. Ужгород : Ужгор. держ. ун-т, 1999. 176 с.
7. Ковбасюк Л.А., Касаткін О.С. Власна назва у фразеологічних одиницях сучасної німецької мови: гендерний аспект. 2017. № 2 (17). С. 151.
8. Лалаян, Н. С. Фразеологічні одиниці з ономастичним компонентом у сучасній німецькій мові : структурно-семантичний та функціональний аспекти [Текст] : автореф. дис. : Одеський національний ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса., 2008. 22 с.
9. Матвіїшин О. М. Колоритні українські фраземи у німецькомовних варіантах західноукраїнських перекладачів. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки.* 2012. № 22 (247). С. 147–151.
10. Обіход Інна Василівна. Німецькі фразеологізми з компонентом на позначення фізичного стану людини: ідеографічна характеристика. 129-те вид. м. Тернопіль : Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка, 2018. 45 с.
11. Обруєва Г. Х. Про зрушення власного імені в розряд номінальних слів у фразеології англійської мови. *Вісник.* 2010. № 22 (203). С. 94–99.
12. Огуй О. Д. Лексикологія сучасної німецької мови. Вінниця: Нова книга, 2003. 416 с.
13. Павличко О. О. Фразеологічні паралелі німецької та української мов, 2019. с. 10.
14. Duden Redewendungen. Wörterbuch der deutschen Idiomatik. Der Duden in zwölf Bänden. 4. neu bearbeitete und aktualisierte Auflage. Band 11. Dudenverlag. Berlin/Mannheim/Zürich. 2013.
15. Digitale Wörterbuch der deutschen Sprache. URL: <https://www.dwds.de/wb>
16. Christoph Gutknecht: *Von Treppenwitz bis Sauregurkenzeit.* Die verrücktesten Wörter im Deutschen. Verlag C.H. Beck oHG. München. 2008.
17. Das große Fremdwörterbuch. Herkunft und Bedeutung der Fremdwörter. 4. Auflage. Dudenverlag. Mannheim/Leipzig/Wien/Zürich. 2007.
18. Földes Cs. Anthroponyme als Strukturkomponenten deutscher Phraseologismen. Zeitschrift für germanistische Linguistik. Hrsg. Von H. Henne. Berlin, New-York: Walter de Gruyter, 1987. 19 S.
19. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache. 2. Aufl. Tübingen: Max Niemeyer, 1997. 299 S.

СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИЙОМІВ І ТАКТИК СТРАТЕГІЇ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ У ТЕЛЕВІЗІЙНОМУ ДИСКУРСІ

STYLISTIC MEANS OF SELF-PRESENTATION STRATEGY IMPLEMENTATION IN THE TELECINEMATIC DISCOURSE

Гайданка Д.В.,

orcid.org/0000-0001-9239-4200

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри англійської філології

Ужгородського національного університету

Кішко О.В.,

orcid.org/0000-0003-1485-2653

старший викладач кафедри англійської філології

Ужгородського національного університету

У рамках стилізованої комунікативної події (сцена кіно) комунікативні стратегії виконують метазавдання – здійснення такого впливу на глядацьку аудиторію, що корелює з її системою цінностей. У такому світлі безумовним постає факт, що стратегія самопрезентації експліцитно чи імпліцитно супроводжує інші комунікативні стратегії. Можна стверджувати, що вивчення ролі стратегії самопрезентації є надзвичайно актуальним: за допомогою тактик і прийомів самопрезентації піарники формують імідж популярних політиків, менеджери у соціальних мережах створюють образи впізнаваних інфлюенсерів, здатних представити себе як свій найкращий продукт, продюсерсько-режисерські команди змальовують культових героїв. Стратегія самопрезентації є невід'ємною складовою формування іміджу сучасної жінки, яка шляхом застосування відповідних тактик і прийомів може заявити про свій статус, соціальну роль, переконання, професійні та особисті якості, що формують її впізнаваний образ. Такі культові образи часто створюються у телевізійному дискурсі з метою транслювання публіці певних цінностей чи прихованого нав'язування пропагованих моделей поведінки. Лінгвальною формою вираження стратегії самопрезентації в телевізійному дискурсі стає експресивна лексика, тобто оказіональні одиниці виконують різні стилістичні функції, що реалізують тактики стратегії маніпулятивної самопрезентації. Відтак можемо припустити, що на поверхневому дієгетичному рівні (персонаж→персонаж) реалізація тактик у рамках обраної стратегії є завжди успішною, тоді як глибинний екстрадієгетичний рівень (колективний автор→глядацька аудиторія) передбачає як успішність, так і комунікативну невдачу. Тому можемо стверджувати, що стратегія самопрезентації є завжди маніпулятивною. Комунікативна стратегія самопрезентації може реалізуватися низкою кооперативних та некооперативних тактик та прийомів, що впливають на сприйняття персонажу глядачем. До кооперативних тактик самопрезентації можемо віднести тактику передачі позитивної інформації про себе, що реалізується рядом прийомів (самореклами, екземпліфікації, апелювання до емоцій, звернення до асоціацій) та тактику передачі негативної інформації про себе (прийом саморозкриття, прийом втечі від саморозкриття). Усі вищезазначені тактики і прийоми самопрезентації актуалізуються різноманітними стилістичними засобами, серед яких найпоширенішими є епітети, метафори, метафоричні а метонімічні антономазії, гіперболи, літоти, порівняння. На синтаксичному рівні – це риторичні запитання, висхідні та низхідні градації, паралелізми, за допомогою яких колективний автор і формує імідж персонажів, а відтак і стереотипний образ незаміжньої жінки-кар'єристки.

Ключові слова: стилістичні засоби реалізації комунікативної стратегії, стратегія самопрезентації, телевізійний дискурс, комунікативний прийом, засоби впливу.

In the context of a stylized communicative event, such as a movie scene, communicative strategies are utilized to exert an influence on the audience that is commensurate with their value system. In this regard, the self-presentation strategy is one that is invariably present, either explicitly or implicitly, alongside other communicative strategies. The study of the self-presentation strategy is highly relevant, as it is employed by public relations specialists to shape the image of prominent politicians, by social media managers to create recognizable influencers, and by production and director teams to depict cult heroes. Expressive vocabulary is used in telecinematic discourse as a form of self-presentation strategy. The stylistic functions of occasional units perform tactics of manipulation to achieve the desired outcome. At the surface level, the implementation of these tactics is generally successful in character-to-character interactions. However, at a deeper level, in the context of collective author-to-audience communication, the success of these tactics can be unpredictable and may result in both success and failure. It can be argued that the strategy of self-presentation is inherently manipulative. The communicative strategy of self-presentation can be executed through cooperative and non-cooperative tactics and techniques that influence the viewer's perception of the character. Cooperative tactics of self-presentation include transmitting positive information about oneself through techniques such as self-promotion, exemplification, appeal to emotions, and appeals to associations. Negative information can also be transmitted through cooperative tactics, such as self-disclosure and escape from self-disclosure. All of these tactics are achieved through various stylistic means, such as epithets, metaphors, metaphorical and metonymic antonomasia, hyperboles, litotes, and similes. At the syntactic level, rhetorical questions, ascending and descending gradations, and parallel constructions are used to create the image of the characters and the stereotypical image of modern woman.

Key words: stylistic means of a communicative strategy implementation, self-presentation strategy, telecinematic discourse, communicative technique, means to optimise impact.

Постановка проблеми. Стратегія самопрезентації останнім часом знаходиться в епіцентрі міждисциплінарних наукових пошуків, позаяк формування іміджу особистості як впізнаного бренду є невід'ємним атрибутом цифрового соціокультурного середовища. За допомогою кінодискурсу створюються культові персонажі, що слугують взірцями для наслідування для мільйонів глядачів. У такому світлі вважаємо, що дослідження стилістичного виміру реалізації стратегії самопрезентації заслуговує більшої наукової уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти стратегії самопрезентації стали предметом наукових розвідок Л. Стрій (ритуальні жанри політичного дискурсу), Н. Бабич (самопрезентація в ідіолектах модерністів Р. Фроста та К. Сендберга), Н. Кузьмич (самопрезентація в телевізійних інтерв'ю), Д. Гайданки (маніпулятивний вимір самопрезентації, самопрезентація в соцмережах), А. Вавілової (психологічні аспекти самопрезентації дорослих), тощо. Проте самопрезентація персонажів на дієгетичному та екстрадієгетичному рівні для створення культового персонажа та його ототожнення з пересічним глядачем заслуговує глибшого наукового занурення. Об'єктом дослідження пропонованої статті є стратегія самопрезентації у кінодискурсі, що слугує засобом формування образу культового героїні. Предметом дослідження виступають стилістичні засоби реалізації тактик і прийомів стратегії самопрезентації у телевізійному серіалі «Секс та місто». **Метою пропонованої статті** є описати і продемонструвати стилістичний рівень реалізації комунікативної стратегії самопрезентації у телевізійному дискурсі. Матеріалом дослідження слугував культовий американський серіал «Секс та місто». Зазначена мета вимагає виконання таких дослідницьких завдань, а саме: дати визначення стратегії самопрезентації, окреслити ключові тактики та прийоми стратегії самопрезентації, описати стилістичний та лексичний рівень реалізації тактик стратегії самопрезентації в зазначеному ілюстративному матеріалі, пояснити, як за допомогою самопрезентації продюсерсько-режисерські команди створюють культових героїв. Оскільки телебачення відіграє вагомую роль у формуванні смаків і цінностей глядацької аудиторії, вбачаємо подальші перспективи дослідження зазначеної стратегії як важливого інструменту іміджмейкінгу.

Виклад основного матеріалу. Оскільки телевізійний дискурс передбачає відсутність субор-

динації між адресатом та адресантом у процесі інтеракції, адресату доводиться обирати арсенал допоміжних засобів для здійснення впливу на адресанта. Найчастотнішим є використання у якості стилістичних прийомів (епітетів, порівнянь, метафор), вербалізованих різними словотвірними типами оказіональних одиниць. За словами Е. Гоффмана, самосформульована «Я-концепція» залежить від того «що людини видає, та тим, що її видає» [8], тобто від контрольованого (слова) та неконтрольованого мовцем аспектів (невербальна комунікація, авторська інтенція). Мета позитивної самопрезентації – підтримання «позитивного обличчя», тобто «публічного іміджу, створеного на основі власного уявного образу» [13, р. 209] шляхом відповідних проявів лінгвальної поведінки.

Тактики стратегії самопрезентації в телевізійному дискурсі є сукупністю комунікативних прийомів і включають кооперативні та некооперативні (спрямовані на порушення мовленнєвої гармонії, антипатію та відчуження співрозмовників [3, с. 102]) тактики. У нашому дослідженні розглядаємо позитивні тактики презентації у межах стратегії маніпулятивної самопрезентації, детерміновані мультимодальною природою телевізійного дискурсу та динамічною єдністю вербально-невербальних аспектів

Тактика передачі позитивної інформації про себе здійснюється на основі фактичного багажу та заснована на прийомі селф-брендингу – комплексі аксіологічно-орієнтованих топіків, основною метою якого є справити позитивне враження на адресата (глядацьку аудиторію) [17, р. 215–216], тобто неагресивним способом справити позитивне враження на іншого персонажа (дієгетичний рівень) чи на колективного глядача (екстрадієгетичний рівень). Передбачає демонстрацію власної компетентності, майстерності з метою відповідати очікуванням чи відповідності обраній соціальній ролі. Стилiстичними фігурами, що реалізують прийом селф-брендингу, є **фігури якості** (епітети та експресивні номінації) та **фігури наростання**, що відображають іронічно-кмітливе ставлення героїв до себе та до дійсності: в епізоді «*Attack of the five foot ten Woman*», Міранда жартівливо намагається вивідати, що знаходиться у *goodie-drawer* (таємна шухлядка для зберігання сексуальних іграшок Роберта, а той самовдоволено відповідає, що шухлядки для його «трофеїв» замало: – *What's in your goodie-drawer; Robert's «Rules of Order»? – I don't have a goodie-drawer.* –

Everybody has a goodie-drawer. – I've got a goodie-closet. – I don't need to know what's in your goodie-closet. – Ditto. Nipple clamps will suffice for today (S. 3, Ep. 3).

Подібно, у діалозі 16 *Was it good for you?* сезону 3 Керрі ділиться з подругами подробицями свого побачення з Патріком, описуючи за допомогою складного епітета, вербалізованого голофразисними конструкціями свою майстерність у флірті: – *Then I gave him my very best lean-in-and-kiss-me-goodnight move. Our next date, over dinner, he told me about working his 12 steps. After dinner, I stood on my third step trying to work him. I knew he wanted me, because during my lean-in-and-kiss-me-goodnight move I'd accidentally, on purpose felt his pop-up-and-say-hello* (S. 3, Ep. 16).

Складні епітети характеризують предмети і явища на двох рівнях:

– описовий або перцептивний (зовнішні риси явища на основі зорових, слухових, тактильних відчуттів): «*generation-something-else*» *date* (S. 2, Ep. 4);

– когнітивно-оцінний (висловлення схвалення/ осуду/ співчуття щодо рис явища чи об'єкта): *We're pathetic, live-for-the-moment New York single girls* (S. 1, Ep. 10). Так, в епізоді “The Big Time” Шарлотт ділиться з Керрі своїми сподіваннями щодо ідеального чоловіка в особі Трея, хоча знайома з ним всього два тижні. На репліку Керрі, що занадто рано говорити про серйозність його намірів, Шарлотт заперечує, що впевнена у правильності свого вибору. З цієї причини Шарлотт відтерміновує початок інтимних стосунків з Тресем, щоб не зруйнувати момент, адже вона така «невпевнена у їх своєчасності», наприклад: – *I wanna take it slow. I think he could really be the one. – You've only known him for two weeks. You can know his e-mail address, but you can not know that he's the one. – I just know. And it's really hard, because he's very sexy. But I don't want to ruin it by having sex too early. Oh yes, it's so everything-but-girl* (S. 2, Ep. 8). Скорочення мають жартівливий характер: – *I am paying a fortune to live in a neighborhood that's trendy by day and tranny by night. – Tranny? – Transsexuals. Chicks with dicks. Boobs on top, balls down below* (S. 3, Ep. 18). Зазначений приклад демонструє як Саманта описує район свого тимчасового помешкання. Героїня застосовує епітет *tranny*, що є оказіональним скороченням від іменника *transsexual*, конвертованого в прикметник з метою каламбуру та рими з прикметником *trendy*.

Фігури наростання. В епізоді *The Real Me*, де Керрі запрошують побути моделлю, а героїня,

надто захопившись яскравим дійством, перекоонує себе у своїй неповторності: – *Oh, you look fabulous. You have fabulous seats. Everything's going to be fabulous, I can't think about you anymore, I'm a Model. A non-Model. But I am the modeliest of real people. Oh, and I made them put me in these superhigh-high heels. I'm going to be so freaking swell. I am a SuperModel. I'm gonna supermodel and supersize that!* (S. 4, Ep. 3).

Гра слів є другим магістральним стилістичним прийомом, що реалізує тактику передачі позитивної інформації про себе шляхом самореклами. Застосовується переважно в назвах епізодів й авторських ремарках, де оповідач Керрі, письменниця та журналістка, імпліцитно акцентує на своїх вміннях та словесній майстерності. Гра слів у досліджуваному матеріалі ґрунтується на:

1) омонімії чи полісемії, тобто прикметники співпадають з іменами чи прізвиськами головних героїв (наприклад: *Downtown, Samantha was getting wise. Sebastian Wise, again. While, uptown, Charlotte was getting nothing at all* (S. 3, Ep. 16), – *Do you think I'm in a rut? – A food-rut?* (S. 3, Ep. 17); *Everywhere I went, I was confronted by my Big relationship* (S. 4, Ep. 3) 2) фонетичній подібності та співзвучності (переважно вербалізується орфографічними блендами та даффініціями), наприклад: *The wedding was complete. Charlotte had something old, something new, something borrowed, and someone Samantha blew* (S. 3, Ep. 14). У зазначеному прикладі гра слів ґрунтується на виразі, що типово застосовується під час підготовки до весілля у США, де наречена традиційно повинна мати “something old, something new, something borrowed, something blue”. Прикметник *blue* у даному контексті співзвучний з минулим часом дієслова *to blow* у значенні «займатися оральним сексом» [OED],

Прийом екземпліфікації. Основними цілями стратегії самопрезентації є достовірність, сприятливе враження та створення привабливого іміджу. Дії персонажів спрямовані на досягнення ефекту «екземпліфікації» (*exemplification*, [7], тобто створення достовірного образу героя (поширений у пропаганді прийом «прості люди» (“Plain Folks” [9, p. 59]. – прагнення стати прикладом для наслідування [16, p. 212] та значною мірою ідентифікуватися з глядацьким загалом завдяки стереотипним поведінковим патернам. Мета даного прийому – якнайповніше передати природне мовлення, створити ілюзію спонтанності у стилізованих діалогох досліджуваної драмедії та сприяти реалістичності комунікованої інформації. У досліджуваному матеріалі прийом діє виключно на

екстрадієгетичному рівні, адже відображає намір колективного автора якомога правдоподібніше відтворити реальне мовлення вустами героїв. Головна функція даного прийому – метапрагматична класифікація: – *It's official. He's late. – Who? – Mr. Big, who else? – Carrie, that's great. Is it a date? – He called it a thing. He said, «Meet me... Meet me for a drink thing.» – He never used the «D» word. – Well, «thing» is good. – I mean, «thing» comes before date. – Let's hope so. – Where did Skipper go? – I don't know how you can date that younger guy. They're so scattered and unfocused. – We're not dating. It's a «fuck» thing. – Girls, isn't this fun?* (S. 1, Ep. 4).

Таким чином шляхом прийомів самореклами та екземпліфікації колективний автор вимальовує у глядацькій свідомості образ незалежної, самореалізованої сексуально-розкутої жінки, що повинна стати культовим прикладом для своїх прихильниць. Стилістичними актуалізатором зазначеної тактики є експресивні епітети, гіперболи і градації, гра слів.

Прийом апелювання до асоціацій глядацької аудиторії ґрунтується на інтертекстуальності, тобто порівняннях чи асоціаціях, що належать до спільного репозитарію знань» (shared knowledge) [14, p. 78]. Основним стилістичним засобом реалізації зазначеної тактики у драмедії «Секс і місто» головним чином виявилися **інтермедіальні алюзійні домени** (allusion-based witticism [6], засновані на видаленні, заміні чи додаванні фонем/морфем, що, водночас апелюючи до оригінального контексту, створює комічний ефект: – *Why can't I have the relationship and the sex life? One or the other? – You gotta me. – We wanna order. Where's the lesbian-du-jour? – Oh, please. She isn't having a relationship. She's just doing it to bug us. – I don't know. They haven't had sex yet. She wants it to be special. – Really?* (S. 5, Ep. 4). Зазначений приклад ілюструє іронічне ставлення Міранди до Саманти, що оголосила себе лесбіянкою та несподівано для всіх закохалася у жінку. Композитна одиниця *lesbian-de-jour* (алюзія на відому еротичну драму Л.Бунюеля за участю Катрін Ден'єв *Belle de Jour* – «Денна Красуня», що вела подвійний спосіб життя – витонченої аристократки вдень, та жінки за викликом вночі) підкреслює іронічно-саркастичний тон та недовіру Міранди до нового захоплення подруги.

Характерно, що зі стилістичною метою персонажі обігрують нейтральні слова із повсякденного лексикону, поєднуючи на перший погляд ірраціональні чи неприпустимі асоціації: – *It's New York. Nothing is ever really new. In fact, they*

should change the name to «Same York.» – That is an incredible investment idea. We should open a brothel where the men are cute, and the sheets are 500-count Egyptian cotton. Samantha, you can be the madam. (S. 5, Ep. 7).

Іншою магістральною стилістичною фігурою, що реалізує тактику передачі позитивної інформації про себе шляхом апелювання до глядацьких асоціацій є **метафорична та метонімічна антономазія** [2]. Головна відмінність між першим та другим видом полягає у тому, що у випадку метафоричної антономазії вживаються імена міфологічних героїв, історичних та політичних діячів на позначення типових характеристик. Метонімічна антономазія ж використовує імена відомих осіб зазвичай для опису зовнішності чи проявів поведінки [2]: *How very GeorgeMichael of you!* з алюзією на арешт Джорджа Майкла у 1998 році за обвинуваченням у публічних непристойних діяннях у Сентрал Парк. Афіксальні оказіональні одиниці: – *You changed your hair. – It's just straightened. Have we met? – No, I've seen your column. In that photo, your hair is free flowing and Botticelli-esque* (S. 1, Ep. 11). Алюзія може бути імпліцитною і неерудованому глядачеві важко її декодувати. Показовим прикладом може стати сцена з епізоду *Twenty-Something Girls vs Thirty-Something Women*: – *My God! The water feels so awesome. You guys should really go in. – You better put on some sunscreen. – That's okay, I am Georgette Hamilton. I never burn. – Well, I do. In fact, I've had enough for today. – We should get some rum. We can make Long Island Iced Teas. – Yes, I love Long Island Iced Teas* (S. 2, Ep. 17). У даній сцені у відповідь на застереження Керрі нанести сонцезахисний засіб Шарлотт відповідає, що не має проблем із засмагою. Героїня називає себе Джорджет Гамільтон, де антономазійний суфіксат **Georgette** натякає глядачеві на актора Джорджа Стівенса Гамільтона, відомого як зірку комедійного хоррору 1979 р. «Кохання з першого укусу» (Love at first bite) про пригоди графа Дракули у Нью-Йорку після вигнання комуністичним урядом з Румунії. Перебуваючи у Гарлемі, горезвісний граф вимушений прикидатися молодиком та приховувати характерну блідість шкіри. Відповідно оказіоналізм *Georgette Hamilton* вжитий як алюзія та означає 30-літню жінку, що не визнає свого віку та користується великою кількістю автозасмаги.

У фактичному матеріалі основним прийомом реалізації передачі позитивної інформації про себе є комунікативний **прийом апелювання до емоцій адресата**, заснований на емпатії. Як зазначає П. Стоквел [18, p. 149], «точка пере-

тину уявного (кіносвіту) з дискурсивним (реальним) викликає емпатію та емоційний відгук». На стилістичному рівні зазначений прийом переважно представлений гіперболою, гіперболічними порівняннями. Апелювання до емоцій глядача здійснюються 2 способами: 1) прямий у складі вищезазначених формулаїчних колокацій: *"I'm fantastic! Oh gosh, Joe and I just got back from New Orleans. So how are you? Are you seeing anyone special? But Miranda wasn't feeling very shecky"* (S. 3, Ep. 3) (тактика вербалізується конвертованим прикметником (N-Adj) *Shecky*, що позначає невідомого брата або сестру знаменитості, що не володіє тим самим фірмовим талантом чи визначною рисою; відповідно Міранда апелює до співчуття глядацької аудиторії через відсутність «особливого» чоловіка у своєму житті 2) метафоричний – *"The next morning I recovered from my see-Big-sickness, while downtown, Samantha felt maybe her ship had sailed. She was five days late"* (S. 2, Ep. 8). Отже магістральними стилістичними фігурами реалізації зазначеного прийому стали епітети, антономазії та метафори: *I showed up at his apartment feeling sexy and confident in my secret-weapon skirt that really hugged my hips. I was ready to go* (S. 1, Ep. 11).

Антономазія. Стилiстичною фігурою, що реалізує прийом апелювання до емоцій, стала антономазія, вербалізована конвертованими іменниковими фразами, що постали унаслідок гіпостазу, наприклад: *Richard and Samantha awoke in the comfort of the Kubla Khan Suite. – I'm sorry to interrupt, Richard. – It's not a problem, Terry. Apparently, there were no old maids at the Taj Mahal. – Terry, was it? That ought to be easy to remember. Terry, with her terrycloth towels. Samantha had the distinct feeling she was being Kubla-conned. – Thank you. – Samantha, you're not actually jealous of a casino cleaning lady, are you. – No. I just find it impressive that you seem to know the name and cup size of every woman who works here* (S. 5, Ep. 3). Антономазійний конверсив *she was being Kubla-conned*, що є орфографічним блендом, заснованим на омонімії (*khan* [kɔ:n] – *хан та сон* [kɔ:n] – *обман, шахрайство, співзвучний назві неопублікованого твору С.Колріджа "Kubla Khan: the vision of a dream"*, створює гру слів та реалізує прийом апелювання до емоцій глядацької аудиторії, адже викликає емпатію жінок, що страждали від ревнощів до невірних партнерів.

Подібно, прийом апелювання до емоцій адресата вербалізується антономазійним конверсивом: *– I think I can actually feel...One word: Hubbell. – Hubbell. – Oh, my god. Hubbell. It is so Hubbell. – Who's Hubbell? – Hubbell! Robert*

"Hubbell" Redford in The Way We Were (S. 2, Ep. 3). Конвертуючи у прикметник ім'я героя Роберта Редфорда **Hubbell** (*It is so Hubbell*) у мелодрамі «Зустріч двох сердець» (*The Way We Were, 1973*), Шарлотт проектує сюжет фільму на власні відносини з Треєм.

Метафора. Персонажі вдаються до метафоричного перенесення під час опису почуттів та власних емоційних станів, вербалізуючи їх різними типами оказіональних одиниць. Наприклад в епізоді "The Ghost Town" Саманта розчарована досвідом нудних та надто романтичних лесбійських стосунків, які вона називає **emotional chow-chow** 'емоційною нудотою', застосовуючи оказіональний звукоімітуючий редуплікатив, що порівнює романтичні почуття зі звуком монотонного чавкання, наприклад: *– All we ever do is lie around, take baths together and talk about feelings. – I think they call that a relationship. – I don't know how you people do it. All that emotional chow-chow. It's exhausting* (S. 4, Ep. 5).

Фігури експресивного синтаксису (риторичні питання) переважають у монологіях, де героїні намагаються викликати розуміння та зворотний зв'язок. Основним вербальним вираженням прийому апелювання до емоцій виявилися бленди, що конденсують проблематику епізоду в одну інфомістку експресивну одиницю: *As I tried to scrub the smell of uncooked ochre off me I started thinking: what about sexpectations? We're aware as smart single women that we can't expect perfection* (S. 6, Ep. 2). У зазначеному монолозі Керрі шукає відповіді, чи неспівпадіння сексуальних темпераментів може поставити хрест на чудових відносинах у парі. Так, героїня вживає бленд *sexpectations* 'сексуальні очікування', що підсумовує головну ідею всього епізоду – як реагувати жінці у випадку невинуватих сексуальних сподівань. Таким чином відбувається солідаризація з адресатом – відбувається апеляція до особистого досвіду кожної окремої глядачки.

Також прийом апелювання до емоцій реалізується за допомогою гри слів, як, наприклад, у епізоді The Perfect Present, де героїня жаргівливо обігрує назви граматичних категорій, проектуючи їх на людські відносини: *"At a certain age, we've all had relationships that far from past-perfect. But how much does that past relationship affect our dream of a future-perfect? And as I became more and more tense, I couldn't help but wonder, can you get to a future if your past is present?"* (S. 6, Ep. 3).

Оскільки апелювання до емоцій реалізує маніпулятивний вимір самопрезентації, то зазначимо, що «інтенція адресанта є успішно реалізо-

ваною, якщо йому вдається викликати відповідну реакцію адресата – переконати, інформувати, шокувати, тощо. Відтак важливим є покладатися на когнітивну релевантність повідомлення – здатність зменшувати когнітивні зусилля глядача, проте інтенсифікувати емоційне навантаження, наприклад: *Fed up with lonely mornings, cuddle-free nights and the lack of unconditional love she so longed for, Charlotte decided to take matters into her own hands* (S. 1, Ep. 2). Застосування оказіональних одиниць як інструментарію прийому апелювання до емоцій спрямоване на «узгодження мовної та ціннісної картин світу комунікантів» [4, с. 56].

В основі тактики передачі суб'єктивної інформації шляхом апелювання до емоцій – солідарність з глядацькою аудиторією, намагання знайти точки перетину у віртуальному спілкуванні колективного автора з колективним адресатом з приводу актуальних соціальних, особистих, глобальних проблем, що ґрунтується на *empathy*, як наприклад епізод, де Керрі прямо звертається до глядача і неначе просить розділити відчуття жінки, що опинилася в одній театральній ложі з забутим колишнім та його теперішньою дружиною: *I knew it was rude and a tad over-dramatic, but I felt like I'd just seen the phantom of the opera. Yes, ditching Charlotte was slightly hysterical, but the idea of sitting across from Big and Natasha through the second act of «Aida» was too emotional to bear* (S. 3, Ep. 7).

Розмовна мова надзвичайно емоційна [13, р. 202], що у кіномові як максимально наближеному відповіднику реального мовлення проявляється у частотному використанні нецензурної та лайливої лексики у ролі прагматично-дискурсних маркерів [15]. Таким чином **тактика передачі негативної інформації про себе** апелює до емоцій адресата й актуалізується прийомом невічливості: *– It's a slippery slope. Without boundaries, you should never know what's gonna happen. – Yeah, we might actually have fun! – Have fun. Just don't have amnesia. – Exactly. Can we lighten up on the boundary talk? – I'm fine. – Shitties. Are you thinking about sleeping with him? – No. – You hesitated. – I was swallowing* (S. 4, Ep. 3).

Основною метою непристойного гумору є зменшення емоційного розвантаження під час розмови та використання грубувато-вulgарних виразів. Однак зазначимо, що вживання пейоративної лексики та лексики-табу в аналізованій драмедії має жартівливий відтінок наприклад: *– I say we get all dressed up and go out for drinks Friday night. – I'll wear my new Prada. – I'm in. – Excellent. – Shit, motherfucker fuck shit. –*

There's a «Shit-motherfucker-fuck-shit» situation? (S. 6, Ep. 4). Також героїні досліджуваної драмедії акцентують на своїй особистій сексуальній свободі, вживаючи лексику, що, як правило, не личить жінкам: *– With my one man out of town in Paris I found time to have drinks with my other man. I need your advice. But in order to get it, I have to confess something. – I'm asking you not to judge me. – Who am I to judge anyone? I had bangs in the 80s. – I have cybersex on the Internet. – And this would be the nonjudgment part?*

Прийом невічливості заснований на дисфемізації або заміни найменування лексичної одиниці більш грубою або фамільярною та виражає емоційний настрій мовців: *– I'm sorry, his date can't speak right now. – Whom may I say is calling? – His wife! – Numb-nuts, your wife's on the phone. – You told me you were divorced. – I'm not really divorced. I'm really separated* (S. 2, Ep. 11). Зазначений прийом превалює у вигуках, погрозах, суперечках, агресивних світських плітках. Наприклад у епізоді “IHeart New-York” Саманта влаштовує Річарду нетипову для себе сцену ревнощів, бо помітила його з жінкою у надто вульгарному взутті (*come-fuck-me heels*): героїня емоційно висловлює своє невдоволення та висловлює своєрідну погрозу, вербалізовану композитом *shit-storm*: *– Samantha, a stranger to love, didn't do it very well. – Are you prepared for a shit-storm? – I heard the weather this morning, but they didn't say anything. – Where were you on your lunch hour? I stopped by, and you weren't there. – I was eating. – Eating who? I saw you get into a cab with a woman wearing come-fuck-me heels! Listen, Richard, just tell me you're sleeping with someone else and we'll call it a day* (S. 5, Ep. 18).

Основними стилістичними засобами актуалізації прийому невічливості є **слова-табу та дисфемізми**: *– So how's Friday at 9:00? – I can't do Friday. – But we always do Friday, it's T.G.I. Fuckday. – My play starts previews this week. – Play? – I was thinking you could come check it out. It's a kick-ass play. – «Kick-ass play. « Three words I hope never to hear again* (S. 6, Ep. 5). Зазначений приклад унаочнює емоційне розчарування Керрі, вербалізоване утвореною за аналогією аббревіатурою *T.G.I. Fuckday* утворене від поширеного у корпоративній англійській виразу *T.G.I. Friday / Thanks God it's Friday*, буквально ‘нарешті п'ятниця’, почувши відмову драматурга Джека Бергера провести останній робочий день за романтичним побаченням.

Епізод «Twenty-Something Girls vs. Thirty-Something Women» зображає як подруги приїжд-

жають до провінційного Гемптона скласти компанію запрошеній гості Керрі. Міранда та Саманта висловлюють зневагу до локації, цинічно називаючи її *shitty-chic* на протизвагу фаворитові заможних бізнесменів стилю *shabby-chic*: – *Four bumper-to-bumper hours later, we arrived at our new digs. They said this place was shabby-chic, I'm thinking it's much more shitty-chic.* (S. 2, Ep. 17).

Тактика акцентування на негативній інформації про себе шляхом епатажу акцентує на нестандартних індивідуальних якостях, що протирічать традиційному баченню і нормам поведінки на стилістичному рівні реалізується порівняннями, антитезами, метафорами: – *Samantha, your face is glowing, did you get a facial or something? – I masturbated all afternoon. I masturbated to my priest. – Your priest? – Friar-fuck. – Ok, I think we might have to get Charlotte a crash helmet. – You have a priest? – No, no, no...she wants him, but she can't have him. It's all very Thorn-Birds. – Stop! You are talking about a priest!* (S. 4, Ep. 1). У даній комунікативній ситуації Шарлотта органічно не сприймає витівки Саманти, Міранда за звичкою маскує справжні почуття під іронією, а Керрі демонструє своє збентеження за допомогою алюзії на роман Колін Макалоу «Ті, що співають у терні» про заборонені відносини духовного наставника та його підопічної.

Подібним чином прийом епатажу реалізується за допомогою композитів *black-talk, sex-talk* Саманта Джонс підкреслює повну відсутність будь-яких расових чи гендерних упереджень, вона сконцентрована на власній персоні та відчуттях, а акцентування на соціальних проблемах не входить до кола її інтересів, наприклад: – *Relax with the Negro liberal reaction. That's not black-talk. That's sex-talk. – First of all, it isn't black-talk. It's African-American talk. You shouldn't be talking like that at all. It's rude and politically incorrect* (S. 3, Ep. 5). Прикладом конвертованої одиниці є дієслово, конвертоване з власного імені за комплементною метонімічною моделлю. Керрі вживає порівняння *like I Pol-Potted something*, конвертуючи ім'я у дієслово, чим відносить глядача до імені камбоджійського диктатора Пола Пота: – *OK, whatever you do, don't look up. – Oh, my God, did you see the way she looked at me? – Did you see the look her friend shot us? – Contempt, like I Pol-Potted something.* (S. 3, Ep. 17).

Ще одним прикладом афіксованої-актуалізаторів прийому є такий: – *Okay, you want details? He's got the most perfect dick I've ever seen. Long, pink, amazing. It's dicalicious* (S. 4, Ep. 13). *The idea of lasting through another sexless season was*

more than I could take. So, I forfeited the game (S. 2, Ep. 13). Маніпулятивний вимір тактики акцентування на негативній інформації про себе проявляється в абсолютно протилежному ефекті на глядацьку аудиторію: скандальна поведінка Саманти, її агресивна сексуальність та нетрадиційні погляди на стосунки з одного боку провокують неоднозначну реакцію колективного глядача, з іншого – погляди Саманти певним чином корелюють з поглядами колективного адресанта та сприяють привертанню уваги. Як наслідок, створюється образ харизматичної «антигероїні».

Прийом саморозкриття (self-disclosure [12, 10]) корелює зі «скромною самопрезентацією» (modest self-presentation) за класифікацією А. Шютц [17]. Акцентує на слабкості мовця з прагненням викликати емпатію: у випадку невдачі мовцю співчуватимуть, натомість досягнення успіху ще більше підкреслить його чесноти [18]. Прийом саморозкриття передбачає ідентичного адресанта та адресата: *And then I realized it. I didn't have a relationship pattern; I had a between-relationship pattern. I always went back to John after every devastating soul-shattering, gut-wrenching break up. He was sweet, handsome, uncomplicated. A real shot in the arm for my sexual self-esteem* (S. 1, Ep. 14). – *Later that night, I couldn't help but wonder, when the hell did dating become so dump-friendly?* (S. 2, Ep. 5). Саморозкриття передбачає низьку самооцінку, що реалізується у переважно за допомогою літот. Даний прийом є магистральним у монологіях Міранди та Стенфорда Блатча. Домінує у комунікативних ситуаціях, де персонажі шукають емоційної підтримки: *Look at my fingers. They're like sausages. I can't even get my ring off. I'm telling you, the fat ass, the farting, it's ridiculous. I am unfuckable and I have never been so horny in my entire life. I'm an undesirable* (S. 4, Ep. 16). Аналогічно оказіональний суфіксат *dateless* реалізує прийом саморозкриття в епізоді, де Керрі та Шарлотт діляться страхами та переживаннями: Керрі боїться, що її ідеальні відносини (*anxiety-free relationship*) з Ейденом десь-таки нашттовхнуть на айсберг, а Шарлотт шаленіє, що її так і не запросили на побачення: – *Trust me. It's much better to have a man waiting for you than the other way around. Besides, if you hadn't been available tonight, I'd be here alone, just some pathetic dateless freak* (S. 3, Ep. 5). Подібно, композит *people-puzzles* у складі синтаксичної конструкції *"I'm just not..."* допомагає Керрі реалізувати захисну тактику стратегії самопрезентації: героїня стверджує, що дуже погано розбирається в людях, що призводить до проблем у відноси-

нах з протилежною статтю: – *Now that I've got Jack hooked up, I'm single again. – Maybe we could have dinner sometime. – I don't know. I'm good at crossword puzzles. – I'm just not so good at people-puzzles* (S. 1, Ep. 4).

Приєм «скромної самопрезентації» допомагає персонажам уникнути негативного враження та радше самому представити себе невдахою, ніж почути негатив на власну адресу: “*I'm not doing the big circus-wedding. There will be no white dress or bridesmaids or posed pictures. I hate all that shit. Soon as I can find some place that doesn't make me hurl, It's just gonna be a simple, nothing-thing. I don't even care about the wedding. I just wanna be with Steve*” (S. 6, Ep. 14). У зазначеному прикладі Міранда, навіть погодившись вийти заміж за Стіва, рішуче відкидає будь-який натяк про «весілля дівочої мрії», акцентуючи на своїх перевагах над «звичайними» жінками: вона просто хоче бути з чоловіком, а не мріє про весілля як таке.

Приєм «втечі від саморозкриття». За термінологією А.Шютц [16] представляє «оборонну самопрезентацію» (offensive self-presentation) – відкрите кепкування над собою та спрямована на «збереження позитивного обличчя» [19]. Проте, на відміну від власне саморозкриття, герої не виправдовуються, а імпліцитно підкреслюють свою інтелігентність та вміння з гумором виходити з незручного становища: – *We are standing in a group of married or engaged women just trying to avoid the pity-party. – Really and I thought it was cocktail party. – We were the only single people in there. – Miranda we're the only single people anywhere. – Are you telling me that you didn't see all those “Don't – worry-you'll-find- someone looks?” – Nope, didn't see 'em. – Hey, society views single people our age as sad and pathetic and I don't need that judgment hanging over my head so I go on the offensive and I make them laugh.* У наведеному прикладі Міранда та Керрі дискутують з приводу статусу самотньої тридцятилітньої жінки. Тактика самоглузування реалізується Мірандою за допомогою прийому втечі від саморозкриття, основним засобом реалізації якого є **саркастична іронія**. Переважно застосовується у складі стилістичного прийому градації. Показовим прикладом є ситуація з Епізоду 13 “Games People Play”, де Керрі після чергової невдачі на любовному фронті з Містером Бігом переконує себе у своїй винятковості шляхом застосування висхідної градації. Складовим елементом прийому стає ономастичний вигук *poof* – *Ogo! Нічого собі!* [OED], який героїня конвертує спочатку в оказіональний іменник зі значенням «щось вражає, незвичайне»,

а в подальшому контексті в дієслово зі значенням «зачарувати, вразити»: *I feel sorry for Big. I really do, because if you think about it, I was the best thing that ever happened to him. Actually, I pity him. I'm smart. I'm funny. I was totally the “poof” in the relationship. I've got more poof in one finger than he could ever have. Sometimes, I poof just hailing a cab. So, I guess it's better to know now so I can go poof someone else. Someone who deserves me...* (S. 1, Ep. 13). В епізоді Evolution Міранда кепкує з власної нездатності народити, незважаючи на блискучі освітні та кар'єрні досягнення. Суфіксат *underachiever* є компонентом стилістичного засобу літоти: “*Just when Miranda thought she'd hit rock bottom she discovered a new geological layer of humiliation. – My right ovary has given up hope that I will ever get married and have kids. It's like working on a case you know will settle out of court. Why bother? I'm a biological underachiever. It's ironic because that ovary went to Harvard*” (S. 2, Ep. 11). Спостерігаються і нечастотні випадки вербалізації втечі від саморозкриття за допомогою префіксатів з значенням збільшення, що найкраще передає іронію: *The truly amazing thing is I had the news tonight! I had the most intense... Mind-blowing, I believe was the word...orgasm of my life and Samantha still managed to up-sex me* (S. 4, Ep. 4). Подібно, у епізоді 4 допомогою редуплікативного композита *girl-girl*, де перший ідентичний конститuent підкреслює міру ознаки другого, та означає «справжня, гіпердівчина» героїня Міранди реалізує прийом оборонної самопрезентації: – *I'm never gonna be a girl-girl. I never will. I'm never gonna be a lotus flower. – May I just say, thank God. – A girl-girl would want her boyfriend to move in. She also wears make-up to the gym. And makes little hearts above her «I's* (S. 3, Ep. 4). У даній комунікативній ситуації оказіональний композит виконує метафункцію кларифікації та запобігання неоднозначному тлумаченню [10]. Варто зазначити, що у даному діалозі Міранда з відтінком сарказму намагається підкреслити свою перевагу над «дівчатками такими дівчатками», адже ніколи не догоджатиме чоловікові.

Отже, тактика самоглузування вживається персонажами з метою запобігання здійснення негативного враження та переведення ситуації у жартівливе русло засобом рефреймінгу.

Висновки. Отже, у світлі специфіки телевізійного дискурсу та дворівневого характеру зображення дійсності, комунікативні стратегії та тактики діють на 2 рівнях – дієгетичному та екстрадієгетичному, що у свою чергу репрезентують відповідно внутрішньофільмову та кризьфіль-

мову комунікацію під час акту комунікації між 4-компонентним рядом мовленнєвої події (колективний автор – персонаж-адресат – персонаж-адресант – глядацька аудиторія). Маніпулятивна самопрезентація персонажів здійснюється у двох вимірах – позитивному та негативному. Оказіональні одиниці виконують різноманітні стилістичні функції (найчастіше епітет, метафора, метонімія) та допомагають створити образ героя на 2 рівнях: 1) на дієгетичному (поверхневому) рівні персонажі підкреслюють свій імідж, самовиражаються та позиціонують себе як відмінних від інших персонажів – кмітливіших, іронічніших, інтелектуальніших 2) на екстрадієгетичному (глибинному) рівні – колективний автор формує образи героїв в уяві глядацької аудиторії та крізь призму вчинків персонажів звертається до системи цінностей глядача.

За результатами проведеного аналізу у досліджуваному матеріалі у рамках стратегії маніпу-

лятивної самопрезентації переважають тактика передачі позитивної інформації про себе шляхом прийому самореклами, апелювання до асоціацій та емоцій та тактика передачі негативної інформації про себе шляхом прийому самоглузування та епатажу. Дещо рідше персонажі вдаються до тактики передачі позитивної інформації про себе шляхом екземпліфікації і тактики передачі негативної інформації про себе шляхом апелювання до емоцій. Найпоширенішими стилістичними актуалізаторами стратегії самопрезентації є епітети, метафори, метафоричні а метонімічні антономазії, гіперболи, літоти, порівняння. На синтаксичному рівні – риторичні запитання, висхідні та ниизхідні градації, паралелізми, за допомогою яких колективний автор і формує імідж персонажів, створюючи образи культових героїнь – незаміжніх тридцятилітніх жінок, сконцентрованих на кар'єрних досягненнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гайданка Д.В. Оказіональне словотворення у сучасному англомовному кінодискурсі: лінгвокогнітивний і комунікативно-когнітивний аспекти : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 – германські мови. Херсонський держ. ун-т. Херсон, 2018. 238 с.
2. Молодча Н.С. Семантичні оказіоналізми в сучасному англомовному дискурсі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2011. 23 с.
3. Пшеничний А.М. Реперспективізація предметної ситуації в англомовному діалогічному дискурсі (на матеріалі мультимедійних ігрових кінотворів) : автореф. дис. канд. філолог. наук : 10.02.04. Харків, 2011. 21 с.
4. Свекла Т.П. Організація рекламних текстів на засадах комунікативно-стратегічного підходу. *Science and Education: a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III(36), Issue: 74, 2015 2015. С. 56.
5. Boxer D., Cortes-Conde F. From Bonding to Biting: Conversational Joking and Identity Display. *Journal of Pragmatics*. 1997. № 27. P. 275–294.
6. Dynel M. Stranger than fiction. A Few Methodological notes on Linguistic Research in Film Discourse. *Brno Studies in English*, 2011. № 37 (1). P. 41–61. URL: https://www.researchgate.net/publication/269334709_Stranger_than_fiction_A_few_methodological_notes_on_linguistic_research_in_film_discourse_Brno_Studies_in_English_371_41-61 (дата звернення: 24.04.2018).
7. Eltermann L. Zur Wahrnehmung von Kanzlerkandidaten. Imageprofilierung im Wechselspiel von Identifikation und Projektion. Wahlverhalten in der Bundesrepublik. Ed. von Dieter Oberndorfer. Berlin: Duncker & Humblot, 1978. S. 465–531.
8. Goffmann E. The Presentation of Self in Everyday Life. Anchor books ed. Doubleday & Company 1959. 259 p.
9. Hobbs R., McGee S. Teaching about Propaganda: An Examination of the Historical Roots of Media Literacy. *Journal of Media Literacy Education*. 2014. № 6 (2). P. 56–67.
10. Holtgraves T. The Language of Self-Disclosure. *Handbook of Language and Social Psychology*. New York, 1990. P. 191–207.
11. Hohenhaus P. How to Do Even More Things with Nonce Words (other than Naming). *Lexical Creativity. Texts and Contexts*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2007. P. 15–39.
12. Jones E., Pittman T. Toward a General Theory of Strategic Self-Presentation Psychological Perspectives of the Self. Ed. by J. Suis. London, 1982. Vol. 1. P. 231–261.
13. Mandala S. Star Trek: Voyager's Seven of Nine: A Case-study of Language and Character in a Televisual Text. *Telecinematic Discourse: Approaches to the language of films and television series*. Ed. by R. Piazza, M. Bednarek, F. Rossi. Amsterdam: John Benjamins, 2011. P. 205–225.
14. Quaglio P. Television Dialogue: the Sitcom Friends vs Natural Conversation. Amsterdam: John Benjamins, 2009. 182 p.
15. Roth-Gordon J. Youth, Slang and Pragmatic Markers. *Journal of Sociolinguistics*. 2007. Vol. 3. Issue 3. P. 322–345.

16. Schütz A. Assertive, Offensive, Protective, and Defensive styles of Self-Presentation: a taxonomy. *Journal of psychology interdisciplinary and applied*. 1998. № 132(6). P. 32–41.
17. Schütz A. The Stranger: an Essay in Social Psychology. *Social Debates: Thinking about «The Social»*. Eds. F. Anthias, M.P. Kelly. Dartford: Greenwich University Press, 1995. P. 339–349.
18. Stockwell P. Texture and identification. *European Journal of English Studies*. 2005. Vol. 9. Issue 2. P. 143–153.
19. Zajdman A. Humorous Face-Threatening acts: Humor as Strategy. *Journal of Pragmatics*. 1995. Vol. 23. Issue 3. P. 325–339.

ФУНКЦІЙНО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМИ ПРОСТОРОВИХ І ЧАСОВИХ ВІДНОСИН (НА МАТЕРІАЛАХ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)

FUNCTIONAL AND SEMANTIC ANALYSIS OF THE SYSTEM OF SPATIAL AND TEMPORAL RELATIONS (BASED ON GERMAN LANGUAGE MATERIALS)

Гвоздяк О.М.,

orcid.org/0000-0002-5760-576X

*кандидат педагогічних наук, професор,
професор кафедри німецької філології*

Державного закладу вищої освіти «Ужгородський національний університет»

Весоловський О.В.,

orcid.org/0000-0002-9836-3672

асистент кафедри німецької філології

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Функційно-семантичний аналіз системи просторових і часових відносин на матеріалах німецької мови є важливим аспектом сучасної лінгвістики. Актуальність проблеми полягає у необхідності глибокого розуміння того, як саме функціонують мовні одиниці, що виражають просторові та часові відносини, як вони взаємодіють між собою, та які семантичні та прагматичні функції вони виконують у текстах. Це розуміння є важливим як для теоретичної лінгвістики, так і для прикладних дисциплін, таких як викладання німецької мови, переклад та лексикографія. Метою даного дослідження є виявлення функційно-семантичних особливостей системи просторових і часових відносин у німецькій мові, що передбачає аналіз основних засобів вираження просторових і часових відносин у німецькій мові; визначення семантичних відтінків та функціональних відмінностей між різними засобами вираження; дослідження взаємодії між просторовими та часовими відносинами у німецькій мові. Для досягнення поставлених цілей використовуються описовий метод для виявлення та класифікації засобів вираження просторових і часових відносин та контекстуальний аналіз для вивчення використання цих засобів у різних контекстах та визначення їх функціональних відмінностей. Аналіз текстів новинних повідомлень засвідчив, що мовні одиниці на позначення простору трапляються частіше, ніж на позначення часу. Встановлено, що в аспекті частотності просторові відносини вербалізуються прийменниками «in», «auf», «bei», «vor», «von» та «zu» для позначення місця. Конструкції, що включають ці прийменники, вказують на географічне положення подій або на конкретні місця дій. Часові відносини реалізуються прийменниковою конструкцією «vom ... bis», а також прийменниками «bei», «in», що часто трапляються для позначення тривалості або точного моменту події. Вказівки на час допомагають також встановити хронологічний контекст подій.

Ключові слова: локалізація, німецька мова, прийменник, прийменникова конструкція, тексти новин, хронологія.

The functional and semantic analysis of the system of spatial and temporal relations based on the materials of the German language is an important aspect of modern linguistics. The relevance of the problem lies in the need for a deep understanding of how linguistic units expressing spatial and temporal relations function, how they interact with each other, and what semantic and pragmatic functions they perform in texts. This understanding is important for both theoretical linguistics and applied disciplines such as German language teaching, translation, and lexicography. The aim of this study is to identify the functional and semantic features of the system of spatial and temporal relations in the German language, which involves analyzing the main means of expressing spatial and temporal relations in the German language; determining semantic shades and functional differences between different means of expression; studying the interaction between spatial and temporal relations in the German language. To achieve these goals, the article uses the descriptive method to identify and classify the means of expressing spatial and temporal relations and the contextual analysis to study the use of these means in different contexts and determine their functional differences. The analysis of the texts of news reports showed that linguistic units denoting space are more frequent than those denoting time. It has been established that in terms of frequency, spatial relations are verbalized by the prepositions "in", "auf", "bei", "vor", "von" and "zu" to indicate place. Constructions that include these prepositions indicate the geographical location of events or specific places of action. Temporal relations are realized by the prepositional construction "vom ... bis", as well as by the prepositions "bei", "in", which are often used to indicate the duration or exact moment of an event. Time references also help to establish the chronological context of events.

Key words: localization, German, preposition, prepositional construction, news texts, chronology.

Постановка проблеми. Функційно-семантичний аналіз системи просторових та часових відносин є однією з актуальних тем сучасної лінгвістики. Просторові та часові відносини є фундаментальними категоріями, які лежать

в основі комунікації, дозволяючи говорити про місце і час подій, дій та станів [1; 2]. У німецькій мові ці відносини виражаються різноманітними лексико-граматичними засобами, що включають прийменники, прислівники, дієслівні форми та

інші мовні одиниці. Однак існує обмежена кількість досліджень, які б систематично аналізували функціональні та семантичні особливості вираження просторових і часових відносин саме в німецькій мові. Більшість існуючих досліджень зосереджені на окремих аспектах, не охоплюючи взаємодії різних мовних засобів та їхньої ролі в комунікації.

Розв'язання питання функцій системи просторових і часових відносин на матеріалі німецьких медійних текстів дозволить створити цілісну картину, що сприятиме поглибленню знань про структуру і семантику мови та підвищенню ефективності навчання й перекладу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Науковці висвітлюють основні підходи та концепції вивчення просторово-часових відносин у мовах, зосереджуючись на дослідженнях, що розглядають лексичні, семантичні та граматичні аспекти даних категорій у різних лінгвістичних контекстах. О. Бачишина [3] розглядає лексику, яка позначає просторові відносини в романі В. Шевчука «Дім на горі». Авторка аналізує використання просторових образів та метафор, які допомагають створити атмосферу та поглибити розуміння просторових концептів у творі. Н. Кузьменко [4] досліджує холо-меронімічні структури в сучасній англійській мові, зокрема їх роль у формуванні просторових відносин. Авторка аналізує, як різні частини об'єктів та їх просторові взаємозв'язки відображаються в мові, розширюючи розуміння лексичних механізмів, що дозволяють передавати складні просторові відносини, і є важливим для когнітивної лінгвістики та семантики. С. Лутава [5] у своїй дисертації досліджує лексико-семантичне поле локусів у сучасній українській літературній мові. Авторка аналізує, як різні просторові концепти представлені у мові та як вони взаємодіють. У своїй статті Н. Тхор [6] розглядає просторові категорії в англійській мові, зокрема, як вони проявляються в граматичних та лексичних структурах. Авторка досліджує різні аспекти просторової організації мови та їх функціональне навантаження. Це дослідження є корисним для розуміння універсальних та специфічних рис просторових категорій у різних мовах. О. Русакова [7] аналізує видо-часове співвіднесення дієслівних присудків у складних реченнях сучасної української мови. Авторка досліджує, як часові відносини між діями виражаються через видо-часові форми дієслів. Це дослідження є важливим для синтаксичної та морфологічної лінгвістики, оскільки воно допомагає зрозуміти механізми вираження часу в мовленні. Н. Клименко

[8] досліджує категорію часу у фразеологізмах сучасної української мови. Авторка аналізує, як часові відносини відображаються у стійких виразах та ідіомах, і які семантичні та прагматичні функції вони виконують. М. Фант [9] досліджує процеси граматикалізації часових сполучників у ранньоновісверхнімецькій мові. Автор аналізує, як певні сполучники набули часових значень і як це вплинуло на синтаксичні структури. Це дослідження є важливим для історичної лінгвістики та граматичної теорії, оскільки воно розкриває еволюцію граматичних категорій у мові.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що просторово-часові відносини є ключовими аспектами у вивченні мови. Вони відображають когнітивні та культурні уявлення носіїв мови про світ. Дослідження, що охоплюють просторові категорії та часові відносини, сприяють глибшому розумінню функціонування мовних систем, їх еволюції та ролі в комунікації. Однак, варто зазначити, що більшість розвідок здійснено на матеріалі української та англійської мов, що зумовило вибір теми нашої статті.

Формулювання цілей статті. Метою статті є здійснення функційно-семантичного аналізу системи просторових і часових відносин у німецькій медійній мові. Зокрема, стаття має на меті: ідентифікувати мовні одиниці, які використовуються для вираження просторових і часових відносин у німецькій мові; дослідити взаємодію просторових і часових відносин у межах речення та тексту; встановити закономірності розташування просторових і часових одиниць у реченні та пояснити причини таких розташувань. Досягнення цих цілей дозволить поглибити розуміння функціонування просторових і часових відносин у німецькій мові, що сприятиме покращенню методик викладання німецької мови, вдосконаленню перекладів та розширенню лінгвістичних досліджень у даній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Просторові та часові відносини є фундаментальними для будь-якої мови, адже вони дозволяють говорити про місце та час подій, дій та станів [10]. Німецька мова має розгалужену систему засобів для вираження цих відносин, що включає прийменники, прислівники, дієслівні форми та інші лексико-граматичні засоби [2; 9; 10].

Вивчення просторових та часових відносин у медійних текстах, зокрема новинних, має значну актуальність та важливість. По-перше, новинні тексти завжди містять інформацію про місце та час подій, що робить їх ідеальним матеріалом для

дослідження. Новини орієнтовані на факти та їх точну локалізацію, що забезпечує часте використання мовних одиниць для вираження просторових та часових відносин. По-друге, медійні тексти охоплюють широкий спектр тем і ситуацій, від політичних подій до соціальних явищ та катастроф. Це дозволяє дослідити, як просторові та часові відносини виражаються в різних контекстах, виявити закономірності та особливості їхнього вживання. Різноманітність контекстів сприяє більш глибокому розумінню функціональних і семантичних особливостей цих відносин. По-третє, новинні тексти зазвичай проходять редакторську перевірку, що забезпечує високий рівень мовної правильності. У цьому контексті слід зазначити, що аналіз прикладів коректного використання мовних одиниць для вираження просторових і часових відносин є важливим для наукових досліджень та навчання. Крім того, вивчення просторових та часових відносин у новинних текстах допомагає зрозуміти, як саме ці відносини впливають на сприйняття інформації читачами. Для журналістики, де правильне подання часу і місця події є ключовим для чіткого і зрозумілого повідомлення, це особливо важливо.

Очевидно, що медійні тексти постійно оновлюються і відображають поточні події, що дозволяє вивчати, як змінюються мовні тенденції та практики вживання просторових і часових відносин. Оскільки новинні тексти описують реальні події, дослідження просторових та часових відносин у них допомагає зрозуміти, як ці категорії відображаються у мовній картині світу та як вони використовуються для опису реальності. Таким чином, вивчення просторових та часових відносин на матеріалі медійних текстів є важливим кроком до глибшого розуміння функціонування мови та її ролі в комунікації.

Під час нашого дослідження було проаналізовано 30 текстів новинних повідомлень, представлених на сайті tagesschau.de за період з травня по червень 2024 року, з метою виявлення в них функцій системи просторових і часових відносин.

Розглянемо аналіз деяких з новинних повідомлень. У статті під заголовком «*EU-Kritikerin Anderson will wieder ins Europaparlament*» (02.06.2024) зафіксовано взаємодію одиниць на позначення простору та часу у контексті: «*Heute in einer Woche ist Europawahl und wir stellen ihnen einige Spitzenkandidaten vor; die in das Europaparlament wollen oder es teilweise schon sind. So wie Christine Anderson von der AfD. Die Osthessin tritt auch diesmal wieder an, für weitere fünf Jahre und wir wollten wissen: wofür steht*

Christine Anderson und womit ist sie in den vergangenen Jahren aufgefallen?»

Прийменникова конструкція «*in einer Woche*» вказує на час, але в аналізованому контексті вона також має просторовий аспект, оскільки підкреслює період часу, що залишився до події. В цьому випадку, «*in einer Woche*» означає «через тиждень», що підкреслює майбутній час, але має також певну просторову метафоричність, вказуючи на проміжок, який треба подолати.

Водночас прийменник «*in*» у словосполученні «*in das Europaparlament*» використовується для позначення місця, куди кандидати прагнуть потрапити. Це чітко вираження напрямку та місця, що вказує на фізичний простір (Європарламент). Іменник «*die Osthessin*» вказує на регіональну належність, позначаючи жінку з землі Гессен (Німеччина), що підкреслює географічний аспект ідентичності кандидатки.

Словосполучення «*heute in einer Woche*» комбінує сьогоднішнього («*heute*») та майбутнього («*in einer Woche*»), вказуючи на точний час проведення події (виборів). Ця конструкція об'єднує момент теперішнього та майбутнього часу, показуючи, скільки часу залишилося до події.

Прийменникова конструкція «*für weitere fünf Jahre*» вказує на тривалість часу, в цьому випадку п'ятирічний термін, на який кандидатка прагне бути обрана. Аналізоване словосполучення акцентує майбутню тривалість події (каденція в парламенті).

Прийменникова конструкція «*in den vergangenen Jahren*» використовується для вказівки на період у минулому і підкреслює час, в якому здійснювалися певні дії чи події.

Отже, у тексті представлено кілька прийменникових конструкцій, які чітко виражають як просторові, так і часові відносини. Конструкції «*in das Europaparlament*» та «*die Osthessin*» окреслюють місце і напрямки. Вони допомагають локалізувати події та ідентифікувати учасників з географічного погляду. Конструкції «*heute in einer Woche*», «*für weitere fünf Jahre*» та «*in den vergangenen Jahren*» визначають час подій, їхню тривалість і періодичність. Вони створюють чітку часову структуру тексту, що дозволяє читачеві розуміти послідовність подій та їх тривалість. Система просторових і часових відносин у тексті взаємодіє для створення чіткої картини, де події відбуваються у визначеному місці й часі. Це допомагає реципієнтам краще зрозуміти контекст, у якому здійснюються політичні дії та плани кандидатки.

У статті під назвою «*Rolandfest in Nordhausen: 150 Stunden Livemusik auf vier Bühnen*»

(06.06.2024) виявлено взаємодію одиниць на позначення простору та часу у контексті: **«Das Rolandfest in Nordhausen beginnt Freitag mit 150 Stunden Livemusik auf vier Bühnen. <...> Einige Sperrungen sind beim größten Fest Nordthüringens zu beachten. In Nordhausen wird am Wochenende vom 7. bis 9. Juni das Rolandsfest gefeiert. Traditionell beginnt das größte Fest Nordthüringens am Freitag die Rolandgruppe mit der Schlüsselübergabe. Thomas Müller, Leiter der Nordhäuser Traditionsbrennerei, spielt zum ersten Mal die Figur des Professors Zwanziger. Drei Tage lang wird ein vielfältiges Programm geboten. Vier Bühnen wurden in diesem Jahr errichtet: die Rathausbühne, die Petersbergbühne, das Irische Bierdorf vor der Sparkasse und die DJ-Meile in der Kranichstraße. Insgesamt soll es 150 Stunden Live-Musik an dem Wochenende geben. Gäste von außerhalb werden gebeten, die Park-and-Ride-Parkplätze in der Stadt zu nutzen».**

Прийменник «in» у словосполученні «In Nordhausen» вказує на місце проведення події (Nordhausen). Це типова конструкція для визначення місця дії або події. Прийменник «auf» у виразі «Auf vier Bühnen» вказує на місце дії, конкретно на сценах, де відбуватимуться виступи, що локалізує подію в межах певної території. Прийменник «bei» у словосполученні «Beim größten Fest Nordthüringens» вказує на належність до конкретної події, найбільшого свята в Північній Тюрингії, підкреслюючи масштаб і значущість події.

Прийменникова конструкція «vom ... bis» (vom 7. bis 9. Juni) вказує на часовий період, в якому відбуватиметься свято. Хоча це стосується часу, зазначена конструкція також має просторовий аспект, оскільки охоплює період між двома точками в часі.

Прийменник «vor» у словосполученні «vor der Sparkasse» вказує на місце перед об'єктом (Sparkasse), де розташовано одну зі сцен. Це допомагає читачам візуалізувати точне місце події.

Прийменник «in» у конструкції «In der Kranichstraße» використовується для позначення місця (Kranichstraße), де розташована одна зі сцен, конкретизуючи місце проведення події. Аналізований прийменник у словосполученні «In der Stadt» вказує на загальне місце, де відбувається подія (в місті), створюючи широке уявлення про місце події.

Іменник «Freitag» вказує на конкретний день тижня, коли починається фестиваль. Це частина часового періоду допомагає реципієнтам орієнтуватися в часі. Прийменникова конструкція «vom

... bis» (am Wochenende vom 7. bis 9. Juni) використовується для визначення точного періоду часу, в який проходить фестиваль, допомагаючи читачам зрозуміти тривалість події.

Конструкція «drei Tage lang» використовується для вказівки тривалості події, а конкретне позначення тривалості музичної програми в годинах (150 Stunden) допомагає уявити масштаб події.

У тексті чітко виділяються як просторові, так і часові відносини, які створюють детальну картину події.

Використання прийменників «in», «auf», «beim», «vor» дозволяє точно визначити місце, де відбуваються події, як-то Nordhausen, сцени, місця перед об'єктами. Опис місць, таких як Rathausbühne, Petersbergbühne, Kranichstraße, надає деталізовану інформацію про розташування подій.

Система просторових і часових відносин у тексті працює синхронно, забезпечуючи читачам повну інформацію про місце і час подій, що відбуваються. Це дозволяє створити повну картину події, підкреслюючи її масштаб, тривалість та точну локалізацію.

У статті під назвою «Tote und Verletzte bei Zugunglück» (06.06.2024) виявлено взаємодію одиниць на позначення простору та часу у контексті: **«Beim Zusammenprall eines Personenzuges mit einem Güterzug sind in Tschechien vier Menschen ums Leben gekommen. Mehr als 20 Fahrgäste wurden verletzt. Wie es zu dem Unglück kommen konnte, ist noch unklar. In Tschechien sind mehrere Menschen bei einem Zugunglück in der Stadt Pardubice ums Leben gekommen. Auf der Strecke von Prag in das slowakische Kosice war ein mit zahlreichen Fahrgästen besetzter Schnellzug in einen entgegenkommenden Güterzug gekracht. Der tschechische Innenminister Vit Rakusan sprach von vier Todesopfern infolge des Unglücks. 27 Menschen wurden den Angaben zufolge im Krankenhaus behandelt, von denen fünf mittelschwer und die übrigen leicht verletzt wurden. Ein Abgleich mit den Passagierlisten ergab, dass niemand mehr vermisst werde. Bei den Toten handelte es sich nach Angaben der Agentur CTK um zwei Frauen aus der Ukraine und zwei aus der Slowakei».**

Прийменник «in» (in Tschechien) вказує на місце дії (Чехія), визначаючи географічне розташування події, де відбулося зіткнення поїздів. У наведеному контексті прийменник «in» (in der Stadt Pardubice) використовується також для точного визначення місця в Чехії, де сталася подія (місто Пардубіце).

У реченні «*Auf der Strecke von Prag in das slowakische Kosice*» прийменники «von» та «in» локалізують початковий та кінцевий пункти маршруту (з Праги до словацького Кошице).

Прийменник «bei» уточнює, де саме сталося зіткнення (*Beim Zusammenpralleines Personenzuges mit einem Güterzug*). Словосполучення «*im Krankenhaus*» вказує на місце, де лікуються постраждалі (в лікарні).

Фраза «noch unklar» вказує на поточний стан невідомості щодо причин події. Це підкреслює, що на момент написання статті деталі інциденту ще не встановлені.

Прийменник «bei» у словосполученні «*bei einem Zugunglück*» містить часовий аспект, вказуючи на період під час катастрофи.

Отже, система просторових та часових відносин у тексті створює деталізовану картину події, допомагаючи читачам зрозуміти, де і коли відбулися події, а також поточний стан розслідування. Це забезпечує повне розуміння контексту події та її наслідків.

Аналіз текстів новинних повідомлень засвідчує, що мовні одиниці на позначення простору трапляються частіше, ніж на позначення часу. Це можна пояснити тим, що для новинних статей важливо точно локалізувати події, щоб читачі могли зрозуміти, де саме вони відбуваються. В аспекті частотності просторові відносини вербалізуються прийменниками «in», «auf», «bei», «von», «zu» та «zu» для позначення місця. Конструкції, що включають ці прийменники, вказують на географічне положення подій або на конкретні місця дій.

Часові відносини реалізуються прийменниковими конструкціями «vom ... bis», «bei», «in», а також конкретними вказівками часу, наприклад, «*heute in einer Woche*», що часто трапляються для позначення тривалості або точного моменту події. Вказівки на час допомагають встановити хронологічний контекст подій, наприклад: «*drei Tage lang*», «*150 Stunden*» тощо.

Просторові та часові відносини у текстах взаємодіють для створення повної картини подій. Вказівки на місце події часто супроводжуються

зазначенням часу, коли вона відбулася, що допомагає читачам краще зрозуміти контекст. Наприклад, у тексті про Rolandfest вказівка на місце (*in Nordhausen*) супроводжується вказівкою на час проведення фестивалю (*vom 7. bis 9. Juni*).

У текстах часто вказуються конкретні моменти часу на початку речення для встановлення хронологічного контексту. Вказівки на конкретний момент часу допомагають одразу зрозуміти актуальність інформації, наприклад, «*Heute in einer Woche ist Europawahl*».

Локалізація події часто займає ініціальну позицію у реченні, що дозволяє одразу визначити географічне положення події. Такі вказівки на початку речення допомагають швидко орієнтуватися в контексті.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз текстів новинних повідомлень показує, що просторові мовні одиниці трапляються частіше, ніж часові, оскільки для новинних статей важливо точно визначити місце подій. Прийменники та прийменникові конструкції є основними засобами вираження просторових і часових відносин. Вони виконують важливі функції локалізації, встановлення хронології та тривалості подій, що допомагає створити повну картину для читача. Просторові та часові відносини взаємодіють, забезпечуючи контекст і глибше розуміння подій. Розташування цих відносин на початку речення допомагає одразу встановити контекст, що сприяє кращому сприйняттю інформації.

Функційно-семантичний аналіз системи просторових і часових відносин у німецькій мові дозволив глибше зрозуміти, як мовні засоби відображають концепції простору і часу. Виявлені засоби та їх функціональні особливості підкреслюють багатогранність і складність німецької мови, сприяють кращому розумінню її граматичної структури та семантичних можливостей.

Подальші дослідження можуть охоплювати порівняльний аналіз з іншими мовами, дослідження діалектних варіантів німецької мови, а також вивчення використання просторових і часових відносин у художній літературі та інших видах текстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Herskovits A. Language and Spatial Cognition. An Interdisciplinary Study of the Prepositions in English. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 138 p.
2. Wiese V. Ikonischer Wortformenbau bei lokalen Präpositionen im Deutschen. URL: <http://home.t-online.de/home/wiese/>
3. Бачишина О. Лексика на позначення простору в романі В. Шевчука «Дім на горі». Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». 2013. Вип. 34. С. 19–21.

4. Кузьменко Н. Холо-меронімічні структури в системі просторової лексики сучасної англійської мови. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов. 2015. № 81. С. 40–48.
5. Лутова С. Лексико-семантичне поле локусів сучасної української літературної мови: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Вінниця, 2019. 449 с.
6. Тхор Н. Просторові категорії в англійській мові. Записки з романо-германської філології. 2020. № 2. С. 120–126.
7. Русакова О. Видо-часове співвіднесення дієслівних присудків у простому ускладненому реченні сучасної української мови. Південний архів. Філологічні науки. 2018. Вип. 73. С. 40–43.
8. Клименко Н. Ф. Категорія часу у вимірах фразеологізмів сучасної української мови. Мовні і концептуальні картини світу. 2014. Вип. 47(1). С. 19–40.
9. Фант М. О. Компоненти граматикалізації часових сполучників в ранньонімецькій мові. Лінгвістика сьогодні: синхронні та діяхронні студії. Матеріали міжвузівського наукового семінару 14 березня 2014 року, Житомир. Житомир: Видавництво Житомирського державного університету ім. Івана Франка, 2014. С. 44–46.
10. Volk M. Präpositionen im Lexikon. Morphologieanalyse und Lexikonaufbau. URL: <http://www.ifi.unizh.ch/CL/volk/LexMorphVorl/Lexikon07.Prep.html>

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФАХОВОЇ ЛЕКСИКИ В НІМЕЦЬКОМУ ВІЙСЬКОВОМУ ДИСКУРСІ

STRUCTURAL AND SEMANTIC FEATURES OF PROFESSIONAL VOCABULARY IN GERMAN MILITARY DISCOURSE

Дужа-Задорожна М.П.,
orcid.org/0000-0003-4813-3294
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Національного університету «Львівська політехніка»

Скоропад М.В.,
orcid.org/0009-0000-5821-1693
студентка II курсу магістратури кафедри прикладної лінгвістики
Національного університету «Львівська політехніка»

Стаття присвячена дослідженню німецької військової лексики, яка є важливою складовою професійної мови військовослужбовців. Військова термінологія відіграє ключову роль у плануванні та проведенні військових операцій, а також при обміні інформацією та в процесі навчання.

Метою нашої статті є всебічне дослідження фахової лексики в німецькому військовому дискурсі. В статті проаналізовано, зокрема, структуру та функціональні особливості військових термінів, їх вплив на міжмовну комунікацію у військовій сфері. Особливу увагу приділено питанням точності та однозначності перекладу військових текстів, що часто є нормативними документами.

У статті розглянуто специфічні лексичні особливості військового дискурсу, такі як використання суміжних понять військової справи і політики, а також тенденція до використання загальної лексики замість вузькоспеціалізованих термінів. Як показав аналіз, німецький військовий дискурс має особливі мовні характеристики, відмінні від інших видів дискурсу. Він характеризується високою насиченістю термінами та використанням клішованих мовних форм, які регламентують військову діяльність, такі як команди, бойові документи, настанови, інструкції та статuti; має як раціональну, так і емоційну оцінку.

У процесі дослідження було з'ясовано, що найбільш поширеними тематичними групами у військовій підсистемі сучасної німецької мови є такі: зброя та її частини, системи оборони, військова техніка та її складові; рід військ, підрозділи, формування; військова тактика та стратегії; військова служба та види діяльності; військові звання; спорядження та амуніція; назви фортифікаційних споруд тощо.

У статті зроблено висновок, що переклад військових текстів потребує дотримання стандартизованих форм, усталених виразів і кліше, з метою забезпечення цілісності повідомлення та уникнення викривлення змісту. Такий підхід сприяє покращенню взаєморозуміння та координації дій у військовій і цивільній сферах.

Ключові слова: німецький військовий дискурс, військова мова, військова лексика, військовий термін, військовий переклад.

The article is devoted to the study of German military vocabulary, which is an important component of the professional language of military personnel. Military terminology plays a key role in the planning and conduct of military operations, as well as in the exchange of information and in the process of training.

The aim of our article is to conduct a comprehensive study of professional vocabulary in German military discourse. The article analyses, in particular, the structure and functional features of military terms and their impact on interlingual communication in the military sphere. Particular attention is paid to the issues of accuracy and unambiguity in the translation of military texts, which are often regulatory documents.

The article examines specific lexical features of military discourse, such as the use of related concepts of military affairs and politics, as well as the tendency to use general vocabulary instead of highly specialized terms. The analysis has shown that German military discourse has special linguistic characteristics that differ from other types of discourse. It is characterized by a high saturation of terms and the use of clichéd language forms that regulate military activities, such as commands, combat documents, guidelines, instructions and statutes; it has both rational and emotional evaluation.

In the course of the study, it was found that the most common thematic groups in the military subsystem of the modern German language are the following: weapons and their parts, defense systems, military equipment and its components; branches of the armed forces, units, formations; military tactics and strategies; military service and activities; military ranks; equipment and ammunition; names of fortifications, etc.

The article concludes that the translation of military texts requires adherence to standardized forms, established expressions and clichés in order to ensure the integrity of the message and avoid distortion of the content. This approach helps to improve mutual understanding and coordination in the military and civilian spheres.

Key words: German military discourse, military language, military vocabulary, military term, military translation.

Постановка проблеми. Дослідження військової лексики визначається її важливою роллю у сучасному суспільстві, яке стикається зі зростаючими військовими загрозами та конфліктами, особливо в контексті ситуації в нашій державі. Військовий конфлікт на сході України та агресія з боку Росії значно вплинули на розвиток і активне використання військової лексики в українському медіапросторі та повсякденному житті. Вказана лексика є ключовим елементом для забезпечення ефективної комунікації між військовими та цивільними особами, відображає соціально-культурний контекст і динамічні зміни в мові. Вивчення військової лексики сприяє покращенню професійної підготовки фахівців, забезпечує точність і зрозумілість передачі інформації в кризових ситуаціях, а також дозволяє глибше зрозуміти культурні особливості суспільства.

Окрім того, дослідження військової лексики має важливе значення для медіа, журналістів та перекладачів, які висвітлюють події, пов'язані з військовими діями. Це допомагає уникати непорозуміння і сприяє точності у висвітленні конфліктів. Аналіз змін та інновацій у військовій лексиці дозволяє виявляти нові тенденції у розвитку мови та адаптації термінології до сучасних реалій. Таким чином, вважаємо дослідження військової лексики актуальним, оскільки воно є необхідним не лише для лінгвістичної науки, але й для забезпечення ефективної комунікації в різних професійних сферах, що сприятиме покращенню взаєморозуміння та координації дій у кризових ситуаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відповідно до аналізу наукових джерел, можемо стверджувати, що військова лексика є об'єктом численних лінгвістичних досліджень, як в Україні, так і за кордоном. Проблемами зазначеної лексики, її особливостями займалися вітчизняні науковці В. Балабін [1], Т. Корольова [3], І. Литовченко [4]. Зарубіжні дослідження представлені працями таких вчених, як А. Марковські (A. Markowski) [6], А. Слатер (A. Slater) [7]. А. Юст (A. Just) [5] та інші.

Мета дослідження. З урахуванням вище сказаного, метою нашої статті є всебічне дослідження військової лексики, зокрема її структури, функціональних особливостей та впливу на міжмовну комунікацію у військовій сфері.

Для проведення нашого дослідження було використано військові тексти, наведені у відкритих Інтернет-джерелах [8; 9].

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному світі, де глобалізація та міжнародне

співробітництво у сфері безпеки та оборони набувають все більшого значення, вивчення військової лексики стає надзвичайно важливим для забезпечення ефективної комунікації між військовими структурами різних країн. Одним із глобальних викликів є військові конфлікти в гарячих точках по всьому світу, що потребують правдивого та адекватного висвітлення. Військова лексика, яка включає специфічні терміни та вирази, є невід'ємною частиною професійної мови військовослужбовців і відіграє ключову роль у плануванні та проведенні військових операцій, обміні інформацією та навчанні. Мова, якою описуються мілітаризовані події, часто стає маніпулятивним інструментом, тому вибір лексичних одиниць визначає прагматику висловлювання. Таким чином, дослідження військової лексики є важливим питанням лінгвістичної науки і підкреслює актуальність цього дослідження.

В процесі проведеного дослідження було з'ясовано, що військова лексика є складною системою, яка охоплює поняття, пов'язані як з побутом військових, так і з їхніми службовими завданнями. Вона тісно переплітається з повсякденною мовою, і військові терміни все частіше з'являються у мовленні. Особливо активно це відбувається в період військового конфлікту, що ми й можемо спостерігати сьогодні в Україні. Тому систематизація, класифікація та дослідження процесів утворення і поширення вказаної лексики є доцільними та необхідними.

Раніше військову мову вважали просто спеціальним словниковим запасом, пов'язаним з військовою сферою. Німецька дослідниця А. Юст визначала її саме таким «словниковим запасом, який належить військовій сфері», відмінний від солдатської мови своїм спеціалізованим характером і відсутністю розмовних виразів з казарменого життя [5, с. 10]. Однак варто зауважити, що сьогодні цю дефініцію вже не можна вважати повною, оскільки вона зводить військову мову лише до спеціального словникового запасу і не враховує інші важливі аспекти, такі як системно-лінгвістичні, комунікативні та текстові.

На нашу думку, більш точно визначення пропонує інша німецька дослідниця А. Слатер, яка зазначає, що військова мова охоплює всі усні та письмові висловлювання, що походять з військового середовища, мають спеціальний словниковий запас та норми, і призначені для фахівців. Військова мова не ізольована, а взаємодіє з загальноживаною мовою, іншими фаховими та солдатською мовами. Вона призначена для чіткої та однозначної комунікації, значною мірою спи-

рається на встановлену термінологію, яка використовується в наказах, командах, звітах і радіоповідомленнях. Вказана термінологія точно визначає, хто, коли і що має робити [7, с. 2–3].

Польський мовознавець А. Марковський вважає термін «військова мова» складним і підкреслює, що під ним зазвичай розуміють спеціальний словниковий запас, який використовується у військовій сфері. Проте дослідник наголошує, що військова мова не є окремою лінгвістичною системою, адже більшість її граматичних правил збігаються із загальноновживаною мовою, а відмінності в основному проявляються в лексичі та фразеологізмах. На його думку, військову мову точніше було б називати «військовим словником і фразеологією», але визнає, що це складно для розуміння. А. Марковський не згоден також з терміном «військовий жаргон», який передбачає неформальне спілкування поза службою [6].

Український науковець В. Балабін зазначає, що військова лексика є унікальним видом вузькоспеціалізованих термінів, оскільки вона використовується як в офіційно-діловому, так і в науково-технічному стилі мови. Вказана лексика включає не лише терміни, що пов'язані з військовими поняттями, але й інші слова, які часто є стилістичними синонімами цих термінів. Тому, на думку науковця, найважче перекладати ті військові термінологічні одиниці, які описують специфічні реалії, відсутні в іншій країні [1].

Під військовим терміном більшість науковців розуміють слово або фразу, що використовується для позначення конкретного військового об'єкта або поняття в офіційному військовому спілкуванні. Основними характеристиками військового терміну є чітке визначення, системність, однозначність, нейтральність у стилі та висока інформативність. Щоправда, ці характеристики функціонують тільки в межах спеціалізованої термінологічної системи. Якщо термін виходить за межі цієї системи, він втрачає свої специфічні властивості і стає частиною загальноновживаної мови [4, с. 38].

Українська мовознавиця І. Литовченко, яка досліджує українську військову терміносистему, класифікує військову термінологію за семантичним змістом, сферою використання та на основі історико-лексикологічних аспектів [4].

Вважаємо, що в семантичному аспекті термінологічні одиниці військової підсистеми сучасної німецької мови можна також класифікувати на лексико-семантичні групи, серед яких найбільш поширеними є такі:

1. Зброя та її частини, системи оборони, військова техніка та її складові, наприклад: *der Flammenwerfer* – вогнемет, *das Radarsystem* – радарна система, *das Luftverteidigungssystem* – система протиповітряної оборони, *die Panzerabwehrrakete* – протитанкова ракета, *die Kamikaze-Drohne* – дрон-камікадзе.

2. Рід військ, підрозділи, формування, наприклад: *die Sanitätstruppe* – медична служба, *die Pioniereinheit* – інженерні війська, *das Bataillon* – батальйон, *die Panzertruppen* – танкові війська, *die Infanterie* – піхота, *die Fallschirmjäger* – парашутисти-десантники, *die Militärpolizei* – військова поліція, *die Luftlandetruppe* – повітряно-десантні війська, *die Aufklärungstruppe* – розвідувальні війська.

3. Військова тактика та стратегії, наприклад: *der Hinterhalt* – засідка, *die Guerillataktik* – партизанська тактика, *die Gegenoffensive* – контрнаступ, *die Blitzkriegführung* – стратегія блискавичної війни, *die elektronische Kampfführung* – радіоелектронна боротьба.

4. Військова служба та види діяльності, наприклад: *die mobile Schnelleinsatzgruppe* – пересувна група швидкого реагування, *der Fernmeldeverkehr* – зв'язок, *der Wachtdienst* – вартова служба, *der Marsch* – марш, *der Hinterhalt* – засідка, *die Logistik* – логістика, *die Versorgung* – постачання.

5. Військові звання, наприклад: *der Obergefreite* – старший рядовий, *der General* – генерал, *der Unteroffizier* – молодший сержант, *der Feldwebel* – сержант, *der Generalmajor* – генерал-майор, *der Stabsgefreite* – старший рядовий, *der Major* – майор, *der Gefreite* – рядовий.

6. Спорядження та амуніція, наприклад: *der Plattenträger* – плитоносець, *die Schutzweste* – бронезилет, *die Schutzbrille* – захисні окуляри, *der Nachtsichtgerät* – прилад нічного бачення, *der Helm* – шолом, *das Tarnnetz* – маскувальна сітка.

7. Назви фортифікаційних споруд, наприклад: *der Bunker* – бункер, *der Schützengraben* – окоп, *die Festung* – фортеця, *die Schanze* – укріплення, фортифікаційний вал, *das Minenfeld* – мінне поле, *der Unterstand* – бліндаж, укриття, *die Schützenstellung* – стрілецька позиція.

Крім того, І. Литовченко детально аналізує різноманітні групи термінів, що є характерними для української військово-політичної лексики. Серед них виділяються термінологічні одиниці, які охоплюють посади в уряді та політичні партії, державні органи, міжнародну політику, юридичні та економічні аспекти, а також суто військові поняття [4, с. 147]. За аналогією з класифікацією

української мовознавиці можемо і в німецькій військовій терміносистемі виділити такі групи термінів:

1. Посади в уряді та політичні партії: *der Verteidigungsminister* – міністр оборони, *der Präsident* – президент, *der Staatssekretär* – державний секретар, *die Bundeskanzlerin* – канцлерка ФРН, *der SPD-Kanzlerkandidat* – кандидат у канцлери від Соціал-демократичної партії Німеччини, *der Innenminister* – міністр внутрішніх справ.

2. Державні органи: *der Bundestag* – Бундестаг, *die Bundesbank* – Федеральний банк Німеччини, *die Landesregierung* – Уряд землі (адміністративної одиниці поділу Німеччини), *der Verfassungsschutz* – Конституційний захист (служба, що забезпечує конституційний порядок і бореться з екстремізмом).

3. Міжнародна політика: *der Botschafter* – посол, *der Diplomat* – дипломат, *die Internationale Organisation* – міжнародна організація (наприклад, Європейський Союз, НАТО, ООН), *die Aussenpolitik* – зовнішня політика, *der Internationale Vertrag* – міжнародна угода, *der UNOVertreter* – представник ООН.

4. Юридичні та економічні аспекти: *die Korruption* – корупція, *die Rechtsprechung* – судочинство, *die Wirtschaftspolitik* – економічна політика, *die Insolvenz* – неплатоспроможність, *die Steuerhinterziehung* – ухилення від сплати податків, *das Patentrecht* – патентне право.

5. Суто військові поняття: *die Waffe* – зброя, *die Armee* – армія, *der Kriegsgefangene* – військовополонений, *die Militärstrategie* – військова стратегія, *die Luftabwehr* – протиповітряна оборона, *die Militärbasis* – військова база, *die Militärische Übung* – військові навчання, *die Schlacht* – битва, *die Taktik* – тактика.

Українська дослідниця Т. Корольова також звертає увагу на те, що військовий дискурс має специфічні лексичні особливості, такі як використання понять, пов'язаних з військовою справою і політикою, а також тенденцію до використання загальних термінів замість вузькоспеціалізованих. Вона підкреслює важливість несистемного сприйняття понять у військовому дискурсі. На думку Т. Корольової, військовий дискурс має особливі мовні характеристики, відмінні від інших видів дискурсу. Він характеризується високою насиченістю термінологічними одиницями та використанням клішованих форм, які регламентують військову діяльність, таких як команди, бойові документи, настанови, інструкції та статuti. Військовий дискурс визначається

як система концептів, що відображають реальні та уявні об'єкти, явища та їх взаємодію у військовій сфері, і має як раціональну, так і емоційну оцінку. Засоби вираження забезпечують комунікацію між членами військового співтовариства і з зовнішнім світом у різних ситуаціях [3, с. 379–380].

Військовий переклад щодо функціональної та комунікативної спрямованості є одним із видів спеціального перекладу та передбачає усний і письмовий переклад текстів, що містять військову лексику. Варто підкреслити, що надзвичайно важливими при перекладі військових текстів є точність та однозначність, відсутність художніх засобів виразності, оскільки вказані тексти часто є нормативними документами. можуть бути основою для воєнних дій або важливих рішень. Перекладачі повинні дотримуватися стандартизованих форм і усталених виразів, що не характерно для інших видів дискурсів. Військовий переклад вимагає точного вибору термінів і уникає використання стилістично забарвлених лексичних одиниць у письмових текстах, хоча така лексика може використовуватися в усному мовленні.

Терміносистема німецької військової лексики містить значну кількість термінів-реалій, яких немає в українській дійсності і тому для них не існує загальноприйнятих українських термінів-еквівалентів (наприклад: *der Alarm-Hangar* – ангар вильоту по тривозі). Вказані терміни найважче піддаються перекладу і для їх передачі зазвичай застосовують такі методи [2, с. 100]:

Дослівний переклад: коли терміни перекладають буквально, зберігаючи їхнє значення (наприклад, *der Flammenwerfer* – вогнемет; *die Panzerabwehrrakete* – протитанкова ракета).

Транслітерація: коли терміни передаються за допомогою звуків мови перекладу (наприклад, *der Feldwebel* – фельдфебель, *serjant*; *der Oberstleutnant* – оберстлейтенант, підполковник, вище військове звання офіцерського складу в Збройних силах Німеччини).

Транскрибування з перекладом або без нього: коли терміни передаються у звучанні мови оригіналу з перекладом або без (наприклад, *der Brigadier* – бригадир, командир корпусу, старший штабний офіцер швейцарської армії; *der Portepeunteroffizier* – старший унтер-офіцер у збройних силах Німеччини).

Описовий метод: коли терміни перекладаються за допомогою опису, оскільки чітких відповідників немає (наприклад, *der Panzerzerstörer* – самохідна артилерійська установка для знищення

танків; *die Blitzkriegführung* – стратегія блицкригу (стратегія блискавичної війни).

Варто також зауважити, що військовий дискурс має специфічну структуру, яка охоплює як синтаксичні конструкції, так і письмове оформлення. Перекладачі повинні зберігати тісний зв'язок з оригінальним текстом, дотримуватися стандартизованих форм, усталених виразів і кліше, щоб забезпечити цілісність повідомлення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи вищенаведене, можемо стверджувати, що дослідження військової лексики має велике значення в сучасному світі, де глобалізація та міжнародне співробітництво у сфері безпеки і оборони набувають все більшої ваги. Військова термінологія є невід'ємною частиною професійної мови військовослужбовців та відіграє ключову роль у плануванні та проведенні військових операцій, обміні інформацією та навчанні. Дослідження її структури, функціональних особливостей і впливу на міжмовну комунікацію дозволяє забезпечити ефективну комунікацію між військовими структурами різних країн.

Військовий дискурс має специфічні лексичні особливості, такі як використання суміжних понять військової справи і політики, а також тенденцію до використання загальних термінів замість вузькоспеціалізованих. Він характеризується високою насиченістю термінами та використанням клішованих мовних форм, які регламентують військову діяльність. Таким чином, переклад військових текстів потребує точності, однозначності та дотримання стандартизованих форм, що забезпечує цілісність повідомлення. Такий підхід сприятиме покращенню взаєморозуміння та координації дій у військовій і цивільній сферах.

Вважаємо, що подальші дослідження у вказаній галузі мають зосередитися на детальному аналізі структурних особливостей військових термінів та їх перекладу на українську мову. Особливу увагу варто приділити розробці методик для навчання військових перекладачів та фахівців, що працюють у сфері військової комунікації, з метою покращення їх професійної підготовки та забезпечення точності і зрозумілості передачі інформації в кризових ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Балабін В. В., Лісовський В. М., Чернишов О. О. Основи військового перекладу (англ. мова): підручник за ред. В. В. Балабіна. Київ : Логос, 2008. 587 с.
2. Зайцева М. О. Особливості перекладу термінів у текстах на військову тематику. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*, 2013. №10. С. 96–102.
3. Корольова, Т., Соріч, Р., Александрова, О. Військовий дискурс та особливості його перекладу. *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського*, 2021. Вип. 33. С. 369–382.
4. Литовченко І. Динамічні процеси у військовій лексиці української мови (назви зброї, амуніції, споруд) : монографія за ред. проф. Ж. В. Колоїз. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2016. 206 с.
5. Just, A. Die Entwicklung des deutschen Militärwortschatzes in der späten frühneuhochdeutschen Zeit (1500-1648). *Schriften zur diachronen und synchronen Linguistik*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2012. S.320.
6. Markowski A. *Językoznawca radzi*. Warszawa: Wojsko Ludowe, 1980. S.134.
7. Slater, A. *Militärsprache: Die Sprachpraxis der Bundeswehr und ihre geschichtliche Entwicklung*. Freiburg: Rombach Verlag KG, 2015. S. 275.
8. Begriffe-Lexikon. Bundeswehr erklärt von A – Z. URL: <https://www.bundeswehr.de/de/ueber-die-bundeswehr/begriffe-bundeswehr-glossar> (дата звернення: 20.06.2024)
9. Das große Militär-ABC. URL: <https://www.srf.ch/radio-srf-virus/aktuell/slang-im-militaer-das-grosse-militaer-abc> (дата звернення: 20.06.2024)

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ТЕРМІНІВ КІБЕРБЕЗПЕКИ

STRUCTURAL PECULIARITIES OF ENGLISH CYBERSECURITY TERMS

Жовтяк В.А.,

orcid.org/0009-0002-2043-7421

аспірант кафедри англійської мови

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Статтю присвячено дослідженню структурних особливостей англійської термінології кібербезпеки, опрацьованої на основі термінологічних одиниць, дібраних із сучасних англійських тлумачних словників. Актуальність теми загострилася із початку повномасштабного вторгнення, коли російські фішингові атаки на бізнесові електронні поштові адреси по всьому світу зросли у рази, залишаючись найпоширенішим кіберзлочиним поряд із «вірусом-вимагачем» та витоком персональних даних. В умовах сьогодення лінгвістам варто систематизувати терміни в сфері кібербезпеки. Під кібербезпекою розуміємо попередження ушкодження, захист і відновлення комп'ютерів, електронно-комунікаційних систем та сервісів, дротової та електронної комунікації, включно з інформацією в них, для забезпечення доступу до неї, її цілісності та конфіденційності. Рисами англійської термінології кібербезпеки є інтеграція в інші сфери, інтернаціональний характер, економія мовних ресурсів, реалізована за допомогою скорочень. Вона відповідає наступним, встановленим до термінів вимогам: дотримання правил і норм певної мови, системність, дефінітивність, незалежність від контексту, точність, стислість, моносемічність, експресивна нейтральність, евфонія. За структурними характеристиками аналізовані терміни кібербезпеки репрезентовано однокомпонентними, двокомпонентними та багатоконпонентними термінами, серед яких перші дві групи представлено приблизно однаковою кількістю одиниць (43 і 40% відповідно), в той час як багатослівних виявилось 17,5%. Серед однослівних термінів переважають похідні, які становлять майже половину прикладів цього виду. Третину однокомпонентних термінів кібербезпеки складають аббревіації (34%), а прості за структурою 15% одиниць. Двослівні англійські терміни кібербезпеки переважно виражені іменниковими словосполученнями зі структурами N+N (14%) та A+N (16%). Багатослівні одиниці в більшості представлено структурами N+N+N(+N) (46, 10,2%). Загалом, досліджувана англійська термінологія кібербезпеки на 95% побудована на іменниковій основі.

Ключові слова: кібербезпека, термін, вимоги до термінів, структура термінів, кількість компонентів.

The article aims at revealing structural features of the English terminology of cybersecurity on the material of modern English-language explanatory dictionaries. Since the beginning of the full-scale invasion, Russian phishing attacks on business email addresses around the world have increased significantly, remaining the most common cybercrime along with the «ransomware» and personal data leakage. Linguists in the field of cybersecurity should develop professional terms and their definitions by publishing dictionaries and glossaries in this discipline. Cybersecurity means preventing damage, protecting and restoring computers, electronic communication systems and services, wired and electronic communication, including information in them, to ensure access to it, its integrity and confidentiality. The features of the analysed English terminology of cybersecurity are integration into other areas, international character, and saving language resources using abbreviations. It meets the following requirements established for the terms: obeying the rules and norms of a particular language, consistency, definitiveness, independence from the context, accuracy, brevity, monosemic character, neutral expressiveness, and euphony. By the number of components, the analyzed terms of cybersecurity are represented by one-word, two-word and multi-word terms, among which the first two groups are represented by approximately the same number of examples (43 and 40%, respectively), while the latter ones turned out to be much less (17.5%) frequent. Among the one-word terms, derivatives predominate, which make up almost half of the examples of this kind. A third of one-component terms of cybersecurity are abbreviations (34%), while only 15% of them are represented by simple ones. Two-word terms of cybersecurity are mainly expressed by noun phrases with structures N + N (14%) and A + N (16%). Multi-word units are mostly represented by structures N + N + N (+ N) (10.2%). In general, the studied English-language cybersecurity terminology is predominantly (by 95%) built on a nominal basis.

Key words: cyber security, term, term requirements, term structure, number of components.

Постановка проблеми. Актуальним сьогодні постає питання вивчення сфери кібербезпеки, оскільки повномасштабне російське вторгнення в Україну спричинило виникнення нових видів шахрайства, спрямованих на усі сфери онлайн послуг. Убезпечення комп'ютерних систем і додатків є метою кібербезпеки як нової міждисциплінарної галузі знань, яка вимагає особливого різнобічного вивчення її термінології. Це завдання викликано потребою часу, оскільки розвиток цієї сфери відбувається зі стрімкою

швидкістю. Завдяки своїй суспільній значущості сфера кібербезпеки стала одним з пріоритетних об'єктів державної діяльності й об'єктом лінгвістичних наукових досліджень, адже експертам у цій сфері необхідно володіти високим рівнем англійської фахової мови, яка є цільовою у світовому кіберпросторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На підставі аналізу сучасних вітчизняних та зарубіжних публікацій виявлено, що проблематика кібербезпеки розглядається у наукових

працях А.В. Басова [2], Р.В. Лук'янчука [6] та В.С. Черновола [9], питання її дефініції проаналізовано у статтях О.А. Баранова [1], С. Вдовенка, Ю. Даника, С. Фараона [4], Т.М. Ботвина [3], А. Йохансен [13] та *Англо-українському словнику термінів з інформаційних технологій та кібербезпеки* під ред. А.Я. Гладун [5]. Проте, залишається низка нерозкритих питань щодо значення, структури, походження та особливостей функціонування термінології кібербезпеки в сучасному англійськомовному дискурсі.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення структури термінів кібербезпеки в англійській мові, дібраних із сучасних англійських тлумачних словників. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: запропонувати дефініцію терміну «кібербезпека», описати лінгвальні ознаки до англійської термінології кібербезпеки, проаналізувати структуру термінів за кількістю компонентів і частиномовним принципом.

Виклад основного матеріалу. За останніми даними Національного індексу кібербезпеки (National Cyber Security Index) від квітня 2024 р. до п'ятірки країн-світових лідерів у сфері кібербезпеки належить Польща (90,83), Естонія (85,83), Україна (80,83), Латвія (79,17) та Великобританія (75,00).. Значну роль у розвитку кібербезпеки України відіграла допомога Великобританії, яка для захисту критичної інфраструктури країни від російських атак започаткувала у 2022 р. «Українську кібер програму» (*Ukraine Cyber Programme*), виділивши на неї пакет допомоги у розмірі 6,36 млн фунтів стерлінгів. Варто зазначити, що за інформацією цього ж джерела, з початку повномасштабного вторгнення російські фішингові (*phishing*) атаки на бізнесові електронні поштові адреси в Європі та США зросли у 8 разів, залишаючись найпоширенішим кіберзлочиним поряд із «вірусом-вимагачем» (*ransomware*) та витоком персональних даних (*personal data breaches*) [12].

На противагу списку найбільш захищених країн у сфері кібербезпеки, було створено індекс країн за поширеністю кіберзлочинів (*Cybercrime Index*) [15]. Очолює цю статистику країна-агресор, за нею слідує Україна, Китай, США, Нігерія, Румунія та Великобританія.

Отже, лінгвістам в сфері кібербезпеки варто вести двосторонній англо-український діалог з фахівцями та експертами під час розробки фахових термінів та їх визначень та укладати термінологічні словники та глосарії.

Надамо варіанти визначення терміну «кібербезпека», який широко використовується в зако-

нодавстві та щоденному житті в контексті захисту критичної інфраструктури України від кіберзагроз.

На думку О.А. Баранова, під дефініцією терміну «кібербезпека» необхідно розуміти «деякий стан комп'ютерних та цифрових систем, за якого нейтралізуються загрози доступності, цілісності або конфіденційності даних, що циркулюють в таких інформаційних системах» [1].

У Законі «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» термін «кібербезпека» вживається в наступному значенні: «Кібербезпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі» [8].

«Кіберпростір – середовище (віртуальний простір), яке надає можливості для здійснення комунікацій та/або реалізації суспільних відносин, утворене в результаті функціонування сумісних (з'єднаних) комунікаційних систем та забезпечення електронних комунікацій з використанням мережі Інтернет та/або інших глобальних мереж передачі даних» [там само].

За визначенням, поданим у глосарії ресурс-центру комп'ютерної безпеки Національного Інституту Стандартів та Технологій (National Institute of Standards and Technology), кібербезпека – це попередження ушкодження, захист і відновлення комп'ютерів, електронно-комунікаційних систем, електронно-комунікаційних сервісів, дротової та електронної комунікації, включно з інформацією в них, для забезпечення доступу до неї, її цілісності, конфіденційності та невідмовності (переклад наш) [11].

Словник *Cambridge Dictionary* подає таку дефініцію кібербезпеки : «*things that are done to protect a person, organization, or country and their computer information against crime or attacks carried out using the internet*» [10].

Як і будь-якій іншій термінології, термінології кібербезпеки притаманні наступні риси:

1) інтеграція, що трапляється завдяки тому, що кібербезпека є ключовою ланкою в таких сферах, як бізнес (*personal information breach*), банківська справа, освіта (*identity theft*), тощо;

2) інтернаціональний характер, що відбувається завдяки термінам зі схожим написанням і значенням у принаймні трьох неспоріднених мовах (наприклад, *cache, domain, host, hub, spam*);

3) економія мовних ресурсів, реалізована за допомогою скорочення: *URL – Uniform Resource Locator, POP 3 – Post Office Protocol, Version 3*.

Аналіз термінологічних одиниць дозволив нам погодитися з визначеннями А.С. Д'якова та Т.Р. Кияка:

1. Термін повинен відповідати правилам і нормам певної мови (наприклад, англ. *cipher* запозичено з лат. *cifra* за певними правилами транслітерації в англійській мові, для яких не є характерним голосний *-a* в кінці слова).

2. Термін повинен бути систематичним. Наприклад, термін *Trojan Horse* відноситься до терміносистеми *Cybersecurity*, де означає тип комп'ютерного вірусу, однак в літературі та історії відноситься до напівміфічного періоду троянської війни та винаходу хитромудрого Одисея.

3. Термін характеризується дефінітивністю, тобто, кожен термін має окреме чітке визначення, наприклад: *Applet – Java programs, an application program that uses the client's web browser to provide a user interface* [7].

4. Термін характеризується незалежністю від контексту, наприклад: *network mapping* завжди означає «мережне картографування».

5. Термін має бути точним, хоча в субмовах трапляються багато численні «хибно орієнтовні» одиниці, наприклад, *hub* – концентратор, а не хаб.

6. Термін повинен бути стислим і коротким, хоча ця вимога інколи суперечить вимозі точності терміна, наприклад, *bit, browser, cookie, filter*; легко сприймаються, чого не скажеш про такі терміни як *Internet Control Message Protocol, Layer 2 Forwarding Protocol, Open shortest path first, etc.*

7. Термін має бути моносемантичним. Так *spam* означає лише “*electronic junk mail or junk newsgroup postings*”.

8. Явище синонімії є мало характерним для досліджуваної термінології.

9. Терміни мають бути експресивно нейтральними.

10. Термін повинен бути милозвучним (еффонічним), тому не слід створювати терміни із діалектизмів, жаргонізмів або варваризмів [7].

Матеріалом нашого дослідження є 451 термін кібербезпеки, вибраний нами з онлайн-госларію *Glossary of Cyber Security Terms* [11].

Розглянемо їхні структурні та словотворчі особливості. Спочатку проаналізуємо їх за кількістю компонентів.

Нами було виокремлено 192 однослівних терміни (42,6%), 180 двослівних (39,9%) та 79 багатослівних (17,5%), останні містять 3 і більше компонентів.

Серед однослівних переважають іменникові, які становлять 106 прикладів (*worm, zombies, gateway*), 16 є формою дієслова-герундієм (*windowing, fuzzing*), 3 – дієсловами (*ramper, gethostbyname*), 65 однослівних термінів представлено абрєвіатурами (*WHOIS, ARPANET, BIND*).

Вартим уваги, однак малочисельними (3, 0,6%), виявилися терміни-телескопізми, утворені шляхом усічення їх складових:

- *syslog* – system logging;
- *vishing* – voice phishing;
- *windump* – Windows dumping.

Двослівні терміни представлено іменниками зі структурою:

- N+N (64, 14,2%), наприклад: *activity monitors, access matrix, bastion host, block cipher, buffer overflow, covert channels, data custodian, dictionary attack, fragment offset, hijack attack, ingress filtering, internet standard, jump bag, link state, program infector, proxy server*, тощо.

- Num+N (1, 0,2%): *zero day*;

- A+N (74, 16,4%): *active content, blue team, brute force, competitive intelligence, cryptographic algorithm, digital certificate, due care, dynamic library, ephemeral port, full duplex, hybrid attack*, тощо;

- N+Abbr (1, 0,2%): *standard ACLs*;

- N+Ger: (20, 4,4%): *cache cramming, cloud computing, data mining, domain hijacking, dumpster diving, egress filtering, password cracking, radiation monitoring, stack mashing*, тощо.

- Abbr+N (12, 2,7%): *BIND, CGI, HTTP proxy, IP address, IP flood, MAC address, RPC scans, SQL injection, SYN flood, TCP dump, UDP scan*, тощо;

- Абревіації у двокомпонентних термінах кібербезпеки поєднуються з герундієм, прикметником та дієприкметником минулого часу (participle II):

- Abbr+Ger (3, 0,6%): *IP forwarding, IP spoofing, TCP fingerprinting*

- A+Abbr (2, 0,4%): *reflexive ACLs, triple DES*;

- P2+Abbr (2, 0,4%): *extended ACLs, host-based ID*.

- A+Ger (3, 0,6%): *social engineering, private addressing, static routing*.

Багатослівні терміни представлені переважно іменниками з наступними структурами:

- N+N+N(+N) (46, 10,2%): *access control service, boot record infector, business continuity plan, call admission control, cyclic redundancy check, data encryption standard, disaster recovery plan, fault line attacks, fragment overlap attack, hypertext transfer protocol, internet control message protocol*, тощо;

1. N pr N (4, 0,9%): *denial of service, measures of effectiveness*, тощо;

2. N+A+N (1, 0,2%): *world wide web*;

3. (N+)P2+N(+N) (17, 3,8%): *list based access control, packet switched network, role based access control, split horizon, switched network, token based access control, wired equivalent privacy*, тощо;

4. (N)+P1+N(+N) (5, 1,1%): *layer tunnelling protocol, routing information protocol, spanning port*, тощо;

5. Abbr+A +N (3, 0,6%): *TCP full/half open scan*;

6. N to V (1, 0,2%): *time to live*

Також зафіксовано 1 дієслівну термінологізовану фразу: *open shortest path first*.

Проілюструємо отримані дані на рисунку 1.

Як видно з рисунку 1, у досліджуваній термінології переважають однокомпонентні терміни, на 12 термінів менше представлено двокомпонентними одиницями, багатокомпонентні терміни становлять найменшу частку.

Розглянемо однослівні терміни кібербезпеки за способом словотворення. За цим принципом проаналізовані лексичні одиниці поділяємо на прості, похідні, складені, аббревіатури та телескопізми.

Серед однослівних термінів-іменників ми виділили 28 простих терміни (6,2%), наприклад: *bot, byte, bit, cell, cron, frame, hop, host, patch, port, root, smurf, spam, switch, worm*, тощо.

Іменники-деривати репрезентовано 66 термінами (14%). З них утворені афіксальним шляхом становлять 22 одиниці (4,9%) (*availability, biometrics, collision, confidentiality, countermeasure, cryptanalysis, defacement, disruption, encryption, incident, non-repudiation, reconnaissance*, etc). За допомогою префіксації було утворено лише 9 термінів (*hyperlink, internet, interrupt, intranet, malware, overload, preamble, etc*) (2%), суфіксації – 35 (7,8%) (*filter, fragmentation, identity, octet, parti-*

tions, registry, router, safety, segment, signature, sniffer, steganography, topology, user, etc). Тобто найбільше похідних іменників у досліджуваній англomовній термінології кібербезпеки було утворено за допомогою суфіксації.

Складені однослівні іменники мають структуру NN (12 іменників, 2,7%) і AN (3, 0,6%). Прикладами для цієї групи можуть слугувати наступні терміни: *bandwidth, checksum, crime-ware, honeymonkey, netmask, ransomware, traceroute, backdoor, smartcard*, тощо.

Абревіатури становлять 65 одиниць (14,4%): *ISO, ITU-T, NAT, OSI, SHAI, SOCKS, TCP, IP, WHOIS*, тощо;

Однослівні терміни-дієслова представлені єдиним прикладом (1, 0,2%): *to tamper*. Також зафіксовано однослівні віддієслівні терміни-фрази/команди (2, 0,4%): *gethostbyaddr, gethostbyname*.

Типовим явищем у досліджуваному матеріалі (16, 3,5%) виявилися також однослівні терміни, виражені герундієм, похідним від дієслова: *auditing, flooding, fuzzing, hardening, patching, phishing, scavenging, smishing, stealthing, trunking, windowing*, тощо.

Зобразимо отримані дані на рисунку.

Із рисунку 2 видно, що у досліджуваній термінології переважають похідні однослівні іменники, які разом становлять близько половини (43%) аналізованих однослівних термінів кібербезпеки. Абревіації представляють майже третю їх частину (34%). Прості терміни складають 15% цієї групи термінів. Найменше використано складених іменників (6%) та телескопізмів (2%).

Узагальнення кількості аналізованих термінів кібербезпеки за частиномовним принципом представлено на рисунку 3.

Із рисунку 3 видно, що іменники та їх словосполучення становлять 428 одиниць або 95%

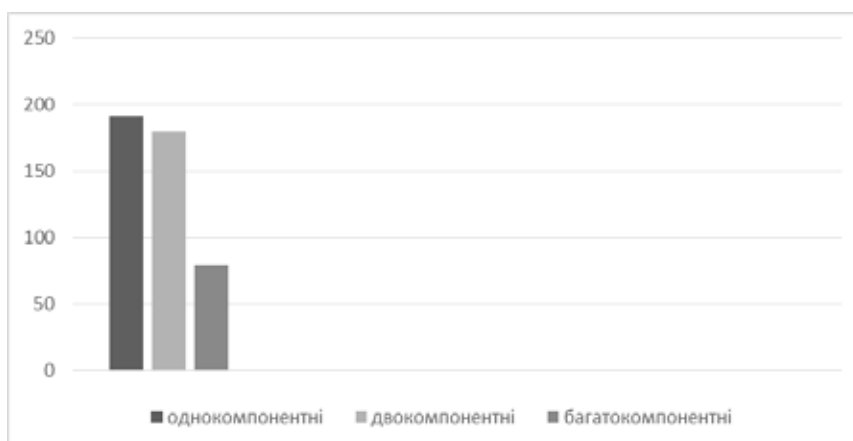

Рис. 1. Класифікація англomовних термінів кібербезпеки за кількістю компонентів

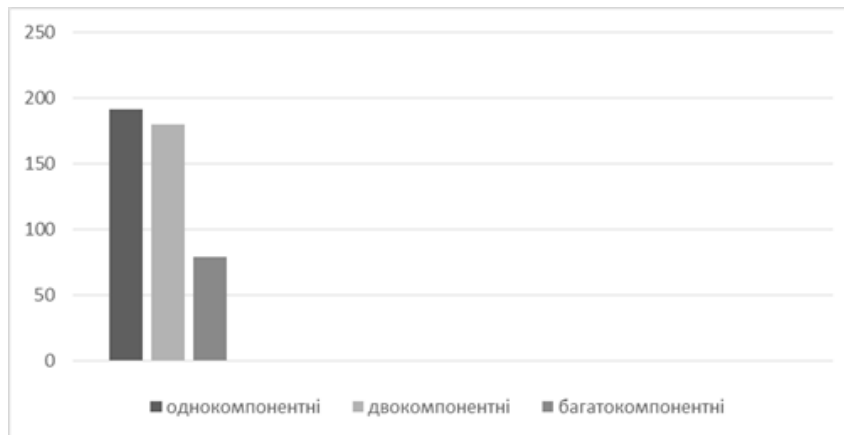

Рис. 2. Структура однослівних англомовних термінів кібербезпеки

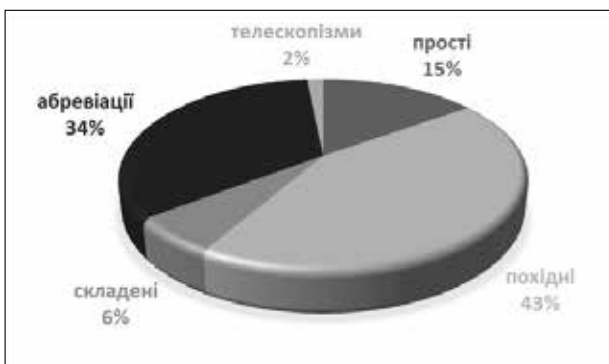

Рис. 3. Структура англомовних термінів кібербезпеки за частинами мови

досліджуваної англомовної термінології кібербезпеки. Таким чином, можемо стверджувати, що аналізована термінологія в більшості має іменникове підґрунтя, оскільки однією з основних функцій терміна є номінативна. Дії, окрім дієслів,

представлено герундієм та його поєднанням із іншими частинами мови, переважно іменником.

Висновки. В результаті проведеного дослідження ми виявили, що досліджувані терміни кібербезпеки представлено однослівними, дво-слівними та багатослівними термінами, серед яких перші дві групи представлено приблизно однаковою кількістю прикладів (43 і 40% відповідно), в той час як багатослівних виявилось значно менше (17,5%). Серед однослівних термінів переважають похідні, які становлять майже половину прикладів цього виду. Третину однокомпонентних термінів кібербезпеки складають абрєвіації (34%), в той час як простими представлено лише 15% із них. Загалом, досліджувана англо-мовна термінологія кібербезпеки майже повністю (95%) побудована на іменниковій основі.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо в аналізі функційних особливостей термінів кібербезпеки у дискурсі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баранов О. А. Про тлумачення та визначення поняття «кібербезпека». *Правова інформатика*. 2014. № 2 (42). С. 54–62. URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/14boavpk.pdf>
2. Басов А. В. Забезпечення громадської безпеки: поняття та зміст. *Адміністративне право і процес*. 2012. № 2 (2). URL: <http://aplaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-2-2012/item/52-zabezpechennya-hromadskoyi-bezpekyponyattya-ta-zmist-basov-a-v1>
3. Ботвин Т. М. Щодо англомовної термінологічної системи сектору кібербезпеки України в умовах воєнного стану: аналіз дефініцій. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Том 33 (72). № 6. Ч. 1. 2022. С. 90–94.
4. Вдовенко С., Даник Ю., Фараон С. Дефініційні проблеми термінології у сфері кібербезпеки і кібероборони та шляхи їх вирішення. *Комп'ютерні науки та кібербезпека*, 2019, (1), 18–30. <https://doi.org/10.26565/2519-2310-2019-1-02>
5. Гладун А.Я. Англо-український словник термінів з інформаційних технологій та кібербезпеки / А.Я. Гладун, О.О. Пучков, І.Ю. Субач, К.О. Хала. Київ: ІСЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 380 с.
6. Лук'янчук Р.В. Державна політика у сфері забезпечення кібернетичної безпеки в умовах проведення антитерористичної операції. *Вісник НАДУ: зб. наук. праць*. 2015. Вип. 3. С. 110–116.
7. Основи термінотворення: Семантичний та соціолінгвістичний аспекти / Д'яков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З.Б. Київ. КМ Academia. 2000. 218 с.

8. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України. Протокол. Юридичний інтернет ресурс. URL: [Стаття 1. Визначення термінів – Про основні засади забезпечення кібербезпеки України – Закони України | Protocol](#)
9. Черновол В.С. Кібербезпека як різновид публічної безпеки. *Актуальні проблеми адміністративно-правового забезпечення діяльності Національної поліції*. Харків, 2017. С. 72–74.
10. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/cybersecurity>
11. Glossary of Cyber Security Terms. URL: <https://csrc.nist.gov/glossary/term/cybersecurity>
12. Griffiths Ch. The latest 2024 Cyber Crime statistics. AAG IT Support. URL: aag-it.com
13. Johansen A.G. What is cyber security? What you need to know? *NORTON.LifeLock*. 28.04.2022. URL: <https://us.norton.com/blog/malware/what-is-cybersecurity-what-you-need-to-know#>
14. Schatz D., Bashroush R., Wall J. Towards a More Representative Definition of Cyber Security. *Journal of Digital Forensics, Security and Law*. 2017, 12 (2). DOI: <https://doi.org/10.15394/jdfsl.2017.1476>
15. World-first “Cybercrime Index” ranks countries by cybercrime threat level. World-first “Cybercrime Index” ranks countries by cybercrime threat level | University of Oxford

THE HORRORS OF LOVECRAFT: DISGUST AND REPULSION

СТИЛЬ ЖАХІВ ЛАВКРАФТА: ОГИДА ТА ВІДРАЗА

Isakov A.P.,

*orcid.org/0009-0009-0389-5755**Master of Philology**Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University*

Tsapro G.Yu.,

*orcid.org/0000-0002-0748-7531**Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,**Head of the English Language and Communication Department**Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University*

The article explores the themes of disgust and repulsion in H.P. Lovecraft's horror fiction, focusing on «The Dunwich Horror», «The Colour Out of Space», and «The Shadow Over Innsmouth». It is based on Mary Douglas' theories from «Purity and Danger» and John Nevins's insights from «Horror Fiction in the 20th Century: Exploring Literature's Most Chilling Genre» to analyze how Lovecraft builds an atmosphere of dread and unease through detailed descriptions of decay, grotesque entities, and psychological corruption. The study examines the multifaceted role of disgust in Lovecraft's narratives, demonstrating its effectiveness in enhancing the emotional and psychological resonance of his stories.

The analysis reveals that Lovecraft's use of disgust serves to create a complex emotional landscape, engaging the senses and evoking visceral reactions. The article delves into physical repulsion through vivid depictions of monstrous entities, psychological revulsion through morally corrupt and deranged characters, and environmental disgust through decaying settings. These elements collectively contribute to a pervasive atmosphere of horror that immerses and maintains discomfort throughout the narrative.

By applying Douglas's concept of impurity and Nevins's exploration of horror's psychological aspects, this study emphasizes how Lovecraft's fiction disrupts traditional ideas of cleanliness, order, and sanity. Disgust and repulsion are crucial elements in Lovecraft's narratives, enriching his horror fiction with significant depth and complexity. His works provoke a visceral response, compelling readers to confront their deepest fears and anxieties, thus reinforcing the powerful impact of horror literature in probing the human psyche.

Key words: Horror style, Howard Phillips Lovecraft, Purity and Danger Theory, The Dunwich Horror, The Colour Out of Space, The Shadow Over Innsmouth.

У статті досліджуються теми відрази та огиди у творчості Г. Ф. Лавкрафта, зосереджуючи увагу на «Жах Данвіча», «Колір з поза меж» і «Тінь над Іннсмутом». У ній використані теорії Мері Дуглас з праці «Purity and Danger» та ідеї Джона Невінса з книги «Horror Fiction in the 20th Century: Exploring Literature's Most Chilling Genre», щоб проаналізувати, як Лавкрафт створює атмосферу жаху і тривоги за допомогою детальних описів занепаду, гротескних сутностей і психічного занепаду. У дослідженні розглядається багатогранна роль відрази в оповіданнях Лавкрафта, демонструється її ефективність у посиленні емоційного та психологічного сприйняття його оповідань.

Аналіз показує, що Лавкрафт використовує огиду для створення складного емоційного стану, залучаючи почуття читачів і викликаючи вісцеральні реакції. У статті розглядається фізична відраза через яскраві зображення жахливих істот, психологічна відраза через морально зіпсованих і божевільних персонажів, а також відраза до навколишнього середовища через занепадаюче оточення. Всі ці елементи разом створюють всепроникну атмосферу жаху, яка занурює читачів і підтримує їхній дискомфорт протягом усієї оповіді.

Застосовуючи концепцію нечистоти Дуглас та дослідження психологічних аспектів жаху Невінса, це дослідження висвітлює, як художня література Лавкрафта руйнує традиційні уявлення про чистоту, порядок і здоровий глузд. Огида та відраза є ключовими елементами наративів Лавкрафта, які збагачують його творчість жахів значною глибиною та складністю. Його твори викликають вісцеральну реакцію, змушуючи читачів протистояти своїм найглибшим страхам і тривогам, тим самим посилюючи потужний вплив літератури жахів на людську психіку.

Ключові слова: стиль жахів, Говард Філіпс Лавкрафт, теорія Purity and Danger, Жах Данвіча, Колір з поза меж, Тінь над Іннсмутом.

Introduction. The study of horror literature, particularly the works of H.P. Lovecraft, requires an in-depth exploration of the themes of disgust and repulsion and their roles in evoking fear and unease [13]. While foundational analyses such as those by Mary Douglas [4] in «Purity and Danger» and John Nevins [12] in «Horror Fiction in the 20th Century:

Exploring Literature's Most Chilling Genre» have provided significant insights into the horror genre, further examination is necessary to understand how Lovecraft's specific use of these themes contributes to the genre's complexity and psychological impact.

This article aims to analyze H.P. Lovecraft's works «The Dunwich Horror», «The Colour Out

of Space» and «The Shadow Over Innsmouth» to explore how disgust and repulsion define horror. Unlike genres defined by specific themes, horror is distinguished by its emotional resonance. We aim to show how Lovecraft's grotesque imagery, moral corruption, and environmental decay create a pervasive atmosphere of dread and unease.

This study examines the versatility of horror, demonstrating its integration into various narratives and its timeless, boundary-crossing nature. We aim to highlight that horror's defining feature is its ability to evoke intense fear, disgust, and psychological unease. By analyzing Lovecraft's use of these elements, the article seeks to illustrate how horror literature reflects and amplifies emotional and psychological states, fostering tension and anxiety. This exploration aims to deepen understanding of the horror genre's unique qualities and its enduring significance.

Theoretical background. Horror fiction, a genre designed to evoke intense emotional responses such as fear and revulsion, employs diverse stylistic techniques to cultivate an atmosphere of dread. Noel Carroll's concept of «art-horror» [2] defines this genre by combining fear – a natural response to danger – with revulsion towards monstrous threats. According to Carroll [3], building suspense through vivid description is pivotal in horror fiction. By focusing on what remains unseen, horror narratives allow the reader's imagination to conjure scenarios potentially more terrifying than explicit descriptions could achieve. Engaging multiple senses beyond sight – such as the fetid odor of decay or a chilling gust of wind – further amplifies the unsettling experience, emphasizing Carroll's emphasis on repulsion and disgust to disrupt established norms and provoke deep emotional responses.

In Lovecraft's stories, elements of physical and psychological repulsion are meticulously crafted to elicit strong emotional reactions [5; 7]. However, there is a lack of comprehensive analysis on how these elements intertwine to create a pervasive sense of horror. The physical manifestations of disgust through grotesque descriptions, the psychological repulsion stemming from morally corrupt characters, and the environmental decay portrayed in his settings are crucial to understanding the full scope of his narrative techniques.

Furthermore, the symbolic and cultural significance of Lovecraft's monstrous entities, which blur the boundaries between the natural and the supernatural, requires a deeper exploration [6; 11]. These entities not only embody primal fears but also reflect societal anxieties, challenging readers' perceptions of reality and morality. Despite their

importance, the implications of these monstrous depictions in relation to purity, impurity, and societal norms have not been exhaustively studied.

Moreover, Lovecraft's narratives often incorporate the theme of impurity, disrupting established categories and evoking a sense of formlessness and incompleteness that heightens the horror experience.

H.P. Lovecraft's horror works exemplify a complex evolution in thematic depth, exploring cosmic insignificance and existential dread that resonated with the anxieties of the modernist era, challenged by scientific advancements [1]. Lovecraft's narratives encompass various forms including cosmic, psychological, and environmental horror. However, his legacy is tainted by racism, evident in stories like «The Horror at Red Hook», which depict immigrants as monstrous figures, reflecting Lovecraft's prejudiced beliefs and contributing to negative stereotypes [14]. While acknowledging this troubling aspect, Lovecraft's ability to evoke chilling horror remains undeniable, particularly in works such as «The Dunwich Horror», «The Colour Out of Space» and «The Shadow Over Innsmouth».

Lovecraft's horror narratives unfold as intricate explorations of fear and revulsion, weaving together thematic complexities that resonate deeply within the genre. «The Dunwich Horror» depicts the unleashing of a monstrous entity through a forbidden book in rural Massachusetts, culminating in a harrowing clash of good versus unspeakable evil. This narrative not only underscores Lovecraft's skill in crafting suspense and terror but also delves into the decay of rural landscapes and the grotesque nature of the Whateley family, evoking a pervasive sense of dread and moral corruption.

In «The Colour Out of Space», Lovecraft introduces an alien presence unleashed by a meteorite, defying categorization and symbolizing fear of the unknown and the incomprehensible. This entity's influence distorts life into grotesque forms, threatening global annihilation and highlighting themes of environmental contamination and the fear of the alien other. Lovecraft intertwines fear and disgust as the alien presence evokes both physical revulsion and existential dread, showcasing his ability to evoke complex emotions through his storytelling.

«The Shadow Over Innsmouth» reveals a hidden society in a secretive New England town, where the discovery of monstrous, non-human inhabitants unravels unsettling truths beneath the waves. Lovecraft uses the setting of Innsmouth to create an atmosphere of claustrophobia and decay, exploring themes of racial and cultural degeneration through the townspeople's interbreeding with deep-

sea entities. This narrative challenges perceptions of normalcy and purity, evoking both fear and disgust as the hybrid nature of the townspeople blurs the lines between humanity and monstrosity.

Fear, recognized as one of the oldest and most fundamental emotions, has persisted throughout human history, deeply rooted in the human psyche. Horror, stemming from the Latin verb «horrere», meaning to tremble or shudder, taps into this primordial emotion that has manifested itself in different cultures and eras. From ancient times, fear has played a vital role in survival, alerting people to potential threats and facilitating adaptive responses to danger. Fear of predators, natural disasters, and hostile tribes stimulated the development of an instinctive fight-or-flight response that ensured the survival of individuals and communities alike.

Results and Discussion. Drawing on Mary Douglas's research [4] on purity and danger, Lovecraft's narratives endow ordinary objects and creatures with a sense of impurity, disturbing the audience with their categorical uncertainty and formlessness. The motif of the horrific, characterized by features such as formlessness and incompleteness, emphasizes the genre's thematic focus on the study of fear and the unknown. For instance, the amorphous, color-changing entity in «The Colour Out of Space» and the hybrid creatures in «The Shadow Over Innsmouth» evoke a visceral response of repulsion and fear.

Lovecraft's work often challenges established norms of categorization, confronting audiences with the unknown by exploiting concepts of the supernatural and the grotesque. His depiction of monstrous creatures blurs the boundaries between the living and the dead, the human and the inhuman, embodying primal fears and societal anxieties. The emotional resonance of Lovecraft's horror, combined with his depiction of monstrous entities, transcends cultural boundaries and evokes a universal sense of fear and disgust.

Lovecraft's fiction invites readers to confront their deepest fears and anxieties by presenting scenarios that disturb and unsettle. By doing so, his works not only evoke intense emotional responses but also reflect broader cultural and existential concerns. The grotesque and repulsive elements in Lovecraft's stories serve as a mirror to the audience's own fears and anxieties, making his horror both deeply personal and universally resonant. Lovecraft's horror fiction stands as a testament to the genre's ability to explore and evoke fundamental human emotions. Through his masterful use of themes such as environmental decay, moral corruption, and the fear of the unknown,

Lovecraft's works continue to captivate and disturb, highlighting the enduring power of horror literature to probe the depths of human fear and disgust.

The Dunwich Horror [9]. In this story, H.P. Lovecraft utilizes metaphorical imagery to evoke disgust and unease. The narrative employs descriptions of foul odors, animalistic features, and decaying landscapes to achieve this effect. Lovecraft introduces in the following sentence *The villagers held their breath as they hurried past, the faint, malign odour about the village street clinging to them like a shroud* a pervasive foul smell in the village, described as «a faint, malign odour about the village street, as of the massed mould and decay of centuries». This odor, symbolizing decay and corruption, not only contaminates Dunwich's atmosphere but also metaphorically reflects the degeneration of its inhabitants and surroundings. The stench is linked to locations like the Whateley house and tool-shed, reinforcing the themes of repulsiveness and decay. Lovecraft deepens this image by depicting villagers «holding their breath as they hurried past», suggesting the inescapable nature of the foulness.

Wilbur Whateley, a central character, is depicted – *Even as a baby, Wilbur Whateley possessed unsettling features – thick lips, large-pored skin, and oddly elongated ears that gave him a distinctly goatish look – with animalistic traits such as «thick lips, large-pored, yellowish skin, coarse crinkly hair, and oddly elongated ears»* giving him a «dark, goatish face». These details create a strong image of disgust and otherness, likening Wilbur to a repulsive creature and separating him from ordinary humans. Even as an infant, his unsettling features contribute to his primitive and grotesque aura.

The landscape and creatures surrounding Dunwich emphasize decay and disease – *A shiver ran down Walter's spine as he surveyed the landscape of Dunwich. The ruinous buildings stood like skeletal husks against the backdrop of withered trees, and the unsettling calls of the whippoorwills seemed to echo the village's diseased heart –*, with «ruinous» buildings, «withered trees», and eerie whippoorwills adding to the atmosphere. Lavinia Whateley's activity of examining «diseased fungi and timbers of the filthy barn» enhances the sense of a corrupted and unhealthy environment. This imagery paints Dunwich as neglected and fundamentally diseased, contributing to the overall atmosphere of dread and revulsion in the story.

Through these metaphorical images of foul odors, animalistic features, and diseased landscapes, Lovecraft effectively creates a pervasive sense of disgust in «The Dunwich Horror». Each element

serves to make the horror tangible and emotionally impactful.

The Colour Out of Space [8]. In the following sentence *A haze of restlessness and oppression hung over the blasted heath, permeating the landscape with an unsettling blend of the unreal and grotesque that evoked discomfort and unease.* The phrase «haze of restlessness and oppression» suggests palpable tension and discomfort lingering over the land, hinting at an unsettling presence that defies natural expectations. The term «blasted heath» furthers this atmosphere, likening the scenery to something devastated or cursed, where the ordinary laws of nature appear suspended or corrupted. The contrast of «bright sunlight» against this eerie backdrop intensifies, emphasizing the unnatural quality of the scene.

Lovecraft utilizes vivid imagery to convey decay and unnatural growth: *The grey and brittle vegetation struggled for life, its twisted branches clawing at the sky, while alien flowers in unchristian colours pushed themselves up from the crumbling earth, their sickly scent a further violation of nature.* The description of «grey and brittle vegetation» portrays plants fighting to survive in a harsh, inhospitable environment, with their «twisted branches» evoking contorted and tortured growth. The phrase «alien flowers in unchristian colors» adds to the unsettling tone, suggesting flora that is not just unfamiliar but also disturbingly unnatural in appearance and essence. The use of «unchristian» colors implies deviations from the norm, hinting at hues that are unsettling or even malevolent. The «sickly scent» emitted by these flowers further underscores their aberrant nature, suggesting an olfactory assault that reinforces the theme of violating the natural order.

In the sentence – *Old Ammi Pierce warned us away with wild tales of the forbidden woodcut in a tale of terror, a place where the laws of nature were broken and the very air withered the lungs* – old Ammi Pierce’s warning with «wild tales of the forbidden woodcut» portrays a place steeped in alienation and danger, the reference to «wild tales» implies a narrative filled with dread and mystery, cautioning against venturing into a domain where the laws of nature have been transgressed. The concept of «a place where the laws of nature were broken» underscores a fundamental disruption in the natural order, where normalcy yields to something abnormal and potentially lethal. The imagery of «the very air withered the lungs» heightens the sense of peril, suggesting an environment so toxic or alien that even breathing

becomes hazardous, metaphorically emphasizing an inhospitable environment for life.

The following passage gives an image of decay and unnatural growth: *We pressed on, however, a morbid curiosity propelling us forward, until the full horror of the place unfolded before us. Monstrous growths, defying description with their colours that could not be put into any words, sprouted from the decaying earth, and the stench that filled the air was enough to turn a man’s stomach.* Monstrous growths emerged from the decaying earth, defying description with colors beyond human comprehension, while a stench filled the air, inducing physical discomfort. This passage intensifies the atmosphere of dread and revulsion, portraying a fascination tinged with apprehension towards confronting the terrifying and unknown. The gradual unveiling of «monstrous growths» challenges conventional description, underscoring their grotesque and unnatural appearance. The mention of «colors that could not be put into any words» implies a deviation from the familiar and understandable, suggesting a profound departure from natural order. The pervasive «stench» heightens the sense of disgust, implying an odor so repugnant that it induces nausea, reinforcing themes of decay and corruption.

These metaphors construct an atmosphere of fear and revulsion towards the affected area in «The Colour Out of Space». Each element contributes to a narrative that is not only terrifying but also deeply unsettling, portraying a landscape where reality blurs, and the natural world distorts into something nightmarish and alien. Lovecraft’s use of metaphorical imagery creates a chilling portrayal of a place where the laws of nature are twisted, and life itself is imperiled, leaving a lingering sense of unease and dread.

The Shadow Over Innsmouth [10]. In H.P. Lovecraft’s story several metaphors are employed to evoke a profound sense of disgust and repulsion towards the town of Innsmouth and its inhabitants. Each metaphorical expression serves to deepen the unsettling atmosphere and underscore the town’s ominous aura.

In the given sentence – *The epidemic of 1846 had left Innsmouth in awful shape, like a place plagued by a monstrous disease* – the metaphor compares Innsmouth to a person suffering from a terrible illness. By saying the town is “plagued,” it suggests the epidemic was not just a one-time event, but something that continues to affect the town.

Here – *The townspeople were rumored to be white trash, lawless and sly, full of secret doings and with doubtful blood* – the townspeople are likened

to “white trash,” a term used to describe poor white southerners considered to be degenerate and morally inferior. The phrase “doubtful blood” reinforces this metaphor and adds a suggestion of possible racial mixing, making them seem even more foreign and undesirable.

In the sentence – *The strange jewellery possessed an abhorrent grotesqueness and malignity, like something monstrous and evil* – the jewelry is not directly called a monster, but it is described using words that make it seem monstrous. “Grotesque” suggests something twisted and unnatural, while “malignity” implies an evil intent. By comparing the jewelry to a monster, the passage creates a sense of fear and disgust around anything associated with Innsmouth.

In the given sentence – *There was something unspeakable about the driver, Joe Sargent, his appearance and greasiness increasing the narrator's dislike* – the word “unspeakable” suggests that the narrator is so disgusted by Joe Sargent that he can't even describe it in words. “Greasiness” is a physical descriptor that adds to the sense of repulsion. By comparing Joe to something unpleasant to the touch, the metaphor increases the feeling that he is somehow abnormal.

Innsmouth itself was a metaphor for decay, a place filled with crumbling buildings, decadent wharfs, and an air of sagging defeat, with rottenness everywhere.

The entire description of Innsmouth uses decay as a metaphor. Words like “crumbling,” “decadent,” “sagging,” and “rottenness” all paint a picture of a place that is slowly falling apart. This not only creates a sense of neglect and abandonment, but also suggests a kind of moral decay within the town.

Conclusions. Lovecraft's horror fiction intricately weaves themes of disgust and repulsion into narratives that unsettle and disturb. Through works like «The Dunwich Horror», «The Colour Out of Space», and «The Shadow Over Innsmouth», Lovecraft explores

the grotesque and the abominable, challenging conventional notions of horror.

The portrayal of rural decay, unnatural practices, and monstrous entities in Lovecraft's stories serves to evoke profound feelings of revulsion and unease. His narratives often feature characters and entities that defy categorization, embodying a formlessness that elicits deep-seated fears of contamination and moral decay.

Drawing on Mary Douglas's theories of purity and danger [4], Lovecraft's depiction of formless and monstrous entities symbolizes existential dread and the fear of the unknown. These entities not only provoke physical revulsion but also challenge the sense of order and safety in the world.

In «The Dunwich Horror», the decay of the rural environment and the grotesque nature of the Whateley family serve as metaphors for the breakdown of societal norms and the fear of the unknown. «The Colour Out of Space» uses the metaphor of a color beyond human comprehension to represent the limits of human understanding and the terror of the incomprehensible. «The Shadow Over Innsmouth» employs the hybrid creatures as metaphors for the fear of racial and genetic contamination, exploring deep-seated anxieties about purity and identity.

Lovecraft's fiction remains significant due to its ability to tap into universal fears and anxieties about the incomprehensible and the monstrous. By presenting scenarios that blur the boundaries between human and inhuman, Lovecraft's horror literature invites contemplation of existential fears and societal anxieties surrounding purity and contamination. The metaphors in «The Dunwich Horror», «The Colour Out of Space», and «The Shadow Over Innsmouth» further enrich this exploration, adding layers of meaning to the themes of disgust and repulsion.

The further study will focus on the empirical research of metaphorical disgust and repulsion, taking readers' reactions into consideration.

REFERENCES:

1. Carlin, G., Allen, N. Slime and Western Man: H. P. Lovecraft in the Time of Modernism. In: Simmons, D. (eds) *New Critical Essays on H.P. Lovecraft*. Palgrave Macmillan, New York. 2013.
2. Carroll, N. *The Philosophy of Horror*. Routledge. 2003.
3. Carroll, N. Paradoxes of the Heart: The Philosophy of Horror Twenty-Five Years Later : An Interview by Caetlin Benson-Allott. *Journal of Visual Culture*, 14(3), 2015. 336–343.
4. Douglas, M. *Purity and danger*. Routledge. 2013
5. Guy, J. Durkheim meets Cthulhu: The Impure Sacred in H. P. Lovecraft. *Journal for Cultural Research*, 24, 2020. 286–300.
6. Joshi, S. T. *I Am Providence: The Life and Times of H. P. Lovecraft*. New York: Hippocampus Press. 2013.
7. Kneale, J. From beyond: H. P. Lovecraft and the place of horror. *Cultural Geographies*, 13, 2006. 106–126.
8. Lovecraft H. P. *The Colour out of Space*. 1927
9. Lovecraft H. P. *The Dunwich Horror*. 1929
10. Lovecraft H. P. *The Shadow Over Innsmouth*. 1931

11. Mosig, Y. D. W. *Mosig at last: A psychologist looks at H.P. Lovecraft*. Necronomicon Press. 1997
12. Nevins, J. *Horror fiction in the 20th century: Exploring literature's most chilling genre*. Praeger. 2020
13. Thacker, E. *In the dust of this planet: Horror of philosophy*. vol. 1. Zero Books. 2011
14. Vasconcelos Neto, H. P. de, Calado, K. M. L., & Freitas, L. F. de. H. P. Lovecraft's Ethnocentric Violence in *The Horror at Red Hook: An analysis of paratexts*. *Revista Da Anpoll*, 54(1), e1911. 2023

**LINGUISTIC TOOLS FOR RATIONAL PERSUASION IN THE BODY COPY
OF MODERN DENTISTRY PRINT ADVERTISEMENTS****ЛІНГВІСТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ РАЦІОНАЛЬНОГО ПЕРЕКОНАННЯ
В ІНФОРМАЦІЙНОМУ БЛОЦІ СУЧАСНОЇ ДРУКОВАНОЇ РЕКЛАМИ
В ГАЛУЗІ СТОМАТОЛОГІЇ****Kostenko V.H.,***orcid.org/0000-0001-9077-2191**Candidate of Philological Sciences,**Associate Professor at the Department of Foreign Languages, Latin and Medical Terminology
Poltava State Medical University***Biliaieva O.M.,***orcid.org/0000-0001-9060-4753**Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,**Head of the Department of Foreign Languages, Latin and Medical Terminology
Poltava State Medical University, Poltava, Ukraine***Znamenska I.V.,***orcid.org/0000-0001-7091-6215**Candidate of Philological Sciences,**Associate Professor at the Department of Foreign Languages, Latin and Medical Terminology
Poltava State Medical University***Solohor I.M.,***orcid.org/0000-0001-9899-6552**Candidate of Philological Sciences,**Associate Professor at the Department of Foreign Languages, Latin and Medical Terminology
Poltava State Medical University*

The presentation of information in dental advertisements significantly influences engagement and drives sales of dental materials, tools, equipment, software, and other products. Rational persuasion in contemporary commercial print advertisements involves the use of logical arguments, factual evidence, and clear information to convince potential customers to buy a product or service, appealing to the reader's intellect and reason rather than emotions. The objective of this study is to elucidate the linguistic tools employed for rational persuasion in the body copy of contemporary commercial print advertisements targeting dental professionals.

A corpus of 250 printed advertisements showcasing innovative dental products was compiled from three leading dental journals published between 2021 and 2024. Our analysis revealed a strategic use of various linguistic tools to craft compelling and persuasive messages. Effective advertisements involve a sophisticated selection of lexis. The use of industry-specific vocabulary builds credibility and establishes trust with dentists who appreciate targeted language. Action verbs and dynamic language emphasize product effectiveness and resonate with dentists focused on results. Quantitative and precise language, including numerical data, measurements, and time expressions, ensures clear communication of key details crucial for informed evaluation. While dental advertisements employ common commercial advertising syntax patterns, they also exhibit particular linguistic features. Prevalent clipped sentences mirror the communication style within the dental community, enhancing message effectiveness. Parallelism is prominently used to highlight product characteristics, improving memorability and message processing. The strategic use of vocabulary and syntax plays a crucial role in creating a rational and persuasive message for dental professionals by focusing on clear communication, technical accuracy, and addressing their specific needs.

Key words: dentistry commercial print advertisement, linguistics tools, rational persuasion, industry-specific vocabulary, syntax patterns.

Представлення професійно важливої інформації в стоматологічній рекламі суттєво впливає на просування та обсяг продажів матеріалів, інструментів, обладнання, програмного забезпечення та інших товарів. Раціональне переконання, органічно вплетене в сучасну комерційну рекламу, орієнтовану на фахівців як цільову аудиторію, ґрунтується на логічних аргументах, чітких фактах та вичерпній інформації, щоби спонукати потенційних клієнтів до придбання товару чи послуги, апелюючи до їхнього інтелекту. Мета запропонованого дослідження – визначити лінгвістичні засоби раціонального переконання в текстах інформаційних блоків сучасної комерційної друкованої реклами, орієнтованої на фахівців зі стоматології.

Матеріалом дослідження слугували 250 друкованих рекламних оголошень, які просували інноваційні стоматологічні продукти (інструменти, обладнання, матеріали, програмне забезпечення тощо), вибрані з трьох провідних стоматологічних журналів за 2021–2024 роки. Отримані дані продемонстрували стратегічне

використання різних лінгвістичних інструментів для створення привабливих і переконливих повідомлень. Одним із ключових елементів раціонального переконання є ретельний підбір лексики. Застосування специфічної галузевої термінології, фахової лексики чи, подекуди, професійного жаргону, сприяє формуванню довіри стоматологів до виробників продукції, оскільки свідчить про глибоке розуміння виробниками професійної мови та, відповідно, потреб і цінностей своїх клієнтів. Активне використання дієслів дії створює динамічний стиль мовлення, який резонує з професіоналами, орієнтованими на результат. Лексичні засоби, що позначають різні аспекти об'єктивної дійсності, такі як одиниці позначення часу, швидкості, маси тощо, сприяють точному опису ключових деталей, характеристик, які є критичними для обґрунтованого ухвалення рішення. Хоча стоматологічна реклама використовує загальні синтаксичні моделі, характерні для комерційної реклами в цілому, вона також має певні особливості, що відрізняють її від інших видів реклами. Це, зокрема, чергування простих коротких речень, які відображають стиль спілкування у конкретному професійному середовищі, зі складними чи ускладненими, які властиві науковому стилю. Паралелізм широко застосовують для підкреслення характеристик продукту, що сприяє їх кращому сприйняттю та запам'ятовуванню. Стратегічне використання лексики та синтаксису відіграє вирішальну роль у створенні точних переконливих повідомлень, адаптованих до потреб фахівців у галузі стоматології.

Ключові слова: комерційна друкована реклама в галузі стоматології, лінгвістичні засоби, раціональне переконання, галузева лексика, синтаксичні моделі.

Introduction of the problem. Advertisements are pervasive in the dental industry, reaching professionals through numerous channels. Whether participating in webinars, reading dental magazines, attending trade shows, or interacting on social media, dental practitioners are continually exposed to marketing efforts. The way information is presented in these advertisements significantly influences their engagement, driving sales of dental materials, tools, equipment, software, and other products. In essence, advertisements enable marketers to communicate key information about their products to dental professionals. Moreover, the impact of these advertisements extends beyond product promotion, shaping perceptions and decisions within the dental community.

Analysis of recent research and publications. As professional communication becomes an increasingly vital component of social interactions, it has drawn considerable attention from researchers across various interdisciplinary fields on a global scale. Although a wealth of studies exists that examine various aspects of medical texts, genres, and discourse, there remains a notable scarcity of research dedicated to investigating the intricate linguistic, stylistic, and pragmatic features of dental commercial advertisements [5–7]. Specifically, there is a significant gap in understanding of advertisements targeting dental professionals, including materials that are meticulously crafted and strategically disseminated to influence dental practitioners, whether through publication, display, distribution, or practical utilization in the dental field. This gap underscores the necessity for a deeper and more comprehensive investigation into the nuances of dental advertising to fully appreciate its impact on professional practice.

R. Williams, a prominent figure in cultural studies, contended that advertising functions as “the official art of capitalist society”, reflecting and perpetuating its core values [19, p. 6]. Ukrainian scholars V. M. Slyusar et al., in their examination of various definitions of advertising in contemporary humani-

ties, highlight the challenges associated with formulating a definitive definition due to multiple factors [14, p. 104]. Several scholars [3; 9; 11] concur with M. Sutherland’s perspective that advertising “an act of specific communication, involving the influence of the addressee on the intellectual, emotional, and volitional structure of the recipient’s psyche” [16, p. 55]. Another interpretation of advertising describes it as “a non-personal form of communication performed through paid means of information spreading with a clearly specified source of funding” [8, p. 67]. Thus, in the very general terms, advertising can be characterized as a form of mass communication intended to pragmatically influence the recipient to purchase a product, service, or idea.

Advertising, a multifaceted construct, has been the subject of extensive scrutiny by researchers who have sought to delineate its core attributes. These attributes encompass a spectrum of functions, including the informative (providing knowledge to consumers), pragmatic (eliciting a desired action), aesthetic (appealing to the senses), representative (reflecting cultural values), regulatory (adhering to ethical and legal guidelines), prescriptive (influencing behavior), and sociocultural dimensions [8; 13; 18]. To effectively fulfill these diverse functions, advertisements strategically employ a unique set of linguistic features. According to M. T. Cabre Castelvi [2, p. 151], specialized texts exhibit consistent linguistic features at various grammatical levels, including graphic-phonologic, morpho-syntactic, and lexico-semantic. These features encompass lexical choices, the presence or absence of specific units and structures, and the use of diverse codes. Though the field of advertising language is well-researched, as evidenced by the works of scholars like A. Goddar [4], G. Leech [10], R. Smith [15], M. Vasiloaia [17], and W. Wells et al. [18], there remains a gap in understanding how language is tailored for specific professional communities. While these researchers have undoubtedly shed light on the intricacies of advertising messages, less

attention has been paid to the unique linguistic features that resonate with healthcare professionals, or other targeted audiences with specialized knowledge and terminology.

The main purpose. Modern dentistry, reliant on a combination of advanced skills and multidisciplinary knowledge [6, p. 55], necessitates that dental advertisements targeting dental professionals do not solely depend on catchy slogans or headlines; instead, they strategically utilize language to create a rational impact. Rational persuasion in contemporary commercial print advertisements refers to strategies that employ logical arguments, factual evidence, and clear information to convince potential customers to buy a product or service [3; 13; 16; 17], i. e. appeals to the reader's intellect and reason rather than emotions. Thus, the objective of this study is to elucidate the linguistic tools employed for rational persuasion in contemporary commercial print advertisements targeting dental professionals.

Materials and methods. For this purpose, a corpus of 250 printed advertisements showcasing innovative dental products such as tools, equipment, materials, software, etc., was compiled from three leading dental journals published between 2021 and 2024: *Dentistry Today* (USA), *Compendium of Continuing Education in Dentistry* (USA), and *The Journal of the American Dental Association*. In this study we primarily focused on the body copy, a key structural component of print advertisements. The body copy constitutes the main text of the advertisement, fully developing the message. It offers detailed information about the product or service, including its features, benefits, and unique selling propositions. The main function of the body copy is to persuade the reader by addressing their needs and demonstrating the value of the product or service.

The methods employed in the study included linguistic observation and description, elements of discourse analysis to reflect the social context of interaction, genre analysis to investigate the conventional features of dental advertisement messages and their adherence to or deviation from established genre norms, and structural and semantic analysis.

Results and discussion. There is a viewpoint that consistently regards the language of advertising as a distinct and specialized variety of language. For instance, G. Leech defines the language of advertising as loaded language, different from other forms of loaded language (such as political journalism and religious oratory) due to its specific material objective – to alter mental attitudes and elicit the desired behavior, namely, prompting the target audience to purchase a product or service [10, p. 25]. This per-

spective underscores the unique characteristics and functions that differentiate advertising language from other linguistic forms, highlighting its tailored use in commercial contexts to achieve specific communicative goals. Proponents of this view argue that the language of advertising possesses a set of distinctive features and strategies that are systematically employed to capture attention, persuade, and influence consumer behavior [4; 15].

Conversely, other researchers consider the language of advertising to be neither a distinct variety nor a register in its own right. Instead, they argue that the language of advertising is highly adaptable and versatile, capable of assuming any form necessary to communicate its message effectively [3; 5; 17]. This view posits that advertising language draws from the entire linguistic continuum, utilizing a wide range of linguistic resources and styles to achieve its communicative objectives. According to this perspective, the flexibility of advertising language is one of its defining strengths, enabling it to resonate with diverse audiences and contexts. Thus, rather than being confined to a specific set of linguistic features, the language of advertising is seen as a dynamic and fluid entity, shaped by the needs and goals of each individual advertising campaign.

In the context of dentistry commercial advertisements, the communicative purpose often revolves around providing information to the audience. Depending on this purpose, information in dental ads can be categorized into three main types: content-factual, and content-conceptual [9].

Content-factual information in dental ads includes details about facts, events, or processes related to dental products, treatments, or services. This type of information is explicit and straightforward, focusing on conveying information about the product or service being advertised, for example: *Optimized translucency and exceptional gingival and tooth anatomy – without the risk of fracturing layered porcelain (BruxZir®)* (a zirconia-based dental restoration material).

Content-conceptual information, on the other hand, involves the correlation of the author's perspective or modality with the conceptual framework of the audience. In dental advertisements, content-conceptual information may be expressed through all structural components: title, headline, body copy, or echo phrase. This type of information may delve deeper into the underlying concepts, values, or benefits associated with the advertised product or service. For instance, a dental advertisement may emphasize the advantages and functionalities of using a particular product: *CHROME GuidedSMILE: superior*

immediate load prosthetic performance through small hole technology; full osteotomy visualization & irrigation (a tooth restoration system).

Content-conceptual information goes beyond factual claims and delves into the deeper meaning and values associated with a product or service. In dental advertisements targeting professionals, this information connects the advertised product to the dentist's core values and aspirations, influencing their perception and decision-making. For instance, headline "*Empowering Confidence: Achieve Natural-Looking Smiles with Our Biomimetic Restorations*" does not just state that the product creates natural-looking restorations (content-factual). It connects the benefit (natural look) to the dentist's value of patient confidence (content-conceptual). By using the term "empowering confidence", the advertisement appeals to the dentist's desire to provide optimal patient outcomes and satisfaction.

When creating a rational impact in dental advertisements, both content-factual and content-conceptual information play crucial roles. Content-factual information provides evidence to support claims made in the advertisement. This includes statistics, research findings, and technical specifications. This evidence assures dentists of the product's efficacy and builds trust. Content-conceptual information appeals to the audience's beliefs, and aspirations. It influences their perception of the product and can guide their decision-making process. Of all structural components in the advertisements analyzed, the body copy, the largest text section, contains the most of content-factual information.

Using industry-specific vocabulary demonstrates an understanding of the expertise of target audience, establishes credibility, and demonstrates the legitimacy of products. For example:

OMNICHROMIA FLOW is the world's first one-shade flowable composite to esthetically match every color of tooth from A1 to D4 with a single shade of composite.

KaVo MASTERmatic handpieces and contra-angles – best access, optimal view.

Action verbs, also known as dynamic verbs, are another commonly used lexical means emphasizing effectiveness and efficiency thus resonating with the dentist's focus on results. Such frequent verbs like "reduce", "feature", "improve", "maximize", "enhance" etc., demonstrate the ability of product to solve problems. Action verbs are essential for creating dynamic and engaging sentences that convey a sense of activity, energy, or accomplishment.

Dental professionals rely on accurate and specific information to make informed decisions about prod-

ucts and treatments, and incorporating quantifiable language tools, such as numerical data, units of measurement, quantitative adjectives, frequency adverbs, time expressions, ensures that key details are communicated clearly and precisely, for example: *Get up to 38% More Image Area – SCAN X SWIFT* (the ScanX Swift digital radiography system).

Compared to conventional halogen lights, A-dec LED delivers 25% more illuminance at one-fifth of the power consumption (a LED dental light).

Quantifiable language tools enable advertisers to present comparative data, such as performance metrics or cost-effectiveness analyses, make statements more specific, objective, and convincing and, thus, facilitate decision-making.

The syntax of dental advertisements plays a significant role in creating a rational impact on the target audience [6; 12; 18]. Clear sentences with a logical flow in the body copy ensure easy comprehension of the message, while complex sentence structures might hinder understanding in a fast-paced advertising environment. This feature is evident in dentistry advertisements, which often use clipped or truncated sentences in their body copy. These sentences omit certain words or parts while still conveying the intended meaning, making them impactful, easier to read, and commonly used to convey urgency, emphasize key points, for example:

Cuts faster: less chair time, happier patients.

Lasts longer for multiple preps. (Two-Striper Ultra-Premium Diamond Burs).

2-Stage Viscosity – *initially flowable for easy, low-force application, then stabilizes for optimal reaction.* (VOCO Retraction Paste).

This type of sentence can also be used to reduce formality in communication and is effective in situations where the speaker aims to create a more casual atmosphere, similar to those found in daily professional environments such as dental clinics. The use of clipped sentences can significantly impact communication style by creating tension or urgency, emphasizing points, making an impact, clarifying complex information, reducing formality, and speeding up communication. In dentistry print advertisements, their use not only reflects the prevalent communication style typical for English-speaking dental professional community, but also enhances the effectiveness of the message: such sentences can create a sense of tension or urgency, emphasize key points, and leave a lasting impression; they help clarify complex information by breaking it down into more digestible parts, reduce formality to foster a more approachable and relatable tone, and streamline communication by simplifying and

speeding up the delivery of the message. In our further studies, we will focus more attention to the various types of truncated sentences employed in dentistry advertisements, analyzing their formation and the elements they omit.

The body copy of dentistry advertisements targeting dental professionals exhibits a distinct variety in sentence structure. While both short and long sentences are utilized, short and direct sentences are more prevalent as they help to capture immediate attention and convey key points succinctly, making it easier for busy professionals to quickly grasp the essential points. In contrast, longer sentences are employed to provide more detailed information, data, or clinical results, offering comprehensive information and substantiate claims to persuade the professional audience, for example:

Introducing the Bora 2: a game-changer in air-driven handpieces. With an optimized rotor design and advanced ceramic ball bearings, it delivers 35% longer service life, saving your money. Its light-weight Unifix quick-connect coupling ensures seamless operation, while a 20% boost in power and torque allows you to work twice as fast, saving precious time. Plus, its compact head enhances comfort and provides better access to the mouth.

In terms of sentence function, our study has demonstrated that imperatives in the body copy are less prevalent compared to advertisement headlines, nevertheless, directly telling the dentist what to do, and thus, creating a sense of urgency or prompting action, they serve as important linguistic means to influence the reader's behavior or decision-making process (see Fig. 1).

Declarative sentences are the most commonly used, while interrogative and exclamatory sentences constitute the smallest proportion. This pattern can

be explained by the nature of the body copy, which aims to provide detailed information and persuade through factual and reasoned statements rather than direct commands or questions. The preference for declaratives helps maintain a professional tone and delivers the message more effectively to a specialized audience.

Parallelism, a prominent feature in dental advertisement body copy, is employed to emphasize product or service characteristics (features, benefits, specifications, usage). This emphasis is achieved through three primary mechanisms: grammatical parallelism (elements within a sentence maintain consistent grammatical forms), semantic parallelism (concepts hold equal weight and are presented similarly), and syntactic parallelism (repetition of sentence structures creates a pattern). Our analysis of the body copy messages reveals a tendency towards the interweaving of all three parallelism types as demonstrated in the Figure 2 (a, b).

We can suggest that parallelism is used in the body copy of dental advertisements targeting dentists for several reasons: first, from the perspective of the rational appeal, it creates a sense of order and structure, which can contribute to an ad feeling more professional and trustworthy that is important for dentists, who are looking for reliable information about products they might use in their practice; second, repeating similar sentence structures creates a rhythm that makes the key points stand out and is particularly helpful for conveying technical information or benefits in a concise way. Finally, parallelism can make the advertisement message more memorable: when information is presented in a similar format, it is easier for dental professionals to recall later.

The strategic use of voice can also contribute the rational impact of advertising message. Our analysis

Prevent Secondary Caries with Infinix™

Prepare yourself for the future of restorative dentistry with Infinix™, the first FDA-cleared restorative materials containing non-releasing, non-leaching Quaternary Ammonium particles that electrostatically attract and kill bacteria on contact.

Infinix™ antimicrobial products are scientifically proven to reduce demineralization and secondary caries by up to 68% and provide solid, long-lasting restorations.

Fig. 1. Sample body copy of dentistry advertisement featuring an imperative sentence (Dentistry Today, November /December, 2022, P. 31)

Fig. 2. Examples of parallelism in dentistry advertisement body copy
(a) Dentistry Today, June, 2023, P. 63; b) Dentistry Today, May, 2022, P. 45)

demonstrates that active voice mostly emphasizes the product’s action and benefits directly, for example:

Pac_Dent iVac® irrigation system provides the synergic effect of negative pressure, continuous irrigation, and ultrasonic activation in one easy-to-use device.

Conversely, the passive voice might focus on the result or the design features, potentially highlighting the product’s quality and engineering:

The 3.5mm and 4.0mm mini fixtures are designed with thicker walls for a stronger implant.

This nuanced use of voice can cater to different aspects of persuasion, enhancing the overall effectiveness of the advertisement.

Conclusion. Dental advertisements targeting dentists prioritize detailed and accurate information, clearly presenting features, benefits, specifications, and usage. Rational persuasion, which employs logical arguments, factual evidence, and clear information to convince potential customers to buy a product or service, is of great importance. Our analysis revealed a strategic use of some linguistic tools to craft compelling and persuasive messages.

Effective advertisements imply a sophisticated selection of lexis. The use of industry-specific

vocabulary builds credibility and establishes trust with dentists who appreciate the targeted language. Action verbs and dynamic language emphasize product effectiveness and resonate with dentists focused on results. Quantitative and precise language, including numerical data, measurements, and time expressions, ensures clear communication of key details crucial for informed evaluation.

While dental advertisements employ common commercial advertising syntax patterns, they possess somewhat particular linguistic features. Prevalent clipped sentences mirror the communication style within the dental community, enhancing message effectiveness. Parallelism is prominently used to highlight product characteristics, improving memorability and processing of the message.

High readability prioritizes rapid comprehension of the key message, ensuring a lasting impression on the target audience. Overall, these advertisements effectively persuade and engage dentists by focusing on clear communication, technical accuracy, and addressing their specific needs. The strategic use of vocabulary and syntax plays a crucial role in creating a rational and persuasive message tailored for dental professionals.

REFERENCES:

1. Костенко В. Г., Сологор І. М. Відтворення прецедентних виразів у англомовних текстах професійно-орієнтованої стоматологічної реклами. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 26. Том. 1. С. 122–128.
2. Cabre Castelli M. T. *La terminologia. Teoria, metodologia aplicaciones*. Barcelona: IULA. 1993. 529 p.

3. Clow K. E., Baack D. Integrated advertising, promotion, and marketing communications. 5th ed. Pearson. 2018. 463 p.
4. Goddard A. The language of advertising: Written texts. Routledge. 1998. 134 p.
5. Kangira J. Product-oriented communication: A linguistic analysis of selected adverts. *Nawa Journal of Communication*. 2009. 3(1). P. 39–45.
6. Kostenko V. H., Bieliaieva O. M., Solohor I. M. Dentistry Trade Publications: between academic, technical and advertisement writing. *Research on Different Directions of Development of Philological Sciences in Ukraine and EU: International Conference. Abstract Book*, September, 20 – 2, 2019: North University Centre of Baia Mare. P. 55–57.
7. Kostenko V., Znamenska I. Rational appeal techniques in dentistry commercial advertisement (dentists as consumers). *The interaction of journalism, advertising and PR in the modern media space: International scientific conference (Abstracts)*, October 12–13, 2022: Polonia University in Czestochowa, Poland. P. 23–26.
8. Kotler P., Armstrong G. Marketing: An Introduction. Pearson College Div; 4th edition, 1997. 585 p.
9. Lawrence B., Fournier S., Brunel F. When companies don't make the ad: A multimethod inquiry into the differential effectiveness of consumer-generated advertising. *Journal of Advertising*. 2013. Vol. 42 (4). P. 292–307. URL: <https://doi.org/10.1080/00913367.2013.795120> (accessed: June 11, 2024).
10. Leech G. N. English in Advertising: A Linguistic Study of Advertising in Great Britain. London: Longman. 1972. 210 p.
11. O'Barr W. M. What Is Advertising? *Advertising & Society Review*. 2015. № 16 (3). URL: <http://doi.org/10.1353/asr.2015.0019> (accessed: June 11, 2024).
12. Simon S. Sentence Types in Appellative Advertisements. *Scientific Bulletin of The Politehnica University of Timisoara. Transactions on Modern Languages: 78 Buletinul Stiintific al Universitatii Politehnica din Timisoara. Seria Limbi Moderne*. 2010. 9 (1/2). P. 32–39. URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=250571> (accessed: April 14, 2024).
13. Simpson P. 'Reason' and 'tickle' as pragmatic constructs in the discourse of advertising. *Journal of Pragmatics*. 2001. 33 (4). P. 589–607. URL: [https://doi.org/10.1016/S0378-2166\(00\)00004-7](https://doi.org/10.1016/S0378-2166(00)00004-7) (accessed: June 8, 2024)
14. Slyusar V. M., Shkil L. L., Slyusar M. V. Substantive approach to the definition of "advertising": philosophical and communicative aspect. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Philosophical Sciences*. 2021. Vol. 2 (90). P. 103–112. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/33587/1/12.pdf> (accessed: May 2, 2024).
15. Smith R.N. A Functional View of the Linguistics of Advertising. *Linguistics and the Professions*. 1982. Vol. 8. New Jersey: Ablex Publishing. P. 189–99.
16. Sutherland M. Advertising and the Mind of the Consumer: What Works, What Doesn't, and Why. 3rd ed. Crows Nest, New South Wales : Allen&Unwin. 2009. 352 p.
17. Vasiloaia M. Linguistic Features of the Language of Advertising. *Economy. Transdisciplinarity. Cognition*. Bacau. 2009. Issue 1. P. 294–298.
18. Wells W., Burnett J. and Moriarty S. Advertising Principles and Practice, 5th ed. Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall. 2000. 599 p.
19. Williams R. Advertising: The Magic System. *Advertising & Society Review*. 2000. Vol. 1, Issue 1. P. 1–22. URL: <https://doi.org/10.1353/asr.2000.0016> (accessed: June 2, 2024).

МЕТАФОРА ЯК ЕЛЕМЕНТ СИНТАКСИЧНОЇ СТРУКТУРИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

METAPHOR AS A PART OF THE SYNTACTIC STRUCTURE OF THE ENGLISH LANGUAGE

Кришталь С.М.,

orcid.org/0000-0002-6562-3896

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та практики перекладу

Донецького національного університету імені Василя Стуса

В статті метафора розглядається як універсальне, концептуальне та системне явище, що існує у вигляді концептів та проявляється в різних граматичних та семантичних формах на мовному рівні. Структурний тип мови, її загальні характеристики є визначальними факторами при формуванні граматичних структур, в рамках яких можуть існувати метафори. Однією із таких структур є метафорична синтаксична модель, в якій метафоричний персоніфікований іменник займає синтаксичну позицію підмета (або означуваного у складнопідрядному реченні з підрядним означальним), при цьому за своєю суттю він є обставиною (місця, часу та причини-наслідку), що роз'яснює характер дії відповідаючи на запитання ДЕ, КОЛИ, ЯК, ЧОМУ / З ЯКИХ ПРИЧИН відбувається та чи інша дія. Наприклад, *Homes for Ukraine has seen 137,200 Ukrainians welcomed to the UK*. Дане явище трактується в статті як метафоричний підмет/означуване із функцією обставини, який є типовим для англійської мови способом когнітивного картування та представлення інформації про світ. Матеріалом для вивчення синтаксичної моделі із метафоричним підметом / означуванним стали 1000 прикладів речень, що знайдено методом суцільної вибірки в сучасних періодичних виданнях за 2024 рік (*The Times*, *The Guardian*, *the Economist*).

Аналіз англійських речень з метафоричним підметом в функції обставини доводить, що речення даного типу є системним явищем, яке підкорюється певним мовним закономірностям і функціонує у вигляді низки семантико-синтаксичних моделей. Виходячи із того, яку сферу людського знання та існування репрезентує метафоричний підмет / означуване, було виділено 11 головних моделей; найбільш популярними серед них є ті, де в ролі підмета виступають лексичні одиниці на позначення природних і штучних катастроф, часових проміжків, заходів (культурних, освітніх, релігійних, соціально-політичних і т.д.) та географічних назв.

Приблизно у 50% проаналізованих прикладів метафоричний підмет / означуване функціонує поруч із ускладненим додатком. Вживання метафоричного підмета / означуваного із інфінітивною конструкцією, створює синтаксичну модель, в якій поєднуються високий ступень метафоричності англійської мови і тенденція до стислого способу передачі інформації.

Метафоричні підмети / означувані формують систему речень, що функціонують за певними правилами і утворюються за конкретними моделями. Переклад подібних речень українською доводить, що дана семантико-синтаксична модель не є природньою для української мови, в якій, у порівнянні із англійською, існує більше обмежень щодо метафоризації слів, що називають об'єкти та явища.

Ключові слова: концептуальність, метафоричний підмет, метафоричне означуване, метафоризація, синтаксична структура.

In this article metaphor is studied as a universal, conceptual and systemic phenomenon that exists in the form of concepts and manifests through different grammatical and semantic forms on the language level. The structural types of the languages, as well as their general characteristics, play a decisive role in shaping grammatical structures that involve metaphors. One of such structures is a metaphorical syntactic model which comprises a metaphoric personified noun in the syntactic position of the subject (or the antecedent in a relative clause) that actually performs the semantic role of the adverbial modifier (of place, time and cause-reason) modifying the character of the action described and answering the questions WHERE, WHEN, HOW and WHY / FOR WHAT REASON the action is performed. For example, *Homes for Ukraine has seen 137,200 Ukrainians welcomed to the UK*.

The given phenomenon is described in the article as a metaphoric subject / antecedent with a function of an adverbial modifier which is one of the intrinsic ways the English language does cognitive mapping and presents information about the world. The syntactic model with metaphoric subject / antecedent is studied on the material comprised of 1000 sentences that were found through extensive sampling in contemporary periodicals dated 2024 (the Times, the Guardian, and the Economist).

The study of the English sentences that have a metaphoric subject with the function of an adverbial modifier proves that the sentences of the given type present a systemic phenomenon that follows certain language rules and functions through a number of semantic-syntactic models. Depending on what spheres of human knowledge and existence are represented by the subject / antecedent it is possible to single out 11 basic models, the most frequent of which are those where the position of the subject / antecedent is taken by the lexical units that name natural disasters and human-made catastrophes, time periods, events (cultural, educational, religious, social-political, etc.), and geographic names.

In approximately 50% of the sentences analyzed metaphoric subject / antecedent is accompanied by the complex object construction. The combination of a metaphoric subject / antecedent and the above-mentioned infinitive construction creates a syntactic model that reveals two characteristic features of the English language, namely the tendency to present information through metaphor, and to relay it (information) in a compressed way.

Metaphoric subjects / antecedents form a whole system of the sentences that function according to certain rules and are built according to certain models. Translating such sentences into Ukrainian proves that the given semantic-syntactic model does not fit into the structure of the Ukrainian language, which, compared to the English language, has more restrictions concerning the metaphorical usage of words that name inanimate objects and phenomena.

Key words: conceptual nature, metaphoric subject, metaphoric antecedent, metaphorization, syntactic structure.

Постановка проблеми. Вивчення численних аспектів процесів метафоризації традиційно привертає увагу дослідників. На різному мовному матеріалі досліджуються механізми метафоричного перенесення імені, відтворення метафорами національно-культурних особливостей та особливостей мислення, концептуалізація світу за допомогою метафор, відтворення метафори при перекладі, номінативні можливості метафори, її роль в процесі пізнання. Відомим є факт, що різні мови відрізняються різним ступенем проникнення метафор у їхні системи. З цієї точки зору англійська мова як мова аналітичного типу має давні традиції метафоричного словотворення, які поступово зробили мову такою, в якій метафора набуває напрочуд важливого значення не тільки і не стільки як засіб словотворення, а і також як спосіб формування та вираження думки, спосіб мислення і відображення світу в мові. Про вказані тенденції, зокрема, свідчать специфічні метафоричні моделі та структури, які властиві англійській мові на відміну від мов інших типів, наприклад, української [1, с. 208; 3].

Однією із таких структур є метафорична синтаксична модель, в рамках якої метафоричний іменник займає позицію підмета або означуваного у складнопідрядному реченні з підрядним означальним і виконує їхні синтаксичні функції. Наприклад,

Today's ruling saw Auriol Grey walk free. Послівний переклад: *Сьогоднішня постанова суду побачила, як Оріол Грей вийшла на свободу.* Метафоричний іменник *ruling* (постанова суду) в даному реченні стоїть в позиції підмета.

But he (Macron) faces an increasingly fraught political situation at home, which on January 8th saw him fire his prime minister in the hope of a reboot. Послівний переклад: *Але він (Макрон) зіткнувся із надзвичайно складною політичною ситуацією вдома, яка 8 січня побачила, як він звільнив свого прем'єр-міністра сподіваючись на перезавантаження.*

Метафорично вживаний іменник *situation* (ситуація) в даному реченні стоїть в позиції означуваного.

Звичайно, при перекладі українською мовою необхідно було б застосувати певні перекладацькі трансформації, завдання яких – позбутися метафоричності, яка в даному синтаксичному

оточенні не відповідає стилістичним та граматичним нормам української мови. Прийнятним для української мови були б наступні варіанти: 1) *Але він (Макрон) зіткнувся із надзвичайно складною ситуацією вдома, яка стала причиною того, що він звільнив свого прем'єр-міністра сподіваючись на перезавантаження;* 2) *Після сьогоднішньої постанови суду Оріол Грей вийшла на свободу.*

Слід наголосити, що обмеження назви метафорично вживаних слів в позиції підмета словосполученням «метафоричний підмет» призвело б до певної неоднозначності та розпливчатості, оскільки «метафоричний підмет» охоплює всі випадки, коли будь-яке слово на позначення неживого об'єкта, яке вживане метафорично, в певній синтаксичній позиції приймає на себе функцію підмета. Ми ж вивчаємо речення, в яких в ролі підмета виступають слова, що за своїм значенням є обставинами місця, часу та причини. Вони роз'яснюють характер дії, тобто відповідають на запитання де, коли, чому (або з яких причин) відбувається та чи інша дія. Саме тому дані одиниці описується в статті як *метафоричний підмет / означуване із функцією обставини* і є **предметом** її вивчення. **Об'єктом** являються різні семантико-синтаксичні варіанти речень, в яких присутній метафоричний підмет / означуване із функцією обставини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз метафоричного підмета / означуваного із функцією обставини в даній статті проводиться на основі інтерактивного підходу, який розглядає метафору як взаємодію між двома предметами і виділяє три основні характеристики метафори, а саме: універсальність (метафора – не лінгвістичний інструмент, яким володіють окремі носії мови, а всепроникний спосіб мислення та пізнання); концептуальність (метафора – не риторична фігура, а втілення численних концептів в системі світогляду людини); системність (окрема метафора – не поодинокі утворення, а один із багатьох лінгвістичних проявів концептів, які відображають досвід людини і формують спосіб мислення) [2; 11, с. 926].

Як відомо, новий сучасний підхід до вивчення метафори було започатковано в роботі Джорджа Лейкоффа і Марка Джонсона «Метафори, якими ми живемо» [7]. Ідеї роботи, в якій висвітлено концептуальну природу метафори, було розвинуто

в наступній праці, яка вважається філософською базою когнітивної лінгвістики [8]. В дослідженні пропонується ідея про втілену філософію (embodied philosophy), або втілене пізнання, і полягає вона в тому, що розум потрібно розглядати в його взаємозв'язку із фізичним тілом, яке в свою чергу взаємодіє і навколишнім середовищем. Абстрактні концепти, які виникають в результаті такої взаємодії, здебільшого метафоричні.

Теорія концептуальної метафори надихнула численні дослідження різних аспектів метафори і збудила зацікавленість у цій проблемі не тільки лінгвістів, а й представників інших галузей знань, перш за все психології, когнітивної науки, філософії, антропології, культурології, нейронауки та інших [6; 9; 12]. Про актуальність концептуальної теорії метафори свідчить той факт, що вищезгадані роботи Джорджа Лейкоффа та Марка Джонсона є і сьогодні двома найбільш цитованими дослідженнями, що присвячені метафорі [10, с. 2]. Третьою за популярністю є монографія Р. Гіббса «Поетика мислення», яка демонструє, як фігуративні характеристики мови відображають метафоричну структуру мислення [5].

Постановка завдання. Однак, попри величезну кількість робіт, що виконано в різних напрямках в рамках теорії концептуальної метафори, та безсумнівний авторитет цієї теорії, деякі дослідники вказують на те, що в мові існують колокації, а також синтаксичні конструкції, які теорія концептуальної метафори не вивчає. Як зазначається в дослідженнях, когнітивне картування не охоплює всі метафоричні патерни, які існують в мові [4, с. 27]. Одним із таких патернів є метафоричний підмет / означуване із функцією обставини.

В статті ставиться за мету всебічно описати структурні та семантичні особливості метафоричного підмету / означуваного із функцією обставини на матеріалі джерел газетно-публіцистичного жанру.

Зазначена мета передбачає виконання наступних завдань:

1. Виділити лексико-граматичні типи в межах синтаксичної моделі метафоричного підмету / означуваного із функцією обставини.
2. Описати зв'язок даної конструкції із загальними процесами метафоризації, що є типовими для англійської мови.

Структурно-семантичний аналіз даної метафоричної синтаксичної моделі здійснено на матеріалі 1000 речень з метафоричним підметом / означуванним із функцією обставини, що були вибрані методом суцільної вибірки із сучасних англійських періодичних видань.

Виклад основного матеріалу. Аналіз англійських речень з метафоричним підметом / означуванним із функцією обставини доводить, що речення даного типу є системним явищем, яке підкорюється певним мовним закономірностям і функціонує у вигляді низки синтаксично-тематичних моделей. Виходячи із того, яку сферу людського знання та існування репрезентує метафоричний підмет / означуване, було виділено 11 головних моделей, що представлено в таблиці нижче.

Проаналізуємо представлені в таблиці групи.

Як можна побачити із таблиці, найчастіше роль метафоричного підмета із функцією обставини виконують слова та словосполучення, що називають негативні події природного або штучно створеного людиною характеру. Серед слів на

Таблиця 1

Тематична характеристика метафоричного підмету / означуваного із функцією обставини в англійській мові

	Тематична група, до якої відноситься лексична одиниця у функції метафоричного підмета / означуваного	Кількість	Відсоток
11	Назви природних (стихійних лих) та спричинених людьми катастроф	225	22,5
22	Назви часових відрізків (назви місяців, днів тижня і т. ін.)	200	20
33	Назви соціальних, освітніх, культурних, релігійних, економічних, суспільно-політичних та військових заходів.	170	17
44	Назви географічних та адміністративних регіонів	160	16
55	Особові назви (компаній, будівель)	80	8
66	Назви галузей людської діяльності	40	4
77	Абстрактні назви	35	3,5
88	Назви наукових розвідок	30	3
99	Назви людських якостей	25	2,5
110	Назви природних явищ	20	2
111	Різне	15	1,5
	Усього	1000	100

позначення природних катаклізмів знаходимо такі лексичні одиниці, як *flooding* (злива), *prolonged and heavy rainfall* (тривалі і сильні дощі), *superflood* (суперзлива), *wildfires* (лісні пожежі), *heatwave* (спека), *extreme weather* (екстремальні погодні умови), *eruption* (виверження вулкану), *earthquake* (землетрус) та інші.

Що стосується слів та словосполучень на позначення штучних, або спричинених людьми катастроф, то найбільш популярними є *strike* (удар), *crisis* (криза), *staff shortage* (нестача персоналу), *explosion* (вибух), *(an increasingly fraught) political situation* (напружена політична ситуація), *the pandemic* (пандемія), *incident* (випадок), *fatal attack* (смертельна атака), *brain injury* (травма мозку), *scandal* (скандал) та інші одиниці, що називають негативні події. Проілюструємо їх вживання в реченнях:

1) *Air traffic staff shortage cancels flights.* 2) *The pandemic saw the importance of accessible local high streets, community connections and clean, green local space.* 3) *The Princess Royal visits Household Cavalry after incident which saw frightened horses loose in London.* 4) *The five-day heatwave will also see temperatures rise to the twenties in Scotland, and high across the North East and North West above the 20 C mark too.* 5) *The Horizon scandal saw more than 700 sub-masters and sub-postmistresses handed criminal convictions.*

Другою за частотністю є група, в якій метафоричний підмет / означуване утворено лексичними одиницями на позначення часових проміжків. До цієї групи відносяться назви місяців, днів тижня, дати та інші вирази, що створюють часові рамки для тієї чи іншої дії. Наприклад,

1) *The end of June could see occasional heavy rain or thunderstorms in the south, with temperatures expected to remain above average.* 2) *The past few years have seen a sure and steady decline of sartorial individuality during summer.* 3) *In a normal year May, June and July would see Kate really give us out heady annual dose of princessing.*

Серед назв різноманітних заходів, які організовує людина, можна зустріти наступні: *poll* (опитування), *world tour* (світове турне), *performance* (виступ), *concert* (концерт), *the Commonwealth Day service* (богослужіння з приводу Дня Снівдружності), *an exchange* (обмін), *pandemic response* (антипандемічні заходи), *musical* (мюзикл), *award ceremony* (церемонія нагородження), *a visit* (візит) і т. ін.:

1) *A more recent Newsweek poll in March saw Meghan suffering even more than her husband as their U.S. popularity continued to nosedive.* 2) *The*

Barbie movie world tour has seen the cast delivering delectable outfits in candy colors. 3) *An exchange in September saw most of the Azovstal prisoners swapped for Russians.*

На особливу увагу заслуговує наступний приклад: *The Queen's funeral saw Prince William and Prince Harry reunite and put their feud behind them to say a final goodbye to their grandmother.* В даному прикладі якостями живої істоти, а саме здатністю щось бачити наділяється «похорон», що є дещо неочікуваним навіть для англійської мови і є ілюстрацією того, що можливості англійської мови щодо залучення різних лексичних одиниць до участі в метафоричній синтаксичній моделі, що досліджується, є практично необмеженими. Звичайно, при перекладі українською абсолютно неприйнятним було б залишити без змін дану модель і сказати, що «похорон побачив, як Принц Вільям та Принц Гаррі об'єднались...». Стилістично та граматично прийнятним для української мови міг би бути наступний варіант: «Під час церемонії прощання із Королевою Принц Вільям та Принц Гаррі об'єдналися і забули про ворожнечу для того щоб провести в останню путь свою бабусю».

Назви географічних та адміністративних регіонів, як і лексичні одиниці перших трьох груп, доволі часто займають синтаксичну позицію підмета і стають, таким чином, метафорами. Наприклад,

1) *Mr Zelensky flew to Washington, via Poland, only hours after a daring visit to Bakhmut, a front-line city in eastern Ukraine that has seen some of the fiercest battles of the war.* 2) *Across Europe, temperatures are unseasonably warm: southern Spain is still seeing days above 30 degrees C.*

Цікавим є той факт, що називаючи якийсь регіон, автори статей часто використовують метафоричну антономазію, яка стає підметом речення із функцією обставини. Наприклад,

1) *The jewel of the Adriatic (перлина Адріатики) has seen a huge surge in visitor numbers since scenes from the HBO series "Game of Thrones" were filmed inside its ramparts in 2011.* 2) *Ibiza locals living in cars as party island (острів вечірок) sees rents soar.*

П'яту групу «Назви компаній, кампаній та будівель» ілюструють наступні речення: 1) *David's Beckham's business empire sees revenue more than double.* 2) *Thanks to the generosity of hosts across the country, Homes for Ukraine has seen 137,200 Ukrainians welcomed to the UK.*

В даних реченнях в функції метафоричного підмета з функцією обставини виступають лексичні одиниці «бізнес-імперія Девіда Бекхема» та

«Домівки для Українців» (назва державної схеми).

Наступні 6 груп поступаються у кількості попереднім п'яти, але, як уже було зазначено, метафоричні можливості англійської мови майже невичерпні, а тому питання використання того чи іншого слова у якості метафоричного підмета із функцією обставини – це лише питання часу. Проілюструємо їх наступними прикладами:

Назви галузей людської діяльності: *Once a source of national pride, France's state education system has seen standards slip in recent years.* Дослівний переклад: *Французька система освіти спостерігає, як стандарти падають в останні роки.*

Абстрактні назви: *Security issues saw Charles take matters into his own hands.* Дослівний переклад: *Міркування безпеки побачили, як Чарльз взяв справу до своїх рук.*

Назви наукових розвідок: *A study of 2015 found that the proportion of children at grammars on free school meals was about 3 per cent, suggesting it has doubled since then.* Дослівний переклад: *Дослідження, проведене у 2015 році з'ясувало, що частка дітей в гімназіях, які отримують безкоштовне харчування, складала 3%, що говорить про зростання вдвічі з того часу.*

Назви людських якостей: *Heasman describes becoming overwhelmed by her secret comforting eating habits that saw her eating croissants and large chocolate bars every day.* Дослівний переклад: *Гісман говорить про те, що була збентежена через свої таємні харчові звички, які бачили, як вона щодня їсть круасани та великі шоколадні батончики.*

Назви природних явищ: *Primary endosymbiosis saw the emergence of plants.* Дослівний переклад: *Первинний ендосимбіоз побачив виникнення рослин.*

Різне: *Football legend Pele has seen his tomb opened up for public visitation.* Дослівний переклад: *Легенда футболу Пеле побачив, як його усипальницю відкрили для відвідування публіки.*

Група «Різне» об'єднує приклади, кількість яких є недостатньою, для того щоб говорити про наявність окремих лексико-тематичних груп, але важливість їх не є меншою для даної розвідки, навпаки – вони свідчать про те, що лексична одиниця будь-якої тематично спрямованості та стилістичного забарвлення може бути вживаною в функції метафоричного підмета із функцією обставини в англійській мові. В наведеному прикладі за діями спостерігає людина, яка в реальному житті цього не може робити фізично.

Слід відмітити, що в майже половині проаналізованих прикладів метафоричний підмет функціонує поруч із ускладненим додатком, завдяки чому речення набуває здатності відтворювати ще більше аспектів дії, що зображується. Наприклад,

Next week will see the prince, sister Princess Charlotte, brother Prince Louis and father Prince William all return to their normal workaday lives...

Послівний переклад: *Наступний тиждень побачить принца, його сестру Принцесу Шарлотту, брата Принц Луї та батька Принц Вільяма, що повертаються до звичайного повсякденного життя.*

Наведемо ще декілька прикладів.

The performance sees Beyoncé recognize 28 iconic Black women in music...

Her (Olivia Dunne) income is topped up by an incredible amount of work on social media, taking advantage of her stunning physique and attractive personality, which has seen her online following explode in recent months.

Поєднання метафоричного підмета / означуваного із інфінітивною конструкцією, що є типовою саме для синтаксису англійської мови, робить дану синтаксичну модель такою, що відображає специфіку англійської мови, як на рівні граматики, так і на рівні семантики водночас підкреслюючи роль метафори на всіх рівнях англійської мови.

Здійснений аналіз дає підстави зробити висновок, що хоча метафорично вживані слова в рамках синтаксичних конструкцій, що описується, займають чіткі позиції підмета або означуваного, їхні синтаксичні функції не обмежуються функціями агента дії та слова, головного по відношенню до означення. Відповідно до значення в реченні відокремлюються наступні види метафоричного підмета / означуваного з функцією обставини:

1. Метафоричний підмет / означуване є причиною подальшої дії / вони її провокують або їй сприяють.

Universal Credit move could see thousands on benefits worse off by 2,800 pounds a year. Переклад: *Через це рішення в рамках системи соціальної підтримки тисячі людей, які отримують виплати, щорічно можуть мати на 2 800 фунтів менше.* Дослівний переклад: *Рішення системи Universal Credit побачить, як.....*

2. Метафоричний підмет / означуване є місцем, де відбувається дія.

Sheridan Smith's new West End musical has seen people leaving early every evening complaining of being baffled and bored by the bewildering plot. Переклад: *Кожного вечора люди залишають*

виставу нового мюзиклу у Вест-Енді, в якому головну роль виконує Шерідан Сміт не дочекавшись кінця через сюжет, який їм здається нудним та заплутаним. Дослівний переклад: *Новий мюзикл у Вест-Енді, в якому головну роль виконує Шерідан Сміт, бачить, як люди.....*

3. Метафоричний підмет / означуване є часовим проміжком, у якому відбувається дія.

The early part of this week will see some rain.
Переклад: *На початку цього тижня пройнуть дощі.* Дослівний переклад: *Початок цього тижня побачить дощі.*

Висновки. Отже, зазначимо, що метафоричний підмет / означуване із характеристиками обставини є елементом типової синтаксичної моделі в англійській мові; в ній поєднуються високий ступень метафоричності англійської мови і тенденція до стислого способу подачі інформації, яка реалізується через численні інфі-

нітивні конструкції. Метафоричні підмети / означувані утворюють систему речень, що функціонують за певними правилами і утворюються за конкретними моделями. Переклад таких речень українською доводить, що дана синтаксично-семантична модель не є природньою для української мови, де існує більше, у порівнянні із англійською, обмежень щодо метафоризації слів, які називають об'єкти та явища.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку полягають у розширенні жанрових рамок матеріалу дослідження. Було б цікаво описати речення із метафоричним підметом / означенням із функцією обставини на матеріалі художнього та розмовного стилів. Це б, безсумнівно, допомогло створити більш повну картину лексико-синтаксичних типів даної конструкції та внести певні уточнення в особливості її вживання в англійській мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Зайцева К.І., Хорошун О.О., Журкова О.Л. Лінгвокогнітивний аналіз метафоричних виразів в англійській та українській мовах. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 29. Т. 1. С. 202–211.
2. Любимова С.А. Моделювання ментальних структур в лінгвокогнітології. *Нова філологія*. 2019. №78. С. 23–27.
3. Мазур О., Ярмолюк А. Фактори перекладності метафор у науково-публіцистичних текстах. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 48. Т. 3. С. 101–108.
4. Berenike Hermann J. Metaphor in academic discourse. Linguistic forms, conceptual structures, communicative functions and cognitive representations. The Netherlands: Lot, 2013. 361 p.
5. Gibbs R.W. The poetics of mind: figurative thought, language and understanding. New York: Cambridge University Press, 1994. 515 p.
6. Kövecses Z. Metaphor and emotion. Language, Culture, and Body in Human Feeling. *Studies in emotion and social interaction. Second series*. New York: Cambridge University Press, 2004. 224 p.
7. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors we live by*. 2nd edition. Chicago: the University of Chicago Press, 2003. 276 p.
8. Lakoff G., Johnson M. *Philosophy in the flesh: the embodied mind and its challenge to Western thought*. New York: Basic Books, 1990. 640 p.
9. Lakoff G., Turner M. *More than cool reason. A field guide to poetic metaphor*. Chicago: the University of Chicago Press, 1989. 237 p.
10. Peng Zh., Khatin-Zadeh O. Research on metaphor processing during the past five decades: a bibliometric analysis. *Humanities & Social Sciences Communications*. 2023. P. 1–13. <https://doi.org/10.1057/s41599-023-02465-5> (дата звернення: 25.05.2024).
11. Ping Li F. Literature review on the cognitive approach to metaphor. *Procedia computer science*. 2018. Vol. 131. P. 925–928.
12. Poppel L. The study of metaphor in argumentation theory. *Argumentation*. 2021. Vol. 35. P. 177–208. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10503-020-09523-1> (дата звернення: 20.05.2024).

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗАСТОСУВАННЯ ЕКСПРЕСИВНИХ ТА РОЗМОВНИХ СИНТАКСИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ТЕКСТАХ ТА СЛОГАНАХ АНГЛОМОВНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ РЕКЛАМИ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ

CURRENT TENDENCIES OF EXPRESSIVE AND CONVERSATION SYNTAX CONSTRUCTIONS USAGE IN THE TEXTS AND SLOGANS OF ENGLISH TOURIST ADVERTISING OF THE HOTEL BUSINESS

Куспіль Н.Б.,

orcid.org/0000-0003-4221-9281

*асистент кафедри іноземних мов, аспірант кафедри англійської філології
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Стаття присвячена лінгвістичному дослідженню англійських рекламних текстів та слоганів. У статті аналізуються експресивні та розмовні синтаксичні конструкції, використання яких збагачує текст певним рівнем експресивності, викликає зацікавлення у реципієнта скористатися послугами готелю, що рекламується. Актуальність теми дослідження полягає у тому, щоб виявити та продемонструвати основні тенденції застосування експресивних та розмовних синтаксичних конструкцій у англійському рекламному тексті, який досі залишається не до кінця дослідженим та перебуває у постійному центрі уваги мовознавців. У статті розглянуто поняття експресії та експресивності, розмовної мови, а також окреслено особливості застосування кожної експресивної та розмовної синтаксичної конструкції. Автором відзначено, що поняття експресії та експресивності не є тотожними, оскільки, як вважають мовознавці, експресія безпосередньо пов'язана з модальністю та конкретними суб'єктивними формами синтаксису, в той час як експресивність відноситься до конкретного прийому писемного мовлення. Особливу увагу приділено рекламним текстам та слоганам англійської туристичної реклами готельного бізнесу. У статті зазначається, що у створенні рекламних текстів та слоганів важливим є ретельний відбір мовних одиниць різних рівнів, які відповідатимуть граматичній тональності відповідно до конкретної комунікативної ситуації, намірам рекламодавців представити свої послуги якомога ефективніше, а також відклатися у свідомості реципієнта. У тексті детально розглядаються такі експресивні та розмовні синтаксичні конструкції: повтор, риторичні питання, спонукальні речення, інверсія, незакінченість висловлення, багатослівні дієслівні конструкції, фразові дієслова. У процесі аналізу ста чотирнадцятьох рекламних текстів та слоганів виявлено найбільшу частоту застосування саме експресивних синтаксичних конструкцій. Таким чином, від коректного застосування кожної експресивної, та розмовної синтаксичної конструкції буде залежати ефективність сприйняття реклами аудиторією.

Ключові слова: реклама, рекламний текст, рекламний слоган, експресивні синтаксичні конструкції, розмовні синтаксичні конструкції.

The article is devoted to the linguistic study of the advertising texts and slogans in English. The expressive and colloquial syntactic constructions are analysed in the article, the usage of which enriches the text with a certain level of expressiveness, arouses the interest of the recipient in using the services of the advertised hotel. The relevance of the research topic is to identify and demonstrate the main trends in the use of expressive and colloquial syntactic constructions in the English advertising text which still remains incompletely researched and is in the constant focus of attention of linguists. The concept of expression and expressiveness, spoken language is examined in the article, and also the features of the use of each expressive and spoken syntactic structure is outlined. The author noted that the concepts of expression and expressiveness are not identical, since, according to linguists, expression is directly related to modality and specific subject forms of syntax, while expressiveness refers to a specific method of written speech. Special attention is paid to the advertising tourist texts and slogans of the hotel business in English. In the article is stated that in the creation of advertising texts and slogans, it is important to carefully select language units of different levels, which will correspond to the grammatical tonality in accordance with a specific communicative situation, the intentions of advertisers to present their services as effectively as possible, as well as to remain in the mind of the recipient. The following expressive and colloquial syntactic constructions are considered in detail in the text: repetition, rhetorical questions, persuasive sentences, inversion, incompleteness of the statement, multi-word verb constructions, phrasal verbs. In the process of analyzing one hundred fourteen advertising texts and slogans, the highest frequency of the expressive syntactic constructions usage was revealed. Thus, the effectiveness of advertising perception by the audience will depend on the correct use of both expressive and colloquial syntactic constructions.

Key words: advertising, advertising text, advertising slogan, expressive syntactic constructions, colloquial syntactic constructions.

Постановка проблеми. В наш час питання дослідження експресивних та розмовних синтаксичних конструкцій у тексті реклами залишається досі актуальним. У сучасному суспільстві

реклама виконує розмаїтість функцій: виконує роль потужного механізму у сфері масової комунікації, є частиною соціальної культури, значущим соціолінгвальним фактором, що щодня познача-

ється на людській свідомості. Через це питання застосування як експресивних, так і розмовних синтаксичних конструкцій базується на потребі рекламодавців представити свої послуги більш результативно завдяки влучному використанню синтаксичних конструкцій та тим самим зацікавити реципієнта послугами готелю та запам'ятатись.

Мета роботи – виявити тенденції застосування різних граматичних одиниць експресивного та розмовного синтаксису.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Отже, експресивність відноситься до особливостей одиниць мови не дивлячись на те, до якої сфери застосування вони належать. Термін «експресивність» вивчають в різноманітних аспектах, зокрема в лексикологічному, соціолінгвістичному, лінгвостилістичному, психолінгвістичному та інших. Поняття «експресивний синтаксис» пов'язують з 60 рр. XX століття. Здебільшого його застосування зумовлене бажанням мовознавців охарактеризувати синтаксичні явища писемного мовлення. Як вважає Гуйванюк Н., дотепер не існує єдиної загальної думки щодо трактування категорій експресії та експресивності загалом, так і у висвітленні процесу формування мовної експресії. Таким чином, існує велика кількість думок щодо терміну «експресивність» [4, 1–2].

Поняття «експресивний синтаксис» вперше запропонував Ш. Баллі, який розглядав експресивність незмінним аспектом будь-якого висловлювання [4, 2].

Як вважає А.В. Вовк, виділяють два підходи до аналізу експресивного в синтаксисі. Зокрема, у першому підході експресія тісно переплітається з модальністю, у другому – з ідейним задумом суб'єктивних форм синтаксису. Отже, синтаксичні засоби поднують у собі велику експресивну здатність, яка перш за все виражається завдяки їх спроможності стилістично змінюватися, відтворюючи найтонші забарвлення ідеї [1, 256].

Найчастіше експресію розглядають як категорію семантики. Саме тому на думку більшості мовознавців, в афективному компоненті необхідно виокремити два завдання: вияв суб'єктивного світу мовця та застосування засобів мови для здійснення безпосереднього впливу на реципієнта [4, 2].

Дослідженнями експресивного синтаксису займалися такі лінгвісти як Н. Гуйванюк, С. Єрмоленко, Н. Ладиняк, Т. Лівшиць, Л. М'яснянікіна та багато інших. Проте категорія експресивності дотепер підлягає дискусії, оскільки її щодня досліджують зарубіжні та

українські мовознавці. На думку вищезгаданих лінгвістів, експресивність може бути виражена через фонетичний, лексичний чи синтаксичний рівні. М. Глазкова, С. Єрмоленко та О. Матвійчук займаються дослідженнями експресивного синтаксису та розглядають експресивний синтаксис мовною та мовленнєвою категоріями. На їх думку, термін мовної експресії є синонімом до терміну «емоційне». Одні лінгвісти дотримуються думки, що експресія та емоційність є тотожними поняттями, проте, інші розділяють ці два поняття. Ключовою відмінністю понять «емоція» та «експресія» є те, що емоцію трактують як «порив душі», в той час як експресія має чітко обґрунтовану природу є вагомою для людини через урізноманітнення тексту певними засобами мови [4, 2–3].

З'ясовуючи становище експресивної синтаксичної конструкції у тексті, найчастіше посиляються на дві оцінки: прагматико-стилістичну, спрямовану на чіткість та конкретний результат, та формальний, націлений на переважання синтаксичного розчленування. Для того, щоб виразити структурно експресію, необхідно зрушити з місця змістове ядро конструкції у несподіване положення. Таким чином, експресивні синтаксичні конструкції вважаються загальними компонентами створення будь-якого тексту [1, 257].

Експресивність як певний прийом писемного мовлення пронизаний значущими конструктивними змінами. Зокрема, експресивний синтаксис поєднує в собі засоби зміни будови речення не лише задля посилення чіткості граматичних структур, але й для трансформації їх на стилістичні засоби. До таких конструкцій можемо віднести повтор, риторичні питання, спонукальні речення, інверсія [4, 3].

Щодо розмовного синтаксису, то питання розмовної мови все ще залишається актуальним для проведення лінгвістичних досліджень. Цей феномен є надзвичайно багатоманітним та дієвим, оскільки є основою, на якій вибудовується текст. Сьогодні як вважає Т. М. Данкевич, розмовна мова не обмежується лише усною комунікацією, її засоби все частіше застосовуються у різних функціональних стилях. Особливо можна прослідкувати часте застосування прийомів розмовного стилю у текстах реклами. Щоб рекламні тексти привертали увагу потенційної аудиторії, рекламодавці намагаються сформувати у їх свідомості думку щодо природного процесу дружньої комунікації з адресатом. Для втілення цього задуму активно застосовуються такі мовні засоби як спрощення та скорочення, виражені через про-

сті речення, незакінченість висловлення, багатослівні дієслівні конструкції, фразові дієслова [2, 294–295].

Постановка завдання. Це дослідження зосереджене на проведенні порівняльного аналізу застосування двох текстових категорій – експресивної та розмовної. **Мета дослідження передбачає вирішення кількох завдань:**

– окреслити особливості застосування експресивних та розмовних конструкцій у тексті реклами;

– виявити тенденції застосування синтаксичних конструкцій двох категорій, провівши детальний порівняльний аналіз на основі кількісних даних.

Основними методами нашого дослідження є описовий метод – для окреслення понять експресивного та розмовного синтаксису, метод порівняння – для здійснення порівняльного аналізу застосування експресивних та розмовних синтаксичних конструкцій у рекламному тексті, та метод узагальнення – для підбиття підсумку отриманих результатів.

Матеріалом дослідження слугував корпус із ста чотирнадцятьох рекламних текстів та слоганів взятих із журналів Travel+Leisure періоду 2021–2023 років; Hotels Resorts періоду 2023 року, брошур періоду 2021–2023 років: A smart sense of hospitality. 7 apple hotels brochure [5]; The Hotel Landing meeting brochure [13]; The Hoxton Rome Brochure [14]; Morgans Originals. Brand Immersion

Brochure [15] та вебсайтів <https://rankfame.com/hotel-slogans/> [8]; <https://idealwrite.com/hotel-slogans/> [9] та <https://www.social.com/hotel-slogans/> [12]; <https://www.starterstory.com/hotels-business-slogans> [6]; <https://www.nichepursuits.com/hotel-slogan-ideas/> [11].

Виклад основного матеріалу. У статті розглянуто особливості використання повторів, зокрема лексичного та синонімічного. Згідно з поглядами Т. Лівшиць, за допомогою лексичного повтору відбувається повторне звернення до інформації через попередні слова або ж слова, що є складниками однієї словотвірної парадигми [3, 402], наприклад: “A home to write home about” [22, 9]; “A home away from home, perfect for every member of the family” [12]; “Five-star quality in a hotel of four stars” [8]; “It’s all about location, location, location” [8]; “Family Time, Quality Time” [11]; “A World of Calm, A World of Care” [11]; “A Symphony of Love, a Symphony of Stay” [11]; “Honeymoon Perfection, Honeymoon Memories” [11]; “Your Host from Coast to Coast” [11]. Щодо синонімічного повтору, то його застосування збагачує рекламний текст більшою експресивністю. Як вважає Л. М’яснянкіна, одним із найбільш вживаних типів такого повтору у рекламі відносять анафору, яка полягає у повторенні однакових складових мови на початку кожного рядка, строфи або абзацу [3, 401]: “We’re expanding our world so you can expand yours” [21, 67] та інші (див. Додаток 1).

Приклади застосування синонімічного повтору: анафори

“Be Our Guest, Be The Best” [12], “Beyond Luxury. Beyond Expectation” [12], “Every Guest. Every Time. Exceptional” [12]; “Friendly. Eco-Friendly” [8]; “Best services, the Best place” [8]; “Beautiful people, beautiful hotels and lovely choices” [8]; “Twice the comfort, twice the value, twice the Hotel” [8]; “Whatever you want. Whoever you are” [8]; “Good food, good sleep, great life” [8]; “Go happy. Go anywhere. Stay here” [8]; “Conquer the Mountains, Conquer Your Soul” [8]; “Elevate Your Stay, Elevate Your Life” [8]; “Chic Living, Chic Stays” [8]; “Every Detail, Every Stay, Pure Luxury” [8]; “Impeccable Luxury, Impeccable Memories” [8]; “Exceptional Comfort, Exceptional Luxury” [8]; “Stay Inspired, Stay at the Art Hotel” [8].

Додаток 1

На підставі даних, можемо стверджувати, що у рекламних текстах готельного бізнесу значною мірою використовуються синонімічні повтори, зокрема, у сімнадцятьох текстах та слоганах, параметри застосування якої свідчать про те, що акцентується увага реципієнта на головній ідеї реклами, рекламний текст наділяється більшим ступенем виразності, і таким чином реалізуватиметься основна функція рекламного тексту – переконати реципієнта зупинитися в готелі, що рекламується.

Зазначимо також, що в рекламі готельного бізнесу переважає застосування риторичних питальних речень, що містять у своїй основі твердження чи заперечення та передбачають відповідь. Розглянемо наступні рекламні приклади: “Can three new boutique hotels serve as templates for turning town of Bacalar–and its iconic lake–into Mexico’s most responsible tourism destination?” [19, 155]; “Where can you find paradise?” [16, 22] та інші (див. Додаток 2).

Приклади застосування риторичних питальних речень

“What’s Better Than The Suite Life?” [18, 67]; “Do you need a chilled weekend?” [8]; “Are you worried about spending your leisure time?? Try us!!” [8]; “Mood for a quick break from your monotonous lifestyle?” [8]; “Bored with the same hotel? Why not try a different one!” [8]; “Want your dream anniversary? Why not choose us?” [9]; “Hosting a meeting or event? From pitches and press launches to private dinners and parties, The Apartment is a space to make your own” [14, 16]; “Ready to up-level your vacation? We are too” [10, 4]; “Do you love to travel? You will surely love us..” [8]; “Mood for a quick break from your monotonous lifestyle?” [8].

Додаток 2

Зважаючи на результати, риторичні питальні речення зустрічаються у дванадцятьох рекламних текстах та слоганах. Керуючись зазначеними даними, застосування риторичних питальних речень, як ми вважаємо, свідчить про те, що рекламодавці прагнуть досягнути ефекту безпосереднього спілкування з реципієнтом та додатково сприятимуть приверненню уваги до послуг готелю, що рекламується.

Крім того, у текстах реклами трапляється застосування інверсії. Інверсія, на думку Джона Каддона, вважається заміною звичного порядку слів у реченні на незвичний для того, щоб досягнути комунікативної мети, а саме для зосередження уваги завдяки вдалому та неординарному вираженню судження [7, 170], наприклад: “*Iconic and elegant, The Langham, Boston, has treated guests for years to genuine five-star service and a refined sense of tradition*” [18, 100] та інші (див. Додаток 3).

Приклади застосування інверсії

“Perched on a dramatic cliff overlooking pink sand and turquoise water, this heaven for the senses includes colonial-styled suits with lush gardens, private pools, rooftop terraces, and several eateries, including the highly rated Zen Restaurant” [22, 74]; “Renowned for its timeless elegance and effortless style, Corinthia London invites you to escape the everyday with a stay in its gorgeous city-center getaway” [22, 136]; “Amid the silence and solitude, it’s hard to believe all the action of Paws Up ranch—including wrangling cattle and riding ATVs—is just a short drive away” [21, 29]; “Boasting spacious accommodations, bespoke amenities, and thoughtful details that make every stay feel like a personalized escape” [21, 68]; “Varying in space and ambience, each of these rooms is furnished with modern amenities and is complete value-for-money for the modern travellers”; [5, 12]; BOASTING AN EFFORTLESS blend of timeless elegance and relaxed sophistication, San Ysidro Ranch welcomes guests to an exclusive enclave, where nostalgia, romance, and legend intertwine” [17, 92]; “Updated with a chic edge of its very own, The Biltmore is for those seeking elegant adventures beautifully wrapped in a level of a personalized service and attention to detail not typically found in resorts of this size” [10, 33].

Додаток 3

З викладеного вище випливає, що інверсія застосовується рідше ніж інші експресивні конструкції, розглянуті вище. Відповідно до нашого аналізу, інверсія переважає лише у восьми рекламних текстах, що значною мірою пов’язано з тим, що для того, щоб наголосити на основних перевагах готелю та тим самим зацікавити реципієнта даним готелем, потрібно чітко володіти технікою її застосування, що є не завжди легко зробити.

Заслужують на увагу й інші синтаксичні конструкції – спонукальні речення. Їх найчастіше використовують з метою переконати реципієнта скористатися певним видом послуг: *Enjoy the views from your spacious guest room or suite, as well as from the stylish Travelle restaurant and elegant Pavilion, where the signature Langham Afternoon Tea is served* [22, 35]; “Experience an unforgettable getaway as you unwind at the beautiful island oasis, The Aruba Marriot Resort and Stellaris Casino” [22, 134] та інші (див. Додаток 4).

Приклади застосування спонукальних речень

“Make yourself at home in the heart of London at this sublime 283-room hotel, situated just moments from Trafalgar Square, the Thames, and Buckingham Palace” [22, 136]; “Delight your senses on the spectacular Riviera Maya and discover well-being at the beachfront Sensira Resort & Spa” [21, 94]; “Get Further Away” [9]; “Find Your Freedom!” [9]; “Experience the passion of hospitality” [9]; “Discover a hotel that defines a new dimension of luxury” [9]; “Think beyond expectation” [9]; “Experience lifetime happiness” [9]; “Make yourself at home” [8]; “Rediscover the lost serenity within you at our place” [9]; “Do pay a visit to paradise!” [9]; “Try us for the best” [9]; “Choose a hotel that is according to your standards” [9]; “Take only pleasant memories when arriving with great expectations” [5, 5]; “Enjoy breakfast, lunch and dinner at our in-house restaurant, or take advantage of room service as a hotel or spa guest!” [13, 2]; “Come, let this special destination enliven your senses” [17, 46].

Додаток 4

Відповідно до даних нашого аналізу, спонукальні речення застосовуються у вісімнадцяти рекламних текстах, що свідчить про забезпечення рекламного тексту високим рівнем експресивності. З їх допомогою як ми вважаємо, рекламодаці реклами не наказують, а пропонують, спонукають, висловлюють своє побажання до адресата завдяки таким дієсловом як «насолоджуйся», «почувайся як вдома», «досліди» та інші.

Розглянемо наостанок ще одну експресивну синтаксичну конструкцію – парцельовані конструкції. Найчастіше їх використовують у текстах реклами задля здійснення прямого впливу на реципієнта, завдяки розміщенню двох і більше фраз, речень поряд, схожих за будовою та значенням, що врівноважують один одного. Таким чином, ми вважаємо, що завдяки таким конструкціям розкривається вся суть рекламного повідомлення, і таким чином привертається увага потенційного реципієнта, наприклад: *“Stay. Savor. Repeat”* [12]; *“Dream. Discover. Dwell.”* [12]; *“Travel The World. Stay With Us”* [12]; *“Relax. Refresh”* [8]; *“Stay.*

Buoy. Invigorate” [8]; *“Relax. Rejuvenate. Repeat;”* [11]; *“Ready. Set. Relax”* [10, 1]; *“Go. Here. Now”* [10, 6]; *“Embassy Suites. Twice the Hotel”* [8]; *“You do your thing. Leave the rest to us”* [8]; *“Whatever you want. Whoever you are”* [8]. Відповідно до досліджених даних парцельовані конструкції трапляються ще рідше, лише у одинадцяти рекламних текстах, що пояснюється складністю їх застосування та інтерпретації.

Ми глибоко переконані, що не лише експресивні синтаксичні конструкції відіграють важливу роль у рекламному тексті. Існує також думка про те, що розмовним синтаксичним конструкціям відводиться також певне місце у текстах реклами. Зокрема ж, коли говоримо про розмовні конструкції, то ми маємо найчастіше справу з незакінченими реченнями. Відомо, що в більшості таких речень пропущений або підмет, або присудок, проте, на нашу думку, завдяки відсутності одного із членів речення, рекламний слоган не втратить своєї емоційної забарвленості, наприклад: *“Made New. For you”* [20, 55]; *“So close. A world away”* [19, 108] та інші (див. Додаток 5).

Приклади застосування незакінчених речень

“Fifty Hotels. Twenty-Two Countries. One Philosophy” [9]; *An ideal world. If only for a night”* [8]; *“Days Inn. There you go”*; [8] *“Luxury. Redefined”* [9]; *“A new world. Discover it”* [9]; *“Everything. Right, where you need it”* [9]; *Start here. New Living”* [9]; *“Because it suits your personality and choice”* [9]; *“Take It From Us. You're In Good Hands”* [9]; *“Eco-Friendly Elegance. Always”* [9]; *“All-Inclusive. All About You”* [9].

Додаток 5

В процесі аналізу, ми дійшли висновку, що лише у тринадцяти рекламних текстах прослідковується застосування незакінчених речень, що випливає з того факту, що суть незакінченого висловлювання часто складно зрозуміти, особливо коли мова йде про рекламний текст, від застосування яких буде залежати чи реципієнт зрозуміє зміст повідомлення та чи скористається послугами рекламованого готелю.

Розглядаючи питання актуальності застосування розмовних синтаксичних конструкцій, важливо зазначити також і особливості вико-

ристання багатослівних дієслівних конструкцій, в основу яких входять дієслова з широким значенням (to have, to take, to give, to do, to make) й іменника з неозначеним артиклем [2, 294–295]. Розглянемо наступні рекламні приклади: *“Come dinnertime, take an epicurean journey through the hotel's Italian restaurant, speakeasy, and lobby bar, or treat yourself to the ultimate hotel indulgence: order in-room dining and watch a movie on a 50-inch flatscreen TV”* [21, 89]; *“Take a break at Anda Spa and find harmony for mind, body, and spirit”* [19, 89] та інші (див. Додаток 6).

Приклади застосування багатослівних дієслівних конструкцій

“It's not easy for a newcomer to make an impact on Italy's Amalfi Coast, an area known for iconic hotels that date back to the 1960s era of La Dolce Vita” [19, 30]; *“We try to make your soul happy”* [8]; *“Take It From Us. You're In Good Hands”* [8]; *“We try to make your soul happy”* [8]; *“Take me to heaven”* [12]; *“We take care of you”* [8]; *“A great way to take a break”* [8]; *Enjoy breakfast, lunch and dinner at our in-house restaurant, or take advantage of room service as a hotel or spa guest!”* [13, 2]; *We make sure you have everything you need, but nothing you don't, enabling us to keep prices accessible without compromising on the things that matter”* [14, 8]; *“We take inspiration from our neighbourhoods, with work on show from local artists and makers”* [14, 9]; *“It's a space to make your own”* [14, 10]; *“Day or night, take over the whole space or just one room. Then dress it up or down to make it personal, memorable and exclusively yours”* [14, 10].

Додаток 6

Проте в процесі нашого аналізу ми прослідкували застосування саме дієслів *make* та *take* у чотирнадцяти рекламних текстах. Як ми вважаємо, параметри їх застосування вказують на бажання рекламодавців урізноманітнити рекламний текст усім спектром можливих дієслів, завдяки яким текст звучатиме більш переконливіше та правдоподібніше для реципієнта.

Насамкінець важливо наголосити на тенденції до застосування у тексті реклами фразових дієслів замість синонімічних їм односкладних лексичних одиниць та значення якого можна

збагнути лише в певному контексті. В процесі аналізу ми прослідкували застосування таких дієслів у одинадцяти рекламних текстах, наприклад: *“At Grana, ask for the corner banquette to take in the grandeur of the entire room, or sit on the balcony to look down on the original terrazzo floors, magnificent chandeliers, and specially commissioned Liberty head sculpture”* [16, 100]; *“The property’s common areas are only for guests—unlike at a typical hotel—so there’s plenty of room to catch up over coffee or cocktails from the honor bar before hitting the town”* [20, 61] та інші (див. Додаток 7).

Приклади застосування фразових дієслів

“Start your day with breakfast and breathtaking views before setting out to explore the city with curated experiences, from touring the old city in a tuk tuk to visiting museums” [21, 95]; *“The hotel’s exclusive Michelin-starred restaurant, The White Room, serves up exquisite culinary experiences”* [22, 138]; *“Check into another world”* [8]; *“Catch up on the good life”* [8]; *“Let’s warm you up with adventure”* [9]; *“Come in and see happiness”* [9]; *“Take out one room or hire the whole space exclusively. It’s fully flexible to your needs”* [14, 16]; *“Enjoy in our relaxed café or on the outdoor terrace where you can soak up those Italian rays”* [14, 27]; *“This is a place to set things in motion, not just go through the motions”* [15, 3].

Додаток 7

На нашу думку, їх застосування в тексті реклами пов’язане з бажанням рекламодавців наголосити на основних перевагах конкретного готелю та завдяки їх використанню наділити текст більшою експресивністю.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи все сказане вище, можемо стверджувати, що рівень експресивності рекламного тексту буде залежати від мовних одиниць різних рівнів. В процесі проведення порівняльного аналізу двох несхожих між собою текстових категорій експресивного та розмовного синтаксису, на основі кількісних даних ми дійшли висновку, що у рекламних туристичних текстах готельного бізнесу серед сімдесяти п’яти текстів категорії експресивного синтаксису та тридцяти дев’яти текстів категорії розмовного синтаксису,

експресивні синтаксичні конструкції трапляються частіше, що як ми вважаємо, зумовлено бажанням рекламодавців утвердити в свідомості реципієнта переваги готелю, та завдяки більшому ступеню експресивності рекламного повідомлення запам’ятатись.

Подальше дослідження основних тенденцій застосування експресивних і розмовних синтаксичних граматичних конструкцій у тексті англійської туристичної реклами готельного бізнесу буде базуватися на більшій базі рекламних текстів та слоганів і буде спрямоване на підтвердження чи спростування висновків, яких ми дійшли в цьому аналізі. Вважаємо, що завдяки застосуванню як експресивних так і розмовних синтаксичних конструкцій, рекламний текст буде виділятися з-поміж інших типів тексту та привертатиме увагу потенційної аудиторії до готельних послуг, що рекламуються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вовк А. В. Експресивний синтаксис: 3 історії вивчення. Український смисл. 2016. № 2016. 254–264 с.
2. Данкевич Т. М. Особливості синтаксису англійської розмовної мови. Наукове видання «Мова і культура», Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. № 20. Т. 3 (188). 428 с.
3. М’яснянкін Л. Функції експресивних синтаксичних конструкцій у рекламному тексті. Вісник Львівського університету. Серія журналістика, 2012. № 36. 400–407 с.
4. Пилипчук М.-В. Ф., Сітко А. В. Використання засобів експресивного синтаксису в англійському художньому тексті. Fundamental and applied research in the modern world : abstracts of V International Scientific and Practical Conference, December 16–18, 2020. BoScience Publisher, Boston, USA, 2020. С. 584–589
5. A smart sense of hospitality. 7 apple hotels brochure. URL: https://www.7applehotels.com/img/Corporate_Brochure.pdf
6. 160 Best Hotel Slogans & Taglines 2024. URL: <https://www.starterstory.com/hotels-business-slogans>
7. Cuddon J. A. A dictionary of literary terms and literary theory. John Wiley&Sons, 2013. 784 p.
8. 499+ Catchy Hotel Slogans Idea For Your Business 2023. URL: <https://rankfame.com/hotel-slogans/>

9. 121 Catchy hotel slogans and taglines ideas that grab attention. URL: <https://idealwrite.com/hotel-slogans/>
10. Hotels Resorts. Anywhere Anytime Journeys. 2023. URL: <https://fliptm15.com/fmly/vcrw/basic>
11. 1,023 HOTEL SLOGAN IDEAS TO LET YOUR HOSPITALITY SHINE. URL: <https://www.nichepursuits.com/hotel-slogan-ideas/>
12. 461 Hotel Slogans And Taglines To Skyrocket Your Bookings. URL: <https://www.social.com/hotel-slogans/>
13. The Hotel Landing meeting brochure. URL: https://www.thehotellanding.com/content/uploads/2023/01/the_hotel_landing_meeting_brochure.pdf
14. The Hoxton Rome Brochure. URL: <https://thehoxton.com/wp-content/uploads/sites/5/2021/08/the-hoxton-rome-brochure.pdf>
15. Morgans Originals. Brand Immersion Brochure, № 8, 24 p.
16. Travel+Leisure. A New Season. 2021. № 3. P. 108.
17. Travel+Leisure 50th Anniversary. 2021. № 8. P. 162.
18. Travel+Leisure. World's Best Awards. 2021. № 10. P. 174.
19. Travel+Leisure. Mexico. 2022. № 1. P. 226.
20. Travel+Leisure. The Water Issue. 2022. № 2. P. 130.
21. Travel+Leisure. The Hotels Issue. 2022. № 5. P. 132.
22. Travel+Leisure. Double Issue. The United Kingdom destination of the year. 2022–2023. № 12-1. P. 206.

THE ROLE OF LITERATURE IN MOTIVATING EFL LEARNERS

РОЛЬ ЛІТЕРАТУРИ У МОТИВАЦІЇ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Levrints A.A.,

orcid.org/0009-0001-0132-3747

a 4th-year English Major Student

Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

Nad-Kolozhvari E.A.,

orcid.org/0000-0003-1844-8674

Senior Lecturer at the Department of Philology

Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

Second and foreign language learning is an arduous process, since a learner does not just learn another language but essentially adapts to a new culture and way of thinking. For learners of a foreign language, reading plays a crucial role in language acquisition since it is considered the principal second language input source. Through reading, learners are not only able to gain information about the target culture but also learn grammar, sentence structure, and vocabulary.

Despite its many benefits, the importance of literature in language teaching was not recognised by scholars for a long period of time. However, in the 1990s, interest in literature and language as a unit was rekindled. Robert C. Gardner, Zoltán Dörnyei, and Geoff Hall are among the most widely recognised representatives whose work greatly contributed to discovering the positive aspects of motivation and literature in foreign language learning. Since then, several studies and researches have been conducted among language students, which served to discover the influence literary works have on language learning.

The main objective of this article is to explore the role motivation and literature play in the process of foreign language acquisition, especially in English; what effect literature has on the development of learners of English as a Foreign Language; how motivating they find different literary texts; and whether including literature in the curriculum makes any difference at all. The article mainly focuses on the previous studies and research conducted on the given topic; it gives an overview of what motivation is and its importance in language learning; and it presents the contradictory views of implementing literature in the language acquisition process. In light of the findings in this paper, it can be said that, if utilised correctly, literature can be motivating for foreign language learners, despite it not being the primary tool learners would use to improve their skills.

Key words: English as a foreign language, EFL learners, language acquisition, literature, motivation.

Вивчення другої або іноземної мови – це складний процес, оскільки учень не просто вивчає іншу мову, а по суті адаптується до нової культури та способу мислення. Для тих, хто вивчає іноземну мову, читання відіграє вирішальну роль у засвоєнні мови, оскільки воно вважається основним джерелом вхідної інформації для другої мови. Завдяки читанню студенти не лише отримують інформацію про цільову культуру, але й вивчають граматику, структуру речень та словниковий запас.

Незважаючи на численні переваги, важливість літератури у викладанні мови довгий час не визнавалася науковцями. Однак у 1990-х роках інтерес до літератури та мови як єдиного цілого відродився. Роберт Гарднер, Золтан Дорней та Джефф Холл є одними з найвідоміших представників, чії роботи значною мірою сприяли відкриттю позитивних аспектів мотивації та літератури у вивченні іноземних мов. З того часу було проведено кілька досліджень серед студентів, які вивчають іноземні мови, що допомогло виявити вплив літературних творів на вивчення мови.

Основна мета цієї статті – дослідити, яку роль відіграють мотивація та література у процесі вивчення іноземної мови, особливо англійської; який вплив література має на розвиток тих, хто вивчає англійську мову як іноземну; наскільки мотивуючими для них є різні літературні тексти; і чи має включення літератури до навчальної програми взагалі якесь значення. У статті основна увага приділяється попереднім дослідженням та дослідженням, проведеним на дану тему; дається огляд того, що таке мотивація та її значення у вивченні мови; а також представлені суперечливі погляди на впровадження літератури у процес вивчення мови. У світлі висновків цієї статті можна стверджувати, що за умови правильного використання література може мотивувати тих, хто вивчає іноземні мови, незважаючи на те, що вона не є основним інструментом, який студенти використовують для покращення своїх навичок.

Ключові слова: англійська мова як іноземна, студенти, які вивчають англійську мову як іноземну, вивчення мови, література, мотивація.

Statement of the problem. Language acquisition is a process everyone went through and completed in their youth, unless a physical or mental condition made it impossible. It is mostly a mechanical pro-

cess, especially when we talk about learning one's mother tongue. Due to the influence of one's general surroundings and the innate desire to be able to connect verbally with their environment, as children,

little attention is paid to the process of language acquisition. Scholars argue whether it would be more efficient if a second or foreign language was taught in schools in a similar manner to natural language acquisitions, while others, like Stephen Krashen, think that “*learnt* language could not become *acquired* language”. Whichever might be true, there is still the fact that some students are able to learn a language more effortlessly than others [7, p. 82].

According to Dörnyei [5, p. 117] highly motivated individuals are able to overcome their shortcomings in learning conditions and language aptitude, and they are more likely to reach their goals than those academically gifted people who lack this drive. Motivation plays an important part in second or foreign language learning since it serves as a catalyst for learning a new language and then turns into an incentive to continue the learning process.

Analysis of recent research and publications.

Williams and Burden [12, p. 120] define motivation as “*a state of cognitive and emotional arousal, which leads to a conscious decision to act, and which gives rise to a period of sustained intellectual and/or physical effort in order to attain a previously set goal (or goals)*”. Thus, the authors state that motivation is composed of internal or external stimulus/stimuli and the intentional resolution to pursue and accomplish one’s goal(s).

Dörnyei collected the elements of foreign language learning motivation and classified them in three major categories, namely the Language Level, the Learner Level, and the Learning Situation Level. This contained such factors as need for achievement, self-confidence, attributes of the language course, the teacher’s person and the group dynamics. He based this on the research conducted by Clément et al. [3] among Hungarian EFL learners who had little to no contact with England and its population, thus provided an excellent opportunity to study motivation with less significant social influence. However, Dörnyei criticises this framework, since he finds it lacking the interrelations between the items and mentions the difficulty to conduct empirical research with its help [5, p. 1].

Foreign language learning is distinguished from any other school subject due to the fact that one’s language defines the individual most thoroughly. “*Learning a second language is ultimately learning to be another social person*” [4, p. 136]. Therefore, foreign language learning is influenced by social and cultural factors. This realisation led to the development of an independent discipline called the Social Psychology of Language. Robert C. Gardner, as a representative of this school, created the *socioedu-*

cational model of language learning, which included the following factors: the learner’s cultural beliefs, their learning attitude, their integrativeness, and their motivation. Gardner highlights motivation and believes it to be the most essential of all factors [12, p. 115–116].

The motivation that contributes to foreign language learning is especially intricate. Its complexity stems from the language’s versatile character and function. It functions as a teachable code for information exchange, acts as a foundation for individual identity, shapes our thoughts, and serves as the primary channel for social organisation. Thus, it is not possible to directly draw parallels between the so-called L2 motivation (the motivation to learn a foreign language) and adaptability in multiple disciplines. The knowledge that foreign language acquisition also entails the fostering of a kind of “L2 identity” and the integration of part of the target culture further corroborates the previous statement [5, p. 118].

Gardner also distinguishes between *integrative* and *instrumental orientations* in motivation. Just like motivation, though the two are slightly different, orientation symbolises the cause because of which an individual aspires to learn a language. We can talk about integrative orientation when it is the learner’s desire to assimilate into the target culture, whereas instrumental orientation consists of external factors, for instance, financial reward, career goals, or passing exams. Gardner’s model has been broadly accepted, although during the 1990s several scholars challenged his view. New studies and research were made to extend the theoretical framework [12, p. 116–118].

Despite the articles published on motivation and studies discerning the incentives of language learning, until the mid-1990s, there was scarcely any inquiry about how motivation could be implemented in a classroom setting. Teachers are more interested in what motivates their learners (whereas a number of scholars disregard the root of motivation) and what can be done to enhance the success of foreign language learning. The limited research on this topic left educators to depend on non-professional methods. On the other hand, scholars like Burden, Good and Brophy, and Raffini, among others, contributed greatly to this field of theoretical research.

Gardner and Tremblay argued that these prospective approaches to enhancing motivation should only be regarded as hypotheses. They base this view on the fact that the work of the aforementioned scholars is not supported by research-based evidence. Addressing this argument, Dörnyei and Csizér surveyed the practical value of motivational strategies in classrooms. They conducted their research among

200 actively working teachers from various institutions. The researchers used Dörnyei's earlier attempt to create the "Ten Commandments for Motivating Language Learners" and the findings of this survey to construct a new version of the commandments under the same title. Their list constituted of the following ten points:

“1. Set a personal example with your own behaviour.

2. Create a pleasant, relaxed atmosphere in the classroom.

3. Present the tasks properly.

4. Develop a good relationship with the learners.

5. Increase the learner's linguistic self-confidence.

6. Make the language classes interesting.

7. Promote learner autonomy.

8. Personalise the learning process.

9. Increase the learners' goal-orientedness.

10. Familiarise learners with the target language culture” [5, p. 130–131].

Despite the lack of evidence-based studies regarding motivating language learners, several language motivation studies have been conducted in recent years. For instance, Tuan [11, p. 432–436] conducted an empirical research among 290 university students and 7 English teachers. This paper sought to discover those elements that promote EFL learning and to assess approaches that can optimise these components. The students were asked about what and who has an impact on their English learning, what characteristics a good teacher should have and the difficulty of the textbooks they are learning from. The majority of the participants answered that the learning strategies, the methods used by the teacher and their previous experience affects their learning the most. It is interesting to note that, compared to the ways of learning, teachers have a lesser impact on the students' motivation, yet their teachers influence them considerably more than their peers or parents. These findings underscore Tuan's theoretical framework based on the work of various researchers, which proposed that the quality of the learning circumstances and a highly qualified teacher who implements diverse teaching methods in the classroom are able to motivate students in EFL learning. Tuan also proposes that to enhance the effectiveness of these motivating factors, teachers should assist their students in finding different learning techniques, vary their teaching methods and provide the students with tasks more appropriate for their competence level.

Tuan's research among teachers showed that they all find L2 motivation essential and useful for the students' development; however, they think that the learners' lack of adequate motivation and learning

strategies hinders their learning progress. The results also attest to the teachers' use of a variety of motivational methods, such as bonus marks, praise, more challenging exercises, and further help to encourage student autonomy. The participants of the study proposed after-school activities (e.g., English competitions or English-speaking clubs) to motivate students. The results of this survey show positive results from both the students' and the teachers' perspectives on motivation [11, p. 436–439].

Previously unresolved parts of the general problem. In recent years, the role of literature in language learning and teaching has been the subject of various theses and academic articles. For much too long, there has been a drift between literature and language, though some experiments emerged at the start of the century – first and foremost in EFL – to merge language and literature. Researchers are in great disagreement on this topic. While some, for example D. Belcher, A. Hirvela and S. Vandrick, say that literature should be incorporated into second or foreign language teaching in order for students to acquire a vast variety of linguistic and rhetorical tools, others, like W. Edmondson, argue that it offers no additional cultural reference whatsoever and might even be demotivating for the learners. Vandrick highlights numerous challenges that could occur in the classroom while using literature in language learning. These include the difficulty some literary works propose, the relative insignificance of preparing learners for academic writing genres, and the possibility that students might find literature banal [9].

In support of including literature in language learning, Boria [2] discusses the cultural importance of literature. She argues that many idioms and phrases we use every day originate from different literary texts, and one has to know the original work to truly embrace these quotes and references. Boria emphasises that contemporary literature is the best tool to teach modern language and represent the current situation of a society. She suggests using folk literature, poetry and narrative fiction in a classroom to do gap-fill exercises or tasks dealing with language registers.

The article's objectives. The main goal of this article is to investigate the impact of literary works on the language learning process and the learners' development. This study seeks to understand whether literature can be an effective motivating tool in foreign language learning.

Presentation of the main material. The interest in literature as a means of language teaching brought not only new theoretical studies but several empirical ones. In one such study, intermediate undergraduate foreign language students were asked about their

stance on literature in their foreign language classes. The participants' main focus was to enhance their everyday speaking skills, but they also considered the refinement of their writing skills and vocabulary important. The results of the survey suggest that while the learners see literature as a possible tool to improve their abilities, it is not deemed to be the most appropriate one for this purpose [6, p. 198–199].

Results of a different survey conducted by Qiping and Shubo among EFL learners show that the classes of 34% of English literature teachers are considered boring by the participants. The main reason behind this is the teacher's choice to use a one-way teaching method over discussion during the lessons. Another study revealed that English teacher trainees in Hungary do not read a lot of fiction; nevertheless, outside of the curriculum, most of them use English for reading [8].

An ethnographic research conducted in a Pakistani classroom observes the way English literature and language influence the students' behaviour and self-identity. The researcher, Shirin Zubair, introduced a feminist critical educational method into the classroom, which prompted her students to think of the high canonical English classics in the context of such topics as women's loyalty and obedience to their family and fathers and consent to arranged marriages, which are important questions in Pakistan. During the course learners showed genuine interest and actively took part in discussions, since they felt the literary texts relevant to their situation. It also proves that literature can be a useful tool to enhance learners' motivation if used appropriately [6, p. 208–210].

A hundred and one Indonesian EFL learners were asked to participate in a study which aimed to discover how motivated are students to read in English and what factors influence this drive. The collected data suggests that students are not comfortable with reading in English and will choose to read in Indonesian most of the time, but their favourite topics (e.g. romance, mystic, history etc.) will moti-

vate 45.2% of them to read in English. The learners also admitted to being deterred by difficult texts and challenging reads. However, they are motivated to improve their reading because of competition and recognition from both their peers and their teachers. Literature cannot be considered a driving force in the case of these students but being the best at reading English can [10].

The findings of Arboleda Arboleda and Castro Garcés [1] support the belief of literature being an important component of second and foreign language learning. They conducted a study at Universidad del Valle with 26 participants who were doing an intermediate English course to improve their reading and writing skills. In the case of most of these students, the love of literature is a given factor. The learners agreed on the significance of literature in foreign language learning and recognised its value as a source of cultural knowledge. Their responses also indicate that they are more motivated if their tasks are engaging and the authors believe that literature offers a multitude of possibilities for EFL students to enhance their language proficiency in an interesting way.

In conclusion, foreign language learning is rather challenging for some learners, whereas others are able to acquire a language easily. Language aptitude is important and makes the procedure easier, but motivation plays a more crucial role. A number of scholars argue that motivation overrides the learners' shortcomings, and thus, a less gifted student who is adamant about learning a new language will be more successful than an apt one. A number of academics suggest that literature is beneficial for the learning process. Several studies conducted among foreign language learners whose learning process involved literary texts show positive results. However, there is also evidence that literature is not essential for an individual's progress. There are a number of opportunities for further research regarding L2 motivation and learners' perspectives on literature in language learning.

REFERENCES:

1. Arboleda Arboleda, A., Castro Garcés, A.Y. Fostering Language Learning in the University EFL Classroom through Literature: A Task Based Approach. *Gist Education and Learning Research Journal*. 2019. Vol. 19. P. 101–127.
2. Boria, M. Teaching Language through Literature. *Tuttitalia*. 2003. Vol. 27. P. 3–10.
3. Clément, R., Dörnyei, Z., Noels, K.A. Motivation, Self-Confidence, and Group Cohesion in the Foreign Language Classroom. *Language Learning*. 1994. Vol. 44, № 3. P. 417–448.
4. Crookall, D., Oxford, R. Review Essay. *Language Learning*. 1988. Vol. 31. № 1. P. 128–140.
5. Dörnyei, Z. Motivation in second and foreign language learning. *Language Teaching*. 1998. Vol. 31, № 3. P. 117–135.
6. Hall, G. *Literature in Language Education*. England: Palgrave Macmillan. 2005. P. 198–199, 208–210.
7. Harmer, J. *Essential Teacher Knowledge*. England: Pearson Education Limited. 2012. P. 82.
8. Kormos, J., Hegybíró Kontra E., Csölle A. Language wants of English majors in a non-native context. *System*. 2002. Vol. 30. P. 517–542.

9. Paran, A. The role of literature in instructed foreign language learning and teaching: An evidence-based survey. *Language Teaching*. 2008. Vol. 41. № 4. P. 465–496.
10. Salikin, H., Bin-Tahir, S. Z., Kusumaningputri, R., Yuliandari, D. P. The Indonesian EFL Learners' Motivation in Reading. *English Language Teaching*. 2017. Vol. 10. № 5. P. 81–90.
11. Tuan, L.T. An Empirical Research into EFL Learners' Motivation. *Theory and Practice in Language Studies*. 2012. Vol. 2. № 3. P. 430–439.
12. Williams, M., Burden, R.L. *Psychology for Language Teachers*. Cambridge: Cambridge University Press. 1997. P. 115–120.

СЕМІОТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДЕСКРИПЦІЙ ОДЯГУ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

SEMIOTIC CHARACTERISTICS OF CLOTHING DESCRIPTIONS IN ENGLISH DISCOURSE

Марченко Н.О.,

orcid.org/0009-0003-4509-4709

*викладач кафедри ділової іноземної мови та перекладу
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

У статті охарактеризовано семіотичні ознаки дескрипцій одягу на базі англomовного дискурсу. Окреслена проблема дослідження та її зв'язок із завданням у напрямку перспективного лексико-семантичного дослідження дескрипцій одягу в англomовному дискурсі.

Розглянуто фундаментальні та сучасні дослідження лінгвістів семіотичних систем, зокрема у лінгвістиці. У статті надані визначення понять «семіології» та «семіотики», а також окреслено структурну організацію двох основних систем комунікативного процесу – системи знаків вербального характеру та системи знаків невербального характеру. За походженням слово «семіотика» має переклад з грецької: «*semeion*» – знак, ознака, «*semeiotos*» – позначений. Семіотика являє собою науку, яка зосереджується на дослідженні властивостей знаків і знакових систем і відносить природні та штучні мови до певних знакових систем. Виходячи з цього, різні системи знаків можуть виконувати функцію передачі змісту повідомлення.

Розглянуто дискурс як мовленнєво-розумову діяльність між суб'єктами комунікації в певній ситуації. У статті окреслено основні групи невербальних компонентів комунікації та, у результаті, виявлено оптичну або надвербальну групу невербальних комунікативних засобів, до якої відносяться дескрипції одягу. Визначено перспективи розгляду надвербальних комунікативних компонентів, зокрема одягу, у випадках співвіднесення із певними етикетними соціальними та культурними нормами поведінки. У результаті, формується підґрунтя для розробки стратегій комунікації для встановлення успішного процесу спілкування.

Прагматичний модус надвербальних засобів спілкування полягає в успішній передачі категорій, визначених певним суспільством та культурою, наприклад віку, статті, національної приналежності тощо. Одяг сприяє адаптації комуніканта в певному діловому середовищі і допомагає підкреслити його окрему особистість.

Відносини учасників комунікації, їх ставлення предмета та ситуації спілкування також можуть значно регулюватися невербальним контекстом, який у тому числі представлений одягом співрозмовників. У цьому явищі відіграється прагматика надвербальних компонентів комунікації. Досліджено на прикладі прагматичний прояв конвенційності семіотичних ознак надвербальних комунікативних компонентів на прикладі дрес-коду.

Ключові слова: семіологія, семіотика, невербальні комунікативні компоненти, надвербальні компоненти комунікації, дискурс, дискурсивно-прагматичний аспект.

The article characterizes the semiotic signs of the clothes descriptions on the basis of English discourse. The problem of tracking these connections with the task of a directly promising lexical-semantic study of the word descriptions in English discourse is described.

Fundamental and current research of linguists of semiotic systems in linguistics is reviewed. The article aims to give a term of “semiology” and “semiotics”, and also christened the structural organization of two main systems of the communicative process – a system of signs of a verbal nature and a system of signs of a non-verbal nature. The origin of the word “semiotics” comes from the Greek: “*semeion*” – sign, sign, “*semeiotos*” – marked. Semiotics is a science that focuses on the study of the signs and sign systems and relates natural and artificial languages to certain sign systems. Based on this, different systems of signs can perform the function of conveying the content of the message.

The discourse is examined as a mental-rational activity between the subjects of communication in a singing situation. The article names the main groups of nonverbal components of communication and, as a result, reveals an optical or supravverbal group of nonverbal communication features, which is reflected in the clothes descriptions. The prospects of considering supravverbal communicative components, in particular clothes, in cases of correlation with certain etiquette social and cultural norms of behavior are determined. As a result, a foundation is formed for the development of communication strategies to establish a successful communication process.

The pragmatic mode of supravverbal means of communication is the successful transfer of categories defined by a certain society and culture, such as age, article, nationality, etc. Clothing contributes to the adaptation of the communicator in a certain business environment and helps to emphasize his individual personality.

The relationship of the participants of the communication, their attitude to the subject and the communication situation can also be significantly regulated by the non-verbal context, which is also represented by the clothes. In this phenomenon, the pragmatics of the supravverbal components of communication is played out. The pragmatic manifestation of the conventionality of semiotic signs of supravverbal communicative components is studied on the example of the dress code.

Key words: semiology, semiotics, non-verbal communicative components, supravverbal components of communication, discourse, discursive-pragmatic aspect.

Постановка проблеми. На початку ХХ століття в мовознавстві виробилося поняття систем мови, тобто підхід до вивчення явищ як елементів складної структури. Під системою розуміють взаємозв'язок між рядом явищ одного порядку. Впорядкованість лексики тієї чи іншої мови досягається шляхом угруповання, об'єднання слів за ознаками, важливими з точки зору їх використання в процесі спілкування. Такі ознаки і виділяються залежно від різного вживання слів. У процесі спілкування комунікант прагне обміну інформацією. Комунікація складається із різних семіотичних систем, найменшою одиницею яких є знак. Інформативну функцію, в першу чергу, виконує система вербальних знаків. Однак, варто також враховувати використання невербальних елементів, які доповнюють процес комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У ХХ столітті семіотика прийняла лінгвістичний напрям під впливом ідей засновника структурної лінгвістики Ф. де Соссюра і засновника датського лінгвістичного структуралізму Луї Ельмслева і філософський напрям під впливом ідей американського філософа Чарльза Морріса. Основи семіотики заклали представники Празької лінгвістичної школи і Копенгагенського лінгвістичного гуртка. Швейцарський лінгвіст Ф. де Соссюр вбачав знакові системи у мовах, внаслідок чого заснував теорію знаків у рамках наукової дисципліни, яка отримала назву «семіологія». Основоположником семіотики вважається американський вчений Чарльз Сандерс Пірс, який започаткував цей термін. Знак є основним поняттям у семіотиці Пірса. Він дає визначення знаку як «щось, що заміщає собою для когось у певному відношенні або якості» [8, с. 79]. У Франції безліч напрямків семіології, представлених роботами Клода Леві-Строса, Альгірдаса Греймаса, Мішеля Фуко, Жоржа де Лакана, Жюльєн Дельоза, Жака Дерріда, Ролана Барта [8, с. 79]. Ролан Барт досліджував взаємодію семіології з лінгвістикою, етикою, логікою, соціологією та культурологією. Термін «семіологія» Барт використав для визначення загальної науки про знакові системи, у той час, коли «семіотиці» він надавав конкретизуючого змісту («семіотика одягу», «семіотика їжі» тощо) [7, с. 7].

Сучасні дослідження дескрипцій одягу в англomовному дискурсі спираються на роботи Г. Кокози, яка використовує методику дистрибутивного аналізу, елементи контекстуально-інтерпретаційного методу з метою сформування специфіки певної національної культури [3, с. 15]. Відомо також про статистичний метод Г. Коваленко, Г. Хмари, який надав кількісне співвідношення компонентів словотвору в лексиці на позначення одягу, а також

описовий метод, перш за все прийом зовнішньої інтерпретації Т. Долгової, надав аналіз назв одягу у зв'язку з позамовною дійсністю загалом.

Постановка завдання. Ставимо за мету дослідити семіотичні характеристики дескрипцій одягу. Поставлена мета передбачає вирішення завдання виявити їх прояв у англomовному дискурсі.

Виклад основного матеріалу. ХХ століття ознаменувало розгляд в мовознавстві поняття систем мови, що передбачало структурний підхід до вивчення. Взаємозв'язок між явищами за певними ознаками є головною ідеєю поняття системи. Процес спілкування визначає ознаки за якими об'єднуються вербальні та невербальні знаки, впорядковуючи мову.

Слово семіотика походить від грецького слова *semeion* – знак, ознака, *semeiotos* – позначений. Науковці розглядають семіотику як науку, яка фокусується на дослідженні властивостей знаків і знакових систем, а також визначає природні та штучні мови як знакові системи [7, с. 4]. Алгоритмічні мови і мови програмування, інформаційні мови, системи сигналізації в людському суспільстві і тваринний світ, наприклад, також вважаються системами, що вивчає семіотика. Таким чином, різноманітні системи знаків можуть слугувати для вираження певного змісту повідомлення [7, с. 9].

Розглянемо дискурс як інтерсуб'єкту мовленнєво-розумову діяльність, яка обумовлюється ситуацією. Т.А. ван Дейк вважав, що дискурс представляє певний мовний потік у певній комунікативній ситуації, який супроводжують особливості певного історичного часу. На розгляд дискурсу впливають також соціальні та індивідуальні ознаки учасників комунікації. [9, с. 160]. Отже, дискурс являє собою систему когнітивних складників, які є змістовними, а також комунікативних складників, які його обрамляють та структурують [9, с. 160].

Насьогодні науковці приділяють не менше уваги невербальним комунікативним засобам аніж вербальним [1, с. 20]. Концепти можуть мати вербальну і невербальну форми. У невербальній формі концепти включають значущі дії. Науковці досліджують невербальні концепти на базі невербальної семіотики [1, с. 21].

Система невербальних компонентів комунікації є доповненням у спілкуванні, однак іноді може замінювати вербальні одиниці. Сучасні дослідження продемонстрували, що близько 50% інформації передається через так звані оптичні невербальні комунікативні компоненти, а 38% –

відповідно через аудіальні компоненти. В результаті, тільки близько 7% припадає на роль слів, які є вербальними засобами спілкування. Більшість невербальних компонентів спілкування людини є вродженими. Вони допомагають досягти взаєморозуміння на емоційному рівні [2, с. 17].

Варто виділити функціонально-динамічні невербальні компоненти комунікації, які долучають моторно-вокалістичну діяльність співрозмовників. Вони включають кінесичні, проксемічні, просодичні компоненти. З іншого боку, згідно з Ф.С. Бацевичем, Н.І. Грейдліною, існує ще оптична група невербальних засобів, до якої входять зовнішній вигляд, одяг, взуття, аксесуари тощо. Науковці визначають цю групу як периферійну або надвербальну групу комунікативних компонентів [5, с. 36].

П. Екман та У. Фрізен пропонують концепцію невербального знаку, за якою невербальний знак має три конститутивні ознаки:

- 1) особлива природа походження (origin);
- 2) конкретна форма і правила сполучуваності (code);
- 3) певна галузь використання (usage) [6, с. 21].

Зважаючи на те, що одяг представлений матеріальними предметами, що сприймаються візуально та вербально, він характеризується правилами поєднання за конвенційністю. На основі цього виділяються певні коди предметів одягу. Їх набір в певній семіотичній системі, що піддається загальноприйнятим нормам в певному середовищі, формує так звані кодекси вбрання або дрес-коди.

Авторитетне британське видавництво "Debrett's", відоме, як законодавець етикету вбрання і правил поведінки у суспільстві, фіксує наступні види дрес-коду: Formal (Формальний), Semi-Formal (Напівофіційний), Casual (Повсякденний), Smart Casual (Елегантно повсякденний), White Tie (Урочистий), Black Tie (Офіційний), Morning Dress (Формальний повсякденний), Lounge Suits (Вечірній), Country Clothing (Заміський), Highland Dress (Традиційний шотландський костюм) [1].

У разі порушення правил поєднання предметів одягу у межах даного коду виникає порушення суспільних норм, що може призвести до осудження і критики комуніканта. Як наслідок – неефективний процес спілкування.

У фільмі «До зустрічі з тобою» головна героїня Луїза приходиться на співбесіду у дуже короткій спідниці. Працедавець Каміла, після пояснення зобов'язань, робить зауваження з приводу одягу, посилює формальний стиль вбрання у офісі:

Camilla: And, uh... You might want to wear something a little less revealing.

Louisa: Oh, yes, of course [2].

Кокоза Г.А. розглядає дескрипції одягу в дискурсивно-прагматичному аспекті. Такий аналіз дозволяє виявити особливості комунікативного впливу на адресата в інституційних типах дискурсу, зокрема публіцистичному. На її погляд, дескрипції одягу є компонентами невербального контексту, що сприяє формуванню ставлення співрозмовників один до одного, до ситуації та предмета комунікації [3, с. 14].

Науковці розглядають надвербальні комунікативні компоненти як соціально-перцептивну семіотичну систему, яким притаманна соціокультурна природа походження, правила сполучуваності та сфера вживання [5, с. 68]. Їх значення вважається полісемантичним і контекстуально та культурно зумовленим. Таким чином, надвербальні засоби спілкування, як інформативно-значущі, є найбільш ефективними для передачі культурно визначених категорій, принципів і процесів, таких як вік, стать, соціальні норми, статок, національну приналежність тощо.

Висновки. Семіотика – це наука про знаки і знакові системи, яка аналізує природу, властивості і функції знаків, класифікує види знаків, визначає шляхи їх розвитку. Основоположниками семіотичного підходу до розуміння культури вважаються американський математик, філософ і логік Ч. Пірс і швейцарський лінгвіст Ф. де Сосюр. Ролан Барт визначив семіологію, з одного боку, як загальну науку про знакові системи, а з іншого боку, він визначає семіотику як конкретний напрям семіології. Тому ми розглядаємо семіотику предметів одягу в рамках англomовного дискурсу.

У пошуку впливу на співрозмовника для досягнення певної мети спілкування, варто розглядати різні знакові системи. Надвербальні комунікативні компоненти – це особливий знаковий світ. Вони мають практичну значущість, впливаючи на вибір релевантних засобів мовлення. Вибір надвербальних комунікативних компонентів залежить від мети спілкування, а також соціального статусу мовців і норм спілкування у даній культурі та суспільстві. Перспективним для себе вбачаю розгляд надвербальних комунікативних компонентів, зокрема одягу, у ситуаціях дотримання етикетних соціальних та культурних норм поведінки, які будуть мати вплив на встановлення успішного процесу комунікації.

Одяг є прагматично значущим надвербальним засобом спілкування і найбільш ефективними для передачі культурно або соціально визначених

категорій, таких як вік, стать, статок, національна приналежність тощо. Зокрема, завдяки одягу забезпечується адаптація учасника спілкування в певному діловому середовищі, а також він ідентифікується як окрема особистість.

Прагматичний аспект проявляється у визначенні взаємовідносин комунікантів та їх ставлення до ситуації та предмета спілкування за невербальним контекстом, до якого належить і одяг.

До вивчення лінгвосеміотичних характеристик дескрипцій одягу застосовується когнітивно-дискурсивний підхід. Він передбачає аналіз лексико-семантичних засобів репрезентації елементів на позначення одягу. Крім того, когнітивно-дискурсивний підхід сприяє розгляду дискурсивної актуалізації дескрипцій одягу згідно з англійською лінгвокультурною специфікою уявлень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ, 2004. 342 с.
2. Ковалинська І. В. Невербальна комунікація. Київ : Освіта України, 2014. 289 с.
3. Кокоза Г. А. Дескрипції одягу в дискурсивно-прагматичному аспекті : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2011. 23 с.
4. Олійник Н.А. Словотворчий потенціал англомовного економічного дискурсу (на матеріалі полуафіксів). *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2005. № 649. С. 98–101.
5. Солощук Л.В. Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англомовному дискурсі : монографія. Харків : Константа, 2006. 300 с.
6. Ekman P., Friesen W. The Repertoire of Non-verbal Behavior: Categories, Origins, Usages and Coding. *Semiotica*. 1969. P. 49.
7. Roland Barthes The fashion system. LA: University of California Press, 1990. 303 p.
8. Short, T.L. Peirce's Theory of Signs. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. 396 p.
9. Van Dijk T. Discourse, context and cognition. *Discourse Studies*. 2006. Vol. 8. № 1. P. 159–177.
10. Dress Codes. URL: <https://www.debretts.com/expertise/etiquette/dress-codes> (Last accessed: 28.06.2024)
11. Me before you. URL: https://www.scripts.com/script/me_before_you_13548 (Last accessed: 25.06.2024)

АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛОМОВНОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

ASPECTS OF THE STUDY OF ENGLISH POLITICAL DISCOURSE

Мікава Н.М.,

orcid.org/0000-0001-8526-7676

кандидат філологічних наук,

*доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*

Потапова І.М.,

orcid.org/0000-0003-4086-7752

*старший викладач кафедри іноземних мов професійного спрямування
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*

У статті висвітлюються основні аспекти дослідження англomовного політичного дискурсу. Зміст політичного дискурсу складає структура та єдність мовних актів, що мають відношення та безпосередньо функціонують у політичному просторі. Широке розуміння змісту політичного дискурсу робить доцільним також віднесення сюди усних та письмових текстів та/або їх фрагментів, які створюються як професіоналами-політиками, так і журналістами і навіть нефакхівцями. Дослідження англomовного політичного дискурсу охоплює різноманітні аспекти, такі як лінгвістичний, дискурсивний, прагматичний, соціолінгвістичний, психолінгвістичний, інтеркультурний та критичний аналіз. Кожен з цих аспектів досліджує специфічні риси та методи політичної комунікації, від риторичних прийомів до впливу контексту і медіа. Завдяки цьому аналізу можна виокремити стратегії політиків, а також виявити способи впливу на суспільство і формування громадської думки. Перспективи дослідження політичного інтернет-дискурсу є надзвичайно широкими та важливими. Зростання впливу соціальних мереж та онлайн-платформ створює нові можливості для політичної комунікації та взаємодії з виборцями. Інтернет-дискурс має глобальне охоплення, що дозволяє політичним ідеям і повідомленням швидко поширюватися по всьому світу. Сучасні технології збору та аналізу великих обсягів даних дозволяють вивчати масиви інформації, виявляти тенденції, патерни та зміни в політичних настроях суспільства. Важливим аспектом є вплив інтернет-дискурсу на формування громадської думки, мобілізацію підтримки та політичну активність. Крім того, дослідження інтернет-дискурсу дозволяє аналізувати явища поляризації, поширення фейків та дезінформації, що є поширеними в онлайн-середовищі. Інтернет надає нові форми політичної участі, такі як онлайн-петиції, кампанії в соціальних мережах та віртуальні протестні рухи. Вивчення політичного інтернет-дискурсу є перспективним напрямом досліджень, що дозволяє краще розуміти сучасні політичні процеси, їхній вплив на суспільство та розробляти стратегії для протидії негативним явищам, таким як дезінформація і поляризація.

Ключові слова: дискурс, політичний дискурс, інтернет-дискурс, політична комунікація.

The article highlights the main aspects of the study of English political discourse. The content of political discourse is the structure and unity of speech acts that are related and directly function in the political space. A broad understanding of the content of political discourse makes it appropriate to include here oral and written texts and/or their fragments, which are created by both professional politicians, journalists and even non-specialists. The study of English political discourse covers various aspects such as linguistic, discursive, pragmatic, sociolinguistic, psycholinguistic, intercultural and critical analysis. Each of these aspects explores specific features and methods of political communication, from rhetorical techniques to the influence of context and media. Thanks to this analysis, it is possible to single out the strategies of politicians, as well as to identify ways of influencing society and shaping public opinion. The prospects for the study of political Internet discourse are extremely broad and important. The growing influence of social networks and online platforms creates new opportunities for political communication and interaction with voters. Internet discourse has a global reach, allowing political ideas and messages to spread rapidly around the world. Modern technologies for collecting and analyzing large volumes of data allow studying masses of information, identifying trends, patterns and changes in the political attitudes of society. An important aspect is the influence of Internet discourse on the formation of public opinion, mobilization of support and political activism. In addition, the study of Internet discourse allows analyzing the phenomena of polarization, the spread of fakes and disinformation, which are common in the online environment. The Internet provides new forms of political participation, such as online petitions, social media campaigns, and virtual protest movements. The study of political Internet discourse is a promising field of research that allows for a better understanding of modern political processes, their impact on society, and the development of strategies to counter negative phenomena such as misinformation and polarization.

Key words: discourse, political discourse, Internet discourse, political communication.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження політичного дискурсу зумовлена кількома ключовими аспектами. Загальновідомо, що політичні події, як-от вибори, протести, зміни урядів,

міжнародні конфлікти, впливають на суспільну думку та політичні настрої, тому аналіз політичного дискурсу дозволяє зрозуміти ці зміни та їхні наслідки. Сучасні медіа, включно із соці-

альними мережами, стали важливими майданчиками для політичного дискурсу. Дослідження показує, як політики використовують медіа для впливу на громадську думку та мобілізації підтримки. В багатьох країнах спостерігається зростання політичної поляризації. Дослідження політичного дискурсу допомагає зрозуміти причини та механізми цього явища, а також шляхи його подолання. Вивчення риторики політичних лідерів та їхніх стратегій переконання важливе для розуміння, як формуються політичні ідеології та погляди виборців. Політичний дискурс на міжнародному рівні впливає на дипломатичні відносини, торговельні угоди, безпекову політику та інші аспекти глобальної політики. Аналіз цього дискурсу дає змогу прогнозувати та пояснювати міжнародні події та тенденції. Дослідження політичного дискурсу також допомагає оцінити дотримання політиками правових та етичних норм, виявляти випадки дезінформації, фейків, мови ненависті та інших негативних явищ. Все вищезазначене зумовлює релевантність вивчення політичного дискурсу як важливого інструменту для розуміння сучасних політичних процесів та їхнього впливу на суспільство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Зміст політичного дискурсу складає структура та єдність мовних актів, що мають відношення та безпосередньо функціонують у політичному просторі. Уточнимо, що широке розуміння змісту політичного дискурсу робить доцільним також віднесення сюди усних та письмових текстів та/або їх фрагментів, які створюються як професіоналами-політиками, так і журналістами і навіть нефахівцями [1; 5; 6], у їх сполученості із ситуативним контекстом та низкою факторів (історичні, соціально-культурні, економічні, ідеологічні, психологічні). Дослідження політичного дискурсу також набирає популярності під час проведення міждисциплінарних досліджень, наприклад, правових.

Головна тема та мета політичного дискурсу втілюється в його інструментальному призначенні – він розгортається між певними політичними силами при боротьбі за владу (традиційно сюди відносять: оволодіння нею, її подальше збереження, здійснення, стабілізація та/або перерозподіл, відчуження від влади тощо). Звідси очевидна позиція дослідників, які вважають, що переконання є основною характеристикою політичного дискурсу [2; 7].

У найзагальнішому вигляді жанри політичного дискурсу можуть бути класифіковані на ритуальні, орієнтаційні та агональні. Усередині

представленої класифікації дискурс може реалізуватися, наприклад, у передвиборних програмах і дебатах, проголошуваних промовах політичних діячів та інтерв'ю з ними, проблемних політичних статтях, написаних журналістами, та проблемних аналітичних статтях, написаних політиками, і нарешті, програмах партії та звітних доповідях. Отже, можна виокремити ще й спеціалізовані різновиди політичного дискурсу (дипломатичний, партійний) тощо [3]. Різноманітність жанрів детермінована плюралізмом форм політичних взаємодій. Так, наприклад, виборча кампанія неминуче формує передвиборчий дискурс.

Постановка завдання. *Мета* роботи полягає у висвітленні основних аспектів дослідження англомовного політичного дискурсу.

Виклад основного матеріалу. Політичний дискурс породжений множинними культурами на різних етапах їх розвитку та культурного діалогу. Крім цього, політичний дискурс розглядається як один із основних засобів міжкультурної політики, за допомогою якого здійснюється її формування, функціонування та адаптація до нових умов [8; 9]. Звернення до дискурсу дозволяє не тільки познайомитися з автором, але й побачити його ментальний світ та структурні елементи, що складають цей світ. Національно-культурна специфіка побудови політичного дискурсу безпосередньо пов'язана з мовною картиною світу або з мовною свідомістю того, хто говорить, в основі чого лежать не індивідуальні уявлення, а вироблені суспільством у результаті практик протягом століть ідеї та конструкції, що робить вивчення культурологічного аспекту політичного дискурсу одним із перспективних напрямів лінгвістичних розвідок.

Дослідження англомовного політичного дискурсу охоплює кілька важливих аспектів, кожен з яких має свої специфічні особливості та методи аналізу.

Лінгвістичний аналіз передбачає, насамперед розгляд риторичних прийомів (аналіз використання метафор, аналогій, повторень, питань і відповідей у політичних промовах та текстах), синтаксису і лексики (дослідження вибору слів, граматичних конструкцій, тональності та стилю мовлення).

Дискурсивний аналіз фокусується, насамперед, на тематиці та фреймінгу, тобто на визначенні основних тем, якими оперують політики, і як ці теми подаються для впливу на аудиторію. Даний аспект також вивчає ідентичність та ідеологію, тобто як політичний дискурс формує та відображає ідентичності груп, ідеологічні позиції та суспільні цінності.

Прагматичний аналіз має на меті дослідження мовних актів, що передбачає вивчення мовних дій, які здійснюють політики (заява, обіцянка, загроза, заклик до дії тощо), а також виявлення контекстуального впливу – аналіз того, як контекст (історичний, соціальний, культурний) впливає на розуміння та інтерпретацію дискурсу.

Соціолінгвістичний аспект передбачає вивчення впливу медіа, тобто ролі традиційних і нових медіа в поширенні політичного дискурсу, впливу соціальних мереж на політичні комунікації. У межах цього аспекту також досліджується як різні групи аудиторії (за віком, статтю, соціальним статусом) реагують на політичні меседжі.

Психолінгвістичний аспект зосереджений на вивченні емоційного впливу, тобто які політичний дискурс викликає емоційні реакції у аудиторії (страх, гнів, надія). Зазначений аспект також вивчає маніпуляції та пропаганду, а саме – методи маніпуляції громадською думкою та використання пропаганди.

Інтеркультурний аналіз має на меті порівняння політичного дискурсу різних англомовних країн (США, Великобританія, Канада, Австралія) та вивчення крос-культурних особливостей (як культурні відмінності впливають на політичну риторичку та сприйняття дискурсу).

Критичний дискурс-аналіз досліджує, зокрема те, як дискурс підтримує або кидає виклик існуючим структурам влади та соціальної нерівності. Він також спрямований на виявлення прихованих ідеологій та їхнього впливу на політичну комунікацію. Дослідження англомовного політичного дискурсу дозволяє не лише глибше зрозуміти комунікаційні стратегії політиків, але й виявити способи впливу на суспільство та формування громадської думки.

Мові політичного дискурсу також характерна різноманітність при доборі та вживанні мовних засобів, одночасно доступність і складність при розумінні спеціальних термінів, використання безлічі граматичних форм і комбінацій лексики, відсутність одноманітності текстів стосовно їх побудови. До того ж він характеризується особливим словником (запасом слів і виразів, що стосуються даної предметної галузі), смисловими зв'язками між окремими політичними концептами, базовими абстракціями та метафорами, типовими контекстами слововживання, побудовою суджень.

Ще одним із важливих аспектів вивчення політичного дискурсу є його розмежування з політичним інтернет-дискурсом. Динамічність політичного дискурсу виявляється у рухливості

лексичного складу, який дуже швидко реагує на зміни у політичному житті суспільства. Особливо чітко це проглядається на прикладі номінативних метафор, які використовуються для імені політичних діячів та учасників політичних подій. Якщо в офіційному політичному дискурсі процес метафоризації обмежений інституціональними рамками і покликаний згладжувати найгостріші висловлювання, то в політичному інтернет-дискурсі метафоричне мовлення не знає меж і служить для емоційно-експресивного вираження суб'єктивного ставлення до змісту чи адресата мови [4].

Основні характерні риси політичного інтернет-дискурсу можна сформулювати наступним чином:

1) політичний інтернет-дискурс є неінституційним дискурсом, у якому спілкування виходить за рамки статусно-рольового;

2) на відміну від політичного дискурсу, можливості політичного інтернет-дискурсу дозволяють встановлювати інтерактивну взаємодію між політиками та широкими масами, що суттєво скорочує дистанційність політичної комунікації;

3) співвідношення інформативності та фатичності варіюється в залежності від жанру політичної комунікації в обох видах дискурсу, але політичний інтернет-дискурс більшою мірою є придатним для інформаційних воєн та мовних маніпуляцій;

4) динамічність політичного інтернет-дискурсу забезпечується постійним оновленням лексичного складу. Особливо варто відзначити новоутворення на основі метафоризації, що вживаються для емоційно-експресивної реакції на політичні події;

5) театральність політичного дискурсу проявляється в тому, що одна із сторін комунікації – політики, що розігрують «виставу» для народу – пасивного глядача. У політичному інтернет-дискурсі роль «глядача» стає активнішою за рахунок можливості вільно висловлювати свою думку та давати характеристики політичним діячам.

Політичний інтернет-дискурс на сьогоднішній день є значним каналом та специфічною формою політичної комунікації. З погляду системотворчих ознак політичний інтернет-дискурс є синкретичним феноменом, що модернізує і трансформує функції політичної комунікації у вигляді можливостей Інтернету. Специфічність реалізації когнітивно-дискурсивної діяльності учасників комунікації дозволяє виділити політичний інтернет-дискурс в окремий вид дискурсу.

Дослідження англомовного політичного інтернет-дискурсу має багато перспектив, врахову-

ючи актуальність і вплив політичних обговорень у мережі на суспільну думку, вибори та політичні рішення. Одним із важливих аспектів є аналіз мови та риторики, зокрема дискурс-аналіз, що вивчає мовні засоби, які використовуються політиками та користувачами для аргументації, переконання і маніпуляції, а також риторичні стратегії для досягнення політичних цілей. Також значний інтерес становить вплив соціальних мереж на політичну мобілізацію. Дослідження можуть зосереджуватися на тому, як платформи на зразок Twitter, Facebook та YouTube впливають на політичну активність, кампанії та рухи, а також на роль віртуальних спільнот у політичних обговореннях.

Політична поляризація та ехо-камери є ще одним важливим напрямом досліджень. Аналіз цих процесів може виявити, як онлайн-дискусії сприяють посиленню поляризації, і як ехо-камери та фільтри впливають на сприйняття інформації, підтверджуючи вже існуючі погляди користувачів. Дослідження також охоплює питання фейкових новин та дезінформації, зокрема, як вони поширюються і який вплив мають на політичну думку. Аналіз ефективності різних стратегій протидії дезінформації є ключовим у цьому контексті.

Вибори та політичні кампанії в епоху цифрових технологій також є важливим напрямом досліджень. Це включає вивчення того, як політичні партії використовують інтернет для проведення виборчих кампаній, а також методів збору та аналізу даних для таргетованої політичної реклами. Етичні та правові аспекти, такі як конфіденційність та безпека даних у політичних кампаніях, а також питання цензури та свободи слова в інтернеті, є важливими для розуміння впливу інтернет-дискурсу на суспільство.

Нарешті, міжнародний контекст досліджень політичного інтернет-дискурсу є важливим для розуміння впливу іноземних держав та організацій на політичний дискурс в інших країнах,

а також для вивчення загальних тенденцій та порівняльного аналізу політичного дискурсу в різних країнах.

Висновки. Дослідження англomовного політичного дискурсу охоплює різноманітні аспекти, такі як лінгвістичний, дискурсивний, прагматичний, соціолінгвістичний, психолінгвістичний, інтеркультурний та критичний аналіз. Кожен з цих аспектів досліджує специфічні риси та методи політичної комунікації, від риторичних прийомів до впливу контексту і медіа. Завдяки цьому аналізу можна глибше зрозуміти стратегії політиків, а також виявити способи впливу на суспільство і формування громадської думки. Перспективи дослідження політичного інтернет-дискурсу є надзвичайно широкими та важливими. Зростання впливу соціальних мереж та онлайн-платформ створює нові можливості для політичної комунікації та взаємодії з виборцями. Інтернет-дискурс має глобальне охоплення, що дозволяє політичним ідеям і повідомленням швидко поширюватися по всьому світу. Сучасні технології збору та аналізу великих обсягів даних дозволяють вивчати масиви інформації, виявляти тенденції, патерни та зміни в політичних настроях суспільства. Важливим аспектом є вплив інтернет-дискурсу на формування громадської думки, мобілізацію підтримки та політичну активність. Крім того, дослідження інтернет-дискурсу дозволяє аналізувати явища поляризації, поширення фейків та дезінформації, що є поширеними в онлайн-середовищі. Інтернет надає нові форми політичної участі, такі як онлайн-петиції, кампанії в соціальних мережах та віртуальні протестні рухи. Вивчення політичного інтернет-дискурсу є перспективним напрямом досліджень, що дозволяє краще розуміти сучасні політичні процеси, їхній вплив на суспільство та розробляти стратегії для протидії негативним явищам, таким як дезінформація і поляризація.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Славова Л. Л. Комунікативні стратегії та тактики у сучасному масмедійному політичному дискурсі: зіставний аспект (на матеріалі українських та американських Інтернет-джерел). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2006. № 27. С. 116–117.
2. Сологуб Л.В. Методологія дослідження інституційних дискурсів. Наукові записки національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». 2016. Випуск 63. С. 187–189.
3. Четайкіна В.В. Функціонування біблеїзмів в американському президентському дискурсі ХХ століття. *Записки з романо-германської філології*. – *Одеський національний університет імені І.І. Мечникова: ф-т романо-германської філології*. Одеса: КП «Одеська міська друкарня». 2018. № 1 (40). С. 200–205.
4. Рижков М. М., Носенко А.С. Політична комунікація та її специфіка в міжнародних відносинах. *Проблеми міжнародних відносин*. 2014. Вип. 8. С. 302–313.
5. Dijk T.A. van Text and Context. Explorations in the Semantics and Pragmatics of Discourse. Lnd: Longmans, 1977. 261p.
6. Halliday M.A.K. Hasan, R. Language, context, and text. Oxford: Oxford University Press, 1989. 234 p.

7. Halmari H. Political correctness, euphemism, and language change: The case of 'people first'. *Journal of Pragmatics*. 2011. Issue 43. P. 828–840.

8. Hughes G. Political correctness: A history of semantics and culture. Wiley-Blackwell, 2010. 320 p.

9. Plowman K., Wilson C. Strategy and Tactics in Strategic Communication: Examining their Intersection with Social Media Use. *International Journal of Strategic Communication*. 2018. 12:2. P. 125–144.

РОЗДІЛ 3

КЛАСИЧНІ МОВИ. ОКРЕМІ ІНДОЄВРОПЕЙСЬКІ МОВИ

УДК 81'42'38'373.46:808.1

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.34.1.21>

ЛІНГВОСТИЛИСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ «САЛЕРНСЬКОГО КОДЕКСУ ЗДОРОВ'Я» АРНОЛЬДА З ВІЛЛАНОВИ

LINGUISTIC AND STYLISTIC FEATURES OF THE “SALERNO HEALTH CODE” BY ARNALDUS DE VILLA NOVA

Петришин М.Й.,

orcid.org/0000-0003-4060-7440

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри загального та германського мовознавства

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Загайська Г.М.,

orcid.org/0000-0003-1449-0269

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри румунської та класичної філології

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Статтю присвячено аналізу лінгвостилістичних особливостей «Салернського кодексу здоров'я» Арнольда з Вілланови. Актуальність наукової розвідки зумовлена відсутністю в класичній філології ґрунтовних досліджень, присвячених вивченню мовностилістичних особливостей латиномовного медичного трактату Середньовіччя.

Метою розвідки є інвентаризація, систематизація та комплексний аналіз лінгвістичних та стилістичних засобів усіх мовних рівнів у середньовічному медичному трактаті “Regimen sanitatis Salerni” Арнольда з Вілланови, знаменитого каталонського лікаря, іспанця за походженням, одного з найвідоміших професорів у Барселоні й у Монпельє.

Матеріалом дослідження є перше видання «Салернського кодексу здоров'я» (1479) Арнольда з Вілланови, яке налічувало 364 вірші (103 глави).

У статті проаналізовано особливості мови і стилю автора на фонетичному, лексичному, морфологічному, синтаксичному рівнях. Описано звукопис та лексичні повтори як фоностилістичні засоби в трактаті, звернуто увагу на використання у творі алітерації, асонансу, омоетелевону. Розглянуто повтори за локалізацією на початку (анафора), в кінці (епіфора), на початку одних і в кінці інших рядків (кільце). Досліджено тематичний склад лексики, розглянуто стилістичні ресурси лексичних засобів (епітет, метафора). Окреслено стилістичне використання морфологічних засобів (іменників, дієслів, прикметників, прислівників, прийменників, займенників, часток, вигуків, числівників, сполучників). Основною причиною використання автором зазначених засобів є потреба впливу на читача.

Авторський стиль Арнольда з Вілланови вирізняється насиченістю медичної лексики, інформативністю, лаконічністю викладу, що обумовлено загальним змістом і призначенням твору. Термінологічна лексика виконує в тексті медичного трактату номінативну, настановчо-інформативну і дескриптивну функції. Використання в тексті “Салернського кодексу здоров'я” фахової термінології дозволило автору подати правила дієтики, санітарії та гігієни, спрямовані на масове поширення знань щодо збереження здоров'я, підвищення рівня і збільшення тривалості життя в Середньовічній Європі.

Ключові слова: “Regimen sanitatis Salerni”, лінгвістичний аналіз тексту, авторський стиль, звукопис, лексичний повтор, нейтральна лексика, термінологічна лексика, морфологічні ресурси.

The article is devoted to the analysis of linguistic and stylistic features of the “Salerno Health Code” by Arnaldus de Villa Nova. The relevance of the research is due to the absence in classical philology of thorough studies devoted to the study of linguistic and stylistic features of the Latin-language medical treatise of the Middle Ages.

The aim of the research is to inventory, systematise and comprehensively analyse linguistic and stylistic means of all language levels in the medieval medical treatise “Regimen sanitatis Salerni” by Arnaldus de Villa Nova, a famous Catalan physician, a Spaniard by birth, one of the most famous professors in Barcelona and Montpellier.

The material of the study is the first edition of the “Salerno Health Code” (1479) by Arnaldus de Villa Nova, which included 364 verses (103 chapters).

The article analyses the peculiarities of the author's language and style at the phonetic, lexical, morphological, and syntactic levels. The author describes the soundscape and lexical repetitions as phonostylistic means in the treatise, paying attention to the use of alliteration, assonance, and homeoteleuton in the work. The repetitions are analysed by their location at the beginning (anaphora), at the end (epiphora), at the beginning of some lines and at the end of other lines

(ring). The thematic composition of the vocabulary is studied, the stylistic resources of lexical means (epithet, metaphor) are described. The stylistic use of morphological means (nouns, verbs, adjectives, adverbs, prepositions, pronouns, particles, interjections, conjunctions) is outlined. The main reason for using these means is the need to influence the reader.

The author's style of Arnaldus de Villa Nova is distinguished by the richness of medical vocabulary, informative and concise presentation, which is due to the general content and purpose of the work. The terminological vocabulary in the text of the medical treatise performs nominative, instructive, informative, and descriptive functions. The use of professional terminology in the text of the "Salerno Health Code" allowed the author to present the rules of diet, sanitation and hygiene aimed at mass dissemination of knowledge about maintaining health, improving the level and increasing the life expectancy of medieval people.

Key words: "Regimen sanitatis Salerni", linguistic analysis of the text, author's style, soundscape, lexical repetition, neutral vocabulary, terminological vocabulary, morphological resources.

Постановка проблеми. Вивчення лінгвостилістичних особливостей твору медичної тематики посідають вагоме місце в сучасних лінгвістичних дослідженнях, оскільки медична література – це особливий жанр літератури, покликаний популяризувати серед населення рецепти профілактики і збереження здоров'я. Важливим фактором, що впливає на ефективність такого тексту, є вибір мовностилістичних засобів, які допомагають втіленню авторського задуму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури засвідчує, що різноманітні дослідження "Салернського кодексу здоров'я" неодноразово були предметом наукових студій не лише медиків, педагогів, філософів, але й філологів. Історико-культурні і літературно-мистецькі особливості трактату досліджував сучасний вітчизняний вчений, талановитий перекладач, письменник, професор кафедри класичної філології Львівського національного університету імені Івана Франка Андрій Содомора, автор першого в Україні перекладу "Салернського кодексу здоров'я" українською мовою (1975 р., журнал "Всесвіт"). Новизною відзначається і пізніший переклад "Салернського кодексу здоров'я", який з'явився в 2011 році і зфокусував увагу на поетичних якостях, які надають йому цікавості і роблять популярним [2]. Комплексний аналіз рекомендацій й рецептів збереження і профілактики здоров'я на матеріалі середньовічного медичного трактату Арнольда з Вілланови був предметом зацікавлення Г. Загайської і М. Петришин [3]. Проблеми взаємозв'язку гігієни та передачі інфекційних захворювань у тексті "Regimen sanitatis Salerni" розглянуто в статті М. Біфулько та інших [5]. Особливості неврологічних захворювань на матеріалі кодексу вивчали А. Гверреро Пераль і В. Де Фрутос Гонзалез [7].

Постановка завдання. Незважаючи на різноаспектні наукові дослідження "Салернського кодексу здоров'я" вченими різних країн, актуальність проблематики не вичерпано, оскільки низка питань, присвячених вивченню мовностилістичних особливостей медичного трактату, потребує свого вирішення.

Метою статті є інвентаризація, систематизація та комплексний аналіз лінгвістичних та стилістичних засобів усіх мовних рівнів у середньовічному медичному трактаті "Regimen sanitatis Salerni" Арнольда з Вілланови. Завданням дослідження є розгляд мовностилістичних особливостей на фонетичному, лексичному, морфологічному, синтаксичному рівнях. Об'єктом дослідження слугують лінгвостилістичні засоби трактату, предметом – їх функціонування у тексті твору.

Матеріалом розвідки є перше видання "Салернського кодексу здоров'я" (1479) Арнольда з Вілланови (біля 1235–1312 рр.), знаменитого каталонського лікаря, іспанця за походженням, одного з найвідоміших професорів у Барселоні й у Монпельє, автора "Бревіарію" (короткого курсу практичної терапії) і низки інших наукових праць. Твір налічує 364 вірші (103 глави). Ми не беремо до уваги при дослідженні пізніші видання "Кодексу", оскільки вони містять доповнення, які не належали автору (видання 1859 року містило вже 3520 віршів).

Для досягнення поставленої мети використано загальнонаукові (аналіз, синтез, дедукція) і спеціальні методи дослідження. Описовий метод обрано для інтерпретації фактичного матеріалу. Метод контекстуального аналізу дозволяє виокремити і дослідити текстові фрагменти, проаналізувати лінгвостилістичні особливості "Салернського кодексу здоров'я".

Виклад основного матеріалу. Лінгвістичний аналіз тексту зосереджує насамперед увагу на дослідженні лексичних одиниць, граматичних категорій, стилістичних засобів. Окрім того, стилістика художнього мовлення, як слушно зазначає Н. Шульжук, спрямована на вивчення естетичної вартості мовних одиниць в літературному творі та образу автора як його ідейно-композиційного стрижня, навколо якого організуються мовні засоби [4, с. 197].

Античні риторичні однією з ключових стилістичних вимог мови літературного твору вважали милозвучність. Евфонія передбачала найдосконаліше поєднання звуків, зручне для вимови і при-

емне для слуху. Ще Аристотель сформулював найсуттєвішу стилістичну вимогу до фонетичної організації мови – щоб написане було зручне для читання і для вимови [1, с. 180]. Є дві речі, як говорив Цицерон, які приносять насолоду слухові – це *sonus et numerus* (звучання і ритм) [6].

Аналіз оригінального тексту трактату “Regimen sanitatis Salerni” засвідчує чітке дотримання законів фонетичної організації мови, а саме: уникнення поганого поєднання звуків, гіату, какофонії. Натомість спостерігаємо дотримання автором чергування голосних і приголосних звуків, влучне застосування відповідного добору і розподілу слів, що забезпечує не лише гарне звучання тексту, а й сприяє легкому сприйняттю рекомендацій і порад трактату. Евфонічний ефект у творі Арнольда з Вілланови створюють також засоби звукопису. Вони забезпечують довершеність, поглиблюють зміст, здійснюють естетичний вплив на читача. Звукопис у “Салернському кодексі здоров’я” здійснюється через систему звукових повторів: алітерацію і асонанс, які слугують у тексті твору своєрідними скріпами віршового рядка, забезпечуючи їх єдність, а також гарне звучання, композиційну, емоційно-експресивну і змістову функції, тобто підкріплюють граматичний зв’язок у тексті. У результаті аналізу латинського тексту виявлено багаторазові алітерації та алітерацію однієї або кількох букв. Наприклад, у наступних рядках виявлено алітерації літер s, m, c, p, f: *Anglorum regi scripsit tota schola Salerni* (8, I, 1)¹; *Lumina mane manus surgens gelida lavet aqua/ hac illac modicum pergat, modicum sua membra /Extendat, crines pectat, dentes fricet: ista /Confortant cerebrum, confortant caetera membra* (8, II, 10–14); *Quattuor ex vento veniunt in ventre retento:/ Spasmus, hydrops, colica, vertigo: quattuor ista* (8, IV, 18–19); *Persica, poma, pyra, lac, caseus, et caro salsa, /Et caro cervina, leporine, caprina, bovina, / Haec melancholica sunt infirmis inimica* (8, VII, 26–28); *Fortia, formosa, fragrantia, frigida, frigida, frisca* (8, X, 37). Для створення алітераційного ефекту автор використовує ініціальну позицію приголосного, яка є завжди сильнішою, ніж наступні, що дозволяє досягнути особливої звукової та інтонаційної виразності. У фоностилістиці трактату зустрічаємо також асонанс, який надає мові милозвучності: *Alget acetosus, sic stipans, ponticus atque* (8, LIII, 160). Прикметною особливістю кодексу є використання омоетелевтону: *Si vis incolumem, si vis te reddere sanum, / Curas tolle graves: irasci crede profanum: /Parce mero, coenato*

parum: non sit tibi vanum / Surgere post epulas: somnum fuge meridianum: /Non mictum retine, nec comprime fortiter anum (8, I, 2–60); *Vina probantur odore, sapore, nitore, colore* (8, X, 35).

Система фонетичних засобів стилістики пов’язана зі звуковим матеріалом через добір слів, їх розташування і повтори. Вони фіксують увагу читача на певних словах, підкреслюють їх значення в тексті. Повтори сприяють звуковій виразності, допомагають у досягненні мети. У “Салернському кодексі здоров’я” фіксуємо повтори на початку рядків (анафора). Автор використовує лексичну анафору, яка виконує як загальну експресивну, так і часткову емоційно-підкреслювальну функції. Використання анафори дозволило авторові акцентувати і зосередити увагу на найважливішому: *Si pisces molles sunt magno corpore, tolles: /Si pisces duri, parvi sunt plus valituri* (8, XXX, 84–85). Анафорично вжито в кодексі й інші частини мови, а саме: дієслова, іменники, частки: *Infrigidat modicum, sed plus desiccatur acetum/ Infrigidat, macerat melancholium dat, sperma minorat* (8, XLVI, 139–140); *Caseus est frigidus, stipans, grossus, quoque durus / Caseus et panis bonus est cibus hic bene sanis* (8, XXXVII, 103–104); *Ne somni fumus laedat sensi bile corpus/ Ne nervum laedas, non sit tibi plaga profunda* (8, XCVII, 327–328). Зустрічаємо в тексті твору і лексичну епіфору, яка не тільки сприяє як ритмічній організації мови, а й звертає увагу читача на важливі факти: *Sit brevis, aut nullus, tibi somnus meridianus. / Febris, pigrities, capitis dolor atque catarrhus / Haec tibi proveniunt ex somno meridiano* (8, III, 15–17). У результаті аналізу “Салернського кодексу здоров’я” знаходимо і кільцевий повтор, що виконує в тексті твору підкреслювальну функцію: *Hysopus herba est purgans a pectore phlegma: / Ad pulmonis opus cum melle coquatur hysopus: / Vultibus eximium fertur reparare colorem* (8, LXVI, 204–206).

Ритмомелодика є важливою складовою стилістичних засобів мови. Трактат написаний у віршованій формі згідно постулатів того часу, які сягають ще часів античності. Версифікаційна система твору є неоднорідною. Зустрічаємо гекзаметр, пентаметр, леоніни. Домінуючим у трактаті є гекзаметр, який перекладачі використовують для збереження цілісності твору, оскільки іншим віршовим розміром інколи важко передати складну мозаїку слів оригіналу [2, с. 8].

Для глибшого розуміння задуму автора “Салернського кодексу здоров’я” необхідно проаналізувати тематичний склад лексики медичної поеми. Специфіка жанру вплинула на

¹ Римською цифрою позначено номер глави, арабською – віршового рядка.

добір лексики. Вживання медичної та природничої лексики обумовлено змістом твору і дозволило Арнольду з Вілланови не тільки описати цілющі властивості рослин і продуктів, а й подати правила дієтики, санітарії та гігієни, спрямовані на масове поширення знань щодо збереження здоров'я, підвищення рівня і збільшення тривалості життя середньовічних людей. Основними функціями термінологічної лексики в тексті “Regimen sanitatis Salerni” є номінативна та інформативна, що дозволило Арнольду з Вілланови популяризувати санітарно-гігієнічні поради, терапевтичні практики, рецепти застосування лікарських рослин тощо.

Загалом в “Салернському кодексі здоров'я” є стилістично нейтральна і стилістично маркована лексика, тобто закріплена за певним стилем. Серед тематичних груп (ТГ) іменників нейтральної семантики виділяємо групи на позначення рослин: *malva, mentha, salvia, lavandula, ruta, premula veris, viola, urtica, crocus, hyssopus*; овочів і зелені: *petroselinum, raphanus, piper, allium, cepa* тощо; плодів: *nux, persica, poma, pyra, uva, ficus*; домашніх тварин і птиці: *porcus, gallina*; птахів: *phasianus, turtur, sturnus, merula, hirundo, columba*; риб: *anguilla, lucius, perca, tinca*. Тематична група “Продукти” представлена лексемами *lac, caro, caseus, ovum, panis, mel*, а також іменниками на позначення рідин і напоїв: *aqua, vinum, cerevisiae, lac, mustum* тощо. Окрім того, виявлено тематичні групи на позначення темпоральної лексики: *ver, aestas, autumnus, bruma*; приміщень: *schola, mensa* тощо. Лексика стилістично маркована у трактаті утворює термінологічну і емоційно-експресивну тематичні групи. Зважаючи на тематику твору, цікавим для нашого дослідження є аналіз термінологічної лексики. Окреслену групу слів у “Салернському кодексі здоров'я” репрезентують тематичні групи “Органи і частини тіла”: *corpus, pulmo, pectus, cor, stomachus, os, hepar, splen, ren, venter, vesica, caput, pes, costa, manus, nervus*; “Симптоми”: *febris acuta, tussis, catarrhus, capitis dolor, spasmus, colica*; “Хвороби”: *morbus, scabies, hydrops, paralytica membra, cholera, cancer*. Серед прикметників, які зустрічаємо в тексті трактату, переважають якісні ад'єктиви на позначення фізичних властивостей речовин: *frigidus, durus, acutus, mollis, purus, recens, tardus*; кольору: *niger, albus*. Виявлено також відносні прикметники: *acetosus, salsus, aquosus*, присвійні: *caprinum, camelinum, porcinum, ovinum*. Дієслівна лексика представлена здебільшого дієсловами на позначення результату дії: *servare, purgare, expurgare, nutrire, mollire, movere, repellre* тощо. Окрім того,

Арнольдо з Вілланови часто вживає прислівники *forte, cito, facile, saepius, longius, melius* тощо, займенники, сполучники.

У тексті твору знаходимо і емоційно-експресивну лексику, яка передає реакцію на певне явище і психологічний стан людини. Наприклад, уже в перших рядках кодексу автор подає загальні рекомендації Салернської школи англійському королю щодо збереження здоров'я, які полягали в уникненні гніву, дотриманні спокою: *Curas tolle graves: irasci crede profanum* (8, I, 3); *Si tibi deficient medici, medici tibi fiant / Haec tria laeta, requies, moderata diaeta* (8, I, 8–9). Незважаючи на медичне спрямування трактату, знаходимо серед стилістичних ресурсів і лексичні засоби образності, а саме: епітети і метафори: *Curas graves* – тяжкі турботи (8, I, 3); *Ova recentia, vina rubentia, pinguia jura, / Cum similia pura, naturae sunt valitura* – яйця щойно знесені, вина, які червоніють, наваристі юшки, / з тонко меленої муки хліб, все це служить природі (8, VIII, 29–30).

Добір частин мови обумовлено логіко-семантичними вимогами тексту. З огляду на експресивні можливості, вони відіграють важливу роль у стилістичній спрямованості твору. Словник кодексу нараховує 2676 лексем (найбільша глава має у складі 93 слова (103 глава), найменші – 8 (28, 41 глави) слів). Щодо кількісної характеристики найуживанішими є іменники (38%) і дієслова (22%). Після них за спадною частотністю знаходяться прикметники (13%), сполучники (7%), прийменники (6%), займенники (5%), прислівники (4%), частки (3%), числівники (2%). У тексті кодексу не виявлено вигуків, що, на нашу думку, пояснюється прагненням автора уникнути пафосності стилю. Велика кількість сполучників підкреслює цілісність і окресленість семантико-синтаксичних зв'язків між частинами вислову. Наприклад: *Et de carne sua sanguis eritque bonus* (8, XL, 125). Для іменників характерна стилістично виразна категорія роду. Стилістично навантаженими є категорія числа і відмінка. Наприклад: *Persica, poma, pyra, lac, caseus, et caro salsa* (8, VII, 26) Важливим складником арсеналу морфологічних засобів у “Салернському кодексі здоров'я” є дієслово. Завдяки семантиці і широкій системі морфологічних форм (час, спосіб, стан) воно слугує центром передачі інформації: *Confortant cerebrum, confortant caetera membra / Lote cale, sta paste vel i, frigesce minute* (8, II, 13–14). Близькими за семантикою до дієслів є дієприкметники. У творі виявлено вживання дієприкметників теперішнього часу активного стану: *vina ruben-*

tia (8, VIII, 29), дієприкметників минулого часу пасивного стану: *panis salsatus, fermentatus, bene coctus* (8, XXIV, 71). дієприкметників майбутнього часу активного стану: *naturae sunt valitura* (8, VIII, 30) Стилїстична роль прикметників у кодексі полягає в тропеїчному вживанні їх у ролі епітетів: *Non sit acetosa cerevisia, sed bene clara* (8, XVII, 51). Вживання займенників допомагає уникати повторів, урізноманїтнювати текст, виділяти найнеобхідніше: *Ut sis nocte levis, sit tibi coena brevis* (8, V, 21); *Caseus et panis bonus est cibus hic bene sanis* (8, XXXVII, 104). Частки надають мові виразної експресивності і сприяють акцентуації уваги на слові, яке потрібно логічно виділити: *Contra vim mortis non est medicamen in hortis* (8, LX, 179). Прийменник виражає семантичні та стилїстичні відношення між повнозначними словами, семантично скріплює їх: *Inter prandendum sit saepe parumque bibendum* (8, XXXII, 92). Прислівники значно розширюють обсяг виражальних засобів мови, додають значеннєвості й емоційності у тексті кодексу: *Ac bene lymphatum, saliens, moderamine sumtum* (8, XVI, 50)

Серед синтаксичних стилїстичні фігур фіксуємо інверсивне вживання частки для підкреслення і виділення окремих членів речення: *Salvia confortat nervos, manuumque tremorem* (8, LX, 180) Більшість глав демонструють прийом асиндетичної будови тексту, що сприяє лаконічності висловлення, енергетичному характеру викладу, напруженості змісту і ритму, а також посилює експресивність: *Salvia, sal, vinum, piper, allia, petrose-*

linum (8, XXII, 62). Серед мовних конструкцій кодексу чітко виділяється звертання: *Anglorum regi scripsit tota schola Salerni: /Si vis incolumem, si vis te reddere sanum,* (8,1, 1–2).

Висновки. “Regimen sanitatis Salerni” Арнольда з Вілланови був і залишається важливим і актуальним джерелом знань про медицину Середньовічної Європи. У результаті дослідження мовностилїстичних особливостей Салернського кодексу здоров’я Арнольда з Вілланови виявлено, що в трактаті чітко дотримано закони фонетичної організації мови. Серед засобів звукопису майстерно використано алїтерацію, асонанс, омоетелевтон, лексичні повтори, які локалізуються на початку (анафора), в кінці (епїфора) або на початку та в кінці висловлень (кільце). Версифікаційна система твору неоднорідна. Зустрічаються гекзаметр, пентаметр, леонїни. Згадані особливості формують красу тексту, втілюють задум автора, здійснюють емоційний вплив на читача. Специфіку Салернського кодексу репрезентує словник твору, який представлений стилїстично нейтральною і термінологічно маркованою лексикою. Стилїстично виваженим є вживання епітетів і метафор. У більшості глав застосований асиндетичний спосіб побудови тексту, що забезпечує лаконїзм, енергетичний характер викладу, експресивність. Арсенал мовних і стилїстичних засобів твору робить його цікавим і доступним для широкої аудиторїї читачів.

Перспективи наступних студїй полягають у потребі подібних досліджень творів й інших авторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ДЖЕРЕЛ:

1. Арістотель. Поетика./ пер. з старогр. Б. Тен. Київ, Мистецтво, 1967. 134 с.
2. Салернський кодекс здоров’я. / пер. з латинської, передмова і коментарі А. О. Содомори. Львів, ЛОБФ Медицина і право. 2011. 64 с.
3. Петришин М., Загайська Г. Здоров’я у системі цінностей середньовічної Європи (на матеріалі “Regimen sanitatis Salerni” Арнольда з Вілланови). *Голос й відлуння античності. Donum natalicium Andreae Sodomorae*. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції до 85-річчя Професора Андрія Содомори (Львів, 16 грудня 2022 року). Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. С. 201–212.
4. Шульжук Н. Особливості лїнгвістичного аналізу художнього тексту як прагматично-комунікативної єдності. *Лїнгвостилїстичні студїї*. 2019. Вип. 10. С. 195–203.
5. Bifulco M, Capunzo M, Marasco M, Pisanti S. The basis of the modern medical hygiene in the medieval Medical School of Salerno. *J Matern Fetal Neonatal Med*. 2015; 28(14):1691-1693. doi: 10.3109/14767058.2014.964681.
6. Cicero M. *De oratore*. Ed. Klotz Reinholdus. Lipsiae. Aedibus B.G. Teubneri. MDCCCLXXXII. Libri tres. 460 S.
7. Guerrero Peral AL, de Frutos González V. La neurología en el Regimen Sanitatis Salernitanum [Neurology in Sanitatis Salernitanum Regimen]. *Neurología*. 2009 Apr; 24(3):194-9. Spanish. PMID: 19418296.
8. Regimen sanitatis Salernitanum, a poem on the preservation of health in rhyming Latin verse : addressed by the school of Salerno to Robert of Normandy, son of William the Conqueror, with an ancient translation. Oxford.: D. A. Talboys. 1830. 254 p.

РОЗДІЛ 4 ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО

УДК 316.776:339.92

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.34.1.22>

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У СУЧАСНОМУ БІЗНЕС СЕРЕДОВИЩІ

INTERCULTURAL COMMUNICATION IN MODERN BUSINESS ENVIRONMENT

Гасюк Н.В.,

orcid.org/0000-0003-0546-662X

*доцент кафедри іноземної філології та бізнес-комунікацій
Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила»*

Вірстюк О.Д.,

orcid.org/0009-0004-8785-1429

*викладач кафедри іноземної філології та бізнес-комунікацій
Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила»*

Куцела М.М.,

orcid.org/0009-0002-1225-2988

*викладач кафедри іноземної філології та бізнес-комунікацій
Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила»*

У статті розглядається значуща трансформація робочого середовища в сучасному світі, зокрема вплив глобалізації та Інтернету на міжнародний бізнес. Зменшення необхідності частих подорожей сприяло формуванню мультикультурних робочих колективів, де взаємодіють представники різних культур. Це створює виклики для спеціалістів у сфері міжнародних відносин, менеджменту та мовознавства. Міжкультурна комунікація виступає ключовим аспектом успішної діяльності на глобальному ринку, оскільки різні культурні норми та поведінкові моделі можуть призводити до непорозумінь. Водночас, за умов ефективного менеджменту, ці розбіжності можуть стати джерелом креативних рішень та синергії.

Аналізуючи попередні дослідження, автори статті наводять думки науковців щодо позитивних і негативних аспектів міжкультурної комунікації. Зокрема, підкреслюється важливість розуміння та поваги культурних відмінностей, а також необхідність ефективного управління та комунікаційних навичок для уникнення конфліктів і покращення продуктивності. Особливо акцентується увага на ролі невербальної комунікації та ризиках культурного шоку. Автори також пропонують стратегії для вдосконалення міжкультурної комунікації, такі як організація навчальних програм, заохочення активного слухання та взаємодії серед працівників, а також розвиток навичок емпатії, вирішення конфліктів і адаптивності. Особлива увага приділяється необхідності відкритості до нових культурних підходів і поваги до різних культурних традицій, що сприяє створенню сприятливого робочого середовища.

Таким чином, стаття підкреслює важливість міжкультурної комунікації в сучасному глобалізованому світі, наголошуючи на тому, що успіх у багатокультурному середовищі залежить від готовності до взаємного розуміння, толерантності та гнучкості. Автори також надають практичні поради щодо вдосконалення комунікаційних навичок.

Ключові слова: глобалізація, міжкультурна комунікація, дипломатія, невербальна комунікація, культурний шок, емпатія, адаптивність.

The article examines the significant transformation of the work environment in the modern world, particularly the impact of globalization and the Internet on international business. The reduction in the need for frequent travel has facilitated the formation of multicultural work teams, where representatives of different cultures interact. This creates challenges for specialists in the fields of international relations, management and linguistics. Intercultural communication is a key aspect of successful activity in the global market, as different cultural norms and behavioral models can lead to misunderstandings. At the same time, with effective management, these differences can become sources of creative solutions and synergy.

Analyzing previous research, the authors of the article present scholars' views on the positive and negative aspects of intercultural communication. In particular, they emphasize the importance of understanding and respecting cultural differences, as well as the need for effective management and communication skills to avoid conflicts and improve productivity. Special attention is given to the role of non-verbal communication and the risks of cultural shock. The authors also propose strategies for improving intercultural communication, such as organizing training programs, encouraging active listening and interaction among employees, and developing skills in empathy, conflict resolution, and adaptability. Particular attention is paid to the necessity of openness to new cultural approaches and respect for different cultural traditions, which contribute to creating a favorable work environment.

Thus, the article emphasizes the importance of intercultural communication in today's globalized world, stressing that success in a multicultural environment depends on readiness for mutual understanding, tolerance, and flexibility. The authors also provide practical advice on improving communication skills.

Key words: globalization, intercultural communication, diplomacy, non-verbal communication, cultural shock, empathy, adaptability.

Постановка проблеми. Робоче середовище, яким ми його знаємо сьогодні, значно змінилося протягом багатьох років. Світ став набагато доступнішим через легкість міжнародних подорожей, а Інтернет ще більше змінив ділові відносини. Це сприяло збільшенню різноманітності робочих місць, що, у свою чергу, означає, що люди з різних культур потрапляють в одне середовище і працюють разом.

У сучасному світі ділова комунікація в міжкультурному просторі – це необхідність для підприємств, організацій та компаній, які працюють у глобальному ринку. Це стало свого роду викликом для фахівців з міжнародних відносин, менеджменту та, звичайно, мовознавців. В бізнес середовищах, що складаються із співробітників, які є представниками різних культур, трапляються міжкультурні непорозуміння, проте за умови вмілого менеджменту та ефективної комунікації ці розбіжності можуть створити різницю потенціалів та сприяти прояву нетипових підходів і розвитку креативного мислення, що створює так званий ефект синергії та забезпечує ефективність роботи. Базова підготовка часто охоплює лише описи певних дозволів та заборон, що характерні для певної культури, а в реальних умовах міжкультурного співробітництва це не завжди спрацьовує. Фахівці, які володіють іноземною мовою і здійснюють професійну діяльність на міжнародному рівні, повинні бути пристосованими до міжкультурного спілкування, вони повинні бути відкритими до пізнання іншої культури та вміти осмислювати рідні етнокультурні першоджерела, а також швидко адаптуватись у полікультурному середовищі та виявляти толерантне ставлення до чужих мови та культури.

Тема нашого дослідження актуальна у зв'язку з тим, що сьогодні міжкультурні робочі середовища стають все більш типовими та поширеними, і аналіз особливостей комунікації у них дуже важливий.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти міжкультурної комунікації досліджувались такими вченими як Н.В. Барішніков (2010), Ф.С. Бацевич (2004), Л.С. Даниленко (2012), В.М. Манакін (2012), І.В. Медведєва (2010), І.Ю. М'язова (2006), О.В. Сніговська (2014) та багатьма іншими.

Постановка завдання. Мета нашого дослідження – проаналізувати особливості комунікації у міжкультурному робочому середовищі. Мета зумовила виконання наступних завдань:

– дати визначення поняттю «міжкультурна комунікація»;

– проаналізувати особливості міжкультурного робочого середовища;

– охарактеризувати дипломатичному спілкуванню у міжкультурному бізнес середовищі.

Виклад основного матеріалу. Як стверджує Ф.С. Бацевич, сучасна глобалізація часто розглядається як загалом позитивне явище, оскільки люди з різним походженням привносять унікальні перспективи в робоче середовище. Однак, на думку вченого, міжкультурний інтернаціональний досвід в одному офісі також може спричинити деякі проблеми. Різні культурні групи мають дуже різні норми поведінки, правила спілкування, набори цінностей, тощо, і навіть трудова етика може значно відрізнятись. Наприклад, різні культури по-різному тлумачать такі елементи, як мова тіла, і нерідко в одній культурі прямий зоровий контакт сприймається як позитивний, а в іншій – як негативний. Може бути важко уникнути непорозуміння, коли працівники мають таке різне походження. Це підкреслює важливість ефективної міжкультурної комунікації [2, с. 36].

Для початку зробимо спробу дати визначення терміну «міжкультурна комунікація». За твердженням Л.С. Даниленко, міжкультурна комунікація – це однозначно набагато більше, ніж просто спілкування між людьми з різних країн. Сюди також відносимо специфічну поведінку та діяльність, які мають місце, коли дві культури перетинаються, і виникає міжособистісне спілкування – це процес, який створює спільний досвід між людьми з різних культур, походження та мов. Це потужний обмін, змішування та схрещування таких факторів, як етнічні та соціально-економічні відмінності [4, с. 29]. В силу численних відмінностей і часто абсолютно різного досвіду учасників міжкультурне спілкування може сприяти розвитку або ж, навпаки, руйнувати стосунки як на рівні компанії, так і на індивідуальному рівні.

Варто наголосити, що, однозначно, міжкультурна комунікація передбачає, в першу чергу, спілкування між різними культурними групами.

Що допомагає нам зрозуміти, чому міжкультурна комунікація важлива, і питання її дослідження актуальне, так це розуміння впливу, який неправильне спілкування може мати на робочому місці та в команді.

Зазвичай, у будь-якому суспільстві, яке повинно характеризуватися певною культурою (так як культура – одна з ключових ознак цивілізованого суспільства), існують різні культурні стилі спілкування, окремі комунікативні системи для найрізноманітніших сфер, і, безсумнівно, це має вплив на спілкування на робочому місці. У певних культурах вимагають офіційного спілкування на робочому місці, тоді як в інших вважають, що більш доступне і невимушене бізнес середовище краще для членів команди. В.М. Манакін наголошує, що навіть щось на зразок міміки є життєво важливим у прикладах міжкультурної комунікації. Коли культурні відмінності поважаються та визнаються, міжкультурна комунікація має тенденцію до покращення [6, с. 94].

Не можемо оминати увагою і той факт, що останнім часом значного поширення набула віддалена робота, що стало ще одним поштовхом до перегляду і переосмислення засобів покращення ефективної міжкультурної комунікації. Те, як ми передаємо інформацію, більше не передбачає перебування безпосередньо в офісі, а важливою частиною розвитку ефективного ділового спілкування є забезпечення того, щоб люди мали навички, необхідні для ефективного взаємодії з колегами, які можуть опинитися в різних країнах, не кажучи вже про культуру.

На думку О.В. Сніговської, хороші навички міжкультурного спілкування є необхідними для уникнення конфліктів і непорозумінь, або ж як мінімум можуть допомогти в боротьбі з ними, якщо такі вже відбуваються. Те, як люди взаємодіють і будують стосунки на робочому місці, може мати значний вплив на міжкультурне спілкування та, у свою чергу, на функціонування бізнесу в цілому. Різнокультурна робоча сила може бути великою перевагою для бізнесу, але середовище має сприяти культурним факторам і поважати культурні бар'єри, щоб така організація працювала [9].

Коли міжкультурна комунікація ефективна, досвід і лояльність співробітників зростають, оскільки серед персоналу виникає відчуття єдності. Коли люди відчувають себе причетними, вони прагнуть брати участь і більше ділитися з командою. Ефективну міжкультурну комунікацію також необхідно підтримувати на всіх рівнях бізнесу, включаючи виконавчий рівень і правління.

Покращення міжкультурної комунікації може підвищити продуктивність і ефективність бізнесу в глобальному масштабі.

І.Ю. М'язова вважає, що для тих, хто хоче покращити свої комунікативні навички в міжкультурній сфері, дієвими можуть стати наступні підходи. Перш за все, при можливості керівникам міжкультурних організацій та бізнесів варто було б організувати навчання чи курси для вивчення працівниками особливостей міжкультурного спілкування. Це захід, який можна запровадити на рівні організації. Теоретично він може передбачати навчання нових співробітників, щоб переконатися, що вони можуть ефективно спілкуватися в межах політики компанії та культури своїх колег. Шаблоном спілкування можна навчити заздалегідь. Якщо організація прагне найняти людей з різним культурним середовищем, таке навчання можна зробити частиною їх введення в штатні посади.

Також варто заохочувати взаємодію в межах колективу. Спілкування тет-а-тет на робочому місці зазвичай неминуче. Людям може бути корисно практикувати активне слухання тих, з ким вони працюватимуть. Здатність розпізнавати тонкі відмінності в культурі людини, з якою ви спілкуєтесь, і в собі також, є корисним інструментом у спілкуванні на робочому місці. Якщо співробітники можуть розпізнати, що у них є спільне, незважаючи на будь-які культурні відмінності, це також може сприяти почуттям приналежності та товариства серед співробітників. Багато практик спілкування в компанії зазвичай залежать від прикладів, які надає вище керівництво. Це означає, що погана спільна практика щодо спілкування з підлеглими може бути шкідливою для моделі ділового спілкування.

Ще одним із важливим завдань є сприяння розумінню міжкультурної різноманітності. Ми часто виявляємо, що одна культура є більш помітною на робочому місці, ніж інші, навіть якщо колектив поєднує представників різних країн чи регіонів. Найбільшу роль тут відіграє географічне положення. Проблеми виникають, коли менш помітну культуру не розуміють. Розуміння та повага важливі для ефективної міжкультурної комунікації – соціальні норми виокремлюють важливі культурні елементи, які мають бути інтегровані через розуміння.

Хорошим місцем для початку виявлення поваги до різних культурних традицій є знання визначних релігійних і культурних дат. Не зайвим буде переконатись, що ми знаємо належні привітання для таких подій. Як ми вже зазначали,

краща робота з іншими культурами починається з кращого міжкультурного спілкування на робочому місці, чому сприяє самоосвіта та залучення до культури, яку ми намагаємося зрозуміти.

Не менш важливо бути відкритим до нового і незвичного. Для багатьох людей головна і найбільшого несвідома культурна помилка полягає в тому, що вони природно припускають, що їхній спосіб дій є нормою. Навчальні програми часто зосереджують увагу на тому, що поведінка залежить від культури, а отже, альтернативна поведінка не обов'язково є неправильною. Це також може допомогти, коли керівництво розуміє, що організаційні норми зазвичай не чутливі до культурних відмінностей [8, с. 108–109].

Міжкультурне спілкування на робочому місці може сприяти процвітанню різноманітності. Коли люди з різним культурним середовищем відчують, що їх розуміють, вони можуть вільно розкрити свій потенціал. Вищий рівень культурного розмаїття може принести користь будь-якому бізнесу та знизити плінність кадрів. Глибша культурна обізнаність допомагає боротися з нерозумінням, і працівники менш схильні відчувати себе ізольованими.

В.М. Манакін наголошує, що хоча міжкультурне спілкування і важливе, воно не завжди дається легко. Численні комунікаційні бар'єри можуть загрожувати цілісності організації. Наприклад, на думку вченого, проблемою може бути припущення про схожість: прийнято припускати культурну подібність між окремими людьми, чого часто не відбувається на міжкультурних робочих місцях. Також науковець вважає, що нездатність подолати мовні бар'єри може бути одним із найсерйозніших комунікаційних бар'єрів. Також дискомфорт від того, що з кимось не спілкуєшся, часто може додати напруги комунікативним зусиллям. Схильність вважати перевагу власної культури часто може перешкоджати міжкультурній комунікації. Загалом, багато факторів можуть загрожувати здоровому спілкуванню, коли задіяно кілька культур [6, с. 125].

Н.В. Барішніков стверджує, що варто пам'ятати про те, як і в усьому іншому, на сучасному міжкультурному робочому місці існують деякі перешкоди для досягнення успіхів. Незважаючи на те, що багато компаній уже мали дистанційне або гнучке робоче середовище, пандемія ще більше підштовхнула компанії до глобальної ери, і вплив цієї зміни був відчутним і стійким. Зараз люди на робочому місці стикаються з більшою різноманітністю, ніж будь-коли раніше, і це має наслідковий ефект, оскільки різні культури на

робочому місці вимагатимуть культурної чутливості від працівників і керівництва [1, с. 85].

Л.С. Даниленко додає, що ми також маємо остерігатися невербальної комунікації та того, як вона може відрізнитися між культурами. Багато культур значною мірою покладаються на невербальне спілкування більше, ніж на вербальне. Деякі культури потребують маси невербальних сигналів для спілкування, тоді як інші використовують їх економно. Важливо пам'ятати, що лише деякі невербальні комунікації є універсальними, і важливо розуміти відмінності в повсякденному спілкуванні [4, с. 98].

О.В. Сніговська також наголошує, що роботодавцям слід остерігатися ризику культурного шоку, коли працівники знаходяться на робочому місці у культурі, яка не є їхньою. Їм може бути важко вписатися в нові культурні норми, і прагнення до покращення спілкування з представниками інших культур може бути хорошим способом боротьби з їхнім дискомфортом. Крім того, відсутність фізичного офісу для співробітників змінює динаміку, а пряме спілкування не відбувається віч-на-віч [9].

На нашу думку, міжкультурне спілкування на робочому місці може бути важливою складовою успіху бізнесу. Команди стають різноманітнішими через глобальну економіку та зростання віддаленої роботи. Така різноманітність підвищує прагнення до інновацій та прихильність персоналу, що може призвести до максимізації прибутку для компанії в цілому. Важливість гарної комунікації часто відчутна, особливо у виконавчому керівництві.

На думку О.О. Зеліковської, міжкультурні навички стосуються здатності розуміти та адаптуватися до різних культурних ситуацій і перспектив. Вони можуть передбачати сприйнятливість до іноземних мов і відкритість до різних ідей. Робота в міжкультурній організації може вимагати використання іноземної мови та контакту з незнайомими бізнес-процедурами та практиками. Міжкультурні навички можуть дозволити вам краще розуміти своїх колег, одночасно покращуючи вашу соціальну обізнаність.

Ми вважаємо, що продуктивна праця в міжкультурному середовищі вимагає оволодіння певними навичками. У центрі уваги мають бути сильні комунікативні навички. Комунікація – це здатність чітко й просто передавати інформацію та розуміти те, що вам говорять інші [5, с. 130]. Сильні комунікативні навички необхідні на будь-якому робочому місці, але в разі більше вони потрібні на робочому місці, де можуть бути культурні відмінності.

У культурно різноманітному середовищі спілкування передбачає емпатію та відкритість. Коли людина спостерігає за діями та слухає, не судячи, то може зрозуміти, як люди різного культурного походження спілкуються та знаходять спільну мову, що вкрай важливо для уникнення непорозумінь.

Наступні навички та якості можуть допомогти у роботі над покращенням комунікаційних здібностей: невербальне спілкування, емпатія, активне слухання, вирішення конфліктів, незалежність.

Незалежність дозволяє людині проявляти ініціативу, не потребуючи нагадувань про те, що робити. Незалежність корисна на міжкультурному робочому місці, тому що може трапитись, що інколи інструкції можуть подаватись незвичним способом, або команда може використовувати інші методи, ніж більшість підприємств у рідній культурі працівника. Незалежність може допомогти швидше розвинути корисні навички в незнайомому середовищі.

Ці додаткові навички та якості можуть допомогти вам розвивати вашу здатність бути незалежними: впевненість, ініціатива, прийняття рішень, самопізнання, навички вирішення проблем.

Вміння вирішувати проблеми є важливим на робочому місці, де поєднання різних культур може вимагати пошуку нового підходу до взаєморозуміння. Ці навички дозволяють справлятися з проблемами та спокійно їх вирішувати, оцінюючи різні альтернативи, щоб знайти найкраще рішення.

Ось деякі інші вміння та якості, пов'язані з вирішенням проблем: винахідливість, творчість, вирішення проблем, аналіз, адаптивність.

Адаптивність стосується того, як людина реагує на зміни та розвиває стратегії, долаючи виклики. Бути адаптивним є надзвичайно важливим у міжкультурному робочому місці, оскільки цей тип середовища може включати інші очікування, процеси та ідеї, ніж ті, до яких людина, можливо, звикла.

Люди з високою адаптацією часто демонструють такі додаткові риси: вміння співпрацювати, гнучкість, терпіння, почуття цікавості.

Допитливість – це навичка, яку людина використовує, шукаючи відповіді та бажаючи вчитися. Допитливість може допомогти людям працювати на міжкультурному робочому місці, оскільки це дозволяє їм підходити до відмінностей з місця навчання.

Допитливі люди часто підходять до вирішення проблеми, маючи на увазі наступне: емпатію (або

співчуття), потенціал для зростання, знання іноземних мов.

Знання іноземних мов допомагає говорити, читати чи листуватись нерідною мовою з колегами чи клієнтами. Ті, хто використовує іноземні мови на робочому місці, часто використовують такі додаткові якості: критичне мислення, комунікабельність, навички співпраці.

Коли люди походять з різних культур, здатність співпрацювати є корисною. Це чудова можливість оптимізувати процеси та очікування, працюючи над спільною метою. Це, у свою чергу, може змусити членів команди відчувати себе більш зацікавленими та розуміти один одного.

Люди, які успішно співпрацюють у міжкультурній групі, часто використовують такі навички: дипломатія, лідерство, позитив [5, с. 132–133].

Не можемо не розглянути окремо невід'ємну складову міжкультурної комунікації – міжкультурну дипломатію. Тому що якщо лідерство і позитивне ставлення, згадані у абзаці вище, – це, в основному, особистісні характеристики індивіда, які кожен за бажання може у собі виховати, то дипломатія – це більше наука, це комплекс знань, які потрібно засвоїти. Л.С. Даниленко також додає, що міжкультурна дипломатія – це спрямованість дій, основою яких є обмін ідеями, цінностями, традиціями чи іншими аспектами культури. Міжкультурна дипломатія має на меті здобуття нових зв'язків, вдосконалення соціокультурного співробітництва та поширення національних інтересів на зовнішній арені [4, с. 81]. Враховуючи вищезгадані аспекти, стає зрозумілим, що міжкультурне робоче середовище і дипломатія, в принципі, нероздільні, а часто і синонімічні поняття.

В.М. Манакін наголошує, що ключовими інструментами міжкультурної дипломатії є:

- програми освітніх обмінів (для вчених, науковців, аспірантів та студентів);
- організація туризму (як внутрішнього так і зовнішнього);
- програми відвідання компаній міжнародними партнерами чи потенційними партнерами, обмін досвідом;
- популяризація рідної мови у міжкультурному робочому середовищі та сприяння вивченню цієї мови іноземними аудиторіями;
- поширення знань про свою державу, її культуру, проведення культурних заходів та обмінів (наприклад, переклад та поширення книг національних видавців);
- забезпечення широкого спектра мовлення (прямі ефіри, радіо, телебачення, соцмережі) для закордонних аудиторій;

- популяризація та поширення національної кухні;
- популяризація музики національних груп та виконавців, народної музики і фольклору загалом;
- створення легкого доступу іноземним співробітникам до інформації про історію, звичаї та традиції своєї країни;
- організація представлення своєї країни на міжнародних виставках, форумах, літературних вечорах та інших художніх заходах;
- висвітлення спортивних і культурних досягнень своєї країни [6, с. 92].

У міжкультурному бізнес середовищі дипломатія – це ефективний інструмент для формування престижу рідної країни серед колеґ-іноземців, це впливовий засіб для стимулювання попиту на національний культурний продукт за кордоном. Зрештою, це засіб для забезпечення розвитку багатьох сфер суспільства, створення додаткового каналу притоку інвестицій з-за кордону, підвищення впливу та результативності від проведення інформаційно-психологічних та спеціальних операцій, а також протидії інфор-

маційно-психологічним операціям, розширення зовнішнього та внутрішнього туризму, підняття авторитету рідної країни.

Висновки. Сьогодні світ все більше набуває глобалізованого характеру. Суспільства і культури об'єднуються завдяки інтенсивному зростанню відносин і зв'язків. Важливим аспектом цієї взаємодії є комунікація, яка пронизує всі сфери життя: економіку, культуру, політику, управління, соціальну сферу.

Різні види взаємодії у бізнесі часто виходять за межі певної країни чи культури. Наприклад, зустрічі з іноземними діловими партнерами – це завжди зіткнення різних культур. Розуміння традицій та звичаїв ділового спілкування партнерів, що є представниками різних культур, є запорукою позитивних результатів переговорів, в той час як неусвідомлення культурних відмінностей може бути результатом непорозумінь та конфліктів. Розширення та запозичення культурних цінностей, міграція людей від однієї культури до іншої істотно впливають на культуру бізнес відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баришніков Н.В. Професійна міжкультурна комунікація. Харків, 2010. 312 с.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Академія, 2004. 343 с.
3. Галицька М.М. Мовленнєвий етикет як елемент культури іншомовного спілкування менеджерів туризму. Іноземні мови в навчальних закладах. Науково-методичний журнал. Київ, 2004. № 3. С. 134–140.
4. Даниленко Л.С. Міжкультурна комунікація: практичний курс. Київ: Основи, 2012. 257 с.
5. Зеліковська О.О. Формування міжкультурної компетентності студентів ІТ-спеціальностей: сучасний вимір. Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. 2018. № 15. С. 129–135.
6. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація. Київ: ЦУЛ, 2012. 288 с.
7. Медведєва І.В. Міжкультурна комунікація: теорія та практика. Київ: Видавництво «Києво-Могилянська академія». 2010. 195 с.
8. М'язова І.Ю. Особливості тлумачення поняття «міжкультурна комунікація». Філософські проблеми гуманітарних наук. 2006. № 8. С. 108–113.
9. Сніговська О.В. Формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету: автореф. дис ... канд. пед. наук: 13.00.04. Умань, 2014. 22 с.
10. Association of American Colleges & Universities. Intercultural Knowledge and Competence VALUE Rubric. URL: <http://secure.aacu.org/imis/ItemDetail?iProductCode=E-VRINTERCULT> (дата звернення: 21.05.2024)

TYPES OF LEXICAL BORROWING

ВИДИ ЛЕКСИЧНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ

Esenova E.J.,

orcid.org/0000-0002-3843-3296

*Senior Lecturer at the Theory and Practice of Translation Department
Uzhhorod National University*

Kalynych I.J.,

orcid.org/0000-0002-5019-585X

*Senior Lecturer at the Theory and Practice of Translation Department
Uzhhorod National University*

Bojtor V.J.,

orcid.org/0009-0003-1974-2573

*Senior Lecturer at the Theory and Practice of Translation Department
Uzhhorod National University*

The article touches upon the main aspects of the phenomenon of lexical borrowing. The purpose of the article is to present a review of the linguistic literature, which highlights the process of borrowing lexical units from one language to another, studies this process, and also analyzes the ways of penetration of foreign lexical units into the recipient language. The new stage in the development of Ukraine's relations with other countries contributes to the expansion of the sphere of contacts and new forms of communication between peoples. International cooperation is especially active in the humanitarian sphere, as well as in various fields of science and technology. In the process of development of international relations, the lexical composition of various languages is replenished. If the borrowed words meet the social need to express one or another concept, they enter the vocabulary of the target (recipient) language and over time become part of it. The specific weight of borrowed words in the lexical system of each language is continuously growing as a result of the formation of the global information space, social and economic processes aimed at world integration. Some aspects of the study of borrowed vocabulary, such as the types and degrees of its assimilation, the functioning of borrowed vocabulary in the target language are problems of linguistics that draw the attention of linguists and cause significant interest on the part of native speakers, who are not directly related to linguistics. Linguists distinguish different stages of entering of a borrowed lexical unit into the system of the target language. The absence of strict unified rules of conveying of the phonetical and graphical material of the source language by means of the material of the target language leads to the growth of different forms of one and the same lexical unit.

Key words: loan word, lexical borrowing, source language, target language, recipient language, phonetical and graphical assimilation.

Процес запозичення лексичних одиниць з однієї мови в іншу є постійним і йому неможливо запобігти, оскільки в світі майже немає ізольованих націй і народів. За останні десятиліття значно розширилося співробітництво України з іншими державами в різних сферах. Ця співпраця надзвичайно важлива не лише в гуманітарній сфері, а й у різних галузях науки та техніки. Головною причиною цього є глобалізація всіх сфер людської діяльності. Кількість запозичених слів у сучасних мовах постійно зростає внаслідок соціально-економічних процесів, спрямованих на світову економічну інтеграцію. Вхідження іншомовного слова в систему мови-реципієнта, його засвоєння та функціонування в цій мові завжди буде в центрі уваги лінгвістів, а також користувачів мови. Лексичне запозичення – дуже складний процес. Результатом цього процесу є перетворення слова мови-джерела на нову лексичну одиницю мови-реципієнта відповідно до її фонетичних і граматичних особливостей. Численні запозичені слова потрапляють у систему мови-реципієнта і з часом асимілюються цією мовою. Дана стаття присвячена деяким теоретичним проблемам асиміляції запозичених слів. Лінгвісти виділяють різні етапи входження запозиченої лексичної одиниці в систему мови-реципієнта. У цій статті ми зробимо спробу проаналізувати точки зору різних лінгвістів на це складне мовне явище. Актуальність даної проблематики полягає також у тому, що для сучасних мов багато в чому невирішеною залишається проблема нормалізації та адаптації запозичених лексем у мові-реципієнті. Відсутність чітких уніфікованих норм щодо фонетико-графічної асиміляції іншомовних слів призводить до зростання варіативності при передачі нових запозичених лексичних одиниць, що, у свою чергу, сприяє закріпленню даних лексичних одиниць у некоректних формах, які суперечать нормам мови-реципієнта.

Ключові слова: іншомовне слово, лексичне запозичення, мова-джерело, мова-реципієнт, фонетико-графічна асиміляція.

Problem statement. It is difficult to find a term in linguistic literature that would cause as many different interpretations as the term «borrowing». Differences in its definition arise primarily from the

fact that linguists attach different meanings to this concept and understand the process of borrowing in different ways. Borrowed lexemes enter the recipient (target) language in different ways. Quite often the

degree of their further assimilation by the target language system depends on the way of penetration of the lexical unit.

Recent research and publications. The study of the process of borrowing lexical units has a long history. Because this process is continuous, it has always been studied by linguists. They formulated the main theoretical principles of the study of this linguistic phenomenon. In recent years, many scientific studies have also been devoted to the peculiarities of the phenomenon of borrowing and issues related to it (Петришин О.М. [1], Голдованський Я.А. [2], Архипенко Л.М. [3], Кислюк Л.П. [4], Федорець С.А. [5], Олійник А.Д. [6], Битківська Я.В. [7], Акуленко В.В. [8], Підкуймуха Л.М. [9], Стишов О.А. [10], Мазурик Д.В. [11], Аyto J. [12]).

Setting objectives. The main goal of the presented article is to review the linguistic literature on the issue of borrowing lexical units from one language to another. We will try to analyze different points of view on the essence of this complex linguistic phenomenon. Let us consider the peculiarities of the borrowing process itself and the borrowed lexical unit as a result of this process. We will highlight the main reasons for the process of borrowing and the main ways of penetration of foreign language lexical units into the system of the recipient language. Let's try to classify borrowed lexemes depending on the degree of their assimilation.

Presenting basic material. When considering the general problems associated with borrowing words, researchers usually try to find out the reasons for the appearance of lexical borrowings and the ways of their penetration into the recipient (target) language. The presence of borrowed words from many languages testifies to the various international ties of any nation. However, in the process of international relations, not all words are borrowed that are necessary to describe what the representatives of one nation who studied the life of another nation encountered. To express many concepts in the recipient language, there were already ready-made words, and therefore the internal resources of the recipient language were used here.

The reasons for borrowing, as a rule, are divided into external (extralinguistic) and internal (linguistic). Extralinguistic reasons include historical contacts between peoples and the presence of a certain kind of bilingualism, the need to nominate new objects and phenomena, innovation of nations in a certain field of knowledge. In addition, the spread of fashion for foreign words and the saving of linguistic means can be attributed here. This group of reasons can be divided into social, technological and pragmatic.

Linguistic reasons for borrowing include the need to replenish certain links in the lexical system of the language, the need to semantically more accurately express the multi-meaning concept of the recipient language with the help of borrowing, the tendency to eliminate homonymy and polysemy, the tendency to replenish the expressive means of the language.

J.O. Zhluktenko adds a few more to the reasons (motives) of borrowing: the need to denote a phenomenon in the form of a reference to a certain situation; the habit of using a foreign word, since in the context of another language, the designation of this concept is rare; the influence of the language environment (a foreign word was heard or read recently and therefore «came to mind first»); frequency of word use (words that are used more often are easier to translate into another language) [13, p. 135].

The need for borrowing is often determined by the intellectual state of the nation, which is aware of the need to nominate a phenomenon, object, or abstract concept. Linguists consider the interaction of literary languages to be an important aspect of language contact, which contributes to the activation of lexical borrowing. In addition, due to a number of reasons (cultural, economic, political), not all languages are simultaneously at the same level of stylistic differentiation and scientific intellectualism. Hence the inevitability of borrowing.

Thus, if we group the main reasons for borrowing, then it is worth highlighting the following: historical connections between peoples, the need to nominate new objects, processes and concepts, the desire to save linguistic means, the tendency to eliminate polysemy and homonymy, the presence of certain types of bilingualism, the spread of fashion for foreign words, the need for euphemistic substitutes and substitutes for words that are difficult to pronounce, the cultural advantage of any nation in a certain field of activity.

As we can see, there are many reasons for borrowing. However, the question arises: which of these reasons is the basic one? This question is quite difficult to answer, because borrowing, as a rule, occurs under the influence of several reasons. In our opinion, the main and decisive reason for borrowing words from one language to another is the need to obtain the necessary means to denote new objects and concepts and to improve the native language as a means of communication and exchange of ideas. In addition, foreign words are borrowed when the recipient language already has its own words to denote new concepts. In this case, a foreign word is borrowed because it is brighter and better expresses a certain aspect of the meaning of the word.

The reasons for borrowing terms can also be divided into external and internal, however, they have their own specificity, which results from the specific character of the term as a word that serves a certain natural or humanitarian field of knowledge. Under the extralinguistic reasons for borrowing terms F.A. Citkina understands the borrowing of the term together with the concept, which was first outlined in the source language, the growth of the internationality of science and the growing number of specialists knowing foreign languages. Among the linguistic reasons for borrowing terms, the researcher names the following: semantic load of native language words, easier perception of borrowing due to the presence of international elements in its composition, conciseness of borrowed terms, well-expressed ability to form terms in combination with elements of the native language, «symbolic» nature of borrowed terms (their parts are perceived less distinctly, because they are broader and more integral in meaning) [14, p. 68].

It is also necessary to say a few words about the ways of penetration of borrowed words into the lexical system of the recipient language. As a rule, there are two ways: oral and written. The oral way is direct contact between representatives of different peoples, it takes place at the level of speech. Written borrowing occurs through official documents, letters, memoirs, diaries, philosophical treatises and translations, speeches, and works of art. In addition, at the modern stage, new ways of penetration of borrowings into the system of the recipient language have appeared. They largely depend on the nature of the languages from which the words are borrowed, and on the nature of the words themselves. Nowadays, direct borrowings of the international nature prevail, when a word from the source language is borrowed directly (without the participation of an intermediary language) into several languages. At the same time, written borrowing prevails, because in the presence of literary languages and literatures, any borrowed lexeme very quickly receives written fixation. Most often, borrowing is done in parallel in oral and written forms, rarely oral borrowing precedes written fixation.

Scientific and technical periodicals and the Internet play an important role in the popularization of borrowed words (especially of a terminological nature). The largest number of new loan words (including those of English origin) appear for the first time on the pages of newspapers and magazines, as well as Internet resources. They cover different aspects of life, including a variety of material. The language of periodicals and materials on the Internet is, as a rule, universal, intended for a wide range of readers. In

these publications, you can find Anglo-Americanisms of various topics: sports, music, scientific and technical, economic, political. Therefore, these ways of popularizing borrowing are very important.

When studying loan words, linguists usually try to classify them. There is a large number of classifications of borrowed words. This can be explained by the fact that researchers base their classifications on different criteria. Some divide borrowed words from the point of view of chronology, others base their classifications on the functional status of borrowings, and still others pay attention to their structure. Some classifications are based on several criteria. In general, borrowed lexemes can be divided into ancient and modern, oral and written, direct and indirect, isolated and frequently used. L. Bloomfield understands a loan word as a certain type of language change and distinguishes the following types of borrowings: 1) borrowing cultural concepts; 2) internal borrowings that occur as a result of direct language contacts, which are caused by territorial or political proximity; 3) dialect borrowings that enter the literary language from dialects [15, p. 17].

According to the degree of assimilation in the recipient language, borrowings can be conditionally divided into three groups: loan words, exotic vocabulary, foreign language inclusions. Let's take a closer look at each of these groups of words. Loan words are a fact of language. Most of them are lexicographically recorded. Their appearance stems from the communicative function of language. The stronger a word is connected to the recipient language system, the more autonomous is its semantics. Exotic vocabulary is understood as words that characterize the peculiarities of life, culture, history of peoples and which have a local and historical coloring. At the same time, exoticism has an isolated or insignificant frequency of use. A word is not exotic if it means a specific object that is known to many native speakers. Examples of exoticisms can be the words *рікша*, *сакля*, *аул*.

Lexical units not assimilated by the recipient language are often called barbarisms. Sometimes these words are treated as the first stage of their assimilation in the recipient language. The modern encyclopedia «*Ukrainian language*» gives the following definition of this category of words: «Barbarism is a foreign word or phrase created according to a foreign language model, which has not become commonly used, does not correspond to the norms of the given language, while retaining its national-connotative colouring» [16, p. 59]. It is emphasized here that barbarisms are used mainly in descriptions of the daily life of foreign people, to reproduce the national

colouring, foreign realia, customs, concepts, as well as when transmitting the speech of a foreigner.

Exotic vocabulary and foreign language inclusions are actually foreign by nature. In exotic words, only the graphics are changed, foreign language inclusions often do not even change their graphic form. The main difference between loan words, exotic vocabulary and foreign language inclusions lies in their relationship with the recipient language system. If the borrowed words are facts of the language, then the other two groups of words do not belong to the system of the recipient language. International words and phrases occupy a special place among foreign language inclusions: *post factum*, *terra incognita*, *c'est la vie*, *happy end* and others. Other foreign elements, such as non-international elements may also be included into the text. Their use in the text is related to stylistic tasks, and sometimes they reflect individual word usage and create a certain stylistic colouring.

We can also talk about words that occupy an intermediate position between these three groups of words (loan words, exoticisms and foreign language inclusions), and this indicates the absence of a clear boundary between them. It should be emphasized that this limit changes historically. Foreign language inclusions in the process of constant use in speech turn into full-fledged borrowings or loan words, designed according to the phonetics, graphics and morphology of the recipient language. Exoticisms can also turn into loan words (*бос*, *фокстрот*, *мер*, *джаз*). A few words should be said here about such a category of foreign vocabulary as occasional vocabulary. These words are usually considered as a violation of the language norm, which is characterized by belonging to speech, non-reproducibility, irregularity, occasional use, expressiveness, nominative optionality, individual belonging to a certain author.

There is also another category of lexemes, which is often classified as foreign, namely loan-translation or calque. A calque is understood as a «word, its separate meaning, phrases borrowed from other languages through literal translation (as a rule, in parts)» [16, p. 227]. A calque is defined as the process of creating idioms, phrases and words, during which only the meaning and principle of construction of a foreign language unit, which is transmitted by the means (morphemes, words) of a given language, is assimilated. In other words, the material form of the word (its sound and graphics) is not borrowed.

From the point of view of conformity to the prototype, it is possible to distinguish «pure» and modified borrowed lexemes. «Pure» loan words are those that have been transferred to the recipient language in

the form in which they exist in the source language at the time of borrowing. In this case, only phonetic substitution occurs, that is the replacement of the sounds of the source language with the sounds of the recipient language. Borrowed lexemes that differ from the prototype are called modified. Here we deal not only with phonetic, but also with morphological substitution.

In our opinion, there is an interesting classification of borrowings made by E. Haugen, who first put forward the idea of structural differentiation of borrowed words. Based on the degree of morpheme and phoneme substitution (zero, partial and complete), the researcher singles out the following three groups of borrowings:

1. Words without morphological substitution (loan words), that is, words that fully correspond to their prototypes in the source language; here both the meaning of the prototype and its sound form are borrowed.

2. Words with partial morphological substitution, or hybrids (loan-blends), that is, words that only partially consist of foreign language material, the other part of which consists of morphemes of the recipient language.

3. Words with complete morphological substitution, that is loan-shifts or semantic loans; these are words with zero morpheme reproduction of the foreign model. This type of words is sometimes called «loan-translation», because here the general structure of a compound or derived word is transferred along with its meaning, but morphemes of the native language are substituted by foreign morphemes. The word «translation» indicates here the act of this substitution, but in fact it is purely mechanical and therefore not a translation in the full sense of the word. And semantic borrowing is a situation when a word acquires a new meaning due to its semantic and phonetic similarity with a certain word of the source language [17, p. 352–353].

At the same time, the linguist emphasizes that borrowings are most often «mixed» or «hybrid», because a foreign word is rarely borrowed in an intact form with all sounds, forms and meanings, since this would mean a certain «shift» in the language system, and native speakers avoid this by substituting some familiar elements of their own language into a borrowed word [17, p. 349]. However, this principle of classification is based on mixing formal (assimilation of words) and functional (use of words) features. Therefore, the criteria for classifying words according to this principle are insufficiently defined.

The classification of borrowed terms by T. Savory, who divides words into the following groups, is also

worth attention: 1) well-known words that scientists use in their direct or terminological meaning (borrowed words); 2) words that existed in the vocabulary of foreign languages and due to their unusual sounding were used to denote certain terms-concepts in the recipient language (imported words); 3) words created by scientists with certain scientific goals (invented words) [18, p. 34].

Conclusions. The study of linguistic literature on the issue of borrowing allowed us to draw the following conclusions:

1. We consider that the main reason for lexical borrowing is the need to acquire new linguistic

means to denote new objects and phenomena, as well as the need to improve the native language as a means of communication and exchange of ideas.

2. The result of the process of lexical borrowing is a new lexical unit of the recipient language, which functions in it, gradually becoming assimilated by its vocabulary.

3. In order for a foreign word to be fully integrated into the system of the recipient language, its phonetic, graphic, grammatical and semantic assimilation, word-forming activity and regular use in speech are necessary.

REFERENCES:

1. Петришин О.М. Про новітні англомовні запозичення як засіб міжкультурної комунікації. *Вісник молодих науковців*. 2018. № 6. С. 135–137.
2. Голдованський Я.А. Лексичні англіцизми як етимологічна група в системі мови-реципієнта. *Мовознавство*. 2014. № 2. С. 86–90.
3. Архипенко Л.М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця ХХ – початку ХХІ ст.): автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків, 2005. 20 с.
4. Кислюк Л.П. Нові англійські запозичення і термінологія. *Українська термінологія*. Львів, 2006. С. 229–236.
5. Федорець С.А. Англійські запозичення у мові сучасної української реклами : дис. ... канд. філол. наук. Харків, 2005. 203 с.
6. Олійник А.Д. Роль запозичень-англіцизмів у розвитку сучасної української мікроекономічної термінології : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2002. 20 с.
7. Битківська Я.В. Тенденції засвоєння та розвиток семантики англіцизмів у сучасній англійській мові : дис. ... канд. філол. наук. Тернопіль, 2008. 368 с.
8. Акуленко В.В. Українська мова в європейському контексті (проблеми розвитку мовленнєвої комунікації). *Мовознавство*. 2011. № 2. С. 91–97.
9. Підкуймуха Л.М. Лексичні запозичення в англійській мові. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур*. 2013. Вип. 22. С. 139–149.
10. Стишов О.А. Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та словотворі української мови кінця ХХ ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації) : дис. ... д-ра філол. наук. Київ, 2003. 597 с.
11. Мазурик Д.В. Інноваційні процеси в лексиці сучасної української літературної мови (90-і роки ХХ ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2002. 21 с.
12. Ayto J. *Century of New Words*. New York, Oxford : Oxford University Press, 2007. 25 p.
13. Жлуктенко Ю.О. Українсько-англійські міжмовні відносини (Українська мова у США і Канаді). Київ : Вид-во Київського ун-ту, 1964. 168 с.
14. Циткіна Ф.А. Термінознавство на Україні й аспекти зіставних досліджень. *Мовознавство*. 1993. № 2. С. 67–71.
15. Bloomfield L. *Language*. New York. 1935. 564 p.
16. Українська мова : Енциклопедія. Київ : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2000. 752 с.
17. Haugen E. *The Norwegian Language in America*. Philadelphia, 1953. Vol. 1–2. 574 p.
18. Savory T.H. *The Language of Science. Its Growth, Character and Usage*. London : Townbridge printers, LTD, 1953. 184 p.

**ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ЛІНГВАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ВИРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУ****FUNCTIONAL AND STYLISTIC FEATURES OF LINGUAL MEANS
OF CONCEPT EXPRESSION****Нестерович Ю.В.,***orcid.org/0009-0002-8817-5616**аспірантка кафедри української мови та славістики**Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*

У статті систематизовано відомості про вербалізацію концептів, схарактеризовано основні мовні засоби їхнього вираження. На численних прикладах розглянуто специфіку ословлення культурних феноменів. Охарактеризовано особливості прямих і непрямих, універбальних і полівербальних репрезентантів. Доведено, що вербалізатори, як і сам концепт, є культурно маркованими. За допомогою одного і того ж мовного виразника здатні актуалізуватися різні культурні феномени. Неможливо зафіксувати усіх вербалізаторів концепту. Останній із часом здатний втрачати зв'язок зі своїми окремими вербалізаторами і знаходити в мові нові вираження. Концепти, навіть універсальні, можуть актуалізуватися в окремих мовах і культурах за допомогою різних вербалізаторів. В ословленні концепту велику роль відіграє асоціативність, індивідуальний досвід мовця, приналежність останнього до певної культури, а також світоглядні засади, релігійні погляди, історичний контекст.

Встановлено, що основними мовними засобами вираження концепту є слова, фразеологізми, вільні словосполучення, речення, тексти, сукупності текстів. Вербалізатори концептів представлені різними самостійними частинами мови. Серед них – назви загальні і власні, імена концептів та спільнокореневі лексеми, слова в переносному значенні тощо. Продуктивними, національно самобутніми вербалізаторами концепту є фразеологізми та інші паремії. Їм властивий високий рівень експресивності, образності та оцінності. Активно функціонують словосполучення як мовні репрезентанти концепту, ім'я якого нерідко трапляється в їхній структурі. Вербалізатори можуть актуалізувати концепт експліцитно та імпліцитно. Останній спосіб вираження найчастіше характерний для тих мовних репрезентантів, які є реченнями, текстами, групами текстів. Концепти можуть вербалізуватися за допомогою таких синтаксичних компонентів, як звертання, вставні і вставлені конструкції, фігури експресивного синтаксису. Актуалізація концептів може відбуватися за допомогою художніх засобів, зокрема метафори, епітета, порівняння тощо, а також образів-символів. Вагому роль у процесі вербалізації концептів здатні відігравати синонімія, антонімія, етимологія, конотація, оцінність, гіпер-гіпонімічні відношення тощо. Доведено, що вербалізатори відіграють важливу роль у формуванні оцінного та емотивного складників концепту, його суб'єктивно-асоціативних смислів.

Ключові слова: когнітивна лінгвістика, лінгвоконцептологія, вербалізація концепту, концептор, лексико-семантичний смисл, семантичне поле концепту.

The article systematizes information about the verbalization of concepts, characterizes the main linguistic means of their expression. The specifics of addressing cultural phenomena are considered using numerous examples. Features of direct and indirect, univerbal and polyverbal representatives are characterized. It is proved verbalizers, like the concept itself, are culturally marked. With the help of the same linguistic expression, different cultural phenomena can be actualized. It is impossible to record all the verbalizers of the concept. Over time, the latter is able to lose contact with his individual verbalizers and find new expressions in the language. Concepts, even universal ones, can be actualized in different languages and cultures with the help of different verbalizers. Associativity, the individual experience of the speaker, the latter's belonging to a certain culture, as well as worldview principles, religious views, and historical context play a big role in the verbalization of the concept.

It was established the main language means of expressing the concept are words, phraseological units, free phrases, sentences, texts, sets of texts. Verbalizers of concepts are represented by different independent parts of speech. Among them are common and proper names, names of concepts and cognate lexemes, figurative words, etc. Productive, nationally distinctive verbalizers of the concept are phraseological units and other pemiias. They are characterized by a high level of expressiveness, imagery and appreciation. Phrases actively function as linguistic representatives of the concept, the name of which often occurs in their structure. Verbalizers can actualize the concept explicitly and implicitly. The last way of expression is most often characteristic of those language representatives that are sentences, texts, groups of texts. Concepts can be verbalized with the help of such syntactic components as appeals, inserted constructions, figures of expressive syntax. Actualization of concepts can occur with the help of artistic means, in particular, metaphor, epithet, comparison, etc., as well as images-symbols. Synonymy, antonymy, etymology, connotation, evaluation, hyper-hyponymic relations, etc. can play an important role in the process of verbalization of concepts. It is proven verbalizers play an important role in the formation of the evaluative and emotional components of the concept, its subjective and associative meanings.

Key words: cognitive linguistics, linguoconceptology, verbalization of the concept, conceptor, lexical-semantic meaning, semantic field of a concept.

Постановка проблеми. Значна кількість наукових розвідок, присвячена проблемам когнітивної лінгвістики та молодих наук, які вийшли з її лона, зумовила необхідність детального обґрунтування відповідного понятійного апарату. Незважаючи на те, що сьогодні є багато розвідок, що актуалізують важливі аспекти лінгвоконцептології, досі залишається чимало суперечливих питань, відповіді на які шукають дослідники. Це стосується навіть ключових понять когнітивістики і концептології, як, наприклад, визначення терміну концепт. Існує багато поглядів на природу останнього, а також на особливості його структури і вербалізації. Ми вважаємо, що відсутність єдиної думки щодо природи концепту та особливостей його словесного вираження ніяк не дискредитує гуманітарні науки, навпаки. Існування великої кількості поглядів, які, до того ж, не є взаємовиключними, стверджує те, що ми маємо справу з феноменом, який неможливо дослідити в рамках однієї чи навіть кількох розвідок.

Аналіз останніх досліджень. В українській лінгвістиці проблема вербалізації концепту та суміжні питання ставали предметом наукового зацікавлення багатьох мовознавців. Теоретичні засади дослідження засобів вираження концепту та їхнє практичне втілення знайшли відображення в працях таких науковців: О. Селіванової, В. Кононенка, Н. Слухай, Т. Вільчинської, О. Снитко, О. Антонової, О. Малої, А. Огар, І. Хоменської, Н. Коловоротної, Н. Черненко, Т. Рудюк та ін. Попри велику кількість праць, присвячених питанням концептології, недостатньо вивченими залишаються функціональні особливості та стилістична роль вербалізаторів концептів у мовленні індивідів та в мові художніх творів, з огляду на що наше дослідження є актуальним.

Постановка завдання. Мета статті – систематизувати відомості з питання вербалізації концептів та охарактеризувати основні мовні засоби їхньої репрезентації. Досягнення мети передбачає реалізацію низки завдань: окреслити особливості терміну вербалізація концепту та суміжних із ним понять; дослідити лінгвокультурну специфіку концепторів; виокремити та описати основні способи мовної репрезентації концептів; дослідити функціональні та стилістичні особливості вербалізаторів концептуальних одиниць.

Виклад основного матеріалу дослідження. У лексиконі жителів Мексики є особливий антропонім на означення людини, яка зрадила власний народ, – Малінче. Жінка, відома під таким ім'ям, була перекладачкою Е. Кортеса та посередницею між ним і Монтесумою, правителем мешіка

(ацтеків). Справа в тому, що Малінче сама походила із племені корінних американців. Вона була подарована Е. Кортесу разом з кількома іншими жінками вождем одного із племен, представниками якого раніше була полоненою. Особливо цінною стала Малінче для іспанців-завойовників тому, що знала кілька місцевих мов і розмовляла ними вільно, а також швидко освоїла іспанську. Сьогодні багато хто вважає жінку зрадницею через те, що вона допомагала Кортесу комунікувати із представниками корінних народів, а також запобігала перед ворогами. Проте образ Малінче в мексиканській культурі насправді дуже суперечливий. Не завжди її поведінку трактують як зраду. Навпаки, дехто навіть захоплювався Малінче, як, наприклад, феміністки мексиканського походження, що в 60-х – 70-х роках минулого століття присвячували корінній американці вірші, скандуючи: «Я – Малінче!» [3, с. 197–209].

Приклад ословлення концепту «зрадник» за допомогою антропоніма Малінче актуалізує кілька важливих положень щодо особливостей вербалізації концепту. По-перше, не лише концепт постає культурним феноменом, але й окремі його вербалізатори є культурно зумовленими. Далеко не всі українці знають, хто така Малінче, і навряд чи пов'яжуть у своїй свідомості її ім'я зі зрадою; так само мало ймовірно, що мексиканці будуть ословлювати концепт «зрадник» за допомогою лексеми «яничар». По-друге, культура народу має значно більший вплив на вербалізацію концептів, ніж мова. Хоча мексиканці розмовляють іспанською, сприйняття образу Малінче ними та самими іспанцями відрізняється з огляду на історичні та культурні чинники. По-третє, один вербалізатор може репрезентувати різні концепти. Так, антропонім Малінче допомагає ословити, як мінімум, два концепти: «зрадниця» і «феміністка». Який із них більш актуальний для мовця, залежить від його перспективи погляду.

Вербалізатори допомагають репрезентувати концепт, що за своєю природою є закритою для безпосереднього вивчення ментальною структурою [11, с. 244]. М. Шварц, окреслюючи поняття «концепт», вказує на те, що це ментальна одиниця, яка конденсує певні знання [21, с. 88]. Оксфордський словник фіксує, що в найбільш ранніх визначеннях термін концепт уживався в таких значеннях, як ідея, настрої, уява, фантазія, думка [19, с. 760]. Дж. Гемптон і Д. Дюбуа підкреслювали, що концепт є коротким виразником ідеї, за допомогою якої розумом трактуються певні явища та аспекти дійсності [20, с. 12]. Це дає підстави говорити про те, що концепт не обов'язково має бути ослов-

леним у мові. І справді, за ступенем вираження концепти поділяють на вербалізовані та невербалізовані. Потреба у безпосередній вербалізації концептів з'являється, в основному, під час комунікації. Мовний виразник не здатний представити концепт повністю, а відображає лише кілька основних ознак [7, с. 45].

Концепт може бути ословлений багатьма мовними одиницями. Вважається, що велика кількість вербалізаторів концепту вказує на давню історію його функціонування та вагому цінність для певної культури [1, с. 12]. Неможливо зафіксувати усіх мовних виражень концепту, як і повністю його виразити. Концепт ословлюється універсально і полівербально. Основними засобами його мовного вираження є слова, фразеологізми, вільні словосполучення, речення, тексти і навіть сукупності текстів [11, с. 245]. Нерідко концепт актуалізується за допомогою його імені та спільнокореневих слів [17, с. 193]. І. Хоменська до вербалізаторів концепту відносить також синонімію, антонімію, етимологію, конотацію, гіпер-гіпонімічні відношення [16, с. 119].

Прямі та непрямі вербалізатори виділяє А. Вежбицька. Перші можна звести до імені концепту, вони утворюють так звані лексичні сім'ї [18, 1997]. Цю думку поділяє В. Кононенко, підкреслюючи, що навколо імені концепту і суміжних із ним слів формується семантичне поле, у межах якого можна виділити супровідні конотації, асоціативно-оцінні значення [5, с. 19]. Іноді на позначення поняття вербалізатор використовують термін концептор. Якщо розглядати концепт як інваріант, то концептор є його варіантом [11, с. 245].

Концепт – динамічна структура. З часом він може втрачати зв'язок із окремими мовними одиницями, які його ословлюють, і, навпаки, набувати нових вербалізаторів. О. Антонова підкреслює, що активізацію концептів у свідомості людини спричиняють асоціації за принципом стимул → реакція. Зв'язок між ними встановлюють різні чинники: індивідуальний досвід мовців, їх культурна приналежність, ситуація спілкування тощо. Дослідниця зазначає: у людей, які належать до однієї культури, асоціації, що допомагають активізувати концепт, зазвичай дуже схожі або однакові (що ілюструє приклад із вербалізатором Малінче). У різних способах апелювання до концептів полягає проблема міжкультурної комунікації [1, с. 12–13].

Навіть так звані універсальні концепти, які представлені в усіх культурах і мовах, можуть ословлюватися за допомогою різних мовних

засобів. Найкраще це помітно на прикладі тих вербалізаторів, що є фразеологізмами, а також словами-назвами понять, явищ, людей, що мають важливе значення для окремої культури, але невідомі чи маловідомі у світі загалом. У межах лінгвоконцептології часто здійснюють дослідження з метою порівняння реалізації універсальних концептів у різних мовних картинах світу. З формального погляду вербалізатори таких концептів завжди відрізнятимуться, адже будуть представлені різними лексемами чи групою лексем із відмінною фонетичною структурою, проте подібність між деякими виводиться на рівні значення при перекладі. Таким чином, окремі вербалізатори можуть перекладатися дослівно, і зміст висловленого залишатиметься приблизно однаковим у різних мовах та актуальним для представників усіх культур (наприклад, укр. «віровідступник» і англ. «apostate» як вербалізатори концепту «зрадник»). Інші, як наприклад, фразеологізми, під час дослівного перекладу нерідко втрачають семантичну цілісність, тому не здатні представляти універсальні концепти в усіх культурах. Проблема перекладу не є актуальною для вербалізаторів, які виступають онімами чи поняттями, що зберігають свою назву в різних мовах, адаптуючись до її фонетичних особливостей, як-от борщ, яничари тощо, проте зазвичай такі репрезентанти не відомі представникам усіх культур, а навіть якщо відомі, то не актуальні, адже не резонують з їхнім історико-культурним досвідом (наприклад, слово Юда у значенні вербалізатора концепту «зрадник» не має особливої актуальності для людей, які не є християнами).

Т. Мизин як один з універсальних концептів виокремлює ментальне утворення «погода», порівнюючи особливості його вербалізації в українській та англійській мовах. Дослідниця зазначає, що лексико-семантичний смисл «опадів» аналізованого концепту в обох мовах часто вербалізується іменниками, причому в англійській мові таких іменників було виокремлено дев'ять, а в українській – тринадцять. Більшу кількість слів-репрезентантів на позначення лексико-семантичного смислу «вітер» зафіксовано вже в англійській мові. Як бачимо, не до всіх вербалізаторів можна дібрати окремий відповідник у певній мові. Деякі синоніми перекладаються одним іншомовним словом [8, с. 116].

Вербалізатори концептів можуть бути представлені різними частинами мови. Цікаво, що серед них трапляються навіть займенники. Нерідко такі вербалізатори мають утилітарний характер, адже можуть замінювати ім'я концепту

та його синоніми, що дозволяє уникати невиправданих тавтологій, коли це необхідно. Іноді вербалізатори-займенники можуть вживатися зі стилістичною метою [16, с. 140–149].

Мовними виразниками концептів можуть виступати різні групи власних назв. Окрім антропонімів, доцільно виокремити топоніми та гідроніми. Скажімо, серед вербалізаторів концепту «Україна» можна виділити такі власні назви: *Київ, Полтава, Чигирин, Крути, Жовті Води, Пилявці, Корсунь, Умань, Хрещатик, Карпати, Говерла, Дніпро* тощо [16, с. 158, 209]. Цікаві приклади таких репрезентантів І. Хоменська зафіксувала у творчості Н. Лівницької-Холодної, де вони часто утворюють словосполучення: *київська земля, полтавські ниви, гуцульський край, український степ* тощо [16, с. 165].

Нерідко вербалізаторами є прикметникові словосполучення з іменем концепту. Означення у таких мовних виразниках вказують на додаткові відтінки значення. Наприклад, у своєму дисертаційному дослідженні І. Хоменська зазначає, що концепт «Україна» може актуалізуватися за допомогою словосполучень *славна Україна, незалежна Україна, далека Україна, рідна Україна, небачена Україна* тощо [16, с. 117–127].

Поряд із лексемами поширеним засобом ословлення концепту є фразеологізми. Окремі з таких вербалізаторів є національно самобутніми [13, с. 8]. А. Гавриченко підкреслює, що фразеологізми належать до одного з найдавніших пластів у лексиці та є складовою ядра мовного словникового фонду [2, 2014]. Так, аналізуючи фразеологізми, до складу яких входить компонент «серце», дослідниця виокремила десять лексико-семантичних варіантів однойменного концепту: «емоційний стан піднесення; відчуття суму; емоційний стан хвилювання; емоційний стан страждання; емоційний стан страху; емоційний стан передчуття; відчуття смерті; відчуття життя; почуття кохання; риси характеру людини» [2, 2014]. Як бачимо, чи не найповніше смислове поле концепту «серце» вдалося окреслити на прикладі лише фразеологічного матеріалу. Н. Коловоротна у своєму дисертаційному дослідженні серед низки вербалізаторів концепту «мовчання» найперше виокремлює саме фразеологізми й паремії, відзначаючи властиву їм образність. Саме за допомогою останньої легко відбувається «кодування» й «декодування» інформації. Дослідниця підкреслює, що фразеологізми й паремії відзначаються високим рівнем експресивності, а також дозволяють уникати повторення лексем-вербалізаторів [4, с. 6–7].

Серед мовних репрезентантів можна виокремити групу лексем, яка представлена національно маркованими словами та асоціатами. Приклади таких вербалізаторів концепту «Україна» фіксує І. Хоменська: *козацькі шаровари, вареники й сметана, танцювати гопака, молилась до Перуна і Сварога* тощо [16, с. 168].

Нерідко концепт репрезентується за допомогою словосполучень. У рамках асоціативного експерименту, який ініціювали дослідники О. Прищепи, А. Плечко, О. Свисюк, було проведено опитування з метою встановлення смислів, які молодь пов'язує із концептом «Україна». Вдалося з'ясувати, що серед мовних стимулів, пов'язаних зі згаданим концептом, частотними є словосполучення і речення, наприклад: *рідна земля, рідна країна, територія на карті, синій і жовтий кольори, тяжкий час, країна, в якій народився, Україна в серці понад усе* тощо [12, с. 111–113]. Серед мовних виразників концепту нерідко трапляються вислови, які актуалізують його імпліцитно. Наприклад, Н. Коловоротна виділяє такі вербалізатори концепту «мовчання»: *не був у силі відповідати, не давати відповіді, нічого не сказати, німіти в думках, не обзиватися, не промовити нічого* [4, с. 7–11].

Крім словосполучень, репрезентувати концепт можуть речення. У романі-тетралогії Р. Іваничука «Вогненні стовпи» концепт «зрадник» вербалізується за допомогою різних типів речень, зокрема: простих неускладнених: *Проміняв я тебе на сатанинські папірці*; простих ускладнених: *Враз їхній учитель, порадник, ще й лікар залишає громаду, рятуючи себе самого*; складних: *Він люто їх нищив, розчавлював, плондрував, щоб ніхто не міг почути, що вони розмовляють майже так само, як він*; речень із прямою мовою: *Вийшов упівський старшина з піднятими вверх руками й гукнув до облавників: «Виходжу з повинною!»*; питальних: *Чи справжні партизани знають, як ти з людьми поводишся?* [10, с. 102].

Н. Черненко у своєму дисертаційному дослідженні наводить приклади мовного вираження концепту «добродітність» у «Повчанні» Володимира Мономаха. Серед його вербалізаторів трапляються як окремі речення, так і цілі тексти. Наприклад: *«Ухилийся від зла, твори добро, шукай миру і проганяй [зло], – і живи во віки віків»*. Або: *«Перш за все, бога ради і душі своєї, майте страх Божий в серці своєму і милостиню подавайте щедру, – бо то початок всякого добра; отож, ті, що благословляють його, успадкують землю, а ті, що проклинають його, будуть випущені. Господь стоїти чоловіка направляє. І навіть*

коли впаде – не розіб'ється, бо Господь підтримує руку його. Молодим був і постарів, а не бачив залишеним праведника, ні дітей його, щоб хліба просили» [17, с. 191; 6].

Вербалізаторами концепту можуть виступати прикладки чи юкстапозити прикладкового характеру, скажімо, *мати-Україна* [16, с. 129]. Н. Коловоротна наводить приклади із творчості класиків української літератури (О. Кобилянської, Г. Тютюнника та ін.), у яких вербалізація концепту «мовчання» відбувається не лише за допомогою окремих лексем чи словосполучень, а й із залученням фігур експресивного синтаксису, зокрема повтору і градації (наприклад, повторення слова *мовчки* у кількох суміжних реченнях) [4, с. 12].

Іноді концепти отримують мовне вираження за допомогою звертань, вставних і вставлених конструкцій. Це можна помітити на прикладі актуалізації концепту «зрадник» у тексті роману Р. Іваничука «Мальви»: «**О зміє ядуча, викохана за мою пазухою, о виплодку самого Ібліса, о смерте наша!**»; «**Пустить мене, яничари, пустить свою матір за мур Перекопський, у мене грамота від хана; «Від такої байдужості – адже тільки одне слово «яничар» наводило жах на невільників – змоторошилося серце в Марії».** Цікавим прийомом є використання гри слів з метою вербалізації концепту. Натрапляємо на такий приклад у вже згаданому романі «Мальви»: «Збиралися на **ради** і на **зради**...» [9, с. 96-97]. Окрім метафор та епітетів, вербалізаторами концепту можуть ставати образи-символи. У творі Р. Іваничука «Мальви» використано такі образи-символи зради: *заразний мікроб* (яничарство), *зів'ялі мальви* (люди, які втрачають національну ідентичність на чужині), *німота* (незнання людиною рідної мови) [9, с. 98].

Вагому роль у процесі вербалізації концепту відіграє оцінний компонент. Такі мовні репре-

зентанти зазвичай передають суб'єктивні семантичні смисли, адже опираються на індивідуальне сприймання дійсності [16, с. 117]. Прикладом цього може слугувати згаданий нами на початку статті вербалізатор концепту «зрадник» – антропонім *Малінче*. Хтось бачить в образі перекладачки зрадницю, а хтось – символ боротьби за права жінок.

Висновки. Отже, концепт, хоч і не потребує словесної репрезентації, знаходить своє вираження в мові за допомогою вербалізаторів. Останні бувають прямими і непрямыми, можуть актуалізувати концепт експліцитно й імпліцитно. Функцію вербалізаторів найчастіше виконують слова, фразеологізми, вільні словосполучення, речення, тексти, групи текстів. Найчастіше мовними виразниками концепту є лексеми різної частиномовної належності, не лише загальні, а й власні назви, імена концептів, споріднені з ними слова. Актуалізувати концепт можуть звертання, вставні і вставлені конструкції тощо. Важливу роль у процесі вербалізації відіграють оцінний та образний компоненти, тому часто концепт знаходить мовне вираження за допомогою різноманітних художніх засобів, а також залучення фігур експресивного синтаксису. Як і концепти, вербалізатори можуть бути культурно зумовленими, що необхідно враховувати під час концептуального аналізу. Важливою є роль вербалізаторів у формуванні емотивного та оцінного компонентів у структурі концепту. Такі мовні репрезентанти допомагають виявити й виразити асоціативні, суб'єктивні й культурно зумовлені концептуальні смисли, а також передати їх через зіставлення з іншими об'єктами за допомогою художніх засобів, синтаксичних фігур.

Перспективним, на наш погляд, є дослідження тропів та фігур поетичного синтаксису як засобів вербалізації концептів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антонова О. Структура концепту та способи його вербалізації. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*. 2010. Вип. 11. С. 10–13.
2. Гавриченко А. «Серце» як ключовий концепт української лінгвокультури. *Синопис: текст, контекст, медіа*. 2014. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stkm_2014_1_9.
3. Гардах С. Мови нам на користь / пер. з англ. Зорини Тіммеран. Київ : Yakaboo Publishing, 2021. 336 с.
4. Коловоротна Н. Вербалізація концепту «мовчання» в художньому дискурсивному просторі української мови : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2014. 20 с.
5. Кононенко В. Концепти українського дискурсу. Київ – Івано-Франківськ, 2004. 248 с.
6. Літопис Руський. Володимир Мономах. Поучення / Переклад Л. Махновця URL: <http://litopys.org.ua/litop/lit27.htm>.
7. Мала О. До питання про метафоричну вербалізацію концепту в художньому дискурсі. *Маріупольський молодіжний науковий форум: традиційні й новітні аспекти дослідження і викладання іноземних мов і літератури: Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції студентів, аспірантів і молодих учених (29 березня 2019 р.)*. Маріуполь : МДУ, 2019. С. 44–46.

8. Мизин Т. Вербалізація концепту weather / погода в англійській та українській мовних картинах світу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2013. Вип. 2. С. 115–118.
9. Нестерович Ю. Аксиологічні параметри концепту «зрадник» у романі Р. Іваничука «Мальви». *Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід: збірник тез V Міжнародної науково-практичної конференції*, 11–12 травня 2023 року, м. Тернопіль. ТНПУ ім. В. Гнатюка. Ред. кол.: Морська Н. Л., Литвин Л. М., Поперечна Г. А. Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В. 2023. С. 95–98.
10. Нестерович Ю. Вербалізація концепту «зрадник» у романі Р. Іваничука «Вогненні стовпи». *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. Дрогобич : ДДПУ ім. І. Франка. Вип. 8. 2023. С. 97-103.
11. Огар А. Суперечливі аспекти поняття «концепт». *Проблеми гуманітарних наук. Філологія*. 2013. Вип. 32. С. 242–252.
12. Прищепка О., Плечко А., Свисюк О. Особливості вербалізації концепту *Україна* в мовомисленні сучасної української молоді. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Філологічні науки*. Київ : Міленіум, 2018. Вип. 292. С. 109–116.
13. Рудюк Т. Вербалізація концептів *чоловік, жінка* в українській фразеології : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2010. 20 с.
14. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 718 с.
15. Слухай Н., Снитко О., Вільчинська Т. Когнітологія та концептологія в лінгвістичному висвітленні : навчальний посібник. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. 367 с.
16. Хоменська І. Вербалізація концепту УКРАЇНА в українському художньому дискурсі) : дис... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2016. 281 с.
17. Черненко Н. Вербалізація концепту ДОБРОЧЕСНІСТЬ у європейських лінгвокультурах (на матеріалі латинської, французької, англійської та української мов) : дис... канд. філол. наук : 10.02.15. Київ, 2016. 247 с.
18. Wierzbicka A. *Understanding Cultures Through Their Key Words*. New-York – Oxford : Oxford University Press, 1997. 317 p.
19. A New English Dictionary on Historical Principles as The Oxford English Dictionary: In 12 v. is reprint of the original 10 v. Oxford: Clarendon Press, 1970. V. 2. 1308 p.
20. Humpton J. A., Dubois D. *Psychological Models of Concepts. Categories and Concepts: Theoretical Views and Inductive Data Analysis*. London: Academic Press, 1993. P. 11–34.
21. Schwarz, M. *Einführung in die kognitive Linguistik*. 3. Auflage. Tübingen: Francke, 2008. 289 s.

ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ПИСЬМОВИХ НАВИЧОК В НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**PRACTICAL APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF WRITING SKILLS IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES TO HUMANITIES STUDENTS****Потапова І.М.,***orcid.org/0000-0003-4086-7752**старший викладач кафедри іноземних мов професійного спрямування
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова***Орлов В.В.,***orcid.org/0000-0002-1685-4014**старший викладач кафедри іноземних мов професійного спрямування
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*

Метою статті є розгляд підходів у вивченні іноземних мов з урахуванням професійної спрямованості. Високий рівень мовної компетентності, і особливо письмових навичок, дає можливість майбутньому фахівцю самореалізуватися в спілкуванні та встановленні успішних ділових контактів. Сучасний фахівець краще розуміє закордонні джерела, аналізує сучасні наукові досягнення, що дозволяє вдосконалювати навички та представляти ідеї професійної спільноти. Професійна комунікабельність та компетентність сприяють розвитку таких професійних якостей, як самостійність, самовладання, відповідальність, творчість мислення та професіоналізм вивчення іноземної мови. Крім того, наша увага засереджується на академічній письмовій практиці, яка відіграє ключову роль у розвитку рідної мови тих, хто вивчає іноземні мови, вимагаючи навичок у різних сферах, таких як організація письма, зв'язність, граматики та словниковий запас.

Розвинуті навички письма дозволяють студентам ефективно передавати свої ідеї, чітко формулювати свої думки та досягати академічних успіхів у різних професійних сферах. Основними напрямками у досягненні розвинутих навичок є вдосконалення вміння писати на професійні теми; ознайомлення з елементами реферування та анотування; вміння студентів викладати свої наукові роботи іноземними мовами; забезпечення комунікативної та професійної спрямованості навчання іноземної мови з урахуванням міжкультурного та регіонального аспектів. Письмова практика передбачає численні міркування двох рівнів: «навички вищого рівня», такі як зміст, структура та організація, і «навички нижчого рівня», такі як пунктуація, вибір відповідної лексики та граматичних структур [3].

Письмо дозволяє студенту розвивати своє мислення та уяву, а також систематизувати свої ідеї. Письмові навички дозволяють вести записи, які забезпечують документацію, ефективно передавати свої ідеї, чітко формулювати свої думки та досягати академічних успіхів у різноманітних професійних сферах. Як наслідок, це допомагає студенту відновити або переглянути свої ідеї. Письмо як навичка, на відміну від усного мовлення, дозволяє студенту створювати слова та речення після належної обачності. Це забезпечує порядок думкам і дає змогу представити їх у структурований спосіб. Під час письмової діяльності студент може обирати потрібну лексику, правильно будувати речення, застосовувати пов'язаність розповіді та повною мірою презентацію ідей.

Ключові слова: професійна спрямованість, мовна компетентність, письмові навички, творче мислення, гуманітарні спеціальності.

The aim of the article is to consider approaches to learning foreign languages with consideration professional orientation. A high level of language competence, and especially written skills, enables the future specialist to realize himself in communication and establishing successful business contacts. A modern specialist better understands foreign sources, analyzes modern scientific achievements, which allows improving skills and presenting ideas to the professional community. Professional sociability and competence contribute to the development of such professional qualities as independence, self-control, responsibility, creative thinking and professionalism in learning a foreign language. In addition, we focus on academic writing practices that play a key role in the native language development of foreign language learners, requiring skills in various areas such as writing organization, coherence, grammar and vocabulary.

Advanced writing skills allow students to effectively convey their ideas, clearly formulate their thoughts, and achieve academic success in various professional fields. The main directions in achieving advanced skills are improving the ability to write on professional topics; familiarization with the elements of abstracting and annotation; students' ability to present their scientific works in foreign languages; ensuring communicative and professional orientation of foreign language learning, taking into account intercultural and regional aspects. Writing practice involves multiple considerations at two levels: «higher-level skills» such as content, structure, and organization, and «lower-level skills» such as punctuation, choosing appropriate vocabulary, and grammatical structures [3].

Writing allows students to develop their thinking and imagination, and organize their ideas. Writing skills allow the learners to keep records that provide documentation, to effectively communicate their ideas, articulate their thoughts clearly, and achieve academic success in a variety of professional fields. As a result, it helps the students to renew or revise their ideas. Writing as a skill, unlike speaking, allows the students to produce words and sentences after due diligence. This

provides order to the thoughts and enables them to be presented in a structured way. During the writing activity, the students can choose the necessary vocabulary, build sentences correctly, use the connection of the story and fully present the ideas.

Key words: professional orientation, language competence, writing skills, creative thinking, humanities.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз практичних підходів у здобутті навичок письма в процесі підготовки фахівців гуманітарних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу. Слід взяти до уваги, що ситуація з навчанням писемного мовлення в деяких країнах світу є дуже невтішною. За даними Департаменту освіти США 77% учнів 12-х класів мають лише базові навички письма, а 50% студентів коледжу не можуть створити тексти, які відносно вільні від помилок (ICAS, 2002). Також встановлено, що державні службовці мають слабкі навички письма (NCW, 2004). Найманим працівникам великих фірм США також не вистачає навичок письма (NCW, 2004). Більшість роботодавців у бізнес-організаціях наголошують на важливості письмової комунікації, оскільки вони відчувають, що більшість їхніх працівників стикаються з труднощами в письмовій формі через відсутність тренування в цільовій обстановці. Д. Диллей вважає, що студенти, які сьогодні починають працювати серйозно не мають здатності ефективно висловлюватись письмово [4, с. 267]. Це підсумовує потребу у розвитку навичок письма.

Навчання іноземної мови є одним із основних елементів системи професійної підготовки фахівців на всіх рівнях. Наприклад, згідно з робочою програмою спеціальності «Політологія» в результаті вивчення навчальної дисципліни «Іноземна мова» здобувач вищої освіти повинен доносити до фахівців і нефахівців інформацію, ідеї, проблеми, рішення та досвід в галузі професійної діяльності точною, логічною, виразною та лаконічною мовою; ефективно формувати власну комунікаційну стратегію: послідовний і несуперечливий розвиток думки; логічні власні судження; доречну аргументацію; правильну структуру відповіді (доповіді); техніку відповідей на запитання; здатність робити висновки та формулювати пропозиції; презентувати результати пошукової роботи з інформацією в формі доповіді [15]. Програма не визначає спеціальних вимог до розвитку писемного мовлення студентів, і в той же час перелік програмних вимог за видами мовленнєвої діяльності передбачає знання основних параметрів писемного мовлення. Навички письма мають вирішальне значення для досягнення академічного та професійного успіху.

Навчання письму, наприкінці ХХ ст., вивчали такі відомі методисти як: С.Ф. Шатілов, І.Л. Бім, Г.В. Рогова, Н.І. Гез, С.Ю. Ніколасва, В.Н. Рахманінова. Цікавими є сучасні публікації О.В. Бугайчука «Сучасні технології в навчанні писемного іноземного креативного мовлення студентів» [1].

Навчання письму, як і будь-якого іншого виду мовної діяльності, є невід'ємною частиною будь-якого методологічного підходу. Наприкінці ХІХ століття письмова практика сприймалася як допоміжна діяльність іноземною мовою, за допомогою якої фіксувалися усні форми. Як зазначає П. Мацуда, з 1966 року письмо іноземною мовою набув статусу самостійної дисципліни. [5, с. 18].

К.Д. Ушинський зазначав, що в період навчання курсу «Практика усного та писемного мовлення» викладач повинен піклуватися про розвиток мовної та слухової культури та боротися з нечіткою, млявою артикуляцією звуків, яка пізніше стає причиною багатьох помилок під час письма. Необхідно домагатися від кожної правильної, чіткої, добре зрозумілої вимови звуків, складів, формуванням у них правильних уявлень про систему звуків рідної мови [2, с. 13].

Незважаючи на численні теорії, які обґрунтовують письмо як продуктивну навичку, немає відповіді на питання як вчити писати. Відповідей стільки, скільки викладачів, студентів та стилів навчання. Однак важливо зрозуміти що, чому і як вибрати щодо найбільш прийнятних прийомів і найбільш відповідних підходів. Наприклад, дослідник Барбара Уолфорд пропонувала наступні методи: генерувати ідеї, фокусувати теми, збирати бібліотечну інформацію, організувати міркування та докази, дотримуватися необхідного формату тощо. Її висновки увійшли в практику викладачів, які прагнуть ефективно інтегрувати письмо у свої курси [6].

В рамках обмеженої статті ми наведемо приклади деяких підходів. Підхід «Від контрольованого до вільного» вперше запровадив А. Реймс [7, с. 11].

Цей метод заснований на аудіо-лінгвальному підході, який домінував в методиці вивчення іноземних мов в 50-х і початку 60-х років ХХ століття. Це послідовний підхід до написання, який передбачає копіювання або зміну текстів. Студенти спочатку практикуються зі словами і реченнями, а потім переходять до абзаців та

довших композицій, під час чого їм пропонують виконати граматичну обробку введених даних, наприклад, зміну речень (висловлювання до питань або питання до тверджень, від негативних до ствердних), трансформацію часів (теперішній у минулий, теперішній у майбутній), стану (з активного до пасивного) або числа (від однини до множини). Цей підхід фокусується на граматиці, синтаксисі та механічних діях, і підкреслює точність, а не плавність. Він не зосереджується на творчості, а скоріше на імітації, моделюванні та адаптації попередніх існуючих зразків змісту та формату.

У своєму підході «Вільного письма» Д. Берн стверджує, що «багато студентів пишуть погано, бо не пишуть достатньо» [8, с. 22]. З цим застереженням, підхід вільного написання фокусується на кількості, а не на якості. Він є заснований на принципі, що будь-яка задана тема може створити величезну кількість записів, які повинні текти вільно, рясно і з мінімальним виправленням помилок. На думку Дж. Скрівенер, «такий тип написання може містити багато відходів, але цінні ідеї, які народжуються в процесі, можуть згодом виявитися корисними для справжнього письмового завдання» [9, с. 27].

Комунікативна методична наука пропонує «Комунікативний підхід», який пов'язує два важливі елементи: призначення і аудиторія. Такий підхід додає автентичності письмовому завданню та його продукту, оскільки студенти заохочуються поводитися як письменники в контексті реального життя і поставити собі кілька важливих питань що керуватиме їх написанням: Чому я писатиме це? (мета) Хто читатиме? (аудиторія). Хоча викладач є традиційно єдиним слухачем письмових творів студентів, цей підхід зміщує фокус зі стерильної (у деякому сенсі) навчальної мети, таким чином розширюючи «читацьку» аудиторію та влаштовуючи більш автентичну комунікативну мету. Формулювання завдання є місцем, де розташована більша аудиторія і, отже, студентам пропонується контекстуальна мета для їхньої письмової діяльності, яка допомагає їм обирати найбільш відповідну лексику, зміст і рівень офіційності. Цей підхід – з особливим фокусом на розум і аудиторію – ілюструє переконання вченого Д. Берна, що «письмові завдання повинні бути максимально автентичними і що справжня контекстуалізація спонукає студентів писати краще» [8, с. 26].

На думку вченого Дж. Хармера ще один підхід за назвою «процесуальний» перерозподіляє писемні ресурси у напрямку процесу, а не про-

дукту» [10, с. 35]. Завдяки цьому комплексному підходу ми на практиці знаходимо успішну відповідь на питання чому?, хто? і як? пише при одночасній організації контенту. Ця комплексна техніка передбачає різні етапи дослідження та ефективно поєднує рецептивні навички на попередньому етапі письма (читання, аудіювання) з усними (дискусії, диспути), а потім з письмовими відповідями [11, с. 13]. У нас з'являється можливість ширше досліджувати тему з особливою увагою до мови (лексики і граматики). Таке дослідження заохочується у плані нарощування вмісту і генерації ідеї. Основна перевага такого підходу полягає у тому, що він сприяє творчості, дозволяє студентам працювати у власному темпі та пропонує їм можливість переглянути свою роботу та вдосконалити її протягом процесу. За словами Р. Уайт та В. Арнд, «мета цього підходу полягає в тому, щоб розвивати навички, за допомогою яких письменники виробляють власні рішення проблем, які вони собі ставлять. Ці навички допомагають формувати сировину в цілісне повідомлення, і з цими навичками письменники працюють доки не з'являється прийнятна та відповідна форма для висловлення своєї думки» [12, с. 5]. У випадку застосування процесуального підходу можна порадити вправи лексичного чи граматичного характеру, де студенти списують текст з підручника, розкриваючи дужки, вставляючи пропущені слова. Під час навчання так званому раціональному списуванню тексту необхідно звертати увагу, чи збільшується при цьому обсяг інформації

Більшості студентів гуманітарних спеціальностей потрібно писати *summary*, аргументаційні реферати, презентації, звіти з курсових робіт та з іспитів. Застосування широкого спектру технік письма має допомогти краще зрозуміти механізми письма. Найважливішим є зрозуміти аудиторію – елемент комунікативної компетентності – до якої необхідно звертатися і яка диктує спосіб, у який ми адаптуємо нашу мову, відповідно до статусу одержувачів. Згідно з цим ми корегуємо словниковий запас, граматику, тон, регістр та стиль спілкування (наприклад: офіційний / неофіційний лист тощо).

По-друге, безпосередньо мети написання стосується призначення, а саме, надання інформації, оформлення запрошень, запит інформації, подання скарги, висловлення думки. Від призначення залежать умовності стилю та регістру. Мета написання співвідноситься з функціями мови (розповісти, описати, пояснювати, інформувати, сперечатися, переконувати) і визначає вибір

лексики і граматики. На думку авторів, головною проблемою студентів гуманітарних спеціальностей є виконання презентації, яка є пунктом робочої програми майже кожного тижня. Якісна презентація поєднує в собі ретельну підготовку з певним запасом ділової лексики, щоб уникнути пустошів і перейти безпосередньо до теми. Якщо скористатися послугами ChatJPT то він дасть наступну пораду: «ділова мова». яку використовують під час презентації, включає фрази і вирази, які допомагають структурувати і підкреслити ваш виступ перед аудиторією. Це може включати формулювання для вступу, переходів між ідеями, підбиття підсумків, а також використання переконливих аргументів і виразів для підкреслення важливості інформації. Підручник «Academic Vocabulary in Use» [13] присвячує темі письмової та усної презентації майже 20 пірозділів, тобто «викладачі за допомогою великої мовної моделі штучного інтелекту отримують нові можливості оптимізувати вивчення мови, заохочуючи студентів робити письмові тексти, які є виправлені та вдосконалені Чатом JPT» [14].

Після курсу підвищення кваліфікації, запровадженого Одеським національним університетом ім. І.І. Мечникова, викладачі іноземних мов цього закладу набули значного досвіду в застосуванні додаткових підходів до викладання писемного мовлення завдяки використанню сучасними підходами у навчанні іноземним мовам. Серед переваг чат-бота можна назвати негайний відгук на поставлене запитання, тобто він є потужним інструментом для створення різноманітних підказок, адаптованих до інтересів і здібностей студента, наприклад, отримати відгук щодо струк-

тури, граматики та змісту письмового завдання (навіть із виправленням помилок), генерувати різноманітні підказки та вибрати ту, яка є найбільш привабливою і актуальною для нього.

Висновки. Систематичне тренування розвитку навичок писемного мовлення має важливий стимулюючий вплив на активність і увагу студентів під час лекцій. Це сприяє підвищенню їх відповідальності щодо виконання навчальних завдань. Переглянуті у статті теоретичні підходи, від контрольованого до вільного, комунікативного, процесуального та вільного письма, сприяють зміцненню та надійності запам'ятовування матеріалу. Високий рівень мовної компетентності, зокрема письмових навичок, є ключовим для самореалізації майбутніх фахівців у спілкуванні та встановленні успішних ділових контактів. Актуальність дослідження щодо значення письма для оволодіння іноземною мовою є очевидною. Завдання письмової практики вимагають від студентів заявити свою чітку мету, адаптувати своє повідомлення відповідно до цільової аудиторії шляхом вибору належної мови, тону і стилю, щоб розгорнути релевантні та доречні ідеї та вибрати відповідний комунікативний контекст. Наукова новизна дослідження полягає в спробі осмислити задачі та цілі навчання письма на початковому етапі та їх сучасні методи викладання. Важливо відзначити, що письмо покращує усне мовлення і навички читання, а також сприяє розвитку логічного мислення та творчого потенціалу у практичному застосуванні. Фахівець, який здатний краще розуміти міжнародні джерела та аналізувати сучасні наукові досягнення, почуває себе більш впевненим і конкурентним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бугайчук О.В. Сучасні технології в навчанні писемного іноземного креативного мовлення студентів. Наука і освіта. Одеса, 2001. № 1. С. 104.
2. Бондар, Л. Питання навчання і виховання в поглядах К. Ушинського і В. Сухомлинського. *Рідна школа*. 2008. № 9. С. 12–15.
3. Richards J. C., Renandya W. A. *Methodology in Language Teaching: An Anthology of Current Practice*. Cambridge, Cambridge University Press, 2002. 422 p. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511667190>
4. Dille D. R. A Business Managers Look at Business Writing. *The English Journal*, Vol. 50 (№ 4), 1961. P. 265–270.
5. Matsuda P. K. Second Language Writing in the twentieth century: A situated historical perspective. *Exploring the Dynamic of second Language Writing*, ed. by B. Kroll. Cambridge, Cambridge University Press, 2003. P. 15–34.
6. Walvoord B. F. *Helping Students Write Well: A Guide for Teachers in All Disciplines*. (2nd ed.). New York, Modern Language Association, 1986. P. 253.
7. Raimes A. *Techniques in Teaching Writing*. Oxford, Oxford University Press, 1983. 89 p.
8. Byrne D. *Teaching Writing Skills (New Edition)*. Longman Handbooks for Language Teachers Series. Harlow, Longman, 1988. 154 p.
9. Scrivener J. *Learning Teaching: The Essential Guide to English Language Teaching (Third Edition)*. Oxford, MacMillan, 2011. 288 p.
10. Harmer J. *The Practice of English Language Teaching (Third Edition)*. London and New York, Longman, 2001. 446 p.

11. Golkova D., Hubackova S. Productive Skills in Second Language Learning. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2014. P. 477–481, URL: https://www.researchgate.net/publication/275544322_Productive_Skills_in_Second_Language_Learning, accessed on 10 July 2020.
12. White R., Arndt V. *Process Writing*. Longman Handbooks for Language Teachers Series. Harlow, Longman, 1991. 285 p.
13. McCarthy M. *Academic Vocabulary in Use: 50 units of academic vocabulary reference and practice: Self-study and classroom use*. 4th ed. Cambridge, CAMBRIDGE University Press, 2010. 176 p.
14. Abbe Lucas. L'intelligence artificielle peut-elle révolutionner la façon d'apprendre les langues. *Mosalingua*. URL: <https://www.mosalingua.com/blog/2023/04/13/intelligence-artificielle-langues/> (дата звернення: 31.07.2023).
15. Робоча програма навчальної дисципліни «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» URL: https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/edu-programm/fmvps/navchalni_programy/052_bak/Inozemna_mova_za_prof_spryamuvanniam.pdf.

СЕМАНТИКА ЗВЕРНЕННЯ У МОЛИТОВНИХ ТЕКСТАХ РЕЛІГІЙНОГО СТИЛЮ

SEMANTICS OF APPEAL IN PRAYER TEXTS OF THE RELIGIOUS STYLE

Тараненко В.В.,

orcid.org/0000-0001-8649-2285

*старший викладач кафедри філології та лінгводидактики
Харківського національного автомобільно-дорожнього університету*

Артёмова О.І.,

orcid.org/0000-0002-7796-1948

*старший викладач кафедри філології та лінгводидактики
Харківського національного автомобільно-дорожнього університету*

Ушакова Н.В.,

orcid.org/0000-0001-8478-1964

*старший викладач кафедри філології та лінгводидактики
Харківського національного автомобільно-дорожнього університету*

Ця стаття є продовженням структурно-семантичного дослідження композиційного елемента православної молитви – звернення, початок якого було покладено у статті «Структурно-семантичний зміст звернення у православної молитви церковнослов'янською мовою» [1].

Молитва є жанром так званого конфесійного стилю. У статті автори розглядають визначення даного стилю та його альтернативи, а також визначення підстилів та жанрів. Автори статті погоджуються з позицією І.С. Грималовського, який вважає визначення стилю як конфесійного недостатньо коректним, оскільки конфесія – це структурна одиниця всередині однієї релігії. Якщо ж об'єднувати в один стиль тексти, які відносяться до різних релігій, то краще було б назвати цей стиль релігійним.

Однією з жанрових характеристик молитовних текстів є опора на Святе Письмо – книги Старого та Нового Завіту, Передання Церкви, догматичне вчення Православної Церкви, а також на існуючу історичну традицію.

Матеріалом для аналізу вибрані деякі молитви, які відносяться до піджанру келійної молитви: ранкове та вечірне правило для мирян, молитви перед Святим Причастям.

Особливий інтерес представляє композиційний елемент молитви – звернення, який співвідноситься із загальними уявленнями про структуру тексту та відповідає вступу. Крім формальної структури звернення у цій статті розглядається семантика смислових одиниць, які нерозривно пов'язані з догматичними твердженнями Православної Церкви. Ці твердження зафіксовані у Символі віри та Православному Катехізисі. Також семантичний зміст молитов пов'язаний з текстом Святого Письма і святоотцівською традицією його тлумачення.

Фрагменти молитов представлені церковнослов'янською мовою цивільним шрифтом. Ця мова є богослужбовою мовою Церкви і вважається священною, тобто відокремленою від усього повсякденного у мирському житті віруючих. Це мова спілкування з Богом. Поряд із церковнослов'янською мовою у Православної Церкві функціонують і сучасні мови у проповіді, сповіді, катехизації тих, хто готується до Крещення, богословських праць, тому приклади, наведені у статті, дублюються українською мовою.

Ключові слова: православна молитва, релігійний стиль, звернення, композиція, Святе Письмо.

This article is a continuation of the structural-semantic inquiry into the compositional element of the Orthodox prayer-appeal, which was started in the article «Structural-semantic content of the address in the Orthodox prayer in the Church Slavonic language» [1].

The prayer is a genre of the so-called confessional style. In the article, the authors consider the definition of this style and its alternatives, as well as the definition of substyles and genres. The authors of the article agree with the position of I.S. Hrymalovskyy, who considers the definition of style as confessional to be insufficiently correct, since a denomination is a structural unit within one religion. If texts belonging to different religions are combined into one style, then it would be better to call this style religious.

One of the genre characteristics of prayer texts is the reliance on the Holy Scriptures – books of the Old and New Testament, the Tradition of the Church, the dogmatic teaching of the Orthodox Church, as well as the existing historical tradition.

Some prayers belonging to the cell prayer subgenre were selected as material for analysis: morning and evening rule for the laity, prayers before the Holy Communion.

Of particular interest is the compositional element of prayer-appeal that correlates with general ideas about the structure of the text and corresponds to the introduction. In addition to the formal structure of the appeal, this article considers the semantics of semantic units that are inextricably linked with the dogmatic statements of the Orthodox Church. These statements are recorded in the Creed and the Orthodox Catechism. Also, the semantic content of prayers is associated with the text of Holy Scripture and the patristic tradition of its interpretation.

Fragments of prayers are represented in Church Slavonic in civil script. This language is the liturgical language of the Church and is considered sacred, that is, separated from every everyday thing in the worldly life of believers. It is the lan-

guage of communication with God. Along with the Church Slavonic language in the Orthodox Church, modern languages also function in preaching, confession, catechizing those who are preparing for Baptism, theological works; therefore the examples given in the article are duplicated in Ukrainian.

Key words: Orthodox prayer, religious style, appeal, composition, Holy Scripture.

Аналіз досліджень та публікацій. Тексти молитов входять у широке коло текстів, які включені в ужиток Православної Церкви. Такі тексти об'єднуються загальним функціональним стилем, найчастіше визначеним як конфесійний. Однак дискусія з приводу визначення стилю, тексти якого відносяться до релігійної практики, досі існує. Н. В. Бабич називає цей стиль богословським або релігійним, В. М. Пуряєва визначає його як церковно-релігійний, Т. А. Коць та В. В. Німчук – сакральний, В. М. Русановський – культовий. Однак, більшість дослідників воліють використовувати визначення конфесійний стиль.

За думкою І. С. Грималовського, визначення стилю як конфесійного виглядає дещо недостатньо і однобоко, оскільки конфесії існують лише у межах однієї релігії. Він пропонує відкинути цю номінацію і ввести більш загальне поняття релігійного метастилу, у межах якого виділити християнський стиль [2, с. 57].

Класифікація підстилів та жанрів найбільш розроблена у дослідженнях І. С. Грималовського, Н. Д. Бабич, О. Мирончук. Жанр молитви, що цікавить нас, поряд зі Святим Письмом представлений І. С. Грималовським як сакральний підстиль. Більш детальна та повна класифікація розроблена О. Мирончуком, де жанр молитви віднесений до літургійного чи богослужбового підстилю. [3, с. 151–157] Проте в жодній класифікації не представлені келійні молитви – особисті домашні молитви, що є невід'ємною і важливою частиною життя православного мирянина.

Постановка проблеми

Загальні питання щодо жанру молитви розглядали В. Німчук, Н. Піддубна, Г. Баран та інші. Однак, питанням композиційної побудови і семантики окремих композиційних елементів тексту молитви серед українських лінгвістів практично ніхто не займався.

Композиція представляється як упорядкована структура тексту, у якій відбивається послідовне розташування його елементів та їхній взаємозв'язок. У найзагальніших рисах текст має тричасткову структуру: вступ, основну частину і висновок. Православна молитва не є винятком. Вступу, як правило, відповідає звернення до особи духовного світу: Богу, Богородиці, Ангелів, святих. Основна частина молитви відображає одну або кілька основних молитовних інтенцій – каяття,

прохання, подяку, обіцянку. Заключна частина виражена славослів'ям.

Серед композиційних елементів молитви особливий інтерес представляє звернення. Характерною рисою цього композиційного елемента є різноманіття структурних та семантичних побудов.

Мета статті: провести структурно-семантичний аналіз звернення у текстах келійних молитов, звернених до трьох осіб Пресвятої Трійці, узагальнити результати аналізу та зробити висновок про специфічну роль звернення у молитві.

Виклад основного матеріалу. У Біблійній енциклопедії молитва визначається як «піднесення розуму і серця до Бога, яке є благоговійним словом людини до Бога» [4, с. 484]. Преподобний Силуан Афонський відзначав, що молитва встановлює відносини живого досвіду спілкування людини з Богом.

Той, хто молиться, звертається до Святої Трійці або до окремих її осіб, до Божої Матері, до ангелів, до святих, які предстоять перед Богом і моляться за людей і за весь світ.

Віднести звернення до першої вступної частини тексту молитви можна лише умовно. Форми звернення та місце їх у тексті різноманітні. Наслідуючи грецький синтаксис, церковнослов'янський текст молитви розміщує звернення практично в будь-якому місці. Молитва може і не починатися зверненням: «*Что ти принесу или что ты воздам, великодаровитый безсмертный царю, щедре и человеколюбче, Господи?*» [5, с. 524] / *Що Тобі принесу? Або чим Тобі віддячу, Великодаровитий, Безсмертний Царю, Щедрий і Чоловіколюбний Господи*» [6]. Таким чином, звернення може бути як на початку, так і в середині або наприкінці тексту молитви, а також окремі фрагменти звернення можуть бути розподілені по всьому тексту.

Звернення у церковнослов'янській мові, як і в українській, виражене кличним відмінком. Примикаючи до нього означення показують реалізацію комунікативної функції у різних вимірах дихотомічного світу. Адресат належить до гірного світу, а адресант до земного.

Проаналізуємо звернення, які входять до молитов келійних, зокрема молитов до Святого Причастя.

За складом розрізняються однокомпонентні, двокомпонентні і багатоконпонентні звернення.

Однокомпонентні звернення складаються тільки з іменника в кличному відмінку, який називає одне з імен Бога. До Бога Отця можна виділити наступні номінації: *Боже, Господи, Владыко, Царю, Вседержителю, Творче, Человеколюбче, Содетелю, Животе, Светотворче*. До Бога Сина: *Иисусе, Спасе, Христе, Слове, Солнце*. До Святого Духа: *Душе, Утешителю*. Але серед цих імен є загальні, які відносяться до кожної особи Пресвятої Трійці: *Боже, Господи, Владыко, Царю* та інші.

Деякі однокомпонентні звернення представлені означенням: *Святой, Блаже, Сильне, Щедре, Незлобиве, Непостижиме*.

Двокомпонентні звернення виражені у різний спосіб: сполученням імен (*Иисусе Христе, Христе Боже, Владыко Человеколюбче, Господи Вседержителю, Жизнодавче Христе, Иисусе Всецарю*); сполученням іменника і присвійного займенника або прикметника (*Отче наш, Христе мой, Боже мой, Избавителю мой, Слово Отчее, Агнче Божий, Сыне Отчє*); сполученням імені та неузгодженого означення (*Душе истинны, Сокровище благих, жизни Подателю, Боже сил, Господи милости, Источниче жизни, Светоносче правды, Начало Света; Щедрот Отец, Милости Бог*); сполученням імені та узгодженого означення в препозиції (*Святой Боже, Пресвятая Троице, Вышний Боже, Святой Душе, Невечерний Светоносче, Животочная Лозо, Безначальне Боже, Преумная Сило, Самосовершенный Боже*); сполученням імені та узгодженого означення в постпозиції (*Царю Небесный, Боже Праведный, Животе безсмертный, Боже Превечный, Господи Святой*); сполученням двох прикметників (*Святой Крепкий, Святой Безсмертный, Едине Безгрешне*), а також дієприкметниковим зворотом (*распныйся волею*).

Особливе місце серед типів звернення займають багатокомпонентні звернення. Загалом це різні комбінації поширення імені, до якого звертається вірянин. У кілейних та богослужбових молитвах такі звернення є посиланнями до Священного Писання, а також мають глибокий катехізичний сенс. Так у молитвах до Святого Причастя містяться декілька поширених багатокомпонентних звернень.

Найбільш поширене звернення читаємо церковнослов'янською мовою у першій молитві святителя Василя Великого: *Владыко Господи Иисусе Христе Боже наш, Источниче жизни и безсмертия, всея твари видимыя и невидимыя Содетелю, безначального Отца соприсносуцный Сыне и собезначальный, премногия ради*

благости в последния дни в плоть оболкийся, и распныйся, и погребыйся за ны неблагодарныя и злонравныя, и твоею кровию обновивый растлевшее грехом естество наше. Сам безсмертный Царю [5, с. 594–595] / *Владыко Господи Иисусе Христе, Боже наш, Джерело життя і безсмертя, Співтворче всього творіння видимого й невидимого, Рівновічний і Співбезпочатковий Сину Безпочаткового Отця! Ти з безмірної благодости в останній час тіло прийняв і був розп'ятий і похований за нас, невідячих і нерозсудливих, і Твєю кров'ю обновив понівечену гріхом природу нашу. Сам, Безсмертний Царю* [6].

Насамперед очевидним є те, що при перекладі значна частина звернення скорочена за рахунок того, що означення, поширене дієприкметниковими зворотами в церковнослов'янському тексті молитви, замінено на самостійне складносурядне речення і є окремим нарративним фрагментом тексту.

Перша частина звернення містить кілька компонентів: поєднання імен (*Владыко Господи Иисусе Христе*); поєднання імені та присвійного займенника (*Боже наш*); поєднання імені та неузгодженого означення (*Источниче жизни и безсмертия*); поширене означення у пост- та препозиції (*безначального Отца соприсносуцный Сыне и собезначальный*).

Друга частина звернення, як згадувалося, є означенням, у складі якого містяться дієприкметники *оболкийся, и распныйся, и погребыйся; обновивый* із залежними словами.

Третя частина є трикомпонентним зверненням, яке складається з імені та означень у препозиції (*Сам безсмертный Царю*).

Така складна структура звернення властива багатьом православним молитвам. У ній розкриваються догматичні твердження Церкви про властивості Бога та Його дії у створеному Ним світі.

Перша частина звернення розкриває догматичне вчення про Бога як Творця світу і про єдність у Богові Отця і Сина – Господа Ісуса Христа: *Владыко Господи Иисусе Христе Боже наш, Источниче жизни и безсмертия, всея твари видимыя и невидимыя Содетелю, безначального Отца соприсносуцный Сыне и собезначальный*.

Звертаючись до Ісуса Христа, святитель Василій Великий називає Його Владикою, Господом і Богом, Джерелом життя і безсмертя та Творцем видимого і невидимого світу. Це звернення відсилає до другого члена Символу Віри, у якому стверджується догмат про божество Ісуса Христа: *Верую... во единого Господа Иисуса Христа, Сына Божия, единародного,*

иже от Отца рожденнаго прежде всех век... единосущна Отцу, имже вся быша / Вірую... в Єдиного Господа Ісуса Христа, Сина Божого, Єдинородного, що від Отця народився перше всіх віків... єдиносущного з Отцем, що через Нього все сталося.

Св. Іоанн Богослов у пролозі до Євангелія називає Ісуса Христа Словом: *В начале бе Слово, и слово бе к Богу, и Бог бе Слово. Сей бе искони к Богу: вся тем быша, и без Него ничтоже бысть, еже бысть* [7, с. 593] / *Споконвіку було Слово, а Слово в Бога було, і Бог було Слово. Воно в Бога було споконвіку. Усе через Нього повстало, і ніщо, що повстало, не повстало без Нього* (Ин. 1:1) [5]. У цьому євангельському фрагменті розкриваються такі твердження: Ісус Христос – Єдиний Син Божий, народжений із суті Бога Отця, і тому Він єдиної суті з Богом [Катехизис, с. 80]. Йому засвоюються властивості Божі – вічність, рівність та єдиносущність з Богом Отцем. Про те, що Ісус Христос – Джерело життя та Творець *всєя твари видимья и невидимья*, свідчить цар і пророк Давид: *Словом Господним небеса утвердишася и Духом уст Его вся сила их / Словом Господнім сотворено небеса, і духом уст Його – вся сила їх* (Пс. 32:6) і в іншому псалмі: *Да восхвалят имя Господне: яко Той рече, и быша, Той повеле, и создашася / Нехай хвалять ім'я Господне, бо Він промовив – і сталося, Він повелів – і створилося*. (Пс. 148:5) [8, с. 519].

У другій частині звернення церковнослов'янського тексту молитви поширене означення є згорнутою історією спасіння людського роду, знакові етапи якої виражені дієприкметниками *оболкийся / воплотився, тобто став людиною, и распныйся / розп'ятий, и погребыйся / похований; обновивый / той, хто оновив понівечену гріхом природу нашу*.

Перший дієприкметник *оболкийся* вказує на догмат про втілення Господа Ісуса Христа, який також відображається у Символі віри: *Нас ради человек и нашего ради спасения сшедшаго с небес и воплотившагося от Духа Святаго и Марии Девы и вочеловечшася / Він для нас, людей, і ради нашого спасіння зійшов з небес, і воплотився від Духа Святого і Марії Діви, і став чоловіком*. Євангеліст Іоанн пояснює: *Слово плоть бысть, и вселися в ны, и видехом славу Его, славу яко Единороднаго от Отца, исполнь благодати и истины*. (Ин. 1:14). Слово стало тілом, тобто стало справжньою люди-

ною, яка жила з апостолами. І вони бачили славу Його як Сина Бога Отця.

Наступні два дієприкметника *распныйся, и погребыйся* свідчать про жертвну смерть Христа і також відображені у Символі віри: *Распятого же за ны при Понтийстем Пилате и страдавши, и погребенна / І розп'ятий був за нас при Понтії Пилаті, і страждав, і був похований*.

Останній дієприкметник *обновивый* розкриває сенс жертвної смерті Ісуса Христа. Про таємничу Жертву, принесену Спасителем на Хресті, розмірковує святий Григорій Богослов і запитує: кому і для чого пролита кров Христа? «Отець приймає жертву Сина, тому що людині потрібно було освятитися людством Бога, щоб Він Сам визволив нас, подолавши мучителя, і звів нас до Себе через Сина, що все влаштує через Отця... а більше нехай буде шановано мовчанням» [9, с. 103]. Ці слова святого Григорія нагадують нам про обмеженість будь-яких земних образів, які вживаються для опису нашого спасіння у Хресті.

Заключна частина звернення у цій молитві *Сам безсмертний Царю* проголошує догмат про те, що Бог вічний. Він не має ні початку свого буття, ні кінця, але завжди є, був і буде. Цей догмат підтверджується словами з Об'явлення святого апостола Іоанна Богослова: *Свят, Свят, Свят Господь Вседержитель, иже бе, и сый, и грядый / Свят, свят, свят Господь, Бог Вседержитель, що Він був, і що є, і що має прийти!* (Об. 4:8) А також словами пророка та царя Давида: *Прежде даже горам не быти и создатися земли и вселенней, и от века и до века Ты еси / Перше, ніж з'явилися гори і створилися Земля і Вселенна, – од віку й до віку Ти еси*. (Пс. 89:3).

Висновки. У статті виявлено та класифіковано формальну структуру звернення у кілейних молитвах до Святого Причастя. Складна і різноманітна структура складається завдяки особливостям церковнослов'янського синтаксису, який наслідує синтаксис грецький. Семантичний аналіз окремих компонентів звернення показав тісний зв'язок з догматичними твердженнями Православної Церкви, зі Святим Письмом – книгами Старого та Нового заповіту. Звернення у молитовних текстах є своєрідним висококонцентрованим гіпертекстом, в якому окремі компоненти в складному сплетінні між собою говорять про сутність Святої Трійци, яка розкривається тією мірою, якою може сягнути людський розум.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Тараненко В.В. Структурно-семантичний зміст звернення у православній молитві церковнослов'янською мовою. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 22. Т. 2. 2022. С. 60–66.

2. Грималовський І. С. Мова української духовної поезії XVIII – початку XIX століття : Дис. ... канд. філол. Наук : Чернівецький нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці, 2006.
3. Мирончук О. Виокремлення підстилів та жанрів у конфесійному стилі української мови. Київ : *Культура слова* № 72. 2010. С. 151–157.
4. Никифор, архимандрит. Ілюстрована повна біблійна енциклопедія. Київ, 1990. 902 с.
5. Каноникъ или полный молитвословъ. Житомир : НІ_КА, 2007. 750 с.
6. Великий православний молитовник. Наша парафія. URL: <https://parafia.org.ua/> (дата звернення: 20.06.2024).
7. Священное Евангеліе. Житомир : НІ_КА. 2005, 767 с.
8. Псалтирь. Свято-Успенська Почаївська лавра, 2005. 590 с.
9. Православний катехізис. Основи християнського віровчення. / за ред. В. В. Бурега. Харків : Фактор-Друк, 2004. 351 с.

РОЗДІЛ 5 ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 378.147:81

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.34.1.27>

АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕКЛАД ЗООМОРФНИХ МЕТАФОР В ЕКОНОМІЧНОМУ ТЕКСТІ

ENGLISH-UKRAINIAN TRANSLATION OF ZOOMORPHIC METAPHORS IN AN ECONOMIC TEXT

Боднар О.Б.,*orcid.org/0000-0002-5453-9859**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнського національного університету***Дуда О.І.,***orcid.org/0000-0003-1586-8884**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнського національного університету***П'ятничка Т.В.,***orcid.org/0000-0001-7597-1897**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнського національного університету*

У статті проаналізовано терміни англomовного економічного дискурсу, утворені шляхом зооморфної метафоризації. З'ясовано, що переклад зооморфних метафор у таких галузевих текстах українською мовою може становити низку труднощів, незважаючи на те, що завдяки образності ці термінологічні вирази досить чітко відображають економічні реалії. Проблема еквівалентності термінів економічної галузі в англійській і українській мовах виникає, на думку авторів, через те, що подібні терміни відображають суть маркетингових стратегій та економічної діяльності, яку ведуть носії цих мов.

З огляду на семантичну двоплановість зооморфної номінації, визначено метафоричність таких термінологічних понять та їх здатність структурувати нові смисли. На основі семантичного аналізу простежено семантичні перетворення загальноновживаних зооморфних одиниць на економічні терміни, з'ясовано роль зооморфної метафори в таких термінотворчих процесах. Дослідження специфіки перекладу метафоричних термінологічних одиниць із зооморфною номінацією в українській економічній термінології набуває особливої актуальності, адже в умовах неспинного розвитку бізнес-середовища спостерігаємо динамічний розвиток відповідної терміносистеми і стрімке зростання кількості метафоризованих терміноодиниць. У роботі використано загальнонаукові та конкретно наукові, тобто лінгвістичні методи дослідження.

Аналіз відібраних термінологічних одиниць відбувався із залученням таких методів, як: метод лексикографічного аналізу, перекладацького, термінологічного й порівняльного видів аналізу. На основі компонентного аналізу досліджено спосіб семантичної деривації економічної терміносистеми сучасної англійської мови на основі загальноновживаних слів із зооморфною номінацією, аналіз словникових дефініцій залучено для уточнення семантичної структури терміноодиниць. Авторами встановлено, що одним із вдалих прийомів перекладу зооморфної метафори є підбір еквівалента подібної образності у мові економічного перекладу. У разі відсутності в мові перекладу відповідника, який передав би точно зміст метафори, доцільно використати описовий прийом або включити у переклад пояснювальні описові елементи.

Ключові слова: семантична деривація, термін, економічний текст, зооморфна метафора, метафоризація.

The article analyzes the terms of English-language economic discourse formed by means of zoomorphic metaphorization. It has been found that the translation of zoomorphic metaphors in such specialized texts into Ukrainian can pose a number of difficulties, despite the fact that due to their figurative nature these terminological expressions reflect economic realities quite clearly. The problem of equivalence of economic industry terms in English and Ukrainian arises, according to the authors, because such terms reflect the essence of marketing strategies and economic activities carried out by native speakers of these languages. Due to the semantic duality of the zoomorphic nomination, the metaphorical nature of such terminological concepts and their ability to structure new meanings are determined. On the basis of semantic analysis, the

semantic transformations of commonly used zoomorphic units into economic terms are traced, and the role of zoomorphic metaphor in such term formation processes is clarified. The study of the specifics of the translation of metaphorical terminological units with zoomorphic nomination in the Ukrainian economic terminology is of particular relevance, since in the context of the continuous development of the business environment we observe the dynamic development of the relevant terminology system and the rapid growth of the number of metaphorized terminological units. The paper uses general scientific and specifically scientific, i.e. linguistic research methods. The analysis of the selected terminological units was carried out with the use of such methods as: lexicographic analysis, translation, terminological and comparative analysis. On the basis of component analysis, the method of semantic derivation of the economic terminology of modern English on the basis of common words with zoomorphic nomination is investigated, and the analysis of dictionary definitions is used to clarify the semantic structure of the term units. The authors have found that one of the successful methods of translating a zoomorphic metaphor is to select an equivalent of such imagery in the language of economic translation. If there is no equivalent in the target language that would accurately convey the meaning of the metaphor, it is advisable to use a descriptive technique or to include explanatory descriptive elements in the translation.

Key words: semantic derivation, term, economic text, zoomorphic metaphor, metaphorization.

Постановка проблеми. Економічний переклад – це один із видів спеціального перекладу. В основі його лежить розуміння економічних процесів та явищ, значення і зміст яких треба передати засобами мови перекладу. Дуже важливо, щоб студент-філолог був добре знайомий зі специфікою тексту, що перекладається, а також добре володів необхідною термінологією. Це дозволить йому не тільки передати суть, але і максимально точно відобразити форму, оскільки за стилями, жанрами та функціями економічні тексти дуже різноманітні. У перекладі потрібно враховувати, що економічні тексти завжди мають високу інформативність, рясніють термінами. Розповідь не завжди послідовна, а в мові часто використовується велика кількість метафор, фразеологізмів тощо [1, с. 61].

Тому в цій статті ми розглянемо особливості перекладу економічних текстів, що містять у своїй структурі зооморфні метафори і відповідно метою є визначення того, що може ховатися під метафоричністю таких термінологічних понять та їх здатністю структурувати нові смисли.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження метафори для виявлення того, як інтерпретують науковий світ термінознавці, є надзвичайно цікавим і важливим. У філософії мови вважають, що метафора – це «маленький міф, тобто особливий образ екзистенційної життєдіяльності (особливий тип світосприйняття та світорозуміння)» [2, с. 12–16]. У термінознавстві метафору визначають як основну ментальну операцію, спосіб пізнання, категоризації, концептуалізації, оцінки та пояснення світу [4, с. 206], адже «вибір того чи іншого образу-мотиву метафори пов'язаний не просто із суб'єктивною інтенцією творця метафори, але ще й із тим чи іншим його світорозумінням і сумірністю із системою стереотипних образів та еталонів, належних його картині світу» [5, с. 301–302]. В текстах різногалузевого дискурсу важливе місце належить зооморфній метафорі, глибоко досліджуваній вітчиз-

няними термінознавцями. Так, на особливу увагу заслуговує розвідка Коротич К.В., яка встановила роль зооморфної метафори у мові української періодики 1941–1945 рр., цілеспрямовано використовуваній для створення образу ворога, адже образ звіра, передусім хижого, викликає потужні асоціації з небезпекою [2].

Формулювання цілей статті. Мета цієї праці – проаналізувати термінологічні одиниці, утворені шляхом зооморфної метафоризації; простежити семантичні перетворення загальномовних лексем на економічні терміни, з'ясувати роль зооморфної метафори в таких процесах. Тому в цій статті ми розглянемо особливості перекладу економічних текстів, що містять у своїй структурі зооморфні метафори і відповідно встановимо, що може ховатися під метафоричністю таких термінологічних понять та їх здатністю структурувати нові смисли.

Методи дослідження. Під час дослідження використано комплекс методів аналізу. На підставі семантичного аналізу здійснено тематичну класифікацію досліджуваного матеріалу, а також проведено зіставлення вихідного й похідного значень термінів. Аналіз словникових дефініцій залучено для уточнення семантичної структури терміноодиниць.

У роботі застосовано поєднання загальнонаукових і вузькоспеціальних методів. Аналіз відібраних термінологічних одиниць відбувався із залученням таких методів, як: метод лексикографічного аналізу, перекладацького, термінологічного й порівняльного видів аналізу.

Виклад основного матеріалу. У вітчизняному економічному дискурсі з'явилося багато інновацій, які вимагають, окрім іншого, фундаментального осмислення. Очевидно, що під час навчання студентів філологічних спеціальностей перекладу, неможливо ігнорувати тенденції розвитку світової економічної термінології, у нашому випадку, англійської та української, але це зовсім не означає необхідність використовувати в укра-

їнських економічних текстах переважно лексику, запозичену з англійської мови. Активний вплив англійської мови на розвиток сучасної вітчизняної соціально-політичної лексики проявляється і в прямих лексичних запозиченнях у вигляді кальок, транслітерації та транскрибування, та в активному використанні метафоричних номінацій, утворених за певними моделями. Подібні процеси відображають тенденцію до інтернаціоналізації економічної термінології, що суттєво стимулюється наявністю прямих та безпосередніх контактів з іноземними партнерами [10, с. 17].

Економічний дискурс можна розглядати як комунікативну подію, як інтегративну сукупність окремих комунікативних актів у сфері економіки. Вербальним результатом такої дискурсивної діяльності є економічний текст, який слугує засобом комунікації в економічній сфері та має певні особливості залежно від адресованості та, відповідно, контексту [3, с. 19].

Тематика економічного дискурсу різноманітна, і способи її представлення відповідно теж. Загальною рисою економічних текстів, що публікуються в англійських електронних і друкованих виданнях, є стиль певних авторів, у якому вони спираються на метафори. Очевидно, мета вживання метафор полягає в тому, щоб надати спеціальному матеріалу характер більш конкретний, що викликає інтерес у читача, тобто представити його в зрозумілій для неспеціаліста формі.

Аналіз літератури з економічної спеціальності дає підстави для висновку, що деякі ключові слова з галузі фінансів, банківської справи, комерційної діяльності, управління діяльністю на підприємстві, тощо мають досить складний абстрактний характер, що спричиняє труднощі для розуміння. У таких випадках подолання складності осмислення досягається шляхом метафоричної репрезентації з урахуванням навколишнього контексту, що усуває подвійність, невизначеність, властиві метафорі. Більшість метафор бере участь у терміноутворенні, має системний характер і фіксується спеціальними словниками. Метафори є ефективним прийомом мотивації та комунікативної спрямованості в навчанні англійської мови для спеціальних цілей.

Оскільки метафора нині інтерпретується на основі когнітивного підходу, видається цікавим розглянути зооморфні метафори, використовувани в економічних текстах, тобто ті мовні вирази, які містять у своїй структурі найменування тварин або мають відношення до тварин [4].

Цікаво зауважити, що найменування зі світу тварин часто вживаються в автомобільній про-

мисловості, наприклад, відомі концерни випускають такі моделі машин, як:

– *Форд (Ford): «кугуар» (cougar), «мустанг» (mustang);*

– *Крайслер (Chrysler): «лоша» (colt), «орел» (eagle), «змія» (viper);*

– *Фольксваген (Volkswagen): «жук» (beetle).*

Крім того, існує *Tiger (muqr) economy (ies)* – це економіка країни зі швидким економічним зростанням.

Аналіз лексикографічного матеріалу засвідчує, що зооморфні метафори в англійській мові часто використовуються в біржовій та фінансовій сферах. Науковці з цього приводу висловлюють припущення, що, очевидно, діяльність фондових бірж і поведінка біржових маклерів мала схожість із поведінкою тварин. Для економічної лексики також характерне використання образів низки екзотичних для фауни Великої Британії тварин (слон, шимпанзе, тигр), що, імовірно, пов'язано з бурхливим розвитком економіки країни і, зокрема, фондового ринку та біржової діяльності в період розквіту метрополії та освоєння колоній.

Найпоширенішими є такі образи диких тварин, як *bear – ведмідь, wolf – вовк, fox – лисиця*, а також образи низки екзотичних тварин, наприклад, *tiger – тигр, elephant – слон, chimpanzee – шимпанзе, monkey – мавпа*.

Одним із найвідоміших прикладів економічних метафор в англійській мові є метафора *bulls and bears*, що належить до так званого «біржового сленгу». Цей термін відображає образи ведмедя, що опускає потужною лапою ринкові котиривання, і бика, що піднімає їх рогами. В економічних словниках наводяться такі тлумачення цих понять: «*бик» (bull)* – це покупець фінансового інструменту, товару, який сподівається продати його за вищою ціною через деякий час [5, с. 206]. Інакше кажучи, це спекулянт, який грає на підвищення.

Метафора *a bull market* (бичачий ринок, ринок биків) також належить до «біржового сленгу». Вона позначає ситуацію низького курсу на біржовому ринку, на якому спостерігається тенденція до підвищення. Брокери припускають, що відбудеться швидке зростання курсу і тому на ранній стадії цього періоду купують акції та активи. Вони сподіваються продати їх за вищою ціною через деякий час. Інтенсивне придбання цінних паперів, активів може викликати більший попит на них і, як наслідок такої дії, зростання цін. Інвестори дивляться з оптимізмом у майбутнє, що означає отримання вигоди за рахунок очікуваного зростання цін, і тому «ринку биків» характеризується позитивно.

Англо-російський фразеологічний словник вказує на кілька джерел походження цієї метафори. Припускають, що слово *bule* почали вживати в середньоанглійський період XII століття і воно означало *male of a bovine animal* – «бик, самець молодого бика» [6].

– *Most stock markets booms are aborted long before the extremes reached by the recent bull market.* – Більшість підйомів на фондовій біржі перериваються задовго до приходу до крайнощів, викликаних недавніми підвищеннями цін на ринку.

– *With gold prices up nearly ten percent over the past month, analysts are once again hailing the start of a bull market for the yellow metal.* – Оскільки ціни на золото піднялися майже на десять відсотків минулого місяця, аналітики вітають тенденцію до підвищення на ринку жовтого металу.

«Ведмідь» (*bear*) – це учасник фондової, валютної або товарної біржі, який грає на пониження. Він намагається продати фінансові активи, щоб потім купити їх за нижчою ціною [11, с. 202]. Таким чином, характер біржової діяльності та її учасників уподібнюють біологічним і поведінковим особливостям обох тварин (ведмедя і бика), і на цьому будують метафору, що втратила свою образність і перейшла в розряд терміна.

До розряду «біржового сленгу» належить і метафора *a bear market* (ведмежий ринок, ринок ведмедів). Ця метафора позначає ситуацію на біржі, коли курс акцій високий з тенденцією поступового зниження. Це досить складний період, який характеризується тим, що і інвестори, і брокери очікують фінансових втрат, тому намагаються продати наявні акції, поки ціни не впали до найнижчого рівня, в надії купити їх назад за значно нижчою ціною. Вважають, що ціни на акції в цей період не зростуть, тому вони дивляться з песимізмом у майбутнє. «Ведмежий ринок» можна характеризувати як ринок «купуй за низькою ціною, продавай за високою» [6].

Такі особливості необхідно пояснювати студентам, щоб вони розуміли та правильно перекладали економічні тексти. Для підвищення мотивації до вивчення англійської мови студентам можна розповісти про історію виникнення цієї метафори. Вона вперше була використана в Англії як прислів'я *Sell the bearskin (bear's skin) before one has caught the bear*, що в перекладі означає «ділити шкуру невбитого ведмедя», або «не продавай шкуру невбитого ведмедя». Це прислів'я засноване на старій легенді про мисливця, який продав шкуру ведмедя, ще не вбитого. На основі цього факту робиться висновок, що

оскільки брокер продав свої акції до того, як ринок «помер», його назвали *a bearskin jobber* (продавець ведмежих шкур); пізніше цей вираз став акронімом *a bear*. Якщо «ведмежий ринок» триває довго, це може призвести до економічної депресії [7, с. 37].

Розглянемо це на наступних прикладах:

– *But, at that time, the oil prices clearly showed a bear market trend, which was not at all, a good sign for the future of the US economy.* – Але в цей час ціни на нафту ясно показували тенденцію до зниження, що загалом не було хорошим знаком для майбутнього економіки США.

– *And small-company shares, which soared 17% over the year, nearly fell into a bear market early in 2016.* – І акції невеликої компанії, які повільно зросли в ціні на 17% протягом року, знизилися на початку 2016 року.

– *In the first quarter of this year, accounts surged by 40% thanks to the bear market, tradings and some of the largest marketing campaigns in America.* – У першому кварталі цього року рахунки піднялися на 40% завдяки ринку, що грає на пониження (ведмежому ринку), торгам і одній з найбільших маркетингових кампаній в Америці).

У наведених прикладах зооморфна метафора не має дослівного перекладу, тобто тут використовується описово-пояснювальний переклад. Труднощі перекладу можливі у випадку метафоричного використання таких виразів, як *to go to the dogs* (розоритися) і *a dog's life* (собаче життя). Метафоричного переосмислення набуває образ *watchdog* – сторожовий пес, що використовується для позначення видів діяльності, пов'язаних із контролем, аудитом, моніторингом з боку різних організацій.

– *Last week, the Nuclear Installations Inspectorate (NII), Britain's independent nuclear watchdog, produced a report lambasting its «systematic management failures».* – Минулого тижня Інспекція з контролю за ядерними установками і незалежна британська організація (сторожовий пес), підготувала доповідь, в якій піддала суворій критиці «систематичні помилки в керівництві».

– *His business was not successful that's why he went to the dogs.* – Його бізнес не був успішним тому він і розорився.

Зооморфна метафора *lion's share* (лева частка) вперше з'явилася в байці Езопа і має кілька версій. Наприклад, згідно з однією з них, у лісі полювало кілька звірів – бик, цап і вівця тощо. Був і лев. Спіймавши здобич, звірі стали сперечатися про те, як же варто розділити цю здобич. Лев, як найсильніший зі звірів, претен-

дував на одну чверть за прерогативою (адже він цар звірів), на другу – за свою неперевершену хоробрість, на третю – за свою силу, а «щодо четвертої, нехай будь-хто посперечається зі мною». Злякавшись його лютого вигляду, інші звірі потихеньку розбіглися, бо сперечатися з левом ніхто не наважився: це було небезпечно для їхнього життя [7, с. 17]. Існує ймовірність, що саме цей аспект і був обраний за основу значення, яке пропонується для розуміння та перекладу.

– But the lion's share of trading on Wall Street happens automatically, via computers. – Левова частка угод на Уолл-стріт відбувається автоматично за допомогою комп'ютерів.

Наведені приклади дають змогу визначити такі значення метафори, як «більша, значна частина ресурсів, економіки, видатків, угоди, асигнувань,

акцій» тощо.

Висновок. Таким чином, переклад зооморфних метафор може становити певні труднощі, незважаючи на те, що завдяки образності ці вирази досить чітко відображають економічні реалії. Словники не завжди надають таку інформацію, і для того щоб зрозуміти конкретний зміст метафори, слід звернутися до контексту або спеціальної літератури. Одним із вдалих прийомів перекладу зооморфної метафори є підбір еквівалента подібної образності у мові економічного перекладу. У разі відсутності в мові перекладу відповідника, який передав би точно зміст метафори, доцільно використати описовий прийом або включити у переклад пояснювальні описові елементи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Голубовська І. О. Метафорико-символічні іпостасі зоонімів у рамках фрагмента мовної картини світу «царство тварин» (на матеріалі української, російської, англійської та китайської мов). *Мовознавство*. 2003. № 6. С. 61–68.
2. Коротич К. В. Зооморфна метафора як засіб створення образу ворога в українській пресі 1941–1945 рр. *“Studia Linguistica”*. 2016. Vol. 9. P. 352–357.
3. Кривенко Г. Л. Зоосемізми в англійській та українській мовах: семантико-когнітивний і функціонально-прагматичний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук. : спец. 10.02.17 «Порівняльно історичне і типологічне мовознавство» . Київ, 2006. 20 с.
4. Лазер-Паньків О. В. Особливості давньогрецької зооморфної метафори на позначення рис характеру людини. Мовні і концептуальні картини світу. К. : ВПЦ «Київський університет», 2012. С. 391–398.
5. Левченко О. П. Принципи зооцентризму у фразеотворенні. Проблеми зіставної семантики : зб. наук. ст. К. : КДЛУ, 2001. С. 206–209.
6. Мацько Л.І. Стилістика української мови. Стилістика як розділ науки про мову. Київ : Вища школа, 2003. 536 с.
7. Пасюківська М. В. До проблеми мовного образу птахів в польській фразеології. *Київські полоністичні студії. Європейський вимір української полоністики*. 2007. Т. IX. С. 541–546.
8. Покровська І. Л. Національна специфіка семантики турецьких фразеологізмів з компонентом-зоонімом : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.13 « Мови народів Азії, Африки, аборигенів Америки та Австралії». К., 2007. 20 с.
9. Ужченко В. Д. Семантика українських зоофразеологізмів в етнокультурному висвітленні : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 «Українська мова». Х., 2000. 18 с.
10. Reddy M. *The Conduit Metaphor : A Case of Frame Conflict in Our Language About Language* . *Metaphor and Thought* / ed. by Ortony. Cambridge : Cambridge University Press, 1993. P. 202–224.

СЕРВІС-ОРІЄНТОВАНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УКРАЇНСЬКИХ ПРОГРАМАХ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ ТА ЛОКАЛІЗАТОРІВ

SERVICE-ORIENTED COMPETENCES IN UKRAINIAN PROGRAMS FOR TRAINING TRANSLATORS AND LOCALIZERS

Бондаренко О.С.,

orcid.org/0000-0002-3148-8753

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри перекладу, прикладної та загальної лінгвістики

Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

Бондаренко К.Л.,

orcid.org/0000-0002-2964-5123

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри перекладу, прикладної та загальної лінгвістики

Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

У статті розглянуто місце сервіс-орієнтованих компетентностей в українських програмах підготовки перекладачів та локалізаторів, а також окреслено бачення сучасного процесу виробництва лінгвістичного продукту розробниками освітніх програм. Задачами дослідження є порівняння освітньо-професійних програм (ОПП) і окремих освітніх компонентів у аспекті забезпечення програмних результатів навчання, пов'язаних із наданням перекладацьких послуг. Матеріалом дослідження стали 37 магістерських освітньо-професійних програм із підготовки перекладачів 12 українських закладів вищої освіти, датованих 2021–2023 роками. Результати показують, що більшість програм не забезпечують можливості набуття сервіс-орієнтованих компетентностей, оскільки розробники близько 70% програм не відносять практичні курси з перекладу до таких, що можуть забезпечити можливість набуття навичок розв'язання складних задач і проблем у перекладацькій галузі. Висновки дослідження вказують на те, що українські магістерські програми з перекладу здебільшого не враховують комплексність і клієнтоорієнтованість послуг перекладу та локалізації. Магістерські програми спрямовані на філологічні дослідження, що підтверджується високим відсотком теоретичних курсів із літературознавства, мовознавства та основ наукових досліджень, які, на думку розробників, переважно і забезпечують спроможність випускників до вирішення складних комплексних проблем і задач на ринку лінгвістичних послуг. Лише незначна частина програм (10%) розглядають перекладацький менеджмент відповідно до його ролі в індустрії лінгвістичних послуг, що відображає віддаленість української академічної спільноти від реального світу лінгвістичних послуг. Це призводить до неврахування ринкових потреб та загальноєвропейських тенденцій у підготовці перекладачів, знижуючи шанси випускників на працевлаштування та успішну інтеграцію в індустрію лінгвістичних послуг на національному і міжнародному рівнях.

Ключові слова: перекладацька компетентність, сервіс-орієнтована компетентність, переклад, локалізація, освітня програма, програмний результат навчання, менеджмент перекладацьких проєктів.

The study aims to establish the place of service-oriented competences in Ukrainian programs for training translators and localizers, and indirectly outline the developers' vision of the modern linguistic product production process. The research objectives include comparing educational programs in terms of ensuring learning outcomes related to translation services, identifying courses, and summarizing knowledge areas where service-oriented competencies and project management experience are expected to be acquired. The material for the study comprises 37 educational-professional programs from 12 Ukrainian higher education institutions, dated from 2021 to 2023. The analyzed data reveals that the majority of programs do not adequately integrate service-oriented competencies. Specifically, about 70% of programs lack practical courses or specialized courses necessary for acquiring skills such as client interaction, project cost estimation, and project management. Consequently, graduates are often unprepared for real-world tasks like assessing technology efficiency, risk management, and teamwork in diverse and temporary settings. A significant portion of the educational programs focuses on philological research, with only about a third of the curriculum dedicated to practical translation components. Some programs offer hybrid courses that mix language studies with translation, but these are often the only translation-related components, indicating a potential gap in comprehensive training. The conclusion highlights a disconnect between the academic training provided and the actual needs of the linguistic services market. The lack of emphasis on service-oriented competences and market needs significantly reduces graduates' employment prospects and their ability to integrate successfully into the linguistic services industry, both nationally and internationally.

Key words: translation competence, service-oriented competence, translation, localization, educational program, learning outcome, translation project management.

Постановка проблеми. Сучасний ринок перекладів та локалізації – високотехнологічний і висококонкурентний, це – економічна діяльність, метою якої є співвиробництво продукту, адапто-

ваного для різних локалей, часто синхронізованого в часі, нерідко – з урахуванням випуску та переви- пуску різних версій для різних споживачів тощо. Все це потребує командної роботи (в тому числі,

взаємодії між командами фахівців інших галузей), узгодження масиву даних та використання відповідних технологій. Успішність у цій галузі залежить від комплексного усвідомлення механізмів виробництва лінгвістичного продукту, розуміння принципів взаємодії між його учасниками та, найголовніше, сприйняття лінгвістичної діяльності як послуги, набувачем якої є клієнт або замовник.

Комплексність перекладацького та локалізаційного процесу виробництва призводить до необхідності перегляду традиційного погляду на переклад як індивідуальну діяльність, для якої достатньо лінгвістичних, соціокультурних та перекладацьких компетентностей. Технологічна компетентність перекладачів, хоча й є важливою, однак відносно швидко набувається, коли випускник потрапляє на ринок. При цьому зауважимо, що навіть елементарні САТ-інструменти поки не стали обов'язковим елементом підготовки перекладачів в українських ЗВО, хоча це підвищує шанси на працевлаштування [1]. Опанування автоматизованих систем перекладу (часто в межах одного спеціалізованого курсу в кілька кредитів), звісно, корисне, але без усвідомлення ролі і ваги технологій в усьому процесі виробництва лінгвістичного продукту, може так і залишитися просто навичкою, яка без регулярної практики швидко втрачається.

Набагато критичнішим для працевлаштування на ринку лінгвістичних послуг є розуміння структури і прагматики сервісу. Брак усвідомлення того, що переклад – це не висока місія, а послуга, якої потребує замовник, і якою заробляє на життя перекладач, – це те, на що найчастіше скаржаться представники ринку лінгвістичних послуг, які беруть на роботу вчорашніх випускників [2]. Відсутність такого фокусу під час навчання перекладачів призводить до низки проблем у випускників, починаючи з невміння оцінити власну роботу, закінчуючи фрустрацією відносно своєї професійної реалізації в цій галузі і відмовою в ній залишатися.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сервіс-орієнтованість процесу виробництва лінгвістичного продукту у магістерських програмах, а конкретніше – в навчальних курсах з менеджменту перекладацьких проєктів, були предметом розгляду деяких дослідників [3; 4]. К. Пласа-Лара досліджувала зміст магістерських програм із перекладу, які входять до мережі Європейської мережі магістерських програм із письмового перекладу, стосовно тих курсів, де здобувачі набувають навички управління такими проєктами [5]. Зважаючи на те, що перекладацька та локалізаційна галузь в Україні інтегрована в загальноєвропейську, діяльність багатьох

компаній сертифікована за стандартами надання перекладацьких послуг, очевидно, що програми підготовки фахівців для галузі мають відповідати зазначеним тенденціям, зокрема, в контексті сервіс-орієнтованості.

Найкращі практики підготовки перекладачів у країнах Європейського Союзу спрямовані на наближення змісту навчання до тих вимог, які висуваються до перекладачів ринком лінгвістичних послуг. Найнаближенішими до вимог галузі є програми, що належать до ЕМТ (європейської мережі магістерських програм із письмового перекладу). За підтримки Генерального Директорату Європейської Комісії з питань перекладу, представниками ЕМТ у 2017 було розроблено, а згодом – у 2022 доповнено «Рамку компетентностей європейської мережі магістерських програм із письмового перекладу», що містить такі блоки компетентностей, як: *Мовно-культурні, Перекладацькі (стратегічні, методологічні, галузеві, Технологічні, Особистісні та міжособистісні, Сервіс-орієнтовані* [6]. В цілому, зазначений документ відповідає сучасному стану розвитку української перекладацької та локалізаційної галузі [2]. В документі «Стандарт професії «Письмовий перекладач» (проєкт), підготовленому Українською Асоціацією перекладачів України, виділяються схожі компетентності: лінгвістичні, інформаційно-пошукові, міжкультурні, технічні, галузеві та компетентності з управління проєктами [7].

Сервіс-орієнтованість реалізується в спроможності випускників програм: відстежувати та враховувати в роботі нові вимоги індустрії лінгвістичних послуг, у тому числі, й ті, що використовуються щодо нових професійних профілів галузі; вміти взаємодіяти з поточними клієнтами, шукати нових, використовуючи письмову та усну комунікацію для реалізації маркетингових стратегій; визначати вимоги, цілі та задачі клієнта, замовника лінгвістичних послуг, та пропонувати послуги, з урахуванням вимог, цілей та задач; взаємодіяти з клієнтом на всіх стадіях (обговорювати реченці, тарифи/ виставлення рахунків, специфіку надання лінгвістичної послуги, специфікацію тендерних пропозицій, процедуру зворотного зв'язку тощо); організовувати, обраховувати та управляти перекладацьким проєктом, до якого залучено, одного перекладача, колектив перекладачів та/чи інших постачальників лінгвістичних послуг; розуміти сутність та керуватися вимогами стандартів щодо надання лінгвістичних послуг; керувати якістю відповідно до попередньо визначених клієнтом стандартів якості, з урахуванням зворотного

зв'язку або скарг клієнта; усвідомлювати етичні принципи, зафіксовані в галузевих кодексах, здійснювати професійну діяльність відповідно до принципів конфіденційності, чесної конкуренції та неупередженості; взаємодіяти з перекладачами та постачальниками лінгвістичних послуг, тому числі, через участь у професійних організаціях, заходах, присутність в соціальних медіа задля підвищення індивідуальної та колективної професійної видимості; аналізувати практики ринку лінгвістичних послуг, пропонувати стратегії з покращення, реалізуючи соціальну та економічну відповідальність учасника ринку [6].

Безумовно важливими для виконання перекладацьких проєктів, окрім власне сервіс-орієнтованих компетентностей, наведених вище, є технологічні, які включають не лише навички використання автоматизованих систем перекладу, а здатність визначати їхню ефективність стосовно виконання конкретних проєктів, прогнозувати потенційні ризики та впливати на їх мінімізацію як для клієнта, так і для виконавців. Колаборативний характер виконання перекладацьких та локалізаційних проєктів передбачає володіння навичками само(менеджменту), вміння дотримуватися реченців, ефективно використовуючи час і зусилля; спроможність працювати в команді, яка може бути тимчасовою, багатонаціональною, різнопрофільною тощо.

Постановка завдання. Метою дослідження є встановлення місця сервіс-орієнтованих компетентностей в українських магістерських програмах підготовки перекладачів та локалізаторів, а, опосередковано, й окреслення бачення розробниками освітніх програм сучасного процесу виробництва лінгвістичного продукту. Задачами є порівняння ОПП в аспекті забезпечення програмних результатів навчання, дотичних до надання перекладацьких послуг; визначення курсів та узагальнення сфер знань, у межах яких очікується набувати сервіс-орієнтовані компетенції й отримувати досвід управління перекладацькими проєктами. Матеріалом дослідження стали 37 освітньо-професійних програм із підготовки перекладачів з 12 закладів вищої освіти України [8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18]. Освітні програми датовані періодом з 2021 по 2023 роки і надають можливість відстежити загальні тенденції в синхронії.

Виклад основного матеріалу. Складність ситуації з українською підготовкою перекладачів полягає в тому, що за відсутності затвердженого Стандарту професії (станом на червень 2024 року наявний лише проєкт [7]), розробникам освітніх програм рекомендовано керуватися Стандартами

вищої освіти [19]. Затверджений стандарт стосується всієї галузі «Філологія» і не може задовольнити всі потреби, які, як бачимо вище, висувуються до філологів-перекладачів сучасним ринком лінгвістичних послуг. Серед тих загальних та спеціальних компетентностей, а також програмних результатів навчання (ПРН), найдотичнішими до проблем сервіс-орієнтованості, важливості яких було доведено вище, може бути загальна компетентність «Здатність працювати в команді та автономно», спеціальна (фахова, предметна) компетентність «датність застосовувати поглиблені знання з обраної філологічної спеціалізації для вирішення професійних завдань», які, вочевидь, мають забезпечувати ПРН «Використовувати спеціалізовані концептуальні знання з обраної філологічної галузі для розв'язання складних задач і проблем, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог».

ПРН має забезпечуватися освітніми компонентами (ОК), а відповідність – фіксуватися в освітніх програмах (ОП), викладених у вільному доступі на офіційних сайтах ЗВО. Об'єктом нашої наукової розвідки, власне, й стали ОК, що мають забезпечувати набуття сервіс-орієнтованих компетентностей і, зрештою, програмний результат навчання – надання перекладацької послуги і управління процесом її надання. Дані, наведені в ОП у «Матриці забезпечення програмних результатів навчання відповідними компонентами освітньої програми», розглядаються у контексті забезпечення ПРН «Використовувати спеціалізовані концептуальні знання з обраної філологічної галузі для розв'язання складних задач і проблем, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог» [19]. За нашою гіпотезою, забезпечення цього ПРН відповідними курсами відбиває бачення розробниками шляхів та способів «розв'язання складних задач і проблем» у галузі філології (зокрема, й перекладу) і діагностує перспективи набуття сервіс-орієнтованих перекладацьких компетентностей випускниками українських магістерських програм.

Задля виокремлення загальних тенденцій і з урахуванням принципів академічної свободи розробників освітніх програм, які можуть називати курси на власний розсуд, дотичні за змістом ОК було об'єднано в смислові блоки. Переважна більшість ОП, де готують перекладачів, містять наступні блоки навчальних дисциплін: *Методика викладання (іноземної мови, перекладу)*; *Методика проведення наукових досліджень (в тому числі,*

перекладознавчих); Літературознавчий (теоретичний блок); Мовознавчий (в тому числі, перекладознавчий) теоретичний блок); Практика усного та писемного мовлення (першої, другої, третьої іноземних мов); Неперекладацька (асистентська, науково-дослідна) практика; Перекладацька практика; Практичні курси перекладу (в тому числі, курси менеджменту перекладу); Кваліфікаційна робота.

Для статистичних підрахунків було встановлено загальну кількість ОК у проаналізованих ОП, яка становила 457, в середньому 12 ОК в одній освітній програмі. Згодом було визначено кількість, яка забезпечує набуття ПРН «Використовувати спеціалізовані концептуальні знання з обраної філологічної галузі для розв'язання складних задач і проблем, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог» за кожною ОПП. Загальна кількість таких ОК становила 153 (33% від загальної кількості ОК в аналізованих ОПП). Після визначення загальної кількості ОК було класифіковано за поняттєвими блоками. Наступна діаграма демонструє відсоток програм, які обрали ОК тих чи інших блоків для забезпечення ПРН.

Зауважимо, що наведені статистичні дані демонструють лише загальне бачення розробниками досягнення результату «Використання спеціалізованих концептуальних знань з обраної філологічної галузі для розв'язання складних задач і проблем, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог». При цьому деякі з показників свідчать про достатньо формальне ставлення розробників до досягнення результату, який, в принципі, є одним із ключових для подальшої професійної діяльності фахівця сфери лінгвістичних послуг.

Огляд 37 ОП в контексті забезпечення ПРН курсами засвідчує відсутність чіткої орієнтації на задоволення потреб ринку лінгвістичних послуг. Так серед 37 ОП в 2 програмах ПРН забезпечується лише кваліфікаційною роботою. В 3 ОП – виключно неперекладацькою (асистентською чи науково-дослідною) практикою. В 2 ОП – лише теоретичними мовознавчими курсами. В 1 ОП – лише вибірковими дисциплінами, В 1 ОП – лише курсом практики усного та письмового мовлення.

Перекладацькі практики як майданчики для закріплення навичок розв'язання складних задач і проблем, що потребують оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної/недостатньої

інформації та суперечливих вимог розглядаються розробниками програм як такі, що забезпечують досягнення ПРН лише в 35%. Враховуючи прикладний характер перекладацької діяльності, логічно припустити, що такого типу навички можуть бути прищеплені протягом вивчення практичних перекладацьких дисциплін, однак лише 29,7% програм фіксують забезпечення ПРН такими ОК.

На думку близько половини розробників ОП написання кваліфікаційної роботи і прослуховування теоретичних курсів з мовознавства та перекладознавства, – те, що може підготувати випускників до вирішення комплексних задач на ринку лінгвістичних послуг. Окремі курси менеджменту перекладацьких проєктів наявні лише в 4 ОП, що становить лише 10% від загальної кількості проаналізованих ОП.

Безумовно, сам факт фіксації забезпечення ПРН певним освітнім компонентом прикладного перекладацького характеру, зафіксований у Матриці ОП, не гарантує набуття здобувачами повного спектру потрібних навичок. Зауважимо, що за нашими даними, в середньому, відсоток практичних перекладацьких ОК становить лише третину від загального обсягу освітніх компонентів магістерських програм. Із цієї, і так незначної кількості ОК, в 10 ОП наявні «гібридні» курси вивчення мови та перекладу, як-от «Практикум з мовної комунікації та перекладу», «Англійська мова та переклад», «Професійно-орієнтоване мовлення і переклад» тощо, при тому що інколи, це – єдині ОК в ОПП, що мають безпосереднє відношення до перекладу. Зміст таких курсів потребує окремих наукових розвідок під кутом забезпечення ними як набуття власне перекладацьких, так і сервіс-орієнтованих компетентностей.

Висновки. На основі аналізу ОП в контексті практик українського ринку лінгвістичних послуг та загальноєвропейської «Рамки компетентностей Європейської мережі магістерських програм із письмового перекладу» підсумуємо, що сервіс-орієнтовані компетентності не можуть бути набутими в переважній більшості українських програм. В разі, якщо такий ПРН не передбачається отримувати на практичних курсах перекладу чи на спеціалізованих курсах із менеджменту (а таких ОПП – близько 70%), здобувачі не мають можливості набувати навички взаємодії з клієнтами, визначати вимоги, цілі, задачі замовника; обраховувати вартість послуг та управляти перекладацьким проєктом. Так само під питанням формування здатності до визначення ефективності технологій, прогнозування потенційних ризиків та мінімізацію як для замовника, так і для перекладачів; вміння

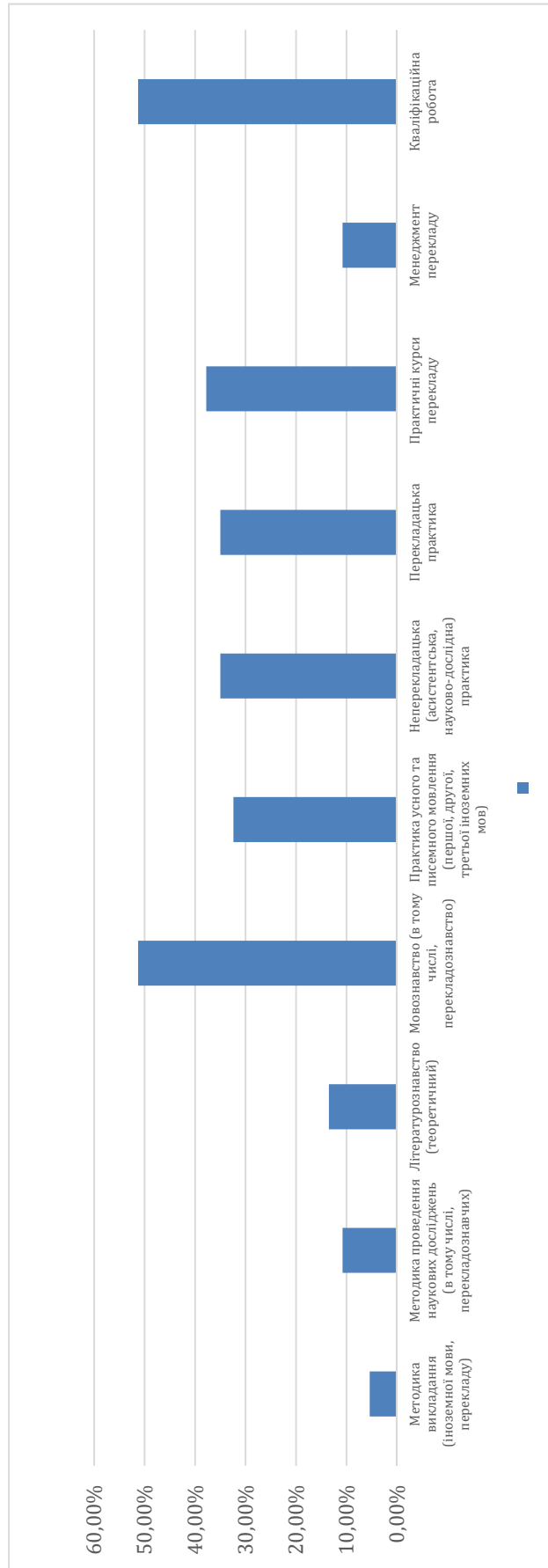

Рис. 1. Забезпечення ПРН Стандарту вищої освіти магістра філології «Використання спеціалізованих концептуальних знань з обраної філологічної галузі для розв'язання складних задач і проблем, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неовної/недостатньої інформації та суперечливих вимог» ОК українських магістерських програм із перекладу

дотримуватися реченців, спроможність працювати в перекладацькій команді.

Комплексною задачею, до розв'язання якої готують перекладачів в українських магістерських програмах, є передусім здійснення філологічних досліджень, на що вказує відсоток ОП, де ПРН забезпечено кваліфікаційною роботою, теоретичними курсами з літературознавства, мовознавства та основ наукових досліджень. Повертаючись до ПРН, можна припускати, що спеціалізовані концептуальні знання з обраної філологічної галузі на магістерських програмах надаються, а розуміння розробниками «специфіки складних задач і проблем» і «неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог» в контексті надання перекладацьких послуг – відсутнє.

Мізерна (10%) кількість ОП, які розглядають перекладацький менеджмент відповідно до його

ролі в індустрії лінгвістичних послуг, впроваджуючи ОК відповідного змісту, відбиває реальне бачення українською академічною спільнотою сучасного процесу виробництва лінгвістичного продукту. Віддаленість української академічної спільноти від реального світу лінгвістичних послуг, яка призводить до нерозуміння комплексного характеру, технологічності та клієнтоорієнтованості послуги перекладу та локалізації, призводить до нехтування сервіс-орієнтованими компетентностями в навчанні перекладачів. Неврахування потреб ринку, загальноєвропейських і світових тенденцій підготовки перекладачів, значно знижує шанси випускників програм на працевлаштування та успішну інтеграцію в індустрії лінгвістичних послуг як на національному, так і на міжнародному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Bondarenko O. Computer-aided tools (CAT) literacy at Ukrainian universities: practices of implementation. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*, 2016. Вип. 146. С. 648–652.
2. Бондаренко К. Л., Бондаренко, О. С. Професійний профіль перекладача-локалізатора в українських програмах підготовки перекладачів. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*, 2023. Вип. 204. С. 13–22.
3. Pérez C. R. Translation and project management. *Translation journal*, 2002. Т. 6, № 4. С. 38–52.
4. Arevalillo J. Y tú, ¿ traduces o proyectas?. *La linterna del traductor*, 2002. № 2. С. 11–18.
5. Plaza-Lara C. Competences of translation project managers from the academic perspective: Analysis of EMT programmes. *The Interpreter and Translator Trainer*, 2022. Т. 16, № 2. С. 203–223.
6. EMT Board European Master's in Translation Competence Framework 2022. European Master's in Translation (EMT), 2022. URL: https://commission.europa.eu/document/download/b482a2c0-42df-4291-8bf8-923922ddc6e1_en?filename=emt_competence_fw_2022_en.pdf (дата звернення: 20.06.2024).
7. Українська асоціація перекладачів. Стандарт професії «Письмовий перекладач» (ПРОЄКТ). URL: <https://www.uati.org/галузеві документи> (дата звернення: 20.06.2024).
8. Освітні програми Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. URL: <http://pnpu.edu.ua/osvitni-programi> (дата звернення: 20.06.2024).
9. Освітні програми Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. URL: http://translationdept.chnu.edu.ua/?page_id=2037 (дата звернення: 20.06.2024).
10. Освітні програми Криворізького державного педагогічного університету. URL: <https://kdpu.edu.ua/navchannia/spetsialnosti-ta-osvitni-prohramy/osvitni-prohramy.html> (дата звернення: 20.06.2024).
11. Освітні програми Львівського національного університету імені Івана Франка. URL: <https://lingua.lnu.edu.ua/academics/master> (дата звернення: 20.06.2024).
12. Освітні програми Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. URL: <https://nmv.pnu.edu.ua/mahistratura/> (дата звернення: 20.06.2024).
13. Освітні програми Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. URL: <https://onu.edu.ua/uk/structure/faculty/rgf/spetsialnosti-ta-spetsializatsii> (дата звернення: 20.06.2024).
14. Освітні програми Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». URL: <https://osvita.kpi.ua/op> (дата звернення: 20.06.2024).
15. Освітні програми Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL: <https://philology.knu.ua/vstup-do-if/mahistratura/osv-prog-mag/> (дата звернення: 20.06.2024).
16. Освітні програми Волинського національного університету імені Лесі Українки. URL: <https://vnu.edu.ua/uk/faculties-and-institutions/fakultet-filologii-ta-zhurnalistiki> (дата звернення: 20.06.2024).
17. Освітні програми Київського національного лінгвістичного університету. URL: <https://www.knlu.edu.ua/osvita/osvitno-profesiini-prohramy.html> (дата звернення: 20.06.2024).
18. Освітні програми Одеського національного морського університету. URL: <https://www.phildep.com.ua/> (дата звернення: 20.06.2024).
19. Міністерство освіти і науки України. Стандарт вищої освіти магістра філології. Київ, 2019. 17 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/06/25/035-filologiya-magistr.pdf> (дата звернення: 20.06.2024).

ІННОВАЦІЇ В КОНЦЕПТУАЛЬНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ: ВИКОРИСТАННЯ МОВНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ТА КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

INNOVATIONS IN CONCEPTUAL LITERARY TRANSLATION: USE OF LANGUAGE TOOLS AND COMPUTER TECHNOLOGIES

Григошкіна Я.В.,
orcid.org/0000-0003-2180-0800
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри теорії і практики перекладу
Донецького національного університету імені Василя Стуса

Яненко І.В.,
orcid.org/0009-0009-7110-7431
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування
Донецького національного університету імені Василя Стуса

Художній концептуальний переклад та інноваційні технології сьогодні посідають центральне місце в обговореннях із перекладознавства. Хоча література зацікавила дослідників ще до того, як переклад став самостійною дисципліною, дискусії щодо нових технологій розпочалися набагато пізніше. Зазвичай вони пов'язані з досягненнями в комп'ютерному та машинному перекладі. Незважаючи на те, що ці питання швидко стали основною та незамінною темою багатьох наукових заходів, очевидно, що ці дві сфери досліджень залишаються поки що окремими.

Метою цієї праці є аналіз інноваційних технологій у контексті використання мовних інструментів та комп'ютерних технологій у концептуальному художньому перекладі. Завдяки опрацюванню наукових джерел виявлено, що нейронний машинний переклад і його адаптація до специфічних доменів за допомогою спеціалізованих корпусів дозволили цій технології значно ширше, ніж раніше, інтегруватися у професію та навчання перекладачів. Попри те, що нейронна парадигма (і deep learning загалом) змогла проникнути у сфери, де креативність відіграє важливу роль, її більше характеризує не феноменальне зростання продуктивності, а масове використання громадськістю та викликані цим дискусії. У багатьох наукових джерелах часто наводяться приклади машинного перекладу художніх творів для підтвердження або спростування певного погляду. Для оцінки релевантності інноваційних технологій і подолання полеміки між противниками та прихильниками машинного перекладу необхідно здійснити випробування інструментів, щоб показати конкретний приклад того, що може створити система, спеціально натренована для концептуального перекладу художніх творів. У висновках підсумовано, що незважаючи на обнадійливі результати, необхідним є інший підхід до машинного перекладу, більш схожий на комп'ютеризовану допомогу людському перекладачеві, ніж на чисту пострадакцію.

Ключові слова: застосування машинного перекладу, аналіз семантичної точності, технології обробки природної мови, інтеграція лінгвістичних баз даних.

Artistic conceptual translation and innovative technologies currently occupy a pivotal place in translation studies discussions. Although literature has been of interest to researchers long before translation became an independent discipline, discussions about new technologies began much later. Debates are usually associated with achievements in computer and machine translation. Despite the fact that these issues quickly become a central and indispensable topic of many scientific events, it is obvious that these two areas of research remain separate for now. The aim of the paper is to analyse innovative technologies in the context of using language tools and computer technologies in conceptual literary translation. The literary analysis method is used to process relevant scientific sources. The results of the study have showed that neural machine translation and its adaptation to specific domains using specialised corpora have allowed this technology to integrate into the profession and training of translators to a much greater extent than before. Although the neural paradigm (and deep learning in general) has penetrated areas where creativity plays a crucial role, it is no longer characterised by phenomenal productivity growth, but rather by widespread public use and the discussions it sparks. Many scientific sources often cite examples of machine translation of literary works to confirm or refute a particular point of view. To assess the relevance of innovative technologies and overcome the controversy between opponents and supporters of machine translation, it is necessary to subject the tool to testing to demonstrate a specific example of what a system specially trained for conceptual translation of literary works can create. By analysing the literature to assess the assistance computer tools can provide to translators of artistic texts, this article offers an in-depth investigation of the topic. To conclude that despite the encouraging results, a different approach to machine translation is necessary, more akin to computerised human translation than to pure post-editing.

Key words: application of machine translation, semantic accuracy analysis, natural language processing technologies, integration of linguistic databases.

Постановка проблеми. Інноваційні технології в концептуальному художньому перекладі передбачають не лише застосування мовних інструментів та комп'ютерних технологій,

а й використання новаторських підходів до творчого процесу перекладу, що дозволяє зберегти й передати відтінки мистецького виразу та ідеї автора [1]. Перекладознавство ґрунтується на перекладі, дослідженні та аналізі перекладених текстів, включаючи художні твори. У цьому контексті художній переклад завжди викликав інтерес у багатьох критиків [2, с. 54]. Це можна пояснити значним впливом літературознавства на розвиток цієї дисципліни, адже багато її представників починали свою наукову кар'єру зі сфери перекладу літературних творів. Проте така особлива увага до літератури зумовлює питання, чи не віддаляє це перекладознавство від його основних наукових завдань? [3, с. 135]. Останнім часом стають усе помітнішими численні досягнення в машинному перекладі або використанні штучного інтелекту та *deep learning*. Разом із підвищеною увагою до машинного перекладу, який часто обговорюється на багатьох конференціях із перекладознавства, креативність та традиційне уявлення про перекладача як носія культури сьогодні підтверджуються як основні цінності «біоперекладу» [4, с. 572]. Насправді відмінність нейронного машинного перекладу від попередніх підходів полягає не стільки в раптово зростанні продуктивності, скільки в досягненні достатнього рівня для його широко використання, а також у його винятковій присутності в медіа. Водночас обговорення, які він викликає, мають дискусійний характер [5, с. 110; 6, с. 933]. Проте вчені мають оптимістичні прогнози щодо досвіду машинного перекладу художніх текстів [7, с. 34]. Нещодавне відродження інтересу до машинного перекладу характеризується тим, що воно вийшло за межі кола перекладачів і програмістів та стало частиною суспільної сфери. Цей медіаажіотаж навколо машинного перекладу, як і інших застосувань *deep learning*, частково пояснюється роллю соціальних мереж у поширенні захоплення штучним інтелектом та машинним перекладом, а також демонстраціями, такими, як *Philosopher AI* чи *Dungeon AI*, які прагнули показати, що машина тепер здатна посісти важливе місце в несподіваних, зокрема творчих, сферах [8, с. 200].

Масштаби цього явища переважно пояснюються тим, що ці застосування, зокрема машинний переклад, стали комерційними продуктами, які підтримують компанії, що поширюють ці інструменти, та люди, які вбачають у штучному інтелекті особисті або фінансові переваги. Таким чином, можна зазначити, що згадки про машинний переклад найчастіше віддаляються від

нейтральності й мають виражене дискурсивне забарвлення.

К. Грего зауважує, що, крім персоніфікації машини, яку вже не розглядають як інструмент, а як «перекладач», рівний людині, вона завжди протиставляється перекладу, здійсненому людиною. Автор також зазначає, що під прикриттям терміна «штучний інтелект» ця технологія представлена як машина, наділена інтуїцією, здатна узагальнювати та розвивати справжні знання, інколи навіть без будь-якої форми навчання, і, звичайно, без згадування про те, що ресурси, які дозволяють їй досягати таких результатів, створені професійними перекладачами [9, с. 13]. Усе це сприяє поширенню машинного перекладу або штучного інтелекту як системи, здатної самостійно виконувати будь-які завдання. Тому важливо дати повніше уявлення про машинний переклад і штучний інтелект загалом, звертаючи увагу на алгоритми, що позбавлені свідомості, неспроможні демонструвати інтелект або навички, які притаманні людям, і чия робота в основному полягає у вивченні та повторенні схем, узятих із мовних корпусів. Такий прагматичний, чи швидше математичний, підхід до машинного перекладу не відкидає ідеального перекладу. Це, навпаки, означає, що, по-перше, ці системи мають свої обмеження, зокрема у зв'язку з лінгвістичною неоднозначністю, залежністю від корпусних даних, витратами на обробку тощо, а по-друге, що вони ґрунтуються на базових принципах, які не виключають можливості їх використання в більш творчих сферах. Отже, першим і головним із цих принципів є необхідність тренувати нейронні системи на даних із відповідної галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті вищезазначеного важливо пропагувати зважені й об'єктивні підходи через критичне використання машинного перекладу, на зразок поширеного зараз концепту грамотності машинного перекладу [10].

Проте, навіть у світлі найбільш оптимістичних оцінок машинного перекладу, художні тексти часто використовують як контрприклад, а в деяких випадках – як аргумент для відкидання інноваційних технологій. Наявні системи перекладу, які переважно ґрунтуються на мовних корпусах та інформації з інтернету, повинні бути об'єктивно оцінені щодо їхньої ефективності в художньому перекладі шляхом аналізу питань та тестування машинних перекладачів.

У зв'язку з посилюваним інтересом до потенційного впливу інноваційних технологій (у широкому розумінні) на літературну сферу автори все

більше спрямовують свою увагу на експерименти з метою вивчення можливостей адаптації систем автоматичного перекладу до художніх текстів [11, с. 1140].

Значна кількість суміжних досліджень присвячена оцінці придатності автоматичного перекладу для перекладу художніх текстів, а також визначенню переваг і недоліків, пов'язаних із впровадженням цієї технології в перекладацькій сфері [12, с. 55]. Ця тема особливо актуальна, адже наочно демонструє як досягнення, так і обмеження автоматичного перекладу, а також акцентує перевагу людського перекладу, порівняно з машинним, незалежно від галузі та специфіки тексту.

Постановка завдання. Мета дослідження – належна оцінка ефективності машинного перекладу та визначення якості систем, орієнтованих на переклад художніх текстів.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, для подолання неточностей машинного перекладу художніх текстів учені розробили спеціалізовану систему автоматичного перекладу, яка ґрунтується не лише на літературних даних, але й на творчості конкретних письменників. Такий підхід полягає не у створенні системи, яка може перекладати весь твір, замінюючи людину, а у створенні інструменту, який допомагатиме перекладачу під час процесу перекладу і може адаптуватися до концепту та стилю письменника [13, с. 6]. Цей підхід збігається з парадигмою, запропонованою в Аль Ісмаїл ще до появи таких функцій, як «AdaptiveMT» або «ModernMT» [14, с. 41]. Якщо ідея адаптації машинного перекладу до художніх текстів для ймовірнісних систем автоматичного перекладу показала позитивні результати, то поява нейронних систем викликала справжній ажіотаж серед перекладознавців. Серед переваг нейронної архітектури, особливо моделей із механізмом уваги, можна назвати: менш буквальні та більш природні переклади, ефективніший результат із лексично багатими текстами й меншу кількість лексичних та морфологічних помилок [15, с. 63]. Ці показники продемонстрували покращення в перекладі художніх текстів, а нова архітектура нейронної мережі, яка повністю спрямована на ці механізми уваги, значно підвищила якість перекладу [16, с. 106]. Фактично, такі моделі автоматичного перекладу, як Transformer, виявили ще кращі результати, адже вони здатні зафіксувати лінгвістичні залежності на більшій шкалі. Ці моделі викликали обговорення машинного перекладу в перекладацьких дослідженнях та привернули увагу до цієї проблеми [17, с. 300].

Проте важливою особливістю підходу з використанням нейромереж є потреба у великій кількості даних, і навчальний корпус має бути спеціалізованим для конкретної галузі, щоб забезпечити оптимальну ефективність. Це робить адаптацію до конкретної галузі одним із головних викликів, що постають перед машинним перекладом у сучасному світі.

Для пристосування нейромережевого машинного перекладу до мов або конкретних галузей було запропоновано численні методи, які можуть працювати з обмеженими ресурсами, що відкрило можливість поширення машинного перекладу на нові сфери. Хоча ідеальний випадок передбачає навчання системи за допомогою відповідних даних, на практиці цей сценарій не завжди є можливим і стає ключовим викликом у сфері автоматичного перекладу художніх текстів. У будь-якому випадку створення і впровадження систем машинного перекладу, що адаптовані до конкретних галузей, стало загальним явищем і однією з ключових пропозицій сучасних постачальників послуг. Першим і головним принципом є необхідність навчання нейромережевих систем на даних, специфічних для конкретної галузі.

Застосування новітніх технологій у літературній сфері породжує низку етичних та практичних питань. На сьогодні така технологія, як машинний літературний переклад, передусім використовується як допоміжний інструмент для навчання або для поширення й визнання творів. Але в майбутньому вона може стати індивідуальним помічником для перекладачів, якщо продуктивність систем продовжить зростати, а також буде можливість передбачити його легку інтеграцію в наявні робочі інтерфейси [18, с. 33]. Аналіз літератури дав можливість визначити найактуальніші переваги й недоліки машинного перекладу художніх текстів (табл. 1).

Зрозуміло, що переваги використання машинного перекладу варто розглядати з погляду системи, яка інтерактивно допомагатиме професіоналам під час процесу перекладу, сприятиме їхній роботі та підтримуватиме творчий підхід. Це особливо актуально у випадку, якщо систему навчено самими перекладачами на основі їхніх перекладів. Однак цей сценарій передбачає перегляд взаємодії між людиною та машинами, адже спосіб, яким машинний переклад інтегрується в процес – чи як додатковий пристрій, що попередньо обробляє весь робочий матеріал, чи як одночасна допомога під час перекладу – є вирішальним чинником остаточної якості цільового тексту.

Таблиця 1

Основні переваги та недоліки машинного перекладу художніх текстів

Переваги	Недоліки
Машинний переклад здатний оперативно обробляти великі обсяги тексту, що дозволяє швидше отримувати перекладені версії художніх творів.	Машинний переклад може не завжди точно передавати емоційний тон, стиль та нюанси художнього тексту, що уможливорює втрату оригінального змісту.
Порівняно з людським перекладом, машинний переклад може бути менш витратним, особливо для великих обсягів тексту.	Художні тексти часто містять неоднозначності та культурні аспекти, які можуть бути складними для автоматизованих систем перекладу.
Інструменти машинного перекладу легко доступні та використовуються без значних труднощів, що дозволяє багатьом користувачам отримувати переклади.	Машинний переклад не завжди здатний врахувати креативність та інтерпретацію, які необхідні для адекватного відтворення художнього тексту.

Джерело: власна розробка авторів.

Так само як складність тексту може різко відрізнятися для машин та людей, технологія автоматичного художнього перекладу може забезпечити додаткові переваги для біоперекладу (табл. 2).

Основною перевагою автоматизованих систем є їх здатність виявляти та відтворювати схеми, які інакше були б непомітними звичайному оку.

Вони стають більш значущими, коли базуються на індивідуальних перекладах, оскільки персоналізовані інструменти здатні враховувати реальні вибори перекладу та забезпечувати лексичну або синтаксичну цілісність тексту, навіть на більш абстрактному рівні [19, с. 25]. Ці переклади не призначені для того, щоб заглушити голос перекладачів. Навпаки, вони поліпшують стилістичну гармонію всього тексту, що може мати важливе значення, особливо враховуючи обсяг роботи, необхідної для перекладу окремого твору або літературної серії. Вони також дають додаткову перспективу, яка може підтримати та розширити людську креативність.

Найпоширенішою мовою, якою здійснюється переклад за допомогою програм штучного інтелекту, залишається англійська. До того ж серед

англо- і неанглоцентричних перекладів до мов з високим рівнем ресурсів (за наявністю матеріалів для навчання ([і великою кількістю користувачів] – примітка авторів) відносять французьку й німецьку (на латинській графіці), серед кириличних зазначають українську, а серед азійських – китайську та японську. Для досягнення вищої якості перекладу в результаті здійсненого дослідження на матеріалі 18 мовних напрямів і кількох версій програм штучного інтелекту запропоновано використання Microsoft Translator (MSTranslator) як основної системи перекладу, а потім залучення GPT як резервної системи, коли виявлена незадовільна якість MS-Translator [20]. Найкращий результат при перекладі досягається за умови гібридного підходу, який поєднує новітні системи NMT і GPT-моделі [20]. В іншому дослідженні з оцінки ефективності різних систем перекладу з іспанської – 11 мовами корінних народів Південної Америки з'ясовано, що навіть великі мовні моделі, такі як GPT-4, не дуже добре підходять для мов із вкрай обмеженими ресурсами [21, с. 166].

Натомість впровадження технологій автоматичного літературного перекладу породжує нові

Таблиця 2

Переваги технології художнього автоматичного перекладу для біоперекладу

Точність і швидкість	Технологія машинного перекладу може значно покращити точність та швидкість перекладу літературних текстів. Вона дозволяє швидко та ефективно перекладати великі обсяги тексту, зберігаючи при цьому високу точність.
Збереження стилю та настрою	Деякі системи машинного перекладу можуть бути налаштовані на збереження стилю та настрою оригінального тексту. Це допомагає зберегти унікальність та емоційне навантаження літературних творів.
Масштабність і доступність	Технологія машинного перекладу може бути застосована для великої кількості літературних текстів, що робить її ідеальним інструментом для біоперекладу великих обсягів літератури.
Покращення творчого потенціалу	Швидкий та ефективний переклад може звільнити біоперекладачів від рутинної роботи перекладу, залишаючи їм більше часу та енергії для творчої інтерпретації та редагування перекладу.

Джерело: власна розробка авторів.

питання про інтелектуальну власність, права на дані та ступінь видимості публікації [22, с. 11389]. Однак ризики не обмежуються лише статусом фахівців, а також стосуються якості перекладів. Більшість занепокоєнь виникають унаслідок неконтрольованого та необґрунтованого використання цієї технології, особливо, якщо вона має на меті лише заміну людини з міркувань економії та підвищення продуктивності.

Також важливо з'ясувати, який вплив матиме ця технологія на творчість. Необхідно визначити, чи призведе вона до зниження цього аспекту, чи постредагування допоможе пом'якшити негативні прогнози. Усі ці більш детальні аналізи людських аспектів технологій автоматичного літературного перекладу надзвичайно важливі, але вони стають ще складнішими через те, що переклад є вираженим суб'єктивним завданням, результати виконання якого часто суперечливі, і наразі, можливо, ще не існує спеціалістів, які б були однаково ознайомлені як із літературою, так і з постредагуванням.

Висновки. Художній концептуальний переклад та передові технології сьогодні є основними темами обговорень у перекладознавстві. Ці обговорення зазвичай пов'язані з досягненнями в галузі комп'ютерного та машинного перекладу. Для оцінки значущості інноваційних технологій та подолання суперечок між прихильниками та противниками машинного перекладу необхідно здійснити випробування інструментів, щоб продемонструвати конкретний приклад можли-

востей системи, спеціально налаштованої для концептуального перекладу художніх творів. На основі аналізу літератури з метою оцінки корисності комп'ютерних інструментів для перекладачів художніх текстів зроблено висновки, згідно з якими нейронний машинний переклад демонструє обнадійливі результати, передбачає інший підхід до перекладу, більш подібний до комп'ютеризованої допомоги людському перекладачеві, ніж схожий на чисту постредакцію.

Крім того, розглянуто проблему об'єктивного підходу до питання автоматичного перекладу художніх текстів та необхідності адаптації систем машинного перекладу в цьому напрямі. Аналіз літератури виявив, що різні системи, які тестувалися на різних творах і мовах, можуть давати неоднакові результати. Вбачається можливим стверджувати, що переваги виникають при переході від нейронного машинного перекладу до ймовірнісного перекладу, особливо під час застосування архітектури Transformer. Покращуючи ці системи для художніх текстів, зокрема на даних конкретного жанру, створених певним письменником та перекладачем, можна досягти значно кращих результатів, особливо в художньому тексті, явно складному для автоматичного перекладу. Застосування технології машинного перекладу має свої переваги й недоліки. Рекомендують комбінований підхід, де головна роль належить людині-професіоналу, що вирішуватиме де, якою мірою і яку програму використовувати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Koka N. A., Akan M. F., Kana'n B. H. I., Khan M. R., Zulfiquar F., Jan N. Impact of artificial intelligence (ai) on translation quality: assessment and evaluation. *Journal of Southwest Jiaotong University*. 2023. № 58. Vol. 4. URL: <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2024.3366802> (дата звернення: 20.05.2024).
2. Gries S. T., Jansegers M., Miglio V. G. Quantitative methods for corpus-based contrastive linguistics. *New approaches to contrastive linguistics: empirical and methodological challenges* 2020. Vol. 336. P. 53–84. URL: <https://doi.org/10.1515/9783110682588-003> (дата звернення: 20.05.2024).
3. Bednarek M., Carr G. Computer-assisted digital text analysis for journalism and communications research: introducing corpus linguistic techniques that do not require programming. *Media International Australia*. 2021. № 181. Vol. 1. P. 131–151. URL: <https://doi.org/10.1177/1329878X2094712> (дата звернення: 19.05.2024).
4. Khan A. I., Al-Badi A. Open source machine learning frameworks for industrial internet of things. *Procedia Computer Science*. 2020. № 170. P. 571–577. URL: <https://doi.org/10.1016/j.procs.2020.03.127> (дата звернення: 21.05.2024).
5. Khasawneh M. A. S. The Potential of Ai in Facilitating Cross-Cultural Communication Through Translation. *Journal of Namibian Studies: History Politics Culture*. 2023. № 37. P. 107–130. URL: <https://namibian-studies.com/index.php/JNS/article/view/4654> (дата звернення: 20.05.2024).
6. Khasawneh M. A. S., & Al-Amrat M. G. R. Evaluating the Role of Artificial Intelligence in Advancing Translation Studies: Insights from Experts. *Migration Letters*. 2023. № 20. Vol. S2. P. 932–943. URL: <https://doi.org/10.59670/ml.v20iS2.3745> (дата звернення: 20.05.2024).
7. Benmansour M., Hdouch Y. The Role of the Latest Technologies in the Translation Industry. *Emirati Journal of Education and Literature*. 2023. № 1. Vol. 2. P. 31–36. URL: <https://doi.org/10.54878/vc4zby09> (дата звернення: 19.05.2024).

8. Bohatyrets V. AI and Machine Translation Post-editing: Advancements and Challenges (Insights for Students of International Studies). *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2023. № 13. P. 195–209. URL: <https://doi.org/10.31861/mediaforum.2023.13.198-209> (дата звернення: 20.05.2024).
9. Bushman I. Education in the 21st century: philosophical foundations and principles. *Futurity Philosophy*. 2022. № 1. Vol. 2. P. 4–15. URL: <https://doi.org/10.57125/FP.2022.06.30.01> (дата звернення: 19.05.2024).
10. Grego K. From the cognitive turn to AI: reflections on recent trends in translation (studies). *IRIS AIR*. 2023. URL: <https://air.unimi.it/handle/2434/1020932> (дата звернення: 19.05.2024).
11. Feder A., Keith K. A., Manzoor E., Pryzant R., Sridhar D., Wood-Doughty Z., Yang D. Causal inference in natural language processing: Estimation, prediction, interpretation and beyond. *Transactions of the Association for Computational Linguistics*. 2022. № 10. P. 1138–1158. URL: https://doi.org/10.1162/tacl_a_00511 (дата звернення: 20.05.2024).
12. Nikolenko K. Artificial Intelligence and Society: Pros and Cons of the Present, Future Prospects. *Futurity Philosophy*. 2022. № 1. Vol. 2. P. 54–67. URL: <https://doi.org/10.57125/FP.2022.06.30.05> (дата звернення: 20.05.2024).
13. Munawaroh, S., Hastami, Y., Suwandono, A., Probandari, A. N., Hartono, Wiyono, N., Ghozali D. A., Herawati F., Afifah U. M., Hanifah A. A. N. N. Reading Holy Quran to Improve Episodic Memory in Elderly. *Futurity Medicine*. 2023. № 2. Vol. 3. P. 4–11. URL: <https://doi.org/10.57125/FEM.2023.09.30.01> (дата звернення: 30.05.2024).
14. Ramakrishnan R. CSR and Sustainable Development Interrelations. *Law, Business and Sustainability Herald*. 2022. № 2. Vol. 1. P. 40–48. URL: <https://lbsherald.org/index.php/journal/article/view/33> (дата звернення: 20.05.2024).
15. Al Ismail Y. A. The Evolution of Empirical Research in Translation Studies: From Cognitive Insights to AI-Enhanced Horizons. *International Journal of Linguistics, Literature and Translation*. 2023. № 6. Vol. 12. P. 61–65. URL: <https://doi.org/10.32996/ijllt.2023.6.12.8> (дата звернення: 21.05.2024).
16. Petchenko M., Fomina T., Balazyuk O., Smirnova N., Lugova O. Analysis of trends in the introduction of digitalisation and digitalisation in accounting (ukrainian case). *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. № 1. Vol. 48. P. 105–113. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.1.48.2023.3951> (дата звернення: 21.05.2024).
17. Poplavskiy M., Rybinska Y., Ponochozna-Rysak T. The specific of synesthesia in contemporary american and english poetry and its impact on the reader. *Cogito*. 2020. № 12. Vol. 3. P. 297–315. URL: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=1034449> (дата звернення: 20.05.2024).
18. Rakhimov T. Research on moral issues related to the use of artificial intelligence in modern society. *Futurity Philosophy*. 2023. № 2. Vol. 2. P. 30–43. URL: <https://doi.org/10.57125/FP.2023.06.30.03> (дата звернення: 21.05.2024).
19. Salloum S., Gaber T., Vadera S., & Shaalan K. Phishing email detection using natural language processing techniques: a literature survey. *Procedia Computer Science*. 2021. № 189. P. 19–28. URL: <https://doi.org/10.1016/j.procs.2021.05.077> (дата звернення: 21.05.2024).
20. Hendy, A., Abdelrehim, M.G., Sharaf, A., Raunak, V., Gabr, M., Matsushita, H., Kim, Y., Afify, M., Awadalla, H.H. How Good Are GPT Models at Machine Translation? A Comprehensive Evaluation. 2023. Cornell University. URL: <https://browse.arxiv.org/pdf/2302.09210v1> (дата звернення: 30.05.2024).
21. Stap, D., Araabi, A. ChatGPT is not a good indigenous translator. *Proceedings of the Workshop on Natural Language Processing for Indigenous Languages of the Americas (AmericasNLP)*. 2023. Toronto, Canada. Association for Computational Linguistics. P. 163-167. URL: <https://aclanthology.org/2023.americasnlp-1.17> (дата звернення: 30.05.2024).
22. Guo S., Zhang S., Feng Y. Glancing future for simultaneous machine translation. In *ICASSP 2024-2024 IEEE International Conference on Acoustics, Speech and Signal Processing (ICASSP)*. 2024. P. 11386–11390. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/10446517> (дата звернення: 20.05.2024).

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКОЮ

SOME ASPECTS OF TRANSLATING GERMAN ACADEMIC VOCABULARY INTO UKRAINIAN

Дужа-Задорожна М.П.,

orcid.org/0000-0003-4813-3294

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри прикладної лінгвістики

Національного університету «Львівська політехніка»

Зелінська А.А.,

orcid.org/0009-0001-3848-4683

студентка II курсу магістратури кафедри прикладної лінгвістики

Національного університету «Львівська політехніка»

У статті розглянуто сучасну академічну лексику, яку використовують в документації освітніх програм у Німеччині. Особливу увагу приділено проблемам перекладу німецької академічної термінології українською мовою, що пов'язані, зокрема, з розбіжностями в системах вищої освіти Німеччини та України.

Метою нашої статті є вивчення та аналіз специфіки німецької академічної лексики, а також її переклад на українську мову. Також проаналізовано виклики, що виникають у процесі адаптації вказаної термінології до вітчизняних реалій для забезпечення її точності та відповідності українському освітньому контексту.

Швидкі зміни у суспільстві, зумовлені технологічним розвитком та цифровою глобалізацією, значно впливають на всі аспекти життя, включаючи освіту. Прогрес у наукових дослідженнях неможливий без розвитку освітньої системи, що сприяє створенню міждисциплінарних наук. Фахові мови інтегрують знання з різних сфер і об'єднують традиційні науки. Спочатку дослідження фахових мов зосереджувалося на аналізі словникового запасу та вузькогалузевої термінології, але за останні роки воно розширилося до вивчення лінгвістичного статусу спеціалізованих мов.

Освітній процес має відповідати вимогам сучасного світу, що вимагає змін у навчальних планах та програмах. Особливості перекладу німецької академічної лексики українською мовою зумовлені різними системами освіти, мовними структурами, термінологією та стилістичними особливостями. Це вимагає комплексного підходу і глибоких знань у галузі лінгвістики та перекладознавства.

Висновки свідчать про те, що німецька академічна лексика є важливою складовою фахової мови професійної педагогіки. Для належного сприйняття та адекватного перекладу необхідні відповідні компетенції, адже терміни можуть мати різні значення у різних контекстах. Важливо не лише дослівно перекладати термінологічні одиниці, а й передавати їх зміст з урахуванням специфіки української академічної лексики. У дослідженні з'ясовано, як ефективно здійснювати переклади та зберігати точність передачі академічної лексики в умовах культурних та освітніх відмінностей.

Ключові слова: академічна освіта, фахова мова, академічний термін, німецька академічна лексика, переклад.

The article explores the contemporary academic vocabulary used in the educational program documents in Germany. It focuses on the challenges of translating German academic terminology into Ukrainian, particularly those arising from the differences in the higher education systems of Germany and Ukraine.

The purpose of this study is to examine and analyze the specifics of German academic vocabulary and its translation into Ukrainian. The article also delves into the difficulties encountered in adapting this terminology to the national context, ensuring its accuracy and relevance to the Ukrainian educational framework.

The rapid societal changes driven by technological advancements and digital globalization significantly impact all life aspects, including education. Progress in scientific research is impossible without an educational system fostering the creation of interdisciplinary sciences. Specialized languages integrate knowledge from various fields, bridging traditional sciences. Initially, the study of professional languages concentrated on the analysis of vocabulary and niche sectoral terminology. However, recent years have seen an expansion to include the linguistic status of specialized languages.

The educational process must align with the demands of the modern world, necessitating changes in curricula and programs. The peculiarities of translating German academic vocabulary into Ukrainian stem from the divergent education systems, language structures, terminology, and stylistic nuances. This requires a comprehensive approach and profound knowledge of linguistics and translation studies.

The conclusions indicate that German academic vocabulary is a vital component of the professional language of vocational education. Accurate perception and translation necessitate appropriate competencies, as terms can vary in meaning across different contexts. It is crucial not only to translate terminological units literally but also to convey their meanings considering the specifics of Ukrainian academic vocabulary. The study provides insights on effectively translating and maintaining the accuracy of academic vocabulary amidst cultural and educational differences.

Key words: academic education, professional language, academic term, German academic vocabulary, translation.

Актуальність проблеми. У сучасному світі академічна мобільність, міжнародне співробітництво та глобалізація стають ключовими елементами розвитку освіти. Важливою складовою цього процесу є точний та якісний переклад академічної лексики, яку використовують в документації та навчальних матеріалах європейських, зокрема, німецьких, навчальних закладів. Відмінності в освітніх системах та різні культурні контексти створюють труднощі при перекладі й адаптації академічної термінології, що може негативно вплинути на якість і розвиток освіти, ефективність міжнародної академічної співпраці та розуміння наукових матеріалів. Це вимагає детального аналізу та розробки відповідних методологічних підходів до перекладу німецької академічної лексики українською мовою. Виходячи з вищесказаного, вважаємо, що дослідження німецької академічної мови відіграє важливу роль і є особливо актуальним для учасників українського освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відповідно до аналізу наукових джерел, можна стверджувати, що проблемам перекладу фахової лексики присвячено значну кількість праць як в Україні, так і за кордоном. Зокрема, це питання досліджували Т. Кияк [2], М. Кур'янова [4], С. Тарасенко [5], Р. Гоберг (R. Hoberg) [6], Е. Лаврік (E. Lavrik) [9], Д. Мьон, (D. Möhn) [10], Т. Рьольке, (Th. Roelcke) [11], Й. Шнітцер (J. Schnitzer) [12] та інші. Проте, питання перекладу німецької академічної термінології на українську мову ще недостатньо вивчене, особливо в контексті останніх змін у системах вищої освіти та європейських інтеграційних процесів.

Мета дослідження. Виходячи з вищевикладеного, метою нашої статті є вивчення й аналіз специфіки німецької академічної лексики, а також її переклад на українську мову. Об'єкт дослідження – сучасна фахова лексика, яка використовується в документації та навчальних матеріалах системи вищої освіти Німеччини. Предметом дослідження обрано особливості німецької академічної термінології та її адекватне відтворення українською мовою з урахуванням культурних та освітніх контекстів.

Матеріалом дослідження стали різні типи відомчих документів німецьких закладів вищої освіти (положення про проведення екзаменів та організацію навчального процесу, науково-академічні журнали, навчальні платформи, положення про проходження практики, модульні книги, довідники закладів вищої освіти, веб-сайти ЗВО тощо).

Новизна нашого дослідження полягає у комплексному підході до вивчення проблеми перекладу академічної лексики, що передбачає аналіз вказаної лексики та підходів до її відтворення українською мовою, врахування міжкультурних та освітніх особливостей, а також розробку практичних рекомендацій для перекладачів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Швидкі зміни у суспільстві в умовах технологічного розвитку та цифрової глобалізації значно впливають на всі аспекти нашого життя, зокрема й на академічну освіту. Прогрес у наукових дослідженнях є неможливим без постійного розвитку освітньої системи, а це, в свою чергу, впливає на виникнення нових міждисциплінарних наук. Вони інтегрують знання з різних дослідницьких сфер, доповнюють одна одну та прагнуть об'єднати традиційні науки в єдину систему. Їх дослідження спочатку зосереджувалося на аналізі словникового запасу та вузькогалузевій термінології, проте за останні роки розширилося до вивчення лінгвістичного статусу спеціалізованих мов.

Освітній процес має відповідати вимогам сучасного світу, а це вимагає змін у навчальних планах та програмах, особливо в контексті їх уніфікації. Європейські країни активно співпрацюють у цій глобалізованій системі знань, тож українським фахівцям потрібен доступ до джерел з можливістю адекватно сприйняти академічну інформацію. Особливості передачі німецької академічної лексики українською мовою зумовлені не лише різними системами освіти, але й різноманітністю мовних структур, термінології та стилістичних особливостей, що вимагає комплексного підходу і глибоких знань у галузі лінгвістики та перекладознавства.

Проаналізувавши дослідження українських і зарубіжних науковців приходимо до висновку, що хоча існує безліч визначень фахової мови, проте немає єдиної загальновизнаної дефініції. Так, згідно з німецьким лінгвістом Л. Гоффманном, фахова мова – це сукупність усіх мовних засобів у межах конкретної професійної сфери комунікації з метою забезпечення порозуміння між людьми, які працюють у цій сфері. Науковець виділяє сім основних напрямів дослідження фахових мов: лексикологічно-термінологічний, функціонально-мовний, економічний, стилістичний, природничо-науковий, перекладацький та вивчення субмов [7].

На противагу до нього, науковці Д. Мьон і Р. Пелка вважають фахову мову лише варіантом загальновживаної мови, що слугує для пізнання

та спілкування у спеціалізованих галузях [10]. Як показало наше дослідження, фахову мову завжди протиставляють загальнонавчальній, яка є зрозумілою для всіх членів мовної спільноти. Межі між фаховою та загальнонавчальною мовами, а також між окремими фаховими мовами, часто розмиті. Як зазначають дослідники Е. Лаврік і Й. Шнітцер, загальнонавчальна мова є основою для всіх фахових мов, що ускладнює аналіз їхніх відмінностей [9, с. 21; 12 с. 55].

Бурхливий розвиток науки та техніки призвів до появи великої кількості фахових мов, що відповідають різним галузям знань. Горизонтальна структура фахових мов передбачає їхній поділ на наукові, технічні та інституційні мови. Наприклад, німецький лінгвіст Т. Рьольке розрізняє теоретичну мову науки, практичну мову техніки та інституційну мову. Вертикальна структура фахових мов стосується абстрактних рівнів у межах окремої галузі [11]. Зокрема, Л. Гоффманн виділяє п'ять абстрактних рівнів: мова теоретичних наук, мова експериментальних наук, мова прикладних наук, мова матеріального виробництва та мова споживання [8].

Як відомо, фахова мова, відзначається високою абстрактністю викладу, особливим вживанням професійно орієнтованої лексики, певним стилістичним оформленням, що зумовлює специфіку використання відповідних термінів та їх адекватної передачі в системах різних мов. Деякі науковці скептично сприймають визнання академічної субмови в межах мови професійної педагогіки, як фахової, і, насамперед, через її тісний зв'язок із загальнонавчальною мовою. Для мови професійної педагогіки, порівняно з іншими фаховими мовами, характерна також певна неоднорідність, тобто мови у сфері шкільництва, в системі середньої спеціальної освіти та вищій школі виявляють суттєві відмінності [1].

Термінологічні одиниці є важливим елементом фахових мов, оскільки вони використовуються для точного вираження понять і концепцій у певній галузі знань. Проте, їхнє значення може змінюватися залежно від контексту, що створює труднощі в процесі перекладу. Німецький дослідник Р. Гоберг підкреслює, що особливості фахової лексики не повинні створювати перешкоди у комунікації [6].

Використання вузькогалузевої термінології має на меті сприяння однозначності комунікації. Згідно з нашим дослідженням, конкретизація значення терміну має особливо чітке контекстуальне тлумачення. Проте у фаховій академічній лексиці часто спостерігаємо явище полісемії, коли розу-

міння понять залежить виключно від контексту. Наприклад, термін *das Fach* може означати як 1) *навчальний предмет*, так і 2) *спеціальність*; *das Fernstudium* можна перекласти як 1) *дистанційне навчання* та 2) *заочне навчання*; а *die Promotion* може мати три значення: 1) *здобуття вченого ступеня кандидата наук*, 2) *захист дисертації* та 3) *аспірантура*.

Таким чином, точне визначення термінів та уникнення полісемії чи синонімії є критично важливим для забезпечення ясності перекладу.

Існує кілька методологічних підходів до перекладу академічної лексики. Дослівний переклад зберігає структуру та значення оригінального тексту. Наприклад, *die Lehrveranstaltung* перекладається як *навчальний захід* або *заняття*, *die Abschlussnote* як *підсумковий бал*, а *der Bildungskredit* як *позика на навчання*. Адаптація тексту, з іншого боку, пристосовує текст до культурних та мовних особливостей цільової мови, роблячи його більш зрозумілим для читача. Наприклад, термін *die Praxisreflexion* може бути перекладений як *обговорення процесу проходження навчально-виробничої практики*, *das Immatrikulationsamt* як *відділ зарахування студентів до ЗВО*, *das Akademische Auslandsamt* – *міжнародний відділ ЗВО*, що відповідає українському контексту.

Аналіз структури й утворення цих термінів надає цінні знання про лінгвістичні властивості та розвиток фахової мови в академічних контекстах. Вказаний аналіз є важливим для розуміння процесів перекладу на українську мову, оскільки він дозволяє перекладачам зберегти точність, чіткість та адекватність у передачі спеціалізованої інформації. Наприклад, двокомпонентні терміни, такі як:

der Studenttag – *день самостійної роботи студента*

die Praxisreflexion – *обговорення процесу проходження навчально-виробничої практики*

die Abschlussprüfung – *випускний іспит*

die Abschlussarbeit – *дипломна робота*

das Projektlernen – *проектне навчання*

das Selbststudium – *самостійне навчання*

та інші є поширеними у німецькій академічній лексиці. Вони складаються з двох частин, які разом формують новий термін із конкретним значенням.

Передача таких німецьких академічних термінів українською може бути відносно простою, оскільки українська мова також часто використовує структури для вираження схожих понять. Наприклад, *“проектне навчання”* чітко відтворює

структуру і зміст німецького *das Projektlernen*.

Наведемо приклади трикомпонентних термінів, які також часто зустрічаються в німецькій академічній лексичі:

die Masterabschlussarbeit – магістерська кваліфікаційна робота

das Wahlpflichtmodul – обов'язковий навчальний модуль за вибором

die Präsenzstudienform – денна форма навчання

die Bachelorstudiengang – програма бакалаврату

Переклад таких термінів вимагає більшої уваги до граматичних особливостей мови оригіналу та мови перекладу.

Чотирикомпонентні та п'ятикомпонентні композити, такі як:

das Landeshochschulgesetz – закон федеральної землі про вищу освіту

die Fachhochschulzugangsberechtigung – право вступу до вищої фахової школи

використовуються рідше, але вони є також важливою частиною академічної термінології. Передача таких складних термінів вимагає від перекладача глибокого розуміння змісту кожного компонента та їх взаємозв'язків [3], а також контексту, в якому вони вжиті.

Український лінгвіст Т. Кияк вказує, що розуміння структури німецьких композитів допомагає перекладачам знаходити адекватні українські відповідники, зберігаючи при цьому специфіку і точність термінології. Основними викликами тут є збереження змісту та ясності, адже українська мова може мати інші граматичні та синтаксичні особливості [2].

На відміну від німецької, для української академічної лексики утворення складних термінів-композитів не є типовим. Українська, дотримуючись структур аналітичної мови, частіше ніж німецька розподіляє смислову єдність на кілька слів. Таким термінам в українській мові зазвичай відповідає поєднання:

- **Іменник + іменник у родовому відмінку**, наприклад: *der Ausbildungsplatz* – місце здобуття освіти; *das Bildungswesen* – система освіти; *die Erfolgsbescheinigung* – атестат успішності; *die Fortbildung* – підвищення кваліфікації.

- **Іменник + прийменник + іменник**, наприклад: *der Leistungsnachweis* – свідоцтво про успішність; *die Praxisaufgabe* – завдання на період навчально-виробничої практики; *das Prüfungsfach* – предмет, з якого складають екзамен.

- **Прикметник + іменник**, наприклад: *die Ringvorlesung* – лекційний курс; *der*

Hochschulgrad – академічний ступінь; *der Musterstudienplan* – базовий навчальний план.

Вказані вище поєднання є основним засобом утворення термінів в українській мові. Варто зазначити, що у кожному окремому випадку складно визначити, чи є таке поєднання дійсно найменуванням, чи воно є радше описом, який також може бути використаний як визначення терміна.

У навчальній документації закладів вищої освіти Німеччини можна знайти запозичення з англійської мови або комбінацію їх з німецькими термінами, що може викликати неоднозначне їх тлумачення при перекладі, напр.: *blending learning* – комбіноване навчання; *Masterlevel* – магістерський рівень; *das Hochschulranking* – рейтинг ЗВО; *der Gesamtworkload* – загальне навчальне навантаження.

Одним із поширених способів творення німецьких академічних термінів є аббревіація, наприклад: *StuPa* (*Studierendenparlament* – студентський парламент), *HRK* (*Hochschulrektorenkonferenz* – конференція ректорів ЗВО), *DAAD* (*Deutscher Akademischer Austauschdienst* – Німецька служба академічних обмінів), *BC* (*Bachelor* – бакалавр) тощо.

При перекладі важливо зберегти зміст аббревіатури, тобто повністю передати інформацію, яку вона містить. У деяких випадках, особливо для широко відомих міжнародних аббревіатур, доцільно використовувати загальноприйняті скорочення, наприклад, *der Durchschnittsleistungsgrad (grade point average (GPA))* – середній академічний бал.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, наше дослідження показало, що німецька академічна лексика, хоча і містить меншу кількість вузькоспеціалізованих термінів порівняно з іншими фаховими мовами, є важливою складовою фахової мови професійної педагогіки. Для належного сприйняття та адекватного перекладу її термінології потрібні відповідні компетенції, оскільки один і той самий термін може мати різні значення в різних контекстах.

Особливості перекладу німецької академічної термінології на українську пов'язані з відмінностями у системах вищої освіти Німеччини та України. Важливо не лише дослівно перекладати термінологічні одиниці, а й передавати їх зміст з урахуванням специфіки української академічної лексики. Аналіз структури та утворення двокомпонентних, трьохкомпонентних та більш складних німецьких академічних термінів є важливим для розуміння лінгвістичних властивостей та розвитку фахової мови. Так, двокомпонентні терміни часто мають чіткі відповідники

в українській мові, що сприяє точності перекладу. Трикомпонентні та більш складні терміни-композиції вимагають глибшого аналізу та розуміння контексту для забезпечення адекватності їх передачі. Українська мова, на відміну від німецької, рідше використовує складні композиції, віддаючи перевагу аналітичним структурам, що також впливає на підхід до процесу перекладу.

Запозичення з англійської мови та аббревіації, які часто зустрічаються, є ще однією особливістю німецької академічної термінології. Перекладачі

повинні враховувати ці аспекти, щоб забезпечити точність та зрозумілість їх перекладу.

Таким чином, особливості перекладу академічної лексики з німецької на українську зумовлені різними системами освіти, мовними структурами, специфічною термінологією та стилістичними особливостями мов, що вимагає комплексного підходу та глибоких знань у лінгвістиці та перекладознавстві.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо в проведенні морфологічно-синтаксичного аналізу німецької академічної лексики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дужа-Задорожна М. П., Задорожний В. В. Особливості перекладу німецької академічної лексики. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства : збірник наукових праць*. 2017. Вип. 12. С. 72–77.
2. Кияк Т. Р. Фахові мови як новий напрям лінгвістичного дослідження. *Іноземна філологія*. Львів: ЛНУ імені І. Франка, 2009. Вип. 121. С. 138–142.
3. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства: навчальний посібник. Вінниця: Нова Книга, 2008. 512 с.
4. Кур'янова М. О. Граматичні труднощі перекладу німецьких науково-технічних текстів українською мовою: Автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2006. 19 с.
5. Тарасенко С. Є. Проблеми перекладу українських і англійських академічних термінів. *Актуальні питання освіти і науки : збірник наукових праць*. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. С. 432–437.
6. Hoberg R. Probleme bei der Erstellung fachsprachlicher Textbanken für Deutsch als Fremdsprache. Darmstadt: Primus, 1994. 410 S.
7. Hoffmann L. Ein textlinguistischer Ansatz in der Fachsprachenforschung. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1987. 305 S.
8. Hoffmann L. Fachsprachenlinguistik zwischen Praxisdruck und Theoriebedarf. *Deutsch als Fremdsprache : Zeitschrift zur Theorie und Praxis des Deutschunterrichts für Ausländer*, 1991. Band 2, № 1. S. 28–37.
9. Lavric E. Fachsprache und Allgemesprache in der wirtschaftsprachlichen Ausbildung. *Fachsprachenforschung*. 2000. Band. 4. S. 15–25.
10. Möhn D., R. Pelka. Fachsprachen: Eine Einführung. Tübingen: Niemeyer Max Verlag, 1998. 171 S.
11. Roelcke Th. Fachsprachen. 2. Aufl. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2005. 253 S.
12. Schnitzer J. Wie fachsprachlich ist unser Sprechen über Fachsprache? *Fachsprache und Allgemesprache in der wirtschaftsprachlichen Ausbildung*. 2000. № 1. S. 47–57.

РОЗДІЛ 6

СТРУКТУРНА, ПРИКЛАДНА ТА МАТЕМАТИЧНА ЛІНГВІСТИКА

УДК 811.111+811.161.2

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.34.1.31>

ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ГАЛУЗЕВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ОЦІНКАХ СУЧАСНИХ НАУКОВЦІВ (НА ПРИКЛАДІ АВІАЦІЙНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)

FEATURES OF THE INTERNAL ORGANIZATION OF INDUSTRY TERMINOLOGY IN THE ASSESSMENTS OF MODERN SCIENTISTS (ON THE EXAMPLE OF THE AVIATION TERMINOLOGY OF ENGLISH AND UKRAINIAN LANGUAGES)

Медведь О.В.,

orcid.org/0000-0001-5977-5773

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри прикладної лінгвістики

Національного аерокосмічного університету імені М.Є. Жуковського

«Харківський авіаційний інститут»

У пропонуваному дослідженні на прикладі авіаційної терміносистеми англійської й української мов розглянуто принципи опису внутрішньої організації галузевої термінології в оцінках сучасних науковців.

У термінознавстві найчастіше об'єктом уваги традиційно залишаються саме конкретні термінології (терміносистеми), тобто сукупності термінологічних одиниць, окреслені межами певної науки, технічної галузі, сфери людської діяльності. Проте цей підхід потребує подальших уточнень щодо визначення кількісного і якісного складу обраних для аналізу сукупностей термінів, а також внутрішньої системної організації термінологічних одиниць у межах таких сукупностей.

На сьогодні лінгвістичний опис англійської й української авіаційної термінології знайшов своє втілення в низці наукових розвідок, які відбивають коло проблемних питань, пов'язаних із формуванням і функціонуванням названої термінології як складової науково-технічної лексики в цілому, і шляхи їхнього актуального розв'язання.

Формування авіаційної термінології англійської та української мов, що, за спостереженнями дослідників, відбувається протягом більше ніж двох століть, відображає весь складний процес розвитку авіаційної науки і техніки.

Системність як одна з основних властивостей термінології підкреслена в багатьох практичних термінознавчих наукових працях і є принциповою для аналізу англійської та української авіаційної терміносистеми. Практично для опису внутрішньої організації авіаційної термінології англійської й української мов учені використовують два вихідних принципи: стратифікації на лексико-семантичні групи та польової організації термінології.

Серед дослідників англійської й української авіаційної термінології немає одностайності щодо кількості та якісного складу тематичних груп авіаційних термінів, що й потребує подальшого опрацювання.

Ключові слова: термін, термінологія, авіаційна термінологія, термінополе, системність термінології.

In the proposed study, the principles of describing the internal organization of industry terminology in the assessments of modern scientists are considered using the example of the aviation terminology of the English and Ukrainian languages.

In terminology, the object of attention is traditionally specific terminologies (terminological systems), i.e. collections of terminological units delineated by the boundaries of a certain science, technical field, sphere of human activity. However, this approach requires further clarification regarding the determination of the quantitative and qualitative composition of the aggregates of terms selected for analysis, as well as the internal system organization of terminological units within such aggregates.

To date, the linguistic description of English and Ukrainian aviation terminology has found its embodiment in a number of scientific investigations, which reflect the range of problematic issues related to the formation and functioning of the named terminology as a component of the scientific and technical vocabulary as a whole, and the ways of their actual solution.

The formation of aviation terminology in English and Ukrainian languages, which, according to researchers, has been taking place for more than two centuries, reflects the entire complex process of the development of aviation science and technology.

Systematicity as one of the main properties of terminology is emphasized in many practical terminological scientific works and is fundamental for the analysis of English and Ukrainian aviation terminology. Practically, to describe the internal organization of aviation terminology in English and Ukrainian languages, scientists use two basic principles: stratification into lexical-semantic groups and field organization of terminology.

Among researchers of English and Ukrainian aviation terminology, there is no consensus regarding the number and qualitative composition of thematic groups of aviation terms, which requires further elaboration.

Key words: term, terminology, aviation terminology, terminological field, terminology systematicity.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Сучасні дослідники констатують, що у вітчизняному термінознавстві спостерігається розвиток низки незалежних напрямків дослідження – історичного, теоретичного, прикладного, зіставного (порівняльного), функційного, когнітивного тощо. Проте найчастіше об'єктом наукової уваги традиційно залишаються саме конкретні термінології (терміносистеми), тобто сукупності термінологічних одиниць, окреслені межами певної науки, технічної галузі, сфери практичної людської діяльності. Спеціалісти, указуючи предмет вивчення, достатньо послідовно користуються поняттями «наука», «техніка» «промисловість», а також деякими іншими концептами суспільної практики, а саме «професія», «сфера людських знань» тощо. Однак очевидно, що перераховані поняття не є суто лінгвістичними чи термінознавчими, отже, їхнє залучення до практичних досліджень у цих дисциплінах потребує подальших уточнень щодо визначення кількісного і якісного складу обраних для аналізу сукупностей термінів, а також внутрішньої організації термінів у межах таких сукупностей.

Так, наприклад, авіація (авіаційна промисловість) України, що є однією з галузей важкого машинобудування, на сьогодні залишається стратегічно важливою й базовою для національної обороноспроможності й економіки. Відтак англійська (зважаючи на статус англійської як робочої мови ІКАО) й україномовна авіаційна термінологія неодноразово ставала об'єктом наукових досліджень як така, що потребує комплексного опису й аналізу наявного фонду термінологічних одиниць, його подальшої систематизації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні лінгвістичний опис англійської й української авіаційної термінології знайшов своє втілення в низці наукових розвідок, які відбивають коло проблемних питань, пов'язаних із формуванням і функціонуванням названої термінології як складової науково-технічної лексики в цілому, і шляхи їхнього актуального розв'язання.

Варто відзначити, наприклад, дослідження І. Асмукович, присвячене функціонально-семантичним особливостям англійської фахової мови авіації [1]; студію М. Муравської про загальну характеристику найменувань зі сфери авіації в англійській мові [6] та ін. Своєю чергою, проблеми формування та функціонування україн-

ської авіаційної термінології вивчали, зокрема, В. Варенко В. і К. Добровольська [2; 3]; тематичну класифікацію й джерела походження українських авіаційних термінів із належною повнотою описала Т. Дячук [5]; найбільш вичерпним дослідженням у цій сфері термінознавства є монографія О. Халіновської «Українська авіаційна термінологія: формування і функціонування» [7].

У той же час багато прикладних питань, зокрема аналіз принципів внутрішньої організації термінології, зокрема авіаційної, ще не набули, на наш погляд, свого розв'язання, що й зумовлює актуальність пропонованого дослідження.

Формулювання мети й завдань статті. Метою пропонованої статті є розгляд особливостей опису внутрішньої організації галузевої термінології на прикладі авіаційної терміносистеми англійської та української мов. Відповідно завдання дослідження полягають в аналізі поглядів сучасних науковців на формування англійської й україномовної авіаційної термінології, шляхи її поповнення, особливості системних зв'язків між одиницями цієї терміноскупності.

Виклад основного матеріалу. Як уже зазначалося, різні аспекти формування й функціонування англійської авіаційної термінології досліджували І. Асмукович, Р. Гільченко, М. Муравська; історія виникнення, джерела поповнення, склад і структурно-системна організація українських термінів авіації були об'єктом наукової уваги, зокрема, В. Варенка та Л. Добровольської, Т. Дячук, Л. Халіновської.

Зв'язок історії авіації як галузі науки та техніки й формування англійської авіаційної термінології підкреслений у дослідженні І. Асмукович «Функціонально-семантичні особливості англійської фахової мови авіації». Науковиця відзначає: «Авіаційна термінологія англійської мови виникла у зв'язку з появою повітроплавання й авіації, і її розвиток відбувався паралельно з розвитком цих галузей знання. Формування авіаційної термінології англійської мови, що відбувається протягом більш ніж двох століть, відображає весь складний процес розвитку авіаційної науки та техніки» [1, с. 6–7].

Своєю чергою, дослідниця української авіаційної термінології Л. Халіновська вважає, що у вітчизняному науковому обігу «... витоки авіаційної термінології припадають на кінець XVIII – поч. XIX ст. Активне формування української авіаційної лексики (далі – УАТ), як і більшості терміносис-

тем технічних галузей знань, починається наприкінці 90-х років XIX ст.» [7]. Її твердження, що на українському ґрунті про системне використання авіаційної лексики можемо говорити від початку XX століття [7, с. 93], підтримано й іншими українськими науковцями [3, с. 5].

Окремим аспектом дослідження української авіаційної терміносистеми є питання про джерела її поповнення. Науковці (див., наприклад, [4]) практично одноставно зауважують, що в українській авіаційній термінології, яка перебуває у процесі формування й розвитку, можна виокремити прошарок запозичених лексем і прошарок власне українських лексем (у досить невеликій кількості) (цитуємо за [2, с. 11]. Однак дослідники по-різному оцінюють таке співвідношення запозичених (інтернаціональних) і питомих авіаційних термінологічних номінацій. Так, Т. Дячук на підставі кількісних підрахунків указує, що «зі 100% авіаційних термінів лише 30% – і то з певними застереженнями – мають власне українське походження; 60 – це генетично чужомовний матеріал» [5]. Натомість В. Варенко та Л. Добровольська вважають: «...Авіаційна термінологія незалежно від мови звучання тяжіє до уніфікації, інтеграції та міжмовних запозичень. Тому будь-яка світова мова (а українська тим більше) має значний прошарок термінів, які є міжнародними, інтегрованими» [2, с. 12].

Системність як одна з основних властивостей термінології підкреслена в багатьох практичних термінознавчих наукових працях і є вихідною категорією для аналізу англійської та української авіаційної терміносистеми.

І. Асмукович до внутрішнього складу авіаційної термінології залучає терміни – назви спеціальних понять із галузі авіонавтики: «Це терміни на позначення всіх видів літальних апаратів; їх конструкцій, двигунів та систем забезпечення; озброєння; видів наземного забезпечення; обслуговуючого персоналу у повітрі та на землі; понять аеродинаміки, метеорології, радіолокації, аерофотозйомки, парашутно-десантної служби та авіаційної медицини» [1, с. 6].

Для структурування авіаційної термінології дослідниця використовує поняття термінологічного поля: «Термінологічне поле авіаційних термінів утворюється на основі спільності змісту логічно й семантично організованою системою мовних одиниць та їх парадигматичних зв'язків, що відображають функціонування системи реалій і понять авіаційної сфери в сучасній англійській мові. Польова модель підтверджує розуміння мови як системи підсистем, між якими

відбувається взаємодія та взаємопроникнення» [1, с. 7–8]. На думку авторки, структура термінологічного поля «Авіація» в англійській мові «вичленовується із загального складу термінологічної лексики й охоплює значну кількість термінів, що об'єднуються категоріальною семою “приналежність до авіації” (aviation is the design, development, production, operation, and use of aircraft, especially heavier-than-air aircraft)» [1, с. 7]. Структурно-семантичний підхід дозволив І. Асмукович виділити в досліджуваній терміносистемі чотири мікрополя:

- «The Type of Aircraft»;
- «Aircraft Construction, Equipment and Use»;
- «Aircraft Movement»;
- «Aviation Personnel» [1, с. 8].

Вихідним для дослідження загальної характеристики найменувань зі сфери авіації в англійській мові М. Муравської є поняття семантичного поля: «Маємо центральне поняття, навколо якого групуються інші (інколи складові частини виділеного явища). Наприклад, семантична група Airports передбачатиме складові частини аеропорту: runway, taxiway, tower, terminal building» [6, с. 97]. Спираючись на назване поняття, науковиця виокремлює 12 семантичних груп авіаційних термінів:

- «Aircrafts and their structure»;
- «Airports and their parts»;
- «Airport transport»;
- «Stages of flight»;
- «The procedure of flying for passengers»;
- «Jobs in aviation»;
- «In the air»;
- «Distress and Urgency Messages»;
- «Cockpit instruments»;
- «Weather words»;
- «Words for planes»;
- «Systems in aviation» [7, с. 97–98].

Отже, для виявлення системних зв'язків між англійськими авіаційними термінами вчені користуються поняттями лексико-семантичних груп і термінологічного (семантичного) поля.

Дослідники української авіаційної термінології також вважають, що ця сукупність термінів пов'язана з авіацією як наукою, що визначає засоби й принципи літання на апаратах, важких за повітря, і спирається при цьому на досягнення багатьох фундаментальних і прикладних галузей знань, а також безпосередньо засоби пересування на таких апаратах.

Ця термінологія почала формуватися відносно пізно, тому за своїм складом є достатньо різноманітною. Найтипівішими серед українських авіа-

ційних термінів, на думку Т. Дячук, є такі групи:

- на позначення машин, механізмів, устаткування, апаратів, пристроїв, приладів;
- на позначення деталей устаткування;
- на позначення характеристик технічних понять, їх властивостей;
- на позначення дій, виробничих процесів, подій;
- на позначення посад, спеціальностей;
- на позначення професійних об'єднань, організацій;
- на позначення приміщень будов спеціального призначення, їх частин та цілих підприємств тощо;
- на позначення наук, наукових напрямів, теорій, галузей, концепцій;
- на позначення спеціальних одиниць виміру, стандартів [5].

Дослідниця також використовує поняття термінологічного поля: «У термінологічному полі авіаційної науки функціонують терміни різних галузей знань. Ядро цього поля утворюють терміни, у семантичній структурі яких ключовою є сема «авіація»: *аеропорт, аеросани, пілот, льотчик, літання, летіти, літальний, літне (льотне) поле, літний (льотний), аеронавігація, аеромобіль* та ін.» [5].

Стратифікацію й системність української авіаційної термінології розглядає в монографічному дослідженні Л. Халіновська, вичленовуючи в загальному масиві спеціальної лексики авіабудівників 12 тематичних груп:

- «Види авіації (повітряного флоту)»;
- «Авіаційні галузі, організації, установи, служби»;
- «Види літальних апаратів (ЛА)»;
- «Будови (конструкції) та обладнання ЛА»;
- «Рух ЛА»;
- «Ведення бойових дій ЛА»;
- «Парашутна справа»;
- «Персонал, задіяний в авіаційній сфері»;
- «Місця перебування ЛА»;
- «Авіаційні споруди»;
- «Загальноавіаційні поняття»;
- «Наукові дисципліни та поняття суміжних галузей знань, пов'язаних з авіацією» [7, с. 78–84].

За спостереженнями дослідниці, найбільші з названих груп зазнають ще й подальшого стратифікування. Наприклад, тематична група «Види авіації (повітряного флоту)» охоплює три тематичних підгрупи: назви цивільної, військової та експериментальної авіації; тематична група «Види літальних апаратів» містить назви

літальних апаратів як легших за повітря, так і важчих за повітря; тематична група «Будова (конструкція) та обладнання літальних апаратів» має дві підгрупи: терміни, що позначають будови літальних апаратів і терміни технічного оснащення; тематичну групу «Рух літальних апаратів» формують такі підгрупи: терміни, що позначають рух літальних апаратів, фігури вищого пілотажу та швидкості літальних апаратів.

Науковиця зазначає, що решта тематичних груп (зокрема, «Авіаційні галузі, організації, установи, служби», «Ведення бойових дій літальних апаратів», «Парашутна справа», «Персонал, який працює в авіаційній сфері», «Місця перебування літальних апаратів», «Авіаційні споруди», «Загальноавіаційні поняття», «Наукові дисципліни та поняття суміжних галузей знань, пов'язаних з авіацією») не мають подальшого поділу на підгрупи [7, с. 78–84].

Таким чином, системність української авіаційної термінології дослідники описують, ґрунтуючись на поняттях тематичної групи та термінологічного поля.

Висновки. У сучасному українському термінознавстві основним об'єктом уваги дослідників найчастіше є саме термінології (або терміносистеми), тобто сукупності термінів, окреслені межами певної науки або спеціалізованої галузі людської діяльності. Це, на наш погляд, дозволяє вважати аналіз та узагальнення властивостей термінологічних сукупностей одним із актуальних завдань теоретичної й практичної термінознавчої роботи.

Відповідно в науковому обігу наявна численна кількість наукових розвідок, присвячених різним аспектам формування й функціонування авіаційної термінології – як англійської, так і української.

Учені одноставні, що формування авіаційної термінології англійської та української мов безпосередньо залежить від розвитку авіаційної науки та техніки. Цей процес триває протягом кількох століть, відображає всю складну динаміку уявлень людства про повітроплавання, починаючи від перших згадок про цю можливість пересування й закінчуючи опануванням космічного простору.

Окремим достатньо дискусійним аспектом дослідження української авіаційної терміносистеми є питання про джерела її поповнення. Науковці констатують значну, якщо не переважну, кількість запозичених (інтернаціональних) номінацій серед українських авіаційних термінів.

Системність як одна з основних властивостей термінології підкреслена в багатьох практичних термінознавчих наукових працях і є принциповою для аналізу англійської та української авіаційної терміносистеми.

Аналізуючи склад авіаційної термінології англійської та української мов і її внутрішню організацію, дослідники наголошують на її тематичній різноманітності, виділяючи певні тематичні групи, що, як правило, збігаються в різних наукових розвідках лише частково.

Практично для опису внутрішньої організації авіаційної термінології англійської й української мов учені використовують два вихідних принципи: стратифікації на лексико-семантичні групи та польової організації термінології.

Серед дослідників англійської й української авіаційної термінології немає одностайності щодо кількості та якісного складу тематичних груп авіаційних термінів, що й потребує подальшого опрацювання цих номінацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Асмукович І. В. Функціонально-семантичні особливості англійської фахової мови авіації : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Херсон, 2014. 20 с.
2. Варенко В., Добровольська К. Проблеми та особливості класифікації авіаційних термінів української мови. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. Київ, 2020. № 41. С. 10–16.
3. Варенко В., Добровольська К. Українська авіаційна термінологія: проблеми формування та функціонування. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. Київ, 2017. № 35. С. 5–9.
4. Гільченко Р. О. Загальні аспекти нормалізації авіаційних термінів. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах* : зб. наук. праць. Київ : ІВЦ Держкомстату України, 2002. Вип. 2. С. 75–84.
5. Дячук Т. Авіаційна термінологія української мови : тематична класифікація та генетична характеристика. *Українська наукова термінологія. Проблеми перекладу* : наук.-практ. конф., 11 грудня 2009 р.: тези доп. Київ, 2009. С. 289–298.
6. Муравська С. М. Загальна характеристика найменувань зі сфери авіації в англійській мові. *Філологічні студії : науковий вісник Криворізького національного університету*. Кривий Ріг, 2014. Вип. 10. С. 93–99.
7. Халіновська Л. О. Українська авіаційна термінологія: формування і функціонування : монографія. КММ, 2017. 207 с.

НОМІНАЦІЇ ЛЮДИНИ В УКРАЇНСЬКОМУ МОЛОДІЖНОМУ СЛЕНГУ: СТРУКТУРА, СЕМАНТИКА, ФУНКЦІЇ

NOMINATIONS OF A PERSON IN UKRAINIAN YOUTH SLANG: STRUCTURE, SEMANTICS, FUNCTIONS

Олексенко В.П.,

orcid.org/0000-0002-1358-6325

доктор філологічних наук,

*професор кафедри української і слов'янської філології та журналістики
Херсонського державного університету*

Розгон В.В.,

orcid.org/0000-0003-1230-8048

кандидат філологічних наук,

*доцент кафедри української мови та методики її навчання
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

У статті обґрунтовано, що динамічні процеси у сучасному суспільстві помітно впливають на шляхи розвитку і формування сучасної лінгвістичної науки. Констатовано, що останні кілька десятиліть спостерігаємо пожвавлення в дослідженні розмовного мовлення - як його «літературної» частини, так і позалітературних явищ. Установлено, що активізація та розширення стилістичних функцій розмовної лексики, з-поміж якої провідна роль належить сленгу, експліцитно виявляє основні пріоритети сучасного мовного розвитку, зосібна словникового складу. Доведено, що ставлення до сленгу, емоційно-експресивної лексики усного розмовного мовлення серед науковців неоднозначне. Одні дослідники вбачають у ньому невичерпний словотвірний потенціал, інші, навпаки, заперечують, акцентуючи на негативній конотації сленгізмів. Закцентовано, що завданням лінгвіста не є вважати будь-який мовний феномен як негатив, а зрозуміти його витoki, проаналізувати, що саме стоїть за мовним знаком і з якою метою він використовується в мовленні. З'ясовано причини і чинники сучасного посилення ролі маргінальних елементів у мові, адже на основі функційно-стилістичного аналізу нелітературної лексики у різних мовностилістичних сферах маємо підстави говорити про лінгвокультурні орієнтації на відповідному етапі розвитку мови. Проаналізовано структурно-семантичні особливості сленгових найменувань людини; визначено функційні властивості цих номінацій у сучасному молодіжному сленгу. Висвітлено поняття сленгу та особливості цього соціолекту; окреслено корпус лексем на позначення людини в молодіжному середовищі; здійснено типологічну класифікацію аналізованих лексем; виявлено, які саме особливості людини є найбільш актуальними для її номінації у молодіжному сленгу; зазначено, які синонімії ряди функціують для називання людини; запропоновано методи дослідження аналізованих мовних одиниць. Засвідчено наслідки відмежування сленгізмів від інших страт позалітературної лексики. Аналізуючи назви-сленгізми на позначення людини, стверджено, що політичні обставини, економічні та соціальні перетворення порубіжжя ХХ–ХХІ сторіччя помітно позначилися і на словниковому складі мови. Підтверджено, що саме процеси демократизації мови, свободи слова, послаблення або повної відсутності цензури писемного мовлення спричинили своєрідний «вибух» стилістично зниженої лексики (розмовної, передусім жаргонної, сленгової, навіть обцененої) не тільки в усному мовленні, а й у медіа і навіть художній літературі.

Ключові слова: український молодіжний сленг, номінації, лінгвістика, розмовне мовлення, молодіжне мовлення, емоційно-експресивна лексика, сленгізми, негативна конотація, сленгові найменування, соціолект, позалітературне мовлення.

The article provides the ground for the fact that dynamic processes in modern society significantly affect the ways of development and formation of modern linguistic science. It is stated that the last few decades have seen a revival in the study of conversational speech – both its «literary» part and extra-literary phenomena. It is established that activation and expansion of stylistic functions of spoken vocabulary, among which the leading role belongs to slang, explicitly reveals the main priorities of modern language development, namely its vocabulary. It is proved that the attitude to slang, emotional-expressive vocabulary of spoken speech among scientists is ambiguous. Some researchers see in it an inexhaustible word-forming potential, others, on the contrary, object, emphasizing the negative connotation of slangisms.

It is emphasized that the task of a linguist is not to consider any linguistic phenomenon as a negative, but to understand its origins, to analyze what exactly is behind the linguistic sign and for what purpose it is used in speech. The reasons and factors for the modern increase of the role of marginal elements in language have been elucidated, as on the basis of functional and stylistic analyses of non-literary vocabulary in various linguistic and stylistic spheres we have substantial grounds for talking about linguistic and cultural orientation at the certain stage of language development. Structural and semantic features of slang names for a person have been analyzed; the functional properties of these nominations in modern youth slang have been determined. The concept of slang and features of this sociolect are highlighted; the circle of lexemes for the designation of a person in the youth environment is outlined; typological classification of analyzed lexemes is carried out; it is revealed, what features of people are the most relevant for their nomination in youth slang; it is indicated which synonymous series function to name a person; methods for researching the abovementioned language units are proposed.

The consequences of distinguishing slangisms from other strata of non-literary vocabulary are attested. While analyzing the slang names for a person, it is stated that the political circumstances, economic and social transformations on the border of the twentieth and twenty-first centuries had a significant impact on the vocabulary of the language. It is confirmed that it was the processes of democratization of language, freedom of speech, weakening or complete absence of censorship of written speech that caused a kind of "explosion" of colloquial lexical units (colloquial, slang, even obscene) not only in oral speech, but also in the media and even fiction.

Key words: Ukrainian youth slang, nominations, linguistics, colloquial speech, youth speech, emotionally expressive vocabulary, slangisms, negative connotation, slang names, sociolect, non-literary speech.

Постановка проблеми. Важливою проблемою сучасного українського мовознавства є з'ясування номінативного аспекту мови та мовлення, оскільки називання будь-яких предметів, явищ чи понять є результатом пізнавальної діяльності людини.

Динамічні процеси у сучасному суспільстві помітно впливають на шляхи розвитку сучасної лінгвістичної науки. Оскільки мова – це живий організм, що постійно розвивається, а всі ті процеси, які в ній відбуваються, відповідно є синхронними із розвитком суспільства. П. Гаврилюк, О. Дуденко зазначають, що «політичні, економічні та соціальні ствердження кінця ХХ ст. позначилися і на словниковому складі мови... В умовах інформаційного суспільства надзвичайно зростає роль мови і мовної комунікації, збільшується і вплив молоді в суспільстві, яка і є носієм нелітературних форм, зокрема й молодіжного сленгу» [1, с. 190–191]. На думку К. Бондаренко, «сленг є спільним для всіх тих, хто, володіючи стандартом, у неформальних ситуаціях користуючись добротною розмовною мовою, взагалі є схильними до сленгалізації свого мовлення» [2, с. 47].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теорія номінації досить тісно пов'язана зі з'ясуванням того, як саме співвідносяться між собою поняттєві форми мислення, як створюються, закріплюються і розподіляються найменування між різними фрагментами об'єктивної дійсності. Сьогодні в українській лінгвістиці фіксуємо чимало праць, присвячених дослідженню субстандартних підсистем мови (К. Бондаренко, Г. Врублевська, П. Гаврилюк, Г. Гонта, О. Горбач, О. Дуденко, Т. Должикова, О. Клименко, Л. Кудрявцева, С. Мартос, Л. Масенко, Т. Миколенко, Ю. Мосенкіс, В. Обухова, С. Пиркало, І. Приходько, Я. Рибалка, Л. Ставицька, О. Тараненко, Н. Шульжук, О. Фурса та ін.). Крім того, з'являються наукові студії і молодих дослідників, спрямовані на з'ясування особливостей сленгової лексики в усному мовленні, мові медіа, в художній літературі. Маємо й чимало словників субстандартної лексики: С. Пиркало «Перший словник українського молодіжного сленгу», 1998 [3], «Український молодіжний сленг сьогодні», 1999

[4]; Л. Ставицька «Короткий словник жаргонної лексики української мови», 2003 [5], «Український жаргон», 2005, [6], «Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників», 2008 [7]; «Словник сучасного українського сленгу», (упоряд. Т. Кондратюк, 2006 [8], а також онлайн-версії словників сленгової і жаргонної лексики [9; 12; 21]. **Актуальність** нашої розвідки зумовлена тим, що в останні кілька десятиліть спостерігаємо посилену увагу до дослідження мовлення розмовного, яке є його «літературною» частиною, а також і позалітературних аспектів.

Розширення семантико-стилістичних можливостей розмовної лексики, з-поміж якої помітна роль відведена сленгу, експліцитно вказує на основні напрями сучасного розвитку мови. На переконання Т. Кондратюк, «сленг – це надзвичайно потужна, жива, вільна мовна стихія», «мовна лабораторія, у якій в одне ціле переплавляються різні світогляди, звички, соціальні устрої, творчі поривання», це «наше підсвідоме, яке слугує точним індикатором нашої індивідуальної і соціальної психології» [8, с. 3]. Як справедливо констатувала Л. Ставицька, «жаргонний лексикон в усьому своєму соціосемантичному розмаїтті – це не просто «холодини» словникових значень, а своєрідна картина світу, потужна семіосфера певного часового зрізу культури, що відкриває у слові смислової перспективу як концентрат соціокультурного, духовного, психологічного клімату епохи» [7, с. 12]. Що ж до традиційної для радянських часів негативної оцінки жаргонної лексики, то на сьогодні дослідники розуміють: зовсім «не означає, що сленг має стати еталоном нашого мовлення, але пильний і детальний аналіз розмовної лексики може дати надзвичайно плідні результати» [там само]. І далі продовжує дослідниця, що «гіпертрофія жаргонного субкоду в сучасній комунікації – це не хвороба, а симптом значно глибшої культурної кризи, яку супроводжує звуження індивідуального словника мовної особистості» [там само], а «жаргонний дискурс, попри гвалтування «мовних смаків, є все-таки адекватом» дійсності, іноді страхітливою за найекстремальніший жаргонний ряд» [7, с. 14].

Метою пропонованої студії є аналіз структурних, семантичних властивостей сленгових найме-

нувань людини та визначення функційних особливостей цих номінацій у молодіжному середовищі. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: **висвітлити** поняття сленгу та особливості цього соціолекту; **окреслити** корпус лексем на позначення людини в сучасному молодіжному сленгу; **здійснити** типологічну класифікацію аналізованих лексем; **встановити**, які саме особливості людини є найбільш актуальними для її номінації у молодіжному сленгу; **з'ясувати**, які синонімічні ряди утворюють сленгові найменування людини в українському молодіжному сленгу; **простежити** функційне навантаження таких лексичних одиниць.

Об'єктом дослідження виступають одиниці-сленгізми на позначення людини.

Матеріалом для аналізу слугували номени на позначення людини, виокремлені шляхом суцільного вибирання зі «Словника сучасного українського сленгу» (Т. Кондратюк, Харків, 2006 – далі ССУС) [8].

Методи дослідження. Характер аналізованих мовних одиниць потребував використання таких методів: **описовий** (для інвентаризації, систематизації й інтерпретації лексем); **тематичної** класифікації (для розподілу одиниць за лексико-семантичними групами); **функційний** (для з'ясування семантики й функцій лексем у певному контексті).

Виклад основного матеріалу. Кожна мова у своєму складі має не тільки територіальні відмінності. Неоднорідна вона і в соціальному плані. Мовлення дитини суттєво відрізняється від мовлення дорослої людини. Мовлення людей старшого покоління відрізняється від того, як говорить молодь. У світі існують мови, у яких вимова жінок певною мірою відрізняється від мови чоловіків. Певний вплив на мовні особливості людей має і рід їхніх занять, коло інтересів тощо. Належність до певного класу, соціальне походження, середовище, в якому людина постійно живе, також сприяють появі деяких мовних особливостей.

Загальновідомо, найбільш стійкі, традиційні елементи мовної системи, що формувалися упродовж тривалого періоду розвитку мови і закріпилися суспільною мовною практикою як «правильні», «зразкові», утворюють так звані «мовний стандарт», або «мовну норму» в широкому розумінні [2, с. 19]. К. Бондаренко стверджує, що «мовному стандарту зазвичай протиставляють соціальні діалекти (*арго*, *жаргони* та *сленг* – курсив наш – В. О.; В. Р.), які відносять до «субстандарту», «субстандартної лексики» і часто

асоціюють із чимось низькосортним, неповноцінним через стилістично знижену конотацію, вульгаризованість, а його носіїв, відповідно, сприймають як неосвічених, некультурних» [2, с. 20]. Проте сленгові одиниці мають місце у мовленні всіх носіїв, незалежно від віку, статі, освіти, посади, соціального стану і т. ін. [1, с. 190].

З'ясовуючи значення і функційні властивості сленгізмів, спробуємо відмежувати їх від інших страт позалітературної лексики. Це зробити досить складно, – зауважують О. Дуденко і П. Гаврилюк, – через «понятійний різнобіч» (термін Т. Кондратюк) серед мовознавців [1, с. 193].

У «Словнику іншомовних слів» (ред. Л. Пустовіт, 2000 [10]) констатовано: «Арго – спеціальний умовний жаргон вузької соціальної групи, набір незрозумілих для сторонніх людей слів і висловів, що вживаються з метою ізолюватися від інших» [10, с. 107]; «Жаргон – мова певної соціальної чи професійної групи, що є відгалуженням загальнонародної і відрізняється від неї набором специфічних слів та висловів, які відображають спеціальні потреби та смаки цієї групи і включаються в жаргон, щоб зробити його незрозумілим для інших; спотворена, вульгарна, неправильна мова» [10, с. 442].

У «Короткому тлумачному словнику лінгвістичних термінів» (С. Єрмоленко, 2001 [11]) ці терміни витлумачено так: «Жаргон – соціальний діалект, яким користуються мовці, об'єднані спільними інтересами, захопленнями, професією, віком, ситуацією. Відрізняється від літературної мови специфічною лексикою і вимовою, існує не окремо, а на основі певної мови», «слова та вирази, що використовуються у спілкуванні людей різних вікових груп, професій, соціальних прошарків» [11, с. 160].

В онлайн-словнику іншомовних слів В. Лук'янюка [12] зазначено: *Арго*: 1) мова якоїсь «вузької соціальної чи професійної групи, не зовсім зрозуміла для сторонніх»; *Сленг* (англ. *жаргон*): 1) «розмовний варіант професійного мовлення; жаргон. 2) жаргонні слова або вирази, характерні для мовлення людей певних професій або соціальних прошарків, які, проникаючи в літературну мову, набувають помітного емоційно-експресивного забарвлення»; *Жаргон*: 1) «мова якоїсь соціальної чи професійної групи, що відрізняється від загальнонародної наявністю специфічних слів і виразів», що властиві цій групі слів; сленг. 2) «умовна, штучна говірка, зрозуміла лише у певному середовищі; арго» [12].

Українська мовознавиця, дослідниця сленгової лексики, Л. Ставицька, – пишуть О. Дуденко

і П. Гаврилюк, – глибоко аналізує аргю, жаргон та сленг, відмінності між ними [1, с. 194], пропонуючи «кількісне розрізнення понять *арго-жаргон-сленг*; (це становить закрити, напіввідкрити й відкрити підсистему, різну міру професіоналізації, що спадає в ряду від аргю до сленгу)» та ін.

У монографії «Аргю, жаргон, сленг: соціальна диференціація української мови» 2005 [13] Л. Ставицька зазначає, що «аргю – це закрити лексична підсистема спеціальних номінацій, які обслуговують вузькі соціально-групові інтереси», передусім пов'язані з певними професіями. «Арготизми – раціональні номінації, які використовують у практичних інтересах професії, ремесла, справи. У проекції на сучасні соціолекти арготизмами можна вважати ті елементи професійних, студентських, армійських субмов, що є невідомими» [13, с. 12], для тих, хто не володіє відповідною ситуацією.

Ураховуючи, що жаргон є напіввідкритою системою, Л. Ставицька вважає, що «варто виділяти дві групи соціальних жаргонів: *професійні жаргони* (курсив наш – В. О.; В. Р.), тісно пов'язані із професійними лексичними системами, і *корпоративні*, або *групові* (курсив наш – В. О.; В. Р.) жаргони. У деяких випадках, однак, важко визначити тип жаргону, оскільки тут немає інтралінгвальних відмінностей. Якщо, наприклад, жаргони студентів, школярів, військовополонених, учасників війни і т. ін. можна без сумніву віднести до корпоративних (групових) жаргонів, то спортивний жаргон для спортсменів-професіоналів є жаргоном професійним. Водночас в устах людей, не пов'язаних зі спортом професійно, ці ж жаргонізм виступають як елементи корпоративного жаргону, підкреслюючи факт тимчасового зацікавлення цих людей спортом. Такі жаргонізми, природно, не входять у звичайний словник і живляються тільки в особливих випадках, наприклад, при спогадах, зустрічах команди і т. ін. [13, с. 12].

Т. Кондратюк, пояснюючи детально кожен термін, акцентує увагу на причинах «термінологічного понятійного різнобою». Основною його причиною вважає запозичення слів з різних мов і в різний час. А тому і різним є їх функційне навантаження. Термін «аргю» та «жаргон» запозичені із французької мови, тому й указують на стилістичне різноманіття мови-донора. «Термін «сленг» походить з англійської мови і загалом більш притаманний західній лінгвістичній традиції» [8, с. 10]. На думку Т. Кондратюк, терміни увійшли до українського словника у різний час, «жаргон» та «аргю» з'явилися у східнослов'янських мовах у другій половині XIX ст. (як наслі-

док впливу французької мови) і досить міцно закріпилися в лексичному складі мови, а термін «сленг» почав використовуватися в кінці XX ст. і спочатку функціонував «у вузькому значенні – для стилістичної характеристики англійської мови...» [8, с. 10].

На переконання О. Дуденко і П. Гаврилюк, аргю було «найдавнішою формою мовної і соціальної інтеграції певної групи, її кодовою ознакою, паролем, що організує певне коло і дає відчуття співтовариства» [1, с. 195]. Появу аргю у Франції пов'язують із «їх різноманітними ремеслами та соціальними протиріччями». Помітний розвиток аргю відбувався у XIV–XV ст., саме тоді з'явилися численні злодійські та злидарські угруповання, в яких культивувалося аргю. Проте аргю зрозуміле лише для «своїх», це закрити лексична система [8, с. 10].

Поняття «сленг» має досить коротку історію в лексичній системі слов'янських мов і є запозиченням із англійської мови. «Тривалий час, – зазначають О. Дуденко і П. Гаврилюк, – лексема використовувалася лише з метою характеристики лексико-стилістичних особливостей англійської мови, дослідження яких у радянській лінгвістиці розпочалося у 60-х роках XX ст.» [1, с. 198]. На сучасному етапі вітчизняної лінгвістики терміном позначають «не літературну лексику, що складається зі слів та значень із відтінком особливої неформальності, які не обмежені за сферою поширення певним регіоном» [8, с. 19].

Т. Кондратюк визначає сленг як «жаргонні слова або вирази, характерні для людей певних професій або соціальних прошарків, які, проникаючи в літературну мову, набувають певного емоційно-експресивного забарвлення» [8, с. 45]. Аналогічне визначення сленгу подає й В. Лук'янюк.

Л. Ставицька стверджувала, що «існування української філології в умовах тоталітарного режиму призвело до вивчення української мови такою, якою вона мусить бути, а не такою, якою вона є, тому і сленг – нелітературний пласт лексики – упродовж тривалого часу сприймався як «словесне хуліганство» [6, с. 34].

О. Дуденко і П. Гаврилюк констатують, що «сленгова лексика впевнено увійшла в мовлення сучасників. Оскільки вона не належить до унормованих форм, то відповідно такі лексеми не входять до Словника української мови (СУМ), проте останнім часом вони зафіксовані у спеціальних лексикографічних джерелах» [1, с. 199]. Т. Кондратюк пише, що «сленг – це живий мовний нерв, який є навдивовижу геніальним індикато-

ром людського буття, настільки тонко і точно розкриває найдрібніші нюанси нашого переживання світу, його сприйняття і передачі...» [8, с. 200]. «Власне, – зазначає далі дослідниця, – «першочерговим завданням і аргументом «ненормативних досліджень є зберегти саму мову, не втратити те, що вона сама і породила. І хоча сленг з усіма інкорпорованими жаргонами, залишками арго та нальотом вульгаризованої лексики презентує мову не з «парадного» боку, але це є жива мовна стихія, своєрідна «мовна лабораторія» [8, с. 6].

Сьогодні дослідженням сленгової лексики активно займаються вітчизняні та зарубіжні вчені-мовознавці. Українські лінгвісти акцентують увагу на таких аспектах: *проблеми лексикографічного опрацювання жаргонної лексики* (В. Боржковський, В. Іванов, С. Пиркало, Л. Ставицька та ін.); *теоретичні основи сутності соціальних мов* (Л. Масенко, В. Петров, Л. Ставицька, Ю. Шевельов, К. Широцький та ін.); *специфіка і засоби творення окремих рівнів мови* (К. Бондаренко, О. Горбач, Й. Дзензелівський, О. Кондратюк, С. Мартос, Т. Миколенко, В. Олексенко, Н. Шульжук та ін.); *взаємодія жаргонного і літературного* (П. Гаврилюк, Н. Дзюбишина-Мельник, Т. Должикова, О. Дуденко, П. Карпалюк, Л. Карпець, К. Котелевець, В. Обухова, Я. Рибалка, Л. Ставицька та ін.).

На виникнення сленгової лексики впливають чимало чинників. Н. Шульжук виділяє такі: *«професійна орієнтація мовця; прагнення людини до самовизначення й визначення свого місця серед інших; бажання, а іноді й необхідність приховати свої слова чи дії від інших»* (курсив наш – В. О.; В. Р.) [15]. *«Психологічною ж основою виникнення сленгу у певних групах носіїв мови є їх бажання бути дотепними, прагнення вразити співрозмовника свіжістю та яскравістю висловлювання; виявити зневагу або байдужість до предмета висловлювання, уникнути звичних, затертих слів і виразів»* [15]. Послугуючись лексемами-сленгізмами, мовець хоче продемонструвати свою розкутість, «вільне володіння словом», відхилення від мовних норм і правил.

Таким чином, «на формування сленгу впливають, з одного боку, чинники психологічного та соціально-символічного характеру, пов'язані зі смислотворчою діяльністю і психологією протесту; з іншого – лінгвістичні чинники, пов'язані з реалізацією принципу мовної економії. Тому сленг сприймається як лінгвістична категорія, що спирається на цілий комплекс психічних, соціальних і внутрішньомовних факторів та зумов-

люється емотивною й естетичною функціями мови», – резюмувала Н. Шульжук [15].

Найчастіше лексеми-сленгізми фіксуюмо у представників молодого покоління. «Молодіжний сленг, переконана С. Мартос, не є гомогенною мовною субстанцією, у ньому можна виділити різноманітні підсистеми мови. У складі молодіжного сленгу наявні елементи загальномолодіжного та спеціалізованих молодіжних жаргонів, злочинного та кримінального арго, часткою професійних жаргонізмів. Лексико-фразеологічне ядро молодіжного сленгу утворюють загальномолодіжний і спеціалізовані молодіжні жаргони» [16, с. 170].

Мова молоді завжди перебуває поза загальномовним літературним стандартом і є яскравим вираженням відкритості, розкутості й динамічності. Як справедливо зауважує О. Кондратюк, «... досі в наукових колах почасти домінує розуміння молодіжного соціодіалекту як «мовного хуліганства». Це є своєрідною реакцією на нівелювання молодими людьми еталону моралі та сформованих цінностей, оскільки молодіжна мова легко виходить за межі дозволеного. Сміливість, надмірна відвертість у висловлюванні, явне утрирування, фіглярство є невід'ємними елементами переважної більшості молоді, «готової до ризику та змін, що й відображається в молодіжному мовленні» [17].

Нестандартне мислення молодого покоління спостерігаємо в характеристиці і позитивних, і негативних найменувань явищ, понять, предметів, а також рис на позначення характеру людини.

Проаналізуємо номінації людини в українському молодіжному сленгу. Велику лексико-семантичну групу на позначення назв людини складають менші групи, **які номінують особу за віковими і гендерними особливостями, за статтю, за візуальними ознаками, за сімейними та дружніми стосунками, за психічними особливостями, за інтелектуальними здібностями, соціальними характеристиками, за моральними якостями, за місцем проживання, за прізвиськом, етнічною чи національною належністю.**

Номінації за **віковими й гендерними особливостями** передбачають розмежування назв чоловіків і жінок, а також диференціацію назв людей за віковими особливостями і статтю: назви молодих людей чоловічої або жіночої статі, назви дітей, назви літніх людей. Цю групу сленгізмів детально проаналізувала Е. Боева [18, с. 352–359]. Ми ж акцентуємо свою увагу на інших групах лексем-сленгізмів на позначення назв людини

в українській молодіжній субкультурі (приклад ми взяли зі «Словника сучасного українського сленгу» [8], далі зазначатимемо лише сторінку).

У молодіжному сленгу представлені **назви понять на позначення сімейних і родинних стосунків, спорідненості та свояцтва**, хоча ці синонімії ряди не досить об'ємні.

На позначення батька вживається лексема *батя*, *батяня*, *коркодитель*, *папик* (одне зі значень). Назва *папик* є запозиченою з російського молодіжного сленгу (*батя й батяня*).

Для називання матері у молодіжному середовищі є живаними такі лексеми: *мазер* (180) запозичене з англійської, *маман* (189) – з французької, та назва, утворена, мабуть, жартівливим зближенням загальнонародної назви *мати* зі співзвучним іменем: *матильда* [8, с. 190].

Батьки називаються *доки* (114), очевидно, скорочення від *доктор*, пор. *док* «звертання до друга, старшого чоловіка» [8, с. 114], *коркодители* (169), *предки* (250), *старі* (280).

Номен на позначення брата у молодіжному середовищі запозичено з англійської мови – *браз*, *бразер* [8, с. 66] або утворені за допомогою суфікса від лексеми брат: *брательник* (66), *братуха*, *братухан* (67). Останні двоє слів можуть бути не тільки назвою брата, а й використовуватися в якості звертання як до друга, так і доброго знайомого.

У ролі шанобливого звертання до співрозмовника-чоловіка фіксуємо лексеми-сленгізми *братуха*, *браток*, *брательо*, *брательа*, *брательник*, *батя*. Вони зовсім не вказують на кровну спорідненість співрозмовників, а лише підкреслюють дружнє чи шанобливе ставлення. Пор. словникові дефініції: «*Брателло*», невідм., ч.; мол.; жарт. 1 мол. Дружнє звертання до чоловіка. 2 крим. Молодший в ієрархії мафіозної структури, який виконує завдання, що потребують жорстокости та фізичної сили» [19]; *Братело*, *брательа*, ч. звертання до чоловіка [8, с. 66]; *Братуха*, 1. Брат. 2. Звертання до друга або доброго знайомого [8, с. 67]; *Батя*, ч. Батько [8, с. 56].

Виявлена лише одна назва сестри – *рося* (267).

У сленгу людину розглядають як соціальну істоту, а отже, відносини людини і суспільства найбільш актуалізовані у сленговій лексиці [2, с. 114]. Тому в молодіжному сленгу фіксуємо сленгові **найменування професій, посад чи роду занять**. Ця група назв людини досить велика за обсягом та різноманітна за змістом. У ній виділяються, з одного боку, *назви представників правоохоронних органів*, а з другого – *назви представників злочинного світу*. Назви міліціонера становлять

досить розгорнутий синонімії ряд: *афен* (49), *лягавий* (184), *мент*, *ментора* (192), *мусор* (200), *фараон*, (304), *демони* (108) – міліціонери. До цієї групи належать також *опер* (217) – працівник правоохоронних органів, *служба* (275) – звертання до солдата або до представника правоохоронних органів. Більшість із них виникли колись в аргі кримінальних злочинців. Етимологія назви *мусор* 'поліцейський', пізніше 'міліціонер'. Номінація прижилася у кримінальному аргі. Традиційно працівника правоохоронних органів порівнюють з образом собаки, що переслідує дичину (*лягавий*).

Назви представників злочинного світу більш різноманітні за значенням: вони називають людей, що знаходяться на різних рівнях тюремної ієрархії. Так, *браток* (66) – представник злочинного угруповання, *мужик* (199) – порядна людина на зоні, *бандос* (54) – 'бандит, злодій', *бригадир* (67) – головний у злочинному колі, *кінь* (160) – на зоні в'язень, що прислуговує іншому в'язню за прогаш у карти [8, с. 160] *петух*, *півень* (228) – це «1) в'язень, до якого ставляться без поваги і який сидить біля в'язничного туалету; 2) чоловік, якого принизили через гомосексуальний статевий акт» [8, с. 228]; *рогатий* (263) – належний до злочинного світу, *урка* (301) – 'не перший раз засуджений', *шкет* (334) – малолітній хуліган. Одне зі значень слова *пацани* (224) – ті, що мають стосунок до злочинного світу. Слова цієї групи прийшли у сленг із кримінального аргі.

Оскільки значна частина носіїв сленгу є представниками учнівського чи студентського середовища, то й з-поміж сленгізмів для називання людини використовуються назви вчителів і викладачів, а також студентів. Учителю називають *вчительця*, *вчиха*, *учительця*, *учиха* (91), *училка* (302), *вчителька хімії* – *хімічка* (316). Зауважимо, що номенів для називання учителів чоловічої статі у школі не зафіксовано. Це пояснюємо тим, що переважну більшість шкільних учителів становлять жінки. Вишівський викладач іменується *препод* (250) – скорочення від рос. *преподаватель*.

Студента у сленгу називають *студ*, *студік*, *студяга* (20), *абітурієнти* – 'абітура, абітуха' (48). Є низка сленгізмів, що називають здобувачів освіти різних спеціальностей: *звір* (144) – студент біофакультету, *педун* (225) – студент педагогічного вищого навчального закладу, *педик* (225) – педагог або студент педагогічного вишу. Сленгізми можуть іменувати студентів відповідного курсу, найчастіше першого. Пор. назви першокурсника: *первак* (226), *салага* (269), *чайник* (324) (одне зі значень першокурсник). Студента третього курсу часто називають номеном *фазан* (303). Студент

другого курсу – *лижник* (173). Припускаємо, що ця назва походить від відповідної лексеми, що позначає людину, яка ходить на лижах. Оскільки знаряддя для ходіння на лижах має дві лижі, то може, через те так і називають саме студента другого курсу.

Невід'ємну частину молодіжного сленгу першого року служби становлять **армійські найменування**: назви солдат: *салабон* (269) – новобранець-військовослужбовець, *салага* (269) – солдат першого року служби, новачок, недосвічена людина, слабак; *дід* (112) – так називають солдата від черепа до демобілізації; назви офіцерів: *лей* (180) – лейтенант, *полкан* (275) – полковник, *старлей* (280) – старший лейтенант. Лексема *служба* використовується в якості звертання до солдата або виконує вокативну функцію до представників правоохоронних органів.

Сленгові іменування людини включають актуальні дії, позначаючи молодь за належністю до певної, відповідної субкультури: *неформал* (211) – «це людина, що не вписується в натовп, 'біла ворона', представник контркультури тощо [8, с. 211]; *кислотник* (159) – «представник окремої субкультури людей, об'єднаних спільним захопленням музикою в стилі acid house: люмінесцентні кольори в одязі, різнобарвне волосся, аксесуари з зображенням інопланетян» [8, с. 159]; *металіст* (193) – «1) музикант, що грає в стилі heavy metal; 2) прихильник важкої музики в стилі heavy metal» [8, с. 193]; *технар* (289) – «1) музикант, який грає електронну музику в стилі техно; 2) прихильник музики в стилі техно» [8, с. 289]; *скінхед* (274) – «неонацист, агресивний підліток, хуліган» [8, с. 274]; *хонер* (318) – «представник так званої «вуличної» субкультури любителів хіп-хопу» [8, с. 318].

Сленгізми на позначення професій. Грач (100) – водій чи незареєстрований таксист. Ще одна сленгова назва водія – *драйвер* (115) від англ. driver «т.с.». *Айболіт* (46) – лікар, очевидно від назви персонажа казки, *барига* (55) – «торговець, перекупник або (у вужчому значенні) торговець наркотиками» [8, с. 55], *журик* (127) – журналіст, утворено таким чином: усічення основи + суфікс); *технар* (289) – представник технічної спеціальності.

Деякі сленгові назви іменують людину **за родом заняття**, яке є у соціумі недозволеним. *Аптекарь* (48) – це «людина, у якої купують фармакологічні препарати наркотичної дії або людина, яка виготовляє наркотичну речовину» [8, с. 48]; *утюг* (302) – фарцовщик. Є кілька назв на позначення зломника комп'ютерних програм: *кракер*

(171) – зломник комп'ютерних програм. Дуже поганий зломник комп'ютерних програм називається *ламер* (178); *фрікер* (310) – той, хто розкодує телефонні лінії, щоб мати безкоштовну телефонну розмову по всьому світу.

Сленгові **назви** можуть іменувати людину **за родом захоплення**. *Танцюрист диско* (287) – танцюрист або людина, яка привертає увагу своїм танцем. Ця номінація повторює назву популярного колись фільму. *Чатер* (324) – людина, яка постійно спілкується у чаті, чат від англ. chat «розмова» – засіб обміну повідомленнями у комп'ютерній мережі в режимі реального часу, а також програмне забезпечення, що дозволяє організувати таке спілкування.

У сленгу з'являються емоційно-експресивні назви на позначення відомих артистів, співаків, письменників, музикантів, музичних груп, бо за ними ідентифікують об'єктів мовлення. Так, музиканта й співака Сашка Положинського називають *Положок* (242), співака Адріано Челентано – *Челік* (325), групу «Мумій Троль» (296) – *Тролі*. Прізвиськами можуть називати письменників і поетів, близьких молодіжному середовищу (Сергій Жадан – прізвисько *Кажан* (153), письменник Андрій Кокотюха – *Кактус* (154), письменник Юрко Покальчук – *Пако* (220), поет Олег Соловей – *Пташечка* (258), поет Ігор Римарук – *Римар* (262), письменник Володимир Цибулько – *Цибуля* (322)). Ці номени постали внаслідок усічення прізвищ (Челентано – Челік, Римарук – Римар), або внаслідок усічення прізвища чи псевдоніма й приєднанням словотворчого форманта (Положинський – Полож, Покальчук – Пако), а також внаслідок жартівливо-сатиричної трансформації, що передбачає приближення до інших, подібних за звучанням, але кардинально інших за семантикою, утворень (Жадан – Кажан, Цибулько – Цибуля). Окрім того, прізвище може замінюватися словом, близьким за лексичним значенням до того слова, яке й мотивувало це прізвище (Соловей – Пташечка).

Ми зафіксували й інші назви людини, що відбивають її **соціальний статус**, характеризуючи людину як досвідчену/недосвідчену, авторитетну/неавторитетну. Так, досвідчена людина називається у сленгу *динозавр* (111) 'професіонал, знавець, досвідчена у своїй галузі людина'. Є кілька назв на позначення недосвідченої людини: *піонер* (236) – недосвідчена людина, *салага* (269) – новачок, недосвідчена людина, слабак, *чайник* (324) – недосвідчена в будь-якій справі людина, початківець. Авторитетна людина у сленгу – *панік* (222) (одне зі значень). Неавторитетна людина, яку зне-

важають, має у сленгу чимало назв: *нуль* (213) – незначна людина, *суходрочка* (285) – жалюгідна людина, *шваль* (332) – дрібна, нецікава людина, *квач* (157) – невдаха.

Низка сленгізмів на позначення людини характеризує її **за іншими рисами, що впливають на її оцінку й соціальний статус**: «людина з села», «багата», «освічена» тощо. Людина з села – *ведмідь* (74), пор. ще *рогуль* (260) – дурень, селяк. Значення чи компонент значення «багата людина» є в сленгізмах *буратіно* (69) 'людина, що має гроші' – від виразу «богатенький Буратіно», що його вживає у популярному фільмі «Пригоди Буратіно» казкова Аліса, *мажор* (186) – дитина багатих батьків або багата молода людина. Культурно-освітній рівень людини відбито в сленгізмах *інтелігент вошивий* (148), що промовисто декларує свою освіченість, культурний рівень, ввічливість, але й трохи не виправдовує заявленого, *крокодил* (172) – людина з вищою освітою.

На соціальний статус людини вказують певною мірою також слова *зьома* (146) – земляк, *фірмач* (307) – той, хто прагне вдягатися у відомі марки одягу та «витівник, вигадник, веселун», *цивіл* (322) – «той, що не належить до хіпі» та «пересічна, звичайна людина».

У молодіжному сленгу досить багато назв людини, що **вказують на особливості її зовнішнього вигляду**. Трапляються й назви на позначення **фізичного стану**. Характеристика за фізичними особливостями (здебільшого негативними) стосується тих випадків, коли певна фізична особливість людини порушує норму. Це стосується передусім зросту, ваги. Нижчий за норму зріст розцінюється негативно, у сленгу з'являються назви на позначення людей з такою фізичною вадою: *вилупок* (77), *децел*, *децил* (109), *курдуплик*, *курдупель* (175), *хобіт* (317), *шибздик* (332). Високу людину називають *дилда* (110), *рельса* (261), *шампунь* (330).

Порушення норми ваги в той чи той бік так само розцінюється негативно, й виникають сленгізми на позначення товстої людини: *жирноп* (125), *хряк* (319), іронічне *худік* (319), жартівливе *центнер щастя* (322). Дуже худя людина – *глиста* (96), худя людина – *каліч* (155), одне зі значень слова *шланг* (334) – довга і худя людина.

Іноді сленгізм відбиває водночас особливості зросту й ваги. Товстий низький чоловік називається *бубир* (67), кремезна, мускулиста людина – *шафа*, *шкаф* (332). Міцна будова тіла, фізична сила втілена у назвах *амбал* (47) – здоровань, *бичок* (39) – 'йолоп, пришепелуватий здо-

ровань', *мутант* (200) – 'сильна людина', *рама* (260) – 'огрядна, мускулиста людина' (інше значення цього слова – «тіло»). Темпераментний, маскулітного типу чоловік іменується у сленгу *мачо* (191).

Позитивна чи негативна оцінка зовнішності зі значенням «гарний»/«негарний, поганий» мають у сленгу різну частотність і залежать від статі іменованої людини. Ми зафіксували лише одну назву гарного чоловіка: *мен* (192) – гарний, показний мужчина. Назв гарних дівчат більше – три: *краля*, *красанета*, *лялька*. Негарна, потворна людина називається у сленгу *бронтозавр* (67), *гібон* (95), *гоблін* (98), *жсопа* (127), *квакозябр* (157). Одне зі значень слова *уйбоок* (300) 'потвора'. Іноді сленгізм негативно передає не лише зовнішність людини, а й її **поведінку чи характер**: *обізяна* (214) – кривляка, потвора, *хрест* (318) – погана або негарна людина. У сленгу спостерігаємо диференціацію назв негарних чоловіків і жінок. Лише в одному випадку слово може позначати особу будь-якої статі (*обізяна*). Назв негарної людини чоловічої статі виявлено 8; негарної дівчини (жінки) набагато більше – 14. Така кількісна розбіжність свідчить про відображення у сленгу гендерних розмежувань, різних вимог, що традиційно пред'являються суспільством до чоловіка й жінки.

Важливою характеристикою людини для носіїв сленгу є її **фізична сила**. Про це свідчить наявність іменувань фізично сильної людини (*амбал*) чи енергійної людини (*чинідрос*), а також численні назви фізично слабкої людини: *валянок* (72) – стомлена, бездіяльна людина, *доходяга* (115) – слабка, виснажена людина. Лексему *доходяга* використано з тюремного жаргону. Пор.: «*Доходяга_1*) тюр. Ув'язнений, доведений до крайнього ступеня виснаження. 2) крим. жрт. Виснажена людина» [12].

Сленгові найменування можуть указувати й на інші **фізичні особливості**. Наприклад, манери одягатися: *барахольниця* (55) – людина, що має багато одягу; *красива*, *красавела* (171) – піжон, франт, стилияга; *матрас* (190) – людина в смугастому одязі, *пануга* (222) – вульгарно, без смаку вдягнена або нафарбована людина; особливості зовнішності (зокрема обличчя): *вилупок* (77) – людина з банькатими очима, *Карл Маркс* (156) – бородата людина, *кутузов* (176) – одноока людина, *мумітроль* (200) – людина з великими очима, вухами та носом, *пудель* (258) – кучерява людина, *скінхед* (274) – лиса людина. Порівняння з відомими особистостями, притаманне деяким номінаціям (Карл Маркс, кутузов), виражають іронію.

Особливості фізіологічного стану людини передано лексемами *жмур* (126) 'покійник', *крайник* (171) – 'незайманий хлопець', *хрон* (319) 'людина, що має будь-які хронічні захворювання'. Серед назв, що характеризують людину за її фізичними особливостями, фіксуємо назви людей зі шкідливими звичками (алкоголік, наркоман) та нетрадиційними/не схвалюваними сексуальними уподобаннями, хоч за семантикою ці слова стосуються не лише фізіологічних, а й психічних особливостей людини.

Номенів на позначення алкоголіка чимало: *алік*, *алкан*, *алкогон*, *алконавт*, *алконоїд* (46), *баклажан* (52), *п'янь* (259), *синяк* (272), *спиртометр* (278), *стакановець* (279), *фантомас* (304). Хронічний наркоман або алкоголік називається *хрон* (319), алкоголік жалюгідного вигляду – *ханурик* (313). П'яничку називають *бухарик* (70), *лигар* (180), *ханига* (313). Непритомна від алкоголю людина – *готовченко* (100). Таким чином, синонімійний ряд з вершиною *алкоголік* в українському сленгу великий: 17 одиниць.

Багато лексем на позначення наркомана утворено безафіксімним способом чи суфіксацією від усіченої основи слів наркоман, наркотик: *нарік*, *нарк*, *наркот*. *нарколисся*, *наркаліга*, *нарком*, *наркоша*, *наркуша* (208). Ще для називання наркомана широко вживаною є лексема *лободяжник* – наркоман – *лобода* + жаргонне *лободяжити* – «розводити рідкі наркотичні речовини». Цей сленгізм утворено способом контамінації. Основи можуть належати до різних сфер (літературні, жаргонні, іншомовні) [20, с. 100]. Ще одна назва наркомана – *мазур* (187). Наркоман, що постійно вживає наркотики, – *системний* (272). Назва токсикомана в сленгу – *нюхач* (213).

Низка номенів-сленгізмів позначає чоловіка з нетрадиційною сексуальною орієнтацією (гомосексуаліста): *голубець*, *голубий*, *голубчик*, *гом*, *гомик*, *гомосек* (98-99), *педик* (225), *підар*, *підарас*, *підарюга* (232), *підор*, *підорок* (234). До цієї групи належать ще *додік* (113) – пасивний гомосексуаліст; *пстух*, *півень* (228) – активний гомосексуаліст. Гомосексуалісту протиставлений *натурал* (209) – людина традиційної орієнтації. Назви гомосексуаліста часто набувають переносного негативно-оцінного значення: *підарас* (232) – це також зневажлива назва чоловіка, що не викликає до себе поваги, *підор*, *підорок* (234) – придурок, дебіл. Позначення жінок нетрадиційної орієнтації у сленгу представлене набагато меншою кількістю лексем: словник фіксує лише дві назви лесбіянок – *лесбо*, *лесбос* (180). Представлений у сленгу також синонімійний ряд із домінуваль-

ним словом «онаніст»: *дракон*, *дрек*, *дробило*, *дрочун* (116).

Велика група сленгових назв характеризує людину за **рівнем її інтелекту, за інтелектуальною спроможністю**. Спеціальних позначень розумної людини у сленгу небагато: *баниш* (200) – розумна людина, іронічна назва вундеркінд – *мутант*. Назви ж нерозумної людини численні. Перелік таких назв на позначення дурня: *баняк* (54), *бедлам* (57), *гоблін* (98), *даун* (106), *дегенерат*, *довбойоб*, *долбойоб* (113), *дрізд* (116), *дуб* (116), *дурбелік*, *дурбецл*, *дури(бло)*, *дуринда* (119), *дятел* (120), *каліч* (155), *клавесин* (161); іронічні іменування *красива*, *красавела*, *красапета* (171), що мають, здавалося б, позитивно-оцінну мотивацію. Пор. ще *мудак*, *мудачка* «дурень/дурна» (198), *мудила*, *мудило* (198), *мурло* (200), *муфлон* (201), *рогуль* (260), *ракушка* (260), *чп* (326). Деякі назви дурня мають додатковий семантичний відтінок: *пацан* (224), «недоук, йолоп», тобто людина, яка є нерозумною через молодий вік чи відсутність досвіду. *Гопник*, *гопнік* (99) – малоосвічена, груба, неотесана людина, *чувирло* (328) – не тільки дурень, а й дивак, *шланг* (334) має значення «дурень» та «людина, яка вдає, ніби нічого не знає» [8, с. 334]. Оцінка за інтелектуальними здібностями вміщена в лексемі *лох* – «мол., крим., зневажл. або лайл. «тхотій, роздява, некмітлива людина»; мол., зневажл. «жертва злочину, потенційна жертва злочину» [2]; ЛОХ. зниж. «1. Дурень, йолоп. 2. Людина, яку не поважають у колективі (частіше – у злочинних угрупованнях)». 3. Неотесана, некультурна людина. 4. Людина, що не вміє користатись зі своїх можливостей, невдаха [8, с. 183].

Інші назви зі значенням «дурень, придурок» є дуже образливі: *мудозвон* (198), *мутант* (200), *пердун* (226), *підар*, *підер* (232). Ще нижчий рівень розумового розвитку засвідчують назви, похідні від *дебіл*: *дебілка*, *дебілоїд*, *дебілятор* (107). Кілька найменувань мають семантичний компонент «психічно неадекватний, божевільний». Назва *діагноз* (111) «несповна розуму» означає повну неадекватність, діагноз поведінки, *крейзі* (171) – «божевільний», *підорва* (234) – «непередбачувана, психічно ненормальна людина».

Більш м'яко, хоч теж негативно, характеризують розумовий рівень людини назви *валянок* (72) – «тупувата, нешвидка на думку людина», *толстолобий* (290) – «людина з уповільненою реакцією, зі зниженими здібностями». Назви *одорбло* (217) – «вайлувата, пришепелувата людина» та *бичок* (59) – «йолоп, пришепелуватий здоровань» характеризують водночас рівень інтелекту

й фізичні особливості. Як назви *дурня* використовуються традиційні імена, пор.: *ванька* (72), *вася* (73) – «дурник», «людина, яку не поважають», *міша* (195) – «простакуватий, наївний хлопець». Загалом, зазначають дослідники сленгової лексики, *дурень* (102) – універсальний об'єкт метафоричної характеристики з різним «градусом» негативної оцінності: від поблажливо-зневажливої до грубої та презирливої.

Чимало у сленгу негативно-оцінних назв на позначення надмірно балакучої людини: *баклан*, *балабол*, *балаболка* (52), *мітла* (195), *тріпло* (295). Наявність їх свідчить про ціннісну орієнтацію мовців: *надмірна балакучість уважається негативною рисою*.

Безвідповідальність, ненадійність людини оцінюється так само негативно, пор. *забивайло* (129) – «байдужа, невідповідальна людина», *підломиць* (234) – «невідповідальна людина», *тупак* (297) – «обмежена, ненадійна людина». Негативно оцінюється також людина, ненадійна через слабкий характер, боягуз. Пор. назви *сопльак* (277) – «слабак, боягуз», *сцикун* (255-256), – «боягуз» та «слабак, тюхтій», *сцикуха* (286) – «боягузка», *тюфтеля* (299) 'тюхтій', *кваша* (157) – «плаксіє».

Стримано негативна оцінка присутня в назві *буравчик* (69) – непримітна, боязка людина. Для носія сленгу важливою умовою позитивного ставлення до людини є її надійність. Якщо на людину не можна покластися, до неї слід ставитися обережно. Така ненадійність викликає стримано негативну оцінку: пор. *клієнт* (162) – непевна людина (назва, що прийшла з кримінального аргю, де позначала жертву крадіжки), *чорт*, *чортило* (328) – «ненадійна людина», *толік* (291) – «людина, що викликає неприємні відчуття, непевність».

Негативно оцінюється також неактивність, відсутність психологічної сили, енергії: *капуша*, *капушка* (156) – «повільна людина».

Група негативно-оцінних назв людини велика. У семантиці слів із найбільш негативною оцінкою є компонент значення «неприємна (через свої моральні, рідше фізичні якості) людина». Так, *бздун* (58) – зневажлива назва людини, якій властиві нещирість і брехливість. Пор. ще *бздо* (58) – «неприємна людина»; *виблядок* (75) – не тільки «байстрюк», а й «огидний тип», *гівнюк* (96) – негативна характеристика чоловіка/хлопця, неприємного, здатного на підлість, вайлуватого, *жопа* (127) – погана людина, *западліст* (139) та *падлюка* (220) – «підла людина», *уйобок* (300) – «ідіот» та «той, що дуже дратує», *урод*

(302) – «погана, неприємна, підла людина», *хрест* (318) – «погана людина», *чмо* (327) – «підла, ненадійна людина».

Негативно-оцінними є й назви людини, яка викликає роздратування своєю в'їдливостю та набридливостю. Ці назви грубі й зневажливі: *довбойоб*, *долбойоб* (113) – 'зануда', *задрот*, *задрочка* (134) – 'людина, яка всіх дратує і всім набридає', *мандавошка* – 'набридлива людина' (значення зафіксоване у живому мовленні), *пердун* (226) – 'нудна, в'їдлива людина'.

Семантичний компонент «неприємна людина» присутній також у семантиці назв *вишкварка* (80) – «дратівлива людина», «неприємна людина», *козлодой* (165) – «придуток, неприємна людина».

Пейоративно конотованою є сленгова номінація *жмот*, що характеризує людину через її ставлення до матеріальних цінностей («скупий, жадібний»/«щедрий»; *криса* (172) – «жадібна людина», *буратино* (69) – «скнара». Вони позначають людей із негативними моральними якостями і свідчать про негативну оцінку поведінки людини, яка прагне отримати якомога більше матеріальних цінностей і нізачо не хоче поділитися чимось своїм. Проте і слово *дарило* (105) «щедрі людина» не є схвальним, пор. контекст, у якому воно вжито: *От мені дарило: ти так роздаси усе!*

Негативну конотацію має лексема донощик. Такий тип поведінки позначається назвами *барбанщик* (54), *стукач* (283). Хвалько іменується *петух*, *півень* (228) (одне зі значень), *папуга* (222) (папугою називають також людину, що прагне будь-яким чином привернути до себе увагу).

Є у сленгу й інші назви людини, що **позначають особливості її характеру та поведінки**. *Бик*, уживаючись у множині як лексема *бикони*, має значення «надати перевагу силі». Так поведуть себе люди агресивні, самовпевнені, з невисоким розумовим рівнем; *бикота* (58) «угруповання биків»; *гідроцефал* (96) – зубрилка; *жлоб*, *жлобина*, *жлобівня* (125–126) – «некультурна, груба і невихована людина». Назви *жлобство*, *жлобізм* (126) позначають комплекс ознак: зазнайкуватість, дріб'язковість, зажерливість, обмеженість, примітивність; *криса* (172) «людина, яка краде у своїх»; *фірмач* (307) «витівник, вигадник, веселун» (одне із значень); *фрік* (310) «дивак», «людина, що вдягається яскраво та виклично, веде незвичний спосіб життя»; *халєвиць* (313) «людина, яка звикла жити дармовим»; *хобік* (317) «зациклена людина»; *чипідрос* (326) «енергійна людина»; *шлангіст* (334) «людина, яка вдає, що їй нічого незрозуміло»; *шмакодєвка* –

про дріб'язкову людину (значення, зафіксоване в живому мовленні).

Висновки. Отже, у сучасному українському молодіжному сленгу використовується значна кількість найменувань людини, відсутніх у загальнонародній мові. Це свідчить про важливе значення людини та її особливостей у ментальності як носіїв сучасного сленгу, так і мовців загалом.

Найчастіше уживаними є номінації людини, що характеризують її за біологічними та соціальними особливостями; за фізичними особливостями; за психічними особливостями та рисами характеру. Значення різноплановість аналізованих лексем характеризується своїми семантичними властивостями, певною семантичною структурою. Номінують людей у сленгу передусім для реалізації експресивно-оцінної функції.

Серед сленгових найменувань ми зафіксували синонімічні ряди, що включають значну кількість лексем. Найпоширенішими є ряди зі словами *дурень, дівчина, алкоголік, гомосексуаліст, чоловік, хлопець, негарна дівчина, наркоман* тощо.

Значною кількістю утворень відзначені й ті явища та поняття, що для носіїв сленгу є досить суттєвими. Оскільки сленг функціонує переважно у молодіжному середовищі, то, відповідно, і слів на позначення дівчини набагато більше, ніж на позначення жінки. Диференціація понять

у сленгу помітно більша порівняно з літературною мовою саме при номінації тих явищ дійсності, які для носіїв сленгу є найважливішими. І саме ця диференціація понять зумовлена тими ознаками денотата, які мають для мовців найбільше значення. Через цю диференціацію понять у сленгу значна частина найменувань людини має досить вузьке значення: в загальнонародній мові відповідне поняття передається кількома лексемами.

Аналізований матеріал свідчить, що найбільшою кількістю назв позначені поняття і явища з негативною конотацією. Лексеми-сленгізми на позначення людини формуються так само, як і лексеми загальнонародної мови: а) морфологічним способом; б) семантичного розширення значення вже наявного у мові слова; в) шляхом запозичення з інших мов; г) шляхом контамінації.

Отже, номінації людини за її соціальними, фізичними та психічними особливостями, представлені у сленгу, не вживаються у загальнонародній мові. Вони відображають систему цінностей у представників молодіжного сленгу, а також особливості їхньої ментальності.

Перспективою подальшого дослідження є з'ясування структури, семантики, функцій інших лексико-семантичних груп номінацій у сучасному молодіжному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дуденко О. В., Гаврилюк П. І. Специфіка сленгової лексики Сергія Жадана (на матеріалі роману «Ворошиловград»). Людина в мові і тексті: кол. моногр. / [І. І. Коломієць, О. В. Кульбабська, В. В. Розгон [та ін.]; за заг. ред. В. В. Розгон; МОН України, Уманський держ. ун-т імені Павла Тичини. Умань: Видавець «Сочінський М. М.», 2023. Вип. 2. 252 с. (С. 190–251).
2. Бондаренко К. Л. Лінгвокультурні особливості українського та англійського сленгу: дис. ...канд. філол. наук: 10.02.17. Кіровоград, 2007. 262 с.
3. Пиркало С. Перший словник українського молодіжного сленгу / [укл. С. Пиркало]. К.: АТ «ВІПОЛ», 1998. 84 с.
4. Український молодіжний сленг сьогодні [словник / уклад. С. Пиркало; за ред. та післямовою Ю. Мосенкіса] / С. Пиркало. К.: Мова та історія, 1999. 87 с.
5. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. Київ: Видавництво Критика, 2003. 336 с.
6. Словник українського сленгу. URL: <https://slovník-ukrainskogo-slengu.slovaronline.com>
7. Ставицька Л. Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обсценізми, евфемізми, сексуалізми. Київ, 2008. 456 с.
8. Словник сучасного українського сленгу / Упорядник Т. М. Кондратюк. Харків: Фоліо, 2006. 350 с.
9. Онлайн-словник неологізмів та сленгу сучасної української мови «Мислово». URL: <https://myslovo.com/>
10. Словник іншомовних слів / Уклад. Л. О. Пустовіт та ін. Київ: Довіра, 2000. 903 с.
11. Єрмоленко С. Я. Українська мова: короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ: Либідь, 2001. 252 с. URL: <https://archive.org/details/terminy2001>
12. Словник іншомовних слів / уклад. В. Лук'янюк. 2001–2022. URL: <https://www.jnsn.com.ua/sis/index.shtml>
13. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг: соціальна диференціація української мови. Укр. наук. ін-т Гарвардського ун-ту, Ін-т Критики НАН України, Ін-т укр. мови. Київ: Критика. 2005. 464 с.
14. Український жаргон. A dictionary of Ukrainian slang: словник / НАН України, Інститут української мови. Київ: Критика, 2005. 496 с.

-
15. Шульжук Н. В. Сленг як нелітературний пласт сучасної української лексики // Наукові записки. Серія «Філологічна». 2010. Випуск 21.
16. Мартос С. А. Студентський сленг як соціолект української мови. *Система і структура східнослов'янських мов*: зб. наук. праць. Київ, 2001. С. 169–176. URL: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=CzF-NpQAAAAAJ&hl=ru>
17. Кондратюк О. Молодіжний сленг як мовне явище. *Незалежний культурологічний часопис «І»*. Львів, 2005. № 38. URL: <https://www/ji/lviv.ua/n38texts/38-zmist.htm>.
18. Боева Е. В. Сленгові найменування людини за віковими й гендерними особливостями в українській молодіжній субкультурі // The 4th International scientific and practical conference “Eurasian scientific congress” (April 19–21, 2020) Barca Academy Publishing, Barcelona, Spain. 2020. 421 p. (P. 352–359).
19. Короткий словник кримінального жаргону. URL: <https://osvita.125mb.com/kratkiy-slovar-ugolovnogo-68663.html>
20. Мартос С. А., Олексенко В. П. Мовна гра як засіб сленгового словотворення / Науковий вісник Херсонського державного університету: [зб. наук. праць / ред. проф. В. Олексенко та ін.]. Херсон: Вид-во ХДУ, 2008. Вип. VIII. С. 98–102 (Серія «Лінгвістика»).
21. Ставицька Л. Словник жаргонної лексики української мови. URL: <https://ukr-zhargon.wikidot.com/>

**РОЛЬ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПРОФЕСІЙНОМУ РОЗВИТКУ ІТ-ФАХІВЦІВ
В УКРАЇНІ: ВПЛИВ МОВНИХ НАВИЧОК НА КАР'ЄРНЕ ЗРОСТАННЯ
ТА МІЖНАРОДНУ ІНТЕГРАЦІЮ**

**THE ROLE OF ENGLISH IN THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT
OF IT SPECIALISTS IN UKRAINE: THE IMPACT OF LANGUAGE SKILLS
ON CAREER DEVELOPMENT AND INTERNATIONAL INTEGRATION**

Редько С.П.,

orcid.org/0000-0002-2474-5344

старший викладач кафедри філології та перекладу

Київського національного університету технологій та дизайну

Кулаженко О.П.,

orcid.org/0000-0001-6497-6561

викладач кафедри сучасних європейських мов

Державного торговельно-економічного університету

Овчарова О.В.,

orcid.org/0000-0001-9172-4749

викладач кафедри сучасних європейських мов

Державного торговельно-економічного університету

Савчук Т.Л.,

orcid.org/0000-0002-5787-955X

викладач кафедри сучасних європейських мов

Державного торговельно-економічного університету

Дане дослідження спрямоване на визначення ролі англійської мови у професійному розвитку ІТ-фахівців в Україні. Стаття містить послідовний аналіз сучасного стану ІТ-сектора України, його основних тенденцій та проблем. Зокрема, описано роботу Міністерства освіти і науки України, разом з Міністерством трансформації, щодо потреб реформування освітньої сфери у цій галузі. До основних проблем, що гальмують розвиток ІТ-сектору в Україні, віднесено недостатні темпи навчання ІТ-спеціалістів, незадовільна якість їх підготовки, що закладена у освітньо-професійних програмах, та інші системні негаразди. Однією з найважливіших причин цього є протиріччя між нагальною потребою у висококваліфікованих ІТ-фахівцях з належним рівнем володіння англійською мовою та все ще недостатнім рівнем володіння нею зазначеними спеціалістами в Україні, оскільки підготовка майбутніх спеціалістів зосереджується на фахових дисциплінах. Саме тому сучасні випускники мають відносно високий професійний потенціал, але демонструють незадовільний рівень володіння англійською мовою. Було встановлено, що знання англійської мови, поряд з професійними навичками, виступає ключовим фактором і є необхідною умовою для професійного успіху ІТ-фахівців, які прагнуть до кар'єрного зростання. Саме тому перед викладачами іноземної мови у вищих навчальних закладах, в яких готують майбутніх ІТ-спеціалістів, постає надзвичайно важливе завдання формування у студентів професійно орієнтованої англомовної компетентності. Зазначено, що формування усіх компонентів англомовної компетентності майбутніх ІТ-фахівців відбувається при оптимальному поєднанні зовнішньої та внутрішньої мотивації студента, яку можна розвивати, використовуючи різноманітні вправи практичного спрямування. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці комплексу вправ практичного спрямування з використанням міжпредметних зв'язків та інформаційно-комунікаційних технологій, які підвищать мотивацію до навчання та сприятимуть формуванню професійно орієнтованої англомовної компетентності. У статті наведено приклади таких вправ, а саме – діалог ІТ-фахівця та інтерв'юера під час співбесіди.

Ключові слова: ІТ-фахівець, кар'єрне зростання, навчання англійської мови, професійний розвиток, професійно орієнтована англомовна компетентність.

This study is aimed at determining the role of English in the professional development of IT professionals in Ukraine. The article contains a consistent analysis of the current state of the IT sector in Ukraine, its main trends and problems. In particular, it is described the work of the Ministry of Education and Science of Ukraine, together with the Ministry of Digital Transformation, on the needs for reforming the educational sector in this area. The main problems hindering the development of the IT sector in Ukraine include the insufficient pace of training of IT specialists, the unsatisfactory quality of their training in educational and professional programmes, and other systemic problems. One of the most important reasons for this is the contradiction between the urgent need for highly qualified IT specialists with an adequate level of English language proficiency and the still insufficient level of English language proficiency of these specialists in Ukraine, as the training of future specialists focuses on specialised disciplines. That is why today's graduates have relatively high professional potential, but demonstrate an unsatisfactory level of English language proficiency. It has been found that knowledge of English, along with professional skills, is a key factor and a prerequisite for the professional success of IT professionals

seeking career advancement. Thus, foreign language teachers in higher education institutions that train future IT specialists face an extremely important task of developing students' professionally oriented English language competence. It is noted that the formation of all components of future IT specialists' English-language competence takes place with an optimal combination of external and internal student motivation, which can be developed using various practical exercises. Prospects for further research are seen in the development of a set of practical exercises using interdisciplinary links, information and communication technologies that will increase motivation to learn and contribute to the formation of professionally oriented English competence. The article provides examples of such exercises, namely, a dialogue between an IT specialist and an interviewer during an interview.

Key words: IT specialist, career development, English language teaching, professional development, professionally oriented English language competence.

Постановка проблеми. Сучасний світ стає все більш глобалізованим. Жодна країна, суспільство або соціальна група не розглядаються вже як ізольовані і самодостатні, а натомість розглядаються як складові загальносвітової системи, в якій існують складні і часто суперечливі взаємозв'язки, взаємодії та залежності. Країни і народи всього світу зазнають впливу один на одного. Швидкі темпи розвитку цивілізації та історичних процесів породили питання про необхідність глобальних відносин, про їх зміцнення та про зняття ізоляції між країнами і народами. Процес глобального зближення та взаємодії неможливий без комунікативних засобів, які сприяють взаєморозумінню, зокрема без мови-посередника, яка є засобом спілкування між учасниками глобальних відносин у зазначених сферах. І, як зазначає у своєму дослідженні О. Хоменко, такою мовою-посередником є англійська мова [10, с. 207].

Сучасний світ об'єднується технологіями, і IT-індустрія є однією з найбільш динамічно розвиваючихся галузей, яка збирає разом експертів з усього світу для створення новаторських рішень та технологій. У цьому контексті англійська мова виступає ключовим фактором і є необхідною для професійного успіху багатьох фахівців з інформаційних технологій.

Згідно з дослідженням І. Куліш та Г. Королюк, які провели огляд ринків праці Великої Британії, Німеччини Китаю, Мексики, Бразилії та Індонезії, при розгляді заявок кандидатів на роботу 68% роботодавців оцінюють їхні англомовні навички. Також 31% роботодавців відмічають недоліки у письмових навичках англійською мовою, а 17% вбачають проблеми у читанні англійською. Більшість (91%) роботодавців вважають, що володіння англійською мовою було б корисним для їхньої компанії. Отже, роботодавці значно оцінюють рівень англійської мови серед своїх працівників і звертають увагу на різні аспекти їхньої мовної компетентності. Розглядаючи просування у своїй кар'єрі, робітники вважають знання англійської мови ключовим засобом для цього. Отже, для 92% працівників у світі для кар'єрного успіху важливою умовою є англійська мова,

проте, лише 7% робітників, для яких англійська мова не є рідною, можуть ефективно спілкуватися англійською мовою на робочому місці [4, с. 58]. А згідно дослідження В. Барвінок, незважаючи на дефіцит кваліфікованих працівників у сфері IT-технологій в Україні, лише 25% випускників навчальних закладів відповідають рівню компетентності, необхідному для працевлаштування в IT-компаніях [1, с. 93].

Актуальність статті зумовлена протиріччям між нагальною потребою у висококваліфікованих IT-фахівцях з належним рівнем володіння англійською мовою та все ще недостатнім рівнем володіння нею зазначеними спеціалістами в Україні, оскільки підготовка майбутніх спеціалістів зосереджується на фахових дисциплінах. Це призводить до того, що сучасні випускники технічних університетів, хоча мають високий професійний потенціал та добре підготовлені у базових дисциплінах, показують незадовільний рівень володіння англійською мовою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Багато наукових досліджень присвячені розробці методик викладання англійської мови для IT-фахівців. У працях Л. Іванової, Є. Скорнякової, В. Концедайло приділяється увага важливості м'яких навичок у процесі підготовки конкурентоздатного фахівця у сфері інформаційних технологій. Роботи Н. Колотія, І. Назаренка, С. Симоненко присвячені іноземній мовній освіті фахівців з інформаційних технологій. Структура лексичної компетентності фахівців з інформаційних технологій як складова частина комунікативної компетентності у іноземній мові відображена у роботі Н. Шандри. У працях М. Матвійчука, В. Мирошниченка, І. Шишкової відображені питання, пов'язані з використанням та перекладом комп'ютерного жаргону. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій для розвитку комунікативної компетентності майбутніх програмістів відображено у працях С. Рудо. Т. Сидоренко розробила методiku формування професійних компетенцій бакалаврів у галузі IT під час самостійної роботи. І. Чірва використовує комп'ютерні програми для навчання майбутніх інженерів-про-

грамістів діалогічного англійського мовлення та обґрунтовує потребу в індивідуальному підході до навчання програмістів. В. Стрілець розробила проектну методику викладання англійської мови для майбутніх програмістів, що також базується на використанні ІТ. У той же час, аналіз впливу мовних навичок на кар'єрне зростання та міжнародну інтеграцію ІТ-фахівців в Україні потребує подальшого дослідження.

Постановка завдання. Основною метою даного дослідження є проаналізувати роль англійської мови у професійному розвитку ІТ-фахівців в Україні та визначити вплив мовних навичок на кар'єрне зростання та міжнародну інтеграцію.

Виклад основного матеріалу. Активне застосування та впровадження інформаційних технологій у щоденне життя свідчать про сильний розвиток ІТ-індустрії по всьому світу. Це створює великий попит на висококваліфікованих ІТ-спеціалістів, які мають задовольняти потреби світового ринку праці як в Україні, так і за кордоном. Це вимагає практичної оптимізації та інтенсифікації процесу підготовки майбутніх ІТ-фахівців.

Сучасний етап у реформуванні вітчизняної ІТ-освіти пов'язаний зі створенням Міністерства цифрової трансформації, яке разом з Міністерством освіти України активно працює над вирішенням проблем в галузі ІТ-освіти. У липні 2021 року були опубліковані результати експрес-аудиту поточного стану справ у сфері ІТ-освіти в Україні та потреб ринку праці. Цей аудит був проведений за замовленням Міністерства освіти України та Міністерства цифрової трансформації, і включав спеціальну робочу групу з реформування ІТ-освіти [5]. У рамках аудиту було опитано викладачів 15 вищих навчальних закладів, понад 150 представників ІТ-індустрії, 100 професійних експертів та 35 бізнес-асоціацій, ІТ-кластерів і компаній. Отримані результати були представлені на засіданні робочої групи з реформування ІТ-освіти 9 липня 2021 року, де обговорювалися пропозиції й зауваження представників ІТ-сектору щодо розвитку ІТ-освіти та сформульовано пропозиції до дорожньої карти з реформування ІТ-освіти [5].

Під час засідання робочої групи було визначено основні проблеми, що стосуються підготовки кадрів для української ІТ-індустрії. По-перше, виявлено, що темпи навчання ІТ-спеціалістів не відповідають попиту ринку та уповільнюють розвиток вітчизняного ІТ-сектору, який наразі налічує понад 200 000 фахівців і займає друге місце у Центрально-Східній Європі. Цей сектор

щорічно зростає приблизно на 20%, що також призводить до збільшення попиту на відповідних спеціалістів. Прогнозується, що до 2023 року ІТ-сектор України буде потребувати не менше 500–600 тисяч фахівців. Однак українські виші щорічно випускають лише близько 25 тисяч ІТ-фахівців, з яких 3–4% виїжджають за кордон на пошуки роботи, тому проблема з кадрами лише загострюватиметься.

Крім того одним із найбільших викликів для українського ІТ-сектору внаслідок повномасштабної війни став вплив талантів, підживлений масштабною підтримкою, яку надають українським біженцям інші країни Європи. За оцінками Sequoia, 16% ІТ-спеціалістів покинули Україну від початку повномасштабних військових дій [12].

По-друге, було з'ясовано, що освітні програми не охоплюють перспективних технологій і не забезпечують очікувану сучасним ІТ-ринком якість підготовки ІТ-спеціалістів. Так, приблизно третя частина фахівців, а саме 38%, належить до категорії Junior, які мають досвід роботи до 2 років, що свідчить про широке представництво молодих спеціалістів у сфері. Крім того Україна має найбільший відсоток спеціалістів на рівні Middle (48%), що свідчить про те, що більшість ІТ-фахівців мають середній досвід роботи від 2 до 10 років. І тільки невеликий відсоток фахівців – 14% володіють досвідом на рівні Senior (понад 10 років), що може вказувати на дефіцит досвідчених спеціалістів у галузі.

Крім того, дуже мала частина українських ІТ-спеціалістів володіє компетенціями у найбільш перспективних технологіях: лише 14% мають навички у штучному інтелекті (AI), 1% – у Інтернеті речей (IoT), та 4% – у великих даних (Big Data). При цьому передбачається щорічне зростання глобального попиту на фахівців у цих галузях на 74%, 40% та 28% відповідно.

Третьою суттєвою проблемою гальмування темпів розвитку ІТ-освіти є те, що Україна не реалізовує потенціал ІТ-освіти через наявність системних проблем на кожному з етапів підготовки фахівців [2, с. 161]. І, однією з таких проблем є недостатнє володіння іноземною мовою. І. Назаренко зазначає, що недостатнім є як словниковий запас, так і обсяг граматичних конструкцій англійської мови в активі програміста. Потребують покращення сприйняття англійського мовлення на слух та рівень усного англійського спілкування в межах спеціальності. Зокрема, недостатньо розвинені уміння формулювати і пояснювати власні думки ІМ, обґрунтовувати свої професійні позиції, а також вміння

вести розширену бесіду ІМ із закордонними колегами у професійно-орієнтованих ситуаціях спілкування, виступати з доповідями [7, с. 174].

Навчання іноземної мови майбутніх ІТ – спеціалістів має свою специфіку. Цей предмет, як правило, не є профільюючим для студентів немовних спеціальностей, тож кількість аудиторних годин для його вивчення обмежена. Отже, перед педагогом постає важливе питання забезпечити студентів професійно спрямованим обсягом мовних знань чи навчити володіти мовою заради спілкування. Відповіддю на це питання стало впровадження компетентнісного підходу. Перехід до нього у навчанні означає переорієнтацію із процесу на результат освіти, тож такий підхід означає посилення практичної спрямованості освіти, за умови збереження її фундаментальності.

Зважаючи на специфіку спеціальності, І. Назаренко вважає, що під час формування професійно орієнтованої англійської компетентності у майбутніх ІТ-спеціалістів доцільно виокремити наступні компоненти: лінгвістичний, соціолінгвістичний, предметний, психологічний і навчально-стратегічний [7, с. 138].

Лінгвістичний аспект є важливим елементом успішного розвитку професійної англійської майстерності у майбутніх ІТ-фахівців, оскільки він відповідає за рівень мовних знань і вмінь у студентів, необхідних для ефективної комунікації англійською мовою. Мовні знання включають розуміння фонетики, лексики та граматики на достатньому рівні. Навички мовлення охоплюють фонетичні, лексичні та граматичні вміння, які необхідні студентам для ведення усної комунікації. Фонетичний аспект відповідає за правильне вимовлення іноземною мовою, а також за формування правильних навичок інтонації, що є важливими для усного спілкування, передачі матеріалу та зрозуміння слухачами. Під час навчання майбутніх програмістів важливо досягти рівня вимови, достатнього для висловлення своїх думок. Розвиток правильної вимови та інтонаційного оформлення передбачає самостійну роботу студентів і сильно залежить від вимови викладача. Лексичний аспект охоплює знання термінів, аббревіатур та назв мов програмування та інших технічних термінів у сфері програмування та інформаційних технологій.

Другим важливим аспектом є соціолінгвістичний компонент (іноді його називають лінгвосоціокультурним), який визначає здатність студента використовувати мовні одиниці відповідно до конкретних ситуацій спілкування. У процесі навчання майбутніх програмістів цей аспект перед-

бачає оволодіння студентами знаннями про різні лінгвокультури та корпоративні норми в їхньому професійному середовищі [11, с. 117].

Потреба у психологічному компоненті англійської компетентності майбутніх ІТ-фахівців пояснюється необхідністю формування навичок і вмінь адекватно оцінювати співрозмовників, впевнено виступати серед інших учасників комунікації та розуміти психологічну підготовку до усного іншомовного спілкування, оскільки ця форма мовлення психологічно складна.

Ефективність навчальної діяльності напряму залежить від здатності навчатися, розуміння важливості та необхідності навчання, розвинутих умінь навчатися, зокрема здатності концентрувати увагу, аналізувати інформацію, робити висновки та володіти методами запам'ятовування. Професійно орієнтоване навчання англійської мови майбутніх ІТ-фахівців призначене для підготовки фахівців до вирішення складних комунікативних завдань у професійному спілкуванні [3, с. 108].

Спираючись на власний педагогічний досвід, зазначимо, що формування усіх компонентів англійської компетентності майбутніх ІТ-фахівців відбувається при оптимальному поєднанні зовнішньої та внутрішньої мотивації студента. А мотивація до вивчення іноземної мови включає розуміння системи стимулів, які спонукають до глибшого засвоєння цієї дисципліни та вдосконалення необхідних для успішного вивчення мовних умінь і навичок. Ці уміння й навички потрібні для ефективного використання мовного матеріалу у процесі іншомовної комунікації [9, с. 159].

За період навчання студенти повинні опанувати вмінням достатньо вільно та впевнено спілкуватися в найбільш типових комунікативних ситуаціях та демонструвати вміння самостійно долати труднощі, що виникають у процесі сприймання та передачі інформації. І використання різноманітних завдань практичного спрямування не тільки сприятимуть формуванню англійської компетентності, а і підвищуватимуть мотивацію до навчання. Одним з таких видів завдань є некомунікативні або умовно-комунікативні вправи в яких студенти зосереджуються на виконанні дій з мовним матеріалом, щоб досягти автоматизму у мовленнєвих операціях і діях. Наведемо приклад такої вправи, яку в залежності від рівня знань студентів ми використовуємо у декількох варіантах.

Перший варіант вправи. Студент отримує діалог – співбесіду інтерв'юера з відомою ІТ-компанією і молодого спеціаліста, який хоче влаштуватися

на роботу в якому відсутні деякі фрази й його завдання заключається в тому, щоб прочитати і заповнити пропуски необхідними за змістом фразами, що наведені наприкінці.

Interviewer: Good morning! Thank you for coming in today. Can you please start by telling me a bit about yourself?

Candidate: Good morning! Of course. My name is Ivan, and I recently graduated with a Bachelor's degree in Computer Science from University. _____.

Interviewer: That's great to hear. What motivated you to pursue a career in IT?

Candidate: Well, I've always been fascinated by technology and its ability to innovate and improve people's lives. _____.

Interviewer: Excellent. Can you tell me about your experience with programming languages and any projects you've worked on?

Candidate: Certainly. _____. One project I worked on during my internship involved developing a web application using Django framework. It was a team effort, and I was responsible for implementing backend functionalities and ensuring seamless integration with the frontend.

Interviewer: Impressive. How do you handle challenges and troubleshoot issues in your work?

Candidate: I believe in a systematic approach to problem-solving. _____. I'm also not afraid to ask for help or seek out additional resources when needed.

Interviewer: That's a great mindset to have. Lastly, what do you hope to achieve in your career as an IT specialist?

Candidate: _____. I hope to make meaningful contributions to the teams and organizations I work with, ultimately helping them achieve their goals and make a positive impact in the world.

Interviewer: Thank you for sharing. It was a pleasure speaking with you today.

Candidate: Thank you for the opportunity. _____.

During my studies, I developed a strong passion for software development and problem solving. The list of the phrases to use: – solving. I love the challenge of tackling complex problems and finding creative solutions, which is what drew me to the field of IT. I have experience with languages such as Java, Python, and JavaScript. I start by breaking down the problem into smaller, manageable tasks and then systematically work through each one, testing and iterating until I find a solution. My ultimate goal is to continue growing and learning in the field of IT, constantly challenging myself with new projects

and technologies. I look forward to the possibility of working with your team.

Другий варіант вправи. Студент отримує діалог – співбесіду інтерв'юера з відомої ІТ-компанії і молодого спеціаліста, який хоче влаштуватися на роботу в якому відсутні усі фрази кандидата на посаду ІТ-фахівця і його завдання заключається в тому, щоб прочитати і дати відповіді на питання інтерв'юера, використовуючи опорні фрази, які наведено окремі картці.

Interviewer: Good morning! Thank you for coming in today. Can you please start by telling me a bit about yourself?

Candidate: _____.

Interviewer: That's great to hear. What motivated you to pursue a career in IT?

Candidate: _____.

Interviewer: Excellent. Can you tell me about your experience with programming languages and any projects you've worked on?

Candidate: _____.

Interviewer: Impressive. How do you handle challenges and troubleshoot issues in your work?

Candidate: _____.

Interviewer: That's a great mindset to have. Lastly, what do you hope to achieve in your career as an IT specialist?

Candidate: _____.

Interviewer: Thank you for sharing. It was a pleasure speaking with you today.

Candidate: _____.

The list of the phrases to use: During my studies, I developed a strong passion for software development and problem-solving. I've always been fascinated by technology and its ability to innovate and improve people's lives. I love the challenge of tackling complex problems and finding creative solutions. One project I worked on during my internship involved developing a web application using Django framework. I believe in a systematic approach to problem-solving. My ultimate goal is to continue growing and learning in the field of IT. I hope to make meaningful contributions to the teams and organizations I work with.

Третій варіант вправи – це ускладнений варіант попереднього завдання. Студент отримує діалог – співбесіду інтерв'юера з відомої ІТ-компанії і молодого спеціаліста, який хоче влаштуватися на роботу в якому відсутні усі фрази кандидата на посаду ІТ-фахівця і його завдання заключається в тому, щоб прочитати і дати відповіді на питання інтерв'юера, використовуючи ключові слова, які наведено наприкінці.

List of words to use: Bachelor's degree, Computer Science, Software development, Problem-solving,

Technology, Innovate, Java, Python, JavaScript, Internship, Django, Backend, Frontend, Systematic approach, Growth, Learning, Contributions.

Запропонована вправа є умовно-комунікативною рецептивно-репродуктивною. Окрім вираження певних значень, при її виконанні приділяється увага стилю розмови. У цьому випадку це формальна бесіда. Щодо форми контролю, то, на нашу думку, доцільним у першому варіанті вправи буде самоконтроль при прослуховуванні діалогу в запису або при його читанні; другий варіант вправи рекомендуємо виконувати студентам в парах і контролювати викладачу; формою контролю в третьому варіанті пропонуємо індивідуальний контроль з боку викладача.

Висновки. Отже, в результаті проведеного дослідження було встановлено, що знання англійської мови, поряд з професійними навичками, виступає ключовим фактором і є необхідною умовою для професійного успіху ІТ-фахівців, які прагнуть до кар'єрного зростання. Саме

тому перед викладачами іноземної мови у вищих навчальних закладах, в яких готують майбутніх ІТ-спеціалістів, постає надзвичайно важливе завдання формування у студентів професійно орієнтованої англомовної компетентності, яка складається з наступних компонентів: лінгвістичний, соціолінгвістичний, предметний, психологічний і навчально-стратегічний. Зазначено, що формування усіх компонентів англомовної компетентності майбутніх ІТ-фахівців відбувається при оптимальному поєднанні зовнішньої та внутрішньої мотивації студента, яку можна розвивати, використовуючи різноманітні вправи практичного спрямування. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці комплексу вправ практичного спрямування з використанням міжпредметних зв'язків та інформаційно-комунікаційних технологій, які підвищать мотивацію до навчання та сприятимуть формуванню професійно орієнтованої англомовної компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Барвінок В. Ю. Сучасні тренди та проблеми ІТ-сектора в Україні: підготовка та міграція ІТ-фахівців. *Механізм регулювання економіки*. 2020. № 4. С. 90–102.
2. Єршов М. О. Тенденції розвитку ІТ-освіти в Незалежній Україні: монографія. Київ: Видавництво Людмила, 2023. 350 с.
3. Когут І. Формування іншомовної компетентності у студентів в процесі навчання: теоретичні засади. *Молодий вчений*. 2022. № 10 (110), С. 106–110.
4. Куліш І. М., Королюк Г. О. До проблеми вивчення іноземної мови професійного спрямування як важливої складової професійної підготовки фахівця. *Вісник Черкаського університету. Сер. Педагогічні науки*. 2019. № 1, С. 55–61.
5. Оприлюднено результати експрес-аудиту щодо ІТ-освіти в Україні. Триває процес розробки концепції трансформації ІТ-освіти / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/oprilyudneno-rezultati-ekspres-audit-shodo-it-osviti-v-ukrayini>. (дата звернення: 30.05.2024)
6. Експрес-аналіз поточного стану ІТ-освіти в Україні: матеріали для обговорення / Міністерство цифрової трансформації України. URL: <http://surl.li/admzy>. (дата звернення: 30.05.2024)
7. Назаренко І. Компонентний склад професійно орієнтованої англомовної компетентності в говорінні у майбутніх інженерів програмного забезпечення. *Наукові записки. Сер. педагогіка*. 2018. С. 135–140.
8. Назаренко І. М. Особливості навчання англійської мови майбутніх програмістів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. Педагогічні науки*. 2014. №119. С. 173–177.
9. Тимошук Н. М. Підвищення мотивації до вивчення іноземної мови студентами немовних (аграрних) закладів вищої освіти. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2019. С. 158–162.
10. Хоменко О. Роль англійської мови в умовах глобалізації. *Вища школа. Гуманізація навчального процесу: збірник наукових праць*. 2013. С. 203–217.
11. Юхно Н. В. Суть та структура іншомовної комунікативної компетентності фахівців. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2022. №51. С. 113–119.
12. *Atlas. Sequoia's guide to Europe's technical talent*. Sequoia: веб-сайт. URL: <https://atlas.sequoiacap.com/> (дата звернення: 30.05.2024)

LINGUISTIC FEATURES OF ENGLISH-LANGUAGE INTERNET DISCOURSE

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОГО ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСА

Sharapanovska Yu.V.,

orcid.org/0000-0002-5397-2941

Doctor of Philosophy,

*Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages of Professional Communication
International Humanitarian University*

This paper explores the linguistic features characteristic of English-language internet discourse, shaped by the unique properties of digital communication. The study identifies key elements such as the widespread use of acronyms, abbreviations, and emojis, which contribute to the efficiency and expressiveness of online communication. Additionally, the creative manipulation of spelling and punctuation, coupled with the relaxed adherence to traditional grammar, highlights the informal and conversational nature of internet discourse. The global reach of the internet fosters multilingualism and code-switching, allowing users to blend languages and reflect their cultural identities. The prevalence of memes and cultural references illustrates how shared knowledge and community-specific contexts influence communication. Furthermore, the use of hashtags and hyperlinks reflects the structural and navigational aspects of online platforms. This study underscores the dynamic and evolving nature of internet discourse, shaped by both technological constraints and the social contexts of digital interaction.

The study also examines the impact of platform-specific constraints on the structure and style of internet discourse. For example, character limits on platforms like Twitter necessitate brevity, leading to a more concise, often telegraphic form of communication. This limitation encourages users to prioritize essential information and employ creative strategies, such as abbreviations, to convey their messages within the allowed space. The influence of platform design on language use extends beyond just character limits, affecting the rhythm and flow of online interactions, and contributing to the development of new communication norms specific to each platform.

Moreover, the fluid and dynamic nature of internet discourse reflects the continuous evolution of digital communication practices. As new platforms emerge and existing ones update their features, the linguistic landscape of online communication is constantly reshaped. Users adapt to these changes by developing new forms of expression and interaction, demonstrating the flexibility and responsiveness of language in the digital age. This ongoing evolution highlights the importance of understanding internet discourse not as a static phenomenon but as a continually adapting system that reflects broader technological and social transformations.

Key words: internet discourse, linguistic features, English language, acronyms, emojis, informal syntax, code-switching, memes, hashtags, digital communication.

Ця робота досліджує лінгвістичні особливості, характерні для англомовного інтернет-дискурсу, сформованого унікальними властивостями цифрової комунікації. У дослідженні визначено ключові елементи, такі як широке використання акронімів, аббревіатур і емодзі, які сприяють ефективності та виразності онлайн-спілкування. Крім того, творче маніпулювання правописом і пунктуацією разом із розслабленим дотриманням традиційної граматики підкреслює неформальний і розмовний характер інтернет-дискурсу. Глобальне охоплення інтернету сприяє багатомовності та кодовому перемиканню, дозволяючи користувачам змішувати мови й відобразити свою культурну ідентичність. Поширення мемів і культурних посилань ілюструє, як спільні знання та специфічні для спільноти контексти впливають на комунікацію. Крім того, використання хештегів і гіперпосилань відображає структурні та навігаційні аспекти онлайн-платформ. Це дослідження підкреслює динамічну і змінну природу інтернет-дискурсу, який формується як технологічними обмеженнями, так і соціальними контекстами цифрової взаємодії.

Дослідження також розглядає вплив обмежень, специфічних для певних платформ, на структуру і стиль інтернет-дискурсу. Наприклад, обмеження кількості символів на платформах, таких як Twitter, вимагає стислості, що призводить до більш лаконічної, часто телеграфічної форми комунікації. Це обмеження спонукає користувачів пріоритизувати основну інформацію і використовувати творчі стратегії, такі як аббревіатури, щоб передати свої повідомлення в межах дозволеного простору. Вплив дизайну платформи на використання мови виходить за рамки простого обмеження кількості символів, впливаючи на ритм і потік онлайн-взаємодії та сприяючи розвитку нових норм спілкування, специфічних для кожної платформи.

Більш того, плинний і динамічний характер інтернет-дискурсу відображає постійну еволюцію практик цифрової комунікації. З появою нових платформ і оновленням існуючих функцій лінгвістичний ландшафт онлайн-спілкування постійно змінюється. Користувачі адаптуються до цих змін, розвиваючи нові форми вираження та взаємодії, демонструючи гнучкість і чутливість мови в цифрову епоху. Ця безперервна еволюція підкреслює важливість розуміння інтернет-дискурсу не як статичного явища, а як постійно адаптуючої системи, яка відображає більш широкі технологічні та соціальні трансформації.

Ключові слова: інтернет-дискурс, лінгвістичні особливості, англійська мова, акроніми, емодзі, неформальний синтаксис, кодове перемикання, мем, хештеги, цифрова комунікація.

Introduction. The rise of the internet as a primary mode of communication has fundamentally altered the ways in which language is used and understood. English, as a global lingua franca, plays a central role in this digital landscape, with millions of users engaging daily in a wide array of online interactions. These interactions occur across diverse platforms, including social media, forums, messaging apps, and websites, each of which imposes unique constraints and affords distinct opportunities for communication. The linguistic features that emerge within these digital contexts differ significantly from those found in traditional written or spoken English, reflecting the influence of technological affordances, user behavior, and the social dynamics of online communities [3].

The study of English-language internet discourse reveals a range of innovative linguistic practices that challenge conventional notions of language use. These practices include the frequent use of acronyms, abbreviations, and emojis to convey meaning efficiently and effectively within the constraints of digital platforms. Additionally, the informal nature of much online communication is characterized by creative spelling, unconventional punctuation, and relaxed adherence to traditional grammar and syntax rules [5]. This informality mirrors the conversational tone of many online exchanges, where immediacy and personal expression are often prioritized over strict linguistic accuracy.

Understanding these linguistic features is crucial for comprehending how communication functions in the digital age. As internet discourse continues to evolve, it not only reflects the changing nature of technology and its impact on language but also reveals broader cultural and social trends. By examining the distinctive linguistic features of English-language internet discourse, this paper aims to contribute to the growing body of research on digital communication, offering insights into how language adapts and transforms in response to the unique demands of online interaction [6].

Several linguists and scholars have made significant contributions to the study of internet discourse and digital communication. Naomi Baron has extensively explored the impact of digital communication on language, particularly through her work on how the internet and mobile technology influence language use and literacy. Her book “Always On: Language in an Online and Mobile World” examines how digital communication reshapes our language practices and challenges traditional modes of interaction.

David Crystal is another prominent figure in this field, known for his influential work on the evolution of English in the digital age. In his book “Language

and the Internet” Crystal analyzes how the internet is transforming the English language, with particular attention to the emergence of new linguistic forms and the blending of written and spoken communication styles. His research highlights the adaptability of language in response to technological change.

John McWhorter has also contributed to the discourse on how texting and online communication are reshaping language. In his work “What Language Is (And What It Isn’t and What It Could Be)” McWhorter argues that texting represents a new form of spoken language, reflecting the informal, rapid, and fluid nature of digital communication. His perspective emphasizes the dynamic and evolving character of language in the digital realm.

Susan Herring has focused on computer-mediated communication (CMC) and its impact on linguistic practices. Her research examines how digital platforms shape communication styles and how users negotiate meaning in online interactions. Herring’s work is particularly significant for understanding the role of technology in influencing the form and function of language in internet discourse.

Michele Zappavigna has explored the role of social media in shaping language use, with a particular focus on hashtags and the construction of identity online. Her research delves into how users create and navigate meaning in the context of social media, highlighting the interplay between linguistic innovation and digital culture.

While not a linguist, Sherry Turkle’s work on the social implications of digital communication has important intersections with linguistic studies. Her books “Reclaiming Conversation” and “Alone Together” examine how digital technologies affect social interaction and identity, offering insights into the broader cultural and psychological contexts within which linguistic practices evolve online.

These scholars have provided critical insights into the ways in which language adapts and transforms in response to the unique demands of the internet and digital communication, contributing to a deeper understanding of the linguistic features of online discourse.

Several Ukrainian linguists have made significant contributions to the study of internet discourse, focusing on how digital communication influences the use of language in Ukrainian and other languages. Svitlana Zemskaya has explored various aspects of computer-mediated communication, particularly the impact of the internet on language use and the emergence of new linguistic phenomena within digital spaces. Her work has provided insights into how online platforms are reshaping traditional language

practices, highlighting the dynamic nature of internet discourse.

Larysa Masenko, while primarily recognized for her work in sociolinguistics, has also addressed issues related to language and identity in digital communication. Her research is particularly relevant in the context of Ukrainian-Russian bilingualism on the internet, where she examines how online interactions reflect and influence broader sociolinguistic trends in Ukraine. Masenko's work contributes to understanding the role of digital platforms in shaping language attitudes and identity formation.

Olena Ivanenko has focused her research on the pragmatic and stylistic features of online communication in Ukrainian. She examines how digital platforms influence language practices, including the adoption of new linguistic forms and the stylistic choices made by users in various online contexts. Ivanenko's work is essential for understanding the evolving linguistic landscape of Ukrainian internet discourse.

Iryna Farion has explored the role of the internet in shaping language attitudes and practices in Ukraine, with a particular emphasis on linguistic resistance and cultural identity. Her research highlights the internet as a space where language policy and identity are contested and negotiated, offering insights into the broader cultural and political implications of digital communication in Ukraine.

Halyna Syvachenko has studied the linguistic characteristics of Ukrainian internet discourse, focusing on elements such as slang, neologisms, and the influence of social media on language development. Her work contributes to the understanding of how online environments foster linguistic creativity and innovation, reflecting the adaptive nature of language in response to new communicative contexts.

These scholars have advanced the study of internet discourse in Ukraine, providing a deeper understanding of how digital communication shapes language use and reflects broader sociocultural dynamics. Their research is particularly relevant in the context of Ukraine's efforts to assert its linguistic and cultural identity in the rapidly evolving digital age.

Materials and methods. The research on the linguistic features of English-language internet discourse utilized a mixed-methods approach, combining qualitative and quantitative analyses to comprehensively explore the unique characteristics of online communication. The study aimed to investigate specific linguistic phenomena prevalent in various digital platforms, including social media, forums, and messaging applications.

For the qualitative component, a corpus of internet discourse was compiled from diverse online sources, including Twitter, Facebook, Reddit, and popular forums. This corpus included posts, comments, and interactions that exemplified various styles of online communication. The selection criteria focused on capturing a representative sample of contemporary internet discourse, ensuring a balance of formal and informal contexts [1]. Ethical considerations were taken into account by anonymizing user data and obtaining necessary permissions when applicable.

The quantitative analysis involved the application of computational linguistics techniques to identify patterns in language use. Software tools were employed to conduct a frequency analysis of specific linguistic features, such as the use of acronyms, abbreviations, emojis, and creative spelling. This analysis facilitated the identification of trends and the statistical significance of various linguistic phenomena within the collected corpus [4].

In addition to the corpus analysis, semi-structured interviews were conducted with a sample of active internet users to gain insights into their perceptions and experiences with digital communication. These interviews provided qualitative data on how users navigate online interactions, the motivations behind their linguistic choices, and their views on the evolving nature of language in digital contexts. The interviews were transcribed and analyzed thematically to identify common patterns and themes related to internet discourse [10].

Furthermore, the study employed a comparative analysis of linguistic features across different platforms to examine how context influences language use. This involved a systematic review of existing literature on internet linguistics, drawing on previous studies that highlighted the role of specific platforms in shaping linguistic practices.

The combination of corpus analysis, user interviews, and comparative literature review allowed for a comprehensive exploration of the linguistic features of internet discourse. This methodological triangulation provided a robust framework for understanding the dynamic nature of language in the digital age, contributing to the broader field of internet linguistics and offering valuable insights into the evolving landscape of online communication [7].

To ensure the reliability and validity of the findings, the research employed triangulation, incorporating multiple data sources and analytical methods. This approach allowed for cross-verification of results, enhancing the robustness of the conclusions drawn from the study. The quantitative analysis was complemented by qualitative insights from user

interviews, providing a holistic understanding of how linguistic features manifest in actual online interactions. Additionally, feedback from peer researchers during the analysis phase facilitated the identification of potential biases and areas for further investigation, ensuring a thorough and objective examination of the data [9].

The limitations of the study were acknowledged, particularly regarding the evolving nature of internet discourse. As digital communication is rapidly changing, the linguistic features observed in the corpus may not fully represent future trends. Furthermore, the focus on English-language discourse may limit the generalizability of the findings to other languages and cultural contexts. Future research could expand on this study by incorporating a broader range of languages and examining the interplay between language and cultural identity in different online environments. Overall, this research contributes to the understanding of how internet discourse shapes and is shaped by linguistic practices, highlighting the need for ongoing exploration in this dynamic field.

Results and discussion. English-language internet discourse exhibits distinct linguistic features shaped by the medium's unique characteristics, such as immediacy, informality, and the global nature of online communication. A prominent feature is the widespread use of acronyms and abbreviations, which serve to economize both time and space in communication. Examples include "LOL" for "laugh out loud" and "BTW" for "by the way," as well as more informal abbreviations like "u" for "you." This trend is particularly noticeable in platforms that emphasize brevity, such as messaging apps and social media.

Emoticons and emojis are another key aspect of internet discourse. These visual symbols act as surrogates for non-verbal cues, helping to convey emotions, tone, and intent that are often lost in text-based communication. For instance, the emoticon :-) is used to indicate a smile, while emojis can represent a wide range of feelings and reactions [3].

Creative spelling and punctuation are frequently employed to achieve various rhetorical effects, such as emphasis, humor, or stylistic distinction. Users may elongate words (e.g., "soooo" for "so"), utilize unconventional capitalization patterns (e.g., "ThIs iS cRaZy"), or apply excessive punctuation (e.g., "What????") to achieve specific communicative goals.

The global nature of the internet also fosters code-switching and multilingualism, with users often blending elements from different languages within a single discourse. This practice reflects the multicultural makeup of online communities and allows for the expression of diverse cultural identities.

Internet discourse is also characterized by the use of memes and cultural references, which often rely on shared knowledge within a community. Memes, which can take the form of images, phrases, or videos, spread rapidly online and carry layered meanings that require familiarity with specific cultural contexts.

Hashtags and hyperlinks are integral to the structure of internet communication. Hashtags categorize content and enhance its searchability, particularly on platforms like Twitter and Instagram, while hyperlinks enable users to reference external content, thus creating a network of interconnected information.

The informal tone of internet discourse often leads to a relaxed approach to grammar and syntax. Sentences may be fragmented, and users might omit words or use non-standard constructions, mimicking the spontaneity of spoken language. This informality reflects the conversational nature of much online communication [8].

Finally, the technological infrastructure of internet platforms significantly influences the form of discourse. For example, character limits on platforms such as Twitter have traditionally encouraged brevity, leading to truncated or telegraphic language. The resulting discourse is shaped by both the technological constraints and the social context in which it occurs, reflecting the evolving nature of communication in the digital age.

The analysis of the collected corpus of English-language internet discourse revealed several prominent linguistic features that characterize online communication. The frequency analysis indicated a high prevalence of acronyms and abbreviations, with terms such as "LOL," "BRB," and "FYI" appearing consistently across various platforms. This tendency toward brevity reflects the need for efficient communication in fast-paced digital environments. Additionally, the use of emojis and emoticons was notably widespread, serving as visual cues to convey emotions and tone, thereby compensating for the lack of non-verbal cues in text-based interactions. The incorporation of these elements highlights the adaptive nature of language in online contexts, where users prioritize clarity and expressiveness in their communications.

Qualitative insights from user interviews further elucidated the motivations behind these linguistic choices. Participants indicated that the use of acronyms and emojis enhances the sense of community and shared understanding among users. They noted that these linguistic features often signify membership within specific online groups or subcultures, reinforcing social bonds and

fostering a sense of belonging [2]. The interviews also revealed that many users deliberately employ creative spelling and punctuation to convey humor or emphasis, suggesting that such innovations serve both communicative and social functions in digital discourse.

The comparative analysis of linguistic features across different platforms highlighted distinct variations in language use. For instance, the informal nature of communication on platforms like Twitter and Instagram contrasted with more structured interactions observed in professional forums and LinkedIn. Users on social media platforms tended to favor playful language, slang, and informal grammar, while those in more formal settings employed a more standard language. This variation underscores the influence of context on linguistic practices and emphasizes the need for users to adapt their communication styles to suit different online environments.

Furthermore, the study revealed the emergence of new linguistic phenomena, such as the use of hashtags as a means of categorizing content and enhancing searchability. Participants expressed that hashtags not only serve a practical purpose but also contribute to the construction of identity and community narratives. The analysis of these linguistic features suggests that internet discourse is not merely a reflection of spoken or written language but represents a distinct form of communication with its own rules and conventions.

The findings of this study underscore the dynamic and evolving nature of English-language internet discourse. The prevalence of acronyms, emojis, and creative language use reflects users' adaptability in navigating digital communication challenges. By examining both quantitative data and qualitative insights, this research contributes to a deeper understanding of how linguistic practices in online environments shape and are shaped by social interactions. Future research could explore the implications of these findings for language education, digital literacy, and the broader cultural landscape as communication continues to evolve in the digital age.

Network communication is a relatively recent development. The history of the Internet began in the 1960s when the United States first attempted to connect several computers into a network to exchange data among them for national security purposes. Soon, computer networks became a means of interpersonal communication. By the early 1970s, they were accessible only to researchers involved in computer technology development. In the 1980s, computer networks were actively used by

business representatives and elite universities and organizations. The emergence of commercial Internet service providers in the early 1990s contributed to its popularity and spread among all segments of the population. The precursor to the Internet was the ARPANET (Advanced Research Projects Agency Network), which began operating in the late 1960s under the auspices of the U.S. Department of Defense and was replaced by the World Wide Web in the early 1980s. According to Internet World statistics, as of June 30, 2016, the number of Internet users was 2.4 billion and continues to grow. The countries with the largest number of Internet users are China (538 million), the USA (245 million), and India (137 million). As of January 1, 2017, there were 861,379,152 active websites and personal blogs on the Internet. An interesting point is the gender distribution of Internet users. Worldwide, 37% of women and 41% of men use the Internet. In developed countries, the gender gap among Internet users is small: 475 million women and 483 million men. However, in developing countries, the difference is striking: 826 million women and 980 million men.

From a discourse perspective, computer communication encompasses narratives and messages, statements and inferences, arguments and evidence, encompassing all the terminological properties of scientific, business, and other styles of language. From a sociolinguistic standpoint, virtual discourse is a linguistic category that possesses characteristics of both personal discourse and status discourse. In this context, the term "virtual" implies the existence of a specialized space, artificially created through technological means, in which interactive communication between interlocutors is possible. In many works, this term is also synonymous with "computer," but we believe that "virtual" is a more suitable definition for identifying the details of this discourse due to the specific nature of the communicative environment, which includes, among other things, contexts, communication styles, and the characteristics of the communicator.

Internet communication has several defining characteristics. Firstly, polyphony refers to the communication that integrates various types of discourse. Secondly, hypertext and the interactive capabilities of the Internet revolutionize the production and perception of text. For instance, the ability of hyperlink devices allows readers not only to follow the author's development of the text but also to navigate on their own. Lastly, anonymity and distance are significant features of online communication [5]. The function of "anonymity" provides individuals with a sense of complete

freedom and unrestrained expression, enabling them to open up and share their secrets or desires, seek advice, and also offering protection from external control and socially accepted ethics.

As demonstrated by internet usage practices, the ability to vary the degree of anonymity in communication is highly attractive. Often, true names, ages, and social statuses are concealed, identities are transformed, or real facts in biographies are substituted or supplemented with fictional ones. Information about experience, qualifications, abilities, knowledge, skills, and so forth may also be hidden. These presentations reflect socially recognized personal qualities, including those acknowledged only within a narrow social or personal culture/subculture (e.g., cyberpunks, music fans, gamers), rather than genuine attributes.

Communication in the network is mainly divided into the following types. The first type is real-time communication (chat), which can occur either with a single interlocutor – where specific channels for such communication are selected – or with multiple people simultaneously. The second type involves communication where messages reach the recipient with a delay, such as in electronic mail or during telephone conferences (newsgroups) with many participants.

Additionally, there are parameters that define the nature of online communities. These include whether the community is open to all willing to communicate but closed to outsiders, and whether there is oversight of participants' activities. Specific instances of control may involve moderation, covert infiltration of closed channels, and eavesdropping. Restrictions may also apply to voice, text, or multimedia content.

The temporal framework of virtual discourse is limited by technological capabilities, such as the availability of computers and internet access, as well as human factors, including the presence or absence of "online" interlocutors. However, virtual discourse, as an artificially created communicative environment, is inherently conditional and lacks boundaries in time and space. The ability for two or more interlocutors to communicate simultaneously from any point in the world leads to the "blurring" of national, ethnic, economic, political, and cultural borders. As a result, virtual spaces are reorganized and take on various network forms where participants in virtual discourse – such as chat rooms, forums, and social networks – gather together.

Internet discourse, like any other type of discourse, possesses numerous structural and lexical-grammatical features. English-language electronic resources are characterized by a quantitative

predominance of nouns. The nominative case occupies a central position in the case system of this type of text, primarily due to its role in representing the subject of the action and the recipient of the message.

In typical situations, English nouns often lack clearly expressed meanings, resulting in their absence of special endings. Thus, the relationship of such nouns to other words in a sentence is determined by their position and meaning. Regarding the specificity of the possessive function, it is worth noting that the English possessive noun with the genitive case "s" is actively used in internet discourse.

The use of verbs and nouns is characteristic of English-language electronic texts on contemporary linguistic internet pages. In addition to the use of verbs and nouns, another notable feature of English internet discourse is the use of gerunds. When it comes to personal pronouns, the most common pronouns in English online discourse are "I" (first-person singular) and "we" (first-person plural).

Punctuation rules are often violated in internet texts, and a considerable number of punctuation marks are used. Recently, special abbreviations have been created in internet communications that can convey shortened sentences and words based on the principle of transcribing information.

It is important to note that factors such as age, education, profession, and gender influence the linguistic presentation of texts. Therefore, the liberalization of norms of literary language, the softening of certain stylistic restrictions, the increase in the diversity of linguistic units and usage, and the uncontrolled influx of foreign words are signs of the modern era of information technology.

Conclusions. This study has examined the linguistic features of English-language internet discourse, highlighting the unique characteristics that define communication in digital environments. The findings demonstrate that the use of acronyms, abbreviations, emojis, and creative language practices significantly influences how individuals express themselves online. These linguistic features not only facilitate efficient communication but also serve important social functions, fostering community and identity among users.

The research revealed that internet discourse is inherently adaptive, shaped by the demands of various platforms and the evolving nature of user interactions. The distinctions in language use across different digital contexts underscore the importance of understanding the situational factors that influence communication styles. Furthermore, the emergence of new linguistic phenomena, such as the use of

hashtags, illustrates how users actively negotiate meaning and categorize content in their online exchanges.

Overall, this study contributes to the growing body of literature on internet linguistics, providing valuable insights into how language evolves in response to technological advancements and social dynamics. It emphasizes the need for ongoing research to explore the implications of these linguistic practices for language education, digital literacy, and cultural identity. As digital communication continues to evolve, understanding the linguistic features of internet discourse will be essential for navigating the complexities of language use in the modern world.

Moreover, the implications of these findings extend beyond linguistic theory; they have practical applications in various fields, including education, marketing, and social media management. For educators, understanding the linguistic features of internet discourse can inform teaching strategies that bridge formal language learning with the informal communication styles that students encounter online. Integrating discussions of digital communication into curricula can enhance students' digital literacy, enabling them to navigate both academic and social contexts effectively.

In the realm of marketing and branding, the study's insights into internet discourse can guide businesses in crafting effective communication strategies that resonate with target audiences. Marketers can leverage the use of acronyms, emojis, and informal language to create relatable content that engages consumers on social media platforms. By aligning their messaging with the linguistic practices of their audience, companies can foster stronger connections and enhance brand loyalty in an increasingly competitive digital landscape.

Lastly, the findings highlight the need for further interdisciplinary research that encompasses linguistics, sociology, psychology, and digital communication studies. Understanding the broader sociocultural implications of internet discourse will enrich our comprehension of how language shapes and is shaped by the digital age. Future research could explore the impact of internet discourse on language evolution across different cultures and languages, examining how global digital communication influences local linguistic practices. As the landscape of online interaction continues to evolve, ongoing exploration of these dynamics will be crucial for understanding the role of language in shaping human connection and identity in a digital world.

Virtual types of discourse have not yet been fully developed and will continue to evolve and change with the advancement of internet technologies. At present, we can identify the most common forms of internet discourse, such as chat, ICQ, social networks, internet blogs, and online communities.

Discursive computer communication encompasses narratives and messages, statements and inferences, arguments and evidence, thus incorporating all the terminological properties of scientific, business, and other language styles.

From a sociolinguistic perspective, virtual discourse is a linguistic category that possesses characteristics of both personal discourse and status discourse. This duality allows for a rich analysis of how individuals express themselves and negotiate their identities within various online contexts, reflecting broader societal norms and hierarchies. As internet technologies continue to develop, the nuances of virtual discourse will likely become even more pronounced, necessitating ongoing research and exploration.

REFERENCES:

1. Дудолодова О. В. Інтернет-дискурс як особливий тип дискурсу. Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. № 837. Харків, 2008. С. 74–78.
2. Карпа І. Б. Функціональні та прагматичні характеристики інтерактивної віртуальної комунікації (на матеріалі інформаційно-довідкового сервісу Yahoo! Answers) : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Херсон, 2010. 20 с.
3. Компанцева Л. Ф. Інтернет-комунікація: когнітивно-прагматичний та лінгвокультурологічний аспекти : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : спец. 10.02.04. Київ, 2007. 36 с.
4. Кулик В. Дискурс українських медій: ідентичності, ідеології, владні стосунки. Київ: «Критика», 2010. 655 с.
5. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2010. 844 с.
6. Хорошилова В.М. Вплив особливостей інтернет-дискурсу на реалізацію стратегії завдання образи. Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Сер. : Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов. Харків, 2015. Вип. 81. С. 182–191.
7. Dijk, T. A. Van. *Society and Discourse. How social contexts control text and talk*. Cambridge : Cambridge University Press, 2009. 299 p.

8. Dirven, R. *Cognitive Exploration of Language and Linguistics*. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2004. 277 p.
9. Evans, V. *How words mean: lexical concepts, cognitive models, and meaning-construction*. Oxford : Oxford University Press, 2009. 377 p.
10. Hoey, M., Stubbs M., Teubert W. *Text, Discourse and Corpora. Theory and Analysis*. London and New York: Continuum, 2007. 253 p.

Наукове видання

ЗАКАРПАТСЬКІ ФІЛОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

Випуск 34
Том 1

Коректура • *Надія Ігнатова*

Комп'ютерна верстка • *Оксана Молодецька*

Формат 64x84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 23,48.
Підписано до друку: 03.07.2024. Замов. № 0824/582. Наклад 300 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.